

Obsah

Úvod	3
1 Analýza regionálneho vývoja	5
1.1 Analýza regionálneho vývoja	5
1.2 Finančné zdroje a toky v regiónoch	8
1.3 Podnikanie	14
1.4 Hospodársky vývoj vo vybraných odvetviach regiónov.....	16
1.4.1 Priemysel.....	16
1.4.2 Pôdohospodárstvo.....	17
1.4.3 Stavebníctvo.....	18
1.4.4 Doprava.....	20
1.4.5 Sektor veľkoobchodu, maloobchodu, opravy motorových vozidiel, dopravy a skladovania, ubytovacích a stravovacích služieb.....	22
1.4.6 Cestovný ruch.....	23
1.4.7 Zamestnanosť.....	26
2 Hlavné faktory rozvoja a determinanty konkurencieschopnosti regiónov.....	28
2.1 Hlavné faktory rozvoja.....	28
2.1.1 Hlavné faktory rozvoja a disparity regiónov.....	29
2.2 Determinanty konkurencieschopnosti regiónov.....	32
3 Vízia a stratégia regionálneho rozvoja.....	34
3.1 Dlhodobá vízia podpory regionálneho rozvoja.....	34
3.2 Základné východiská a definovanie koncepcie národnej stratégie regionálneho rozvoja SR.....	34
3.2.1 Rámec rozvojovej politiky Európskej únie.....	34
3.2.1.1 Ciele stratégie Európa 2020.....	35
3.2.1.2 Ciele Územnej agendy Európskej únie.....	37
3.2.1.3 Kohézna politika Európskej únie 2014 – 2020.....	37
3.2.1.4 Reforma spoločnej poľnohospodárskej politiky.....	38
3.2.1.5 Územné hľadisko v plánovaní.....	39
3.2.1.6 Očakávania spojené s programami Európskej únie 2014 – 2020.....	39
3.3 Strategické ciele a prioritné oblasti regionálneho rozvoja.....	40
4 Podpora prioritných oblastí SR.....	43
4.1 Ľudské zdroje – zvýšenie kvality ľudského kapitálu.....	43
4.1.1 Analýza východiskového stavu a charakteristika smerovania.....	43
4.1.2 Ľudské zdroje – identifikácia problémov vyžadujúcich prioritné riešenie.....	47
4.1.3 Ľudské zdroje – odporúčania k riešeniu problémov.....	48
4.2 Ekonomická výkonnosť a konkurencieschopnosť hospodárstva.....	48
4.2.1 Analýza východiskového stavu a charakteristika smerovania.....	48
4.2.2 Ekonomická výkonnosť a konkurencieschopnosť hospodárstva – identifikácia problémov vyžadujúcich prioritné riešenie.....	58
4.2.3 Ekonomická výkonnosť a konkurencieschopnosť hospodárstva – odporúčania k riešeniu problémov.....	58
4.3 Štrukturálne zmeny.....	60
4.3.1 Analýza východiskového stavu a charakteristika smerovania.....	60
4.3.2 Štrukturálne zmeny - identifikácia problémov vyžadujúcich prioritné riešenie.....	60
4.3.3 Štrukturálne zmeny - odporúčania k riešeniu problémov.....	62
4.4 Poznatkovo orientovaná ekonomika.....	63
4.4.1 Analýza východiskového stavu a charakteristika smerovania.....	63

4.4.2 Poznatkovo orientovaná ekonomika - identifikácia problémov vyžadujúcich prioritné riešenie.....	65
4.4.3 Poznatkovo orientovaná ekonomika – odporúčania k riešeniu problémov.....	66
4.5 Ochrana a tvorba životného prostredia.....	67
4.5.1 Analýza východiskového stavu a charakteristika smerovania.....	67
4.5.2 Ochrana a tvorba životného prostredia - identifikácia problémov vyžadujúcich prioritné riešenie.....	68
4.5.3 Ochrana a tvorba životného prostredia - odporúčania k riešeniu problémov.....	69
4.6 Relevantné ukazovatele (tabuľky, grafy) ku kapitole 4.....	70
5 Strategické ciele a prioritné oblasti rozvoja podľa jednotlivých krajov SR.....	78
5.1 Bratislavský samosprávny kraj.....	78
5.2 Trnavský samosprávny kraj.....	87
5.3 Trenčiansky samosprávny kraj.....	95
5.4 Nitriansky samosprávny kraj.....	103
5.5 Žilinský samosprávny kraj.....	114
5.6 Banskobystrický samosprávny kraj.....	123
5.7 Prešovský samosprávny kraj.....	132
5.8 Košický samosprávny kraj.....	144
6 Prognóza hospodárskeho vývoja v regiónoch SR.....	154
6.1 Základný scenár.....	154
6.2 Variantné scenáre.....	155
7 Inštitucionálne a organizačné zabezpečenie realizácie národnej stratégie regionálneho rozvoja.....	157
7.1 Zabezpečenie realizácie stratégie na celoštátnej úrovni.....	157
7.2 VÚC – Zabezpečenie realizácie stratégie na krajskej úrovni.....	159
7.3 Obce – Zabezpečenie realizácie stratégie na miestnej úrovni.....	160
8 Systém monitorovania a hodnotenia implementácie stratégie regionálneho rozvoja SR.....	161
8.1 Ukazovatele pre hodnotenie naplňania strategického cieľa národnej stratégie.....	161
8.2 Ukazovatele pre VÚC vychádzajúce zo stratégie Európa 2020	164
8.3 Špecifické ukazovatele pre úroveň LAU 1 (okres) a NUTS 3 (kraj).....	165
9 Financovanie stratégie regionálneho rozvoja.....	167
9.1 Štruktúra finančných zdrojov – štátny rozpočet, rozpočty VÚC, obcí, fondy EÚ	167
9.1.1 Aspekty využitia domácich rozpočtových zdrojov.....	167
9.2 Spôsoby alokovania finančných prostriedkov – finančné nástroje rezortov, dotačná politika štátu, operačné programy	168
10 Vecný a časový harmonogram realizácie stratégie regionálneho rozvoja SR.....	170
Záver.....	172

Úvod

V roku 2008 vláda SR prijala zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja¹, ktorý definoval Národnú stratégiu regionálneho rozvoja Slovenskej republiky, prijatú uznesením vlády SR č. 296/2010, ako základný dokument na podporu regionálneho rozvoja na národnej úrovni.

Národná stratégia regionálneho rozvoja Slovenskej republiky (ďalej len „národná stratégia“) patrí medzi základné strategické a koncepčné dokumenty, ktoré vymedzujú komplexný a systémový prístup štátu k regionálnemu rozvoju SR. Prioritne vychádza z analytického rámca hospodárskych, sociálnych, environmentálnych a územných rozvojových potrieb štátu. Definuje dlhodobú víziu podpory regionálneho rozvoja SR, strategické ciele a prioritné oblasti, ako aj konkrétne opatrenia, resp. aktivity, ktoré bude potrebné realizovať na zabezpečenie udržateľného regionálneho rozvoja, založeného na zvyšovaní ekonomickej výkonnosti a konkurencieschopnosti hospodárstva, vrátane sociálnej stability a spoločenskej súdržnosti.

Vízie a ciele národnej stratégie sa vzťahujú na obdobie do roku 2030. Ťažiskom dokumentu sú rozvojové priority štátu pre programové obdobie 2014- 2020, ktoré majú viesť k splneniu vytýčených významných národných cieľov.

Aktualizácia národnej stratégie bola vypracovaná v spolupráci so sociálno-ekonomickými partnermi, hlavne vyššími územnými celkami a regionálnymi rozvojovými agentúrami, ale aj pripomienkovaná v rámci Pracovnej skupiny pre prípravu novelizácie zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja a aktualizáciu národnej stratégie.

Pôvodný dokument bol počas jeho tvorby jednotlivými partnermi opakovane pripomienkovaný v rámci expertnej skupiny pre regionálnu politiku.

Dôvodom aktualizácie národnej stratégie bolo zosúladenie a prepojenie priorít národnej stratégie s prioritami stratégie Európskej únie v oblasti regionálnej politiky, hospodárska a finančná kríza, ale aj nové programové obdobie 2014 – 2020. Dalším dôvodom je, že predpokladané scenáre vývoja ekonomiky sa po kolapse finančných trhov a v čase ekonomickej krízy ukázali ako nereálne.

Uvedený materiál je v súlade s inými strategickými a koncepčnými dokumentmi, a to so stratégiou Európa 2020, Dunajskou stratégiou, v oblasti politiky súdržnosti nadväzuje na Partnerskú dohodu SR na roky 2014 – 2020, v oblasti územného rozvoja je stratégia koordinovaná s Koncepciou územného rozvoja Slovenska. Prostredníctvom nástrojov politiky rozvoja nadväzuje aj na realizáciu rozvojových programov financovaných zo štátneho rozpočtu.

Vzťah národnej stratégie k týmto dokumentom je interaktívny, to znamená, že na jednej strane nadväzuje na nimi deklarované základné princípy a priority, na druhej strane sa prostredníctvom návrhu národnej stratégie do nich vnáša regionálna dimenzia a vytvára rámec pre ich efektívnu implementáciu s dôrazom na špecifiká jednotlivých regiónov.

¹ Pripravuje sa novelizácia zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja

Úlohou národnej stratégie je pre región - na úrovni NUTS 3²:

- identifikovať vnútorný potenciál regiónu a špecifikovať jeho možnú konkurencieschopnosť v rámci SR,
- charakterizovať jeho špecifické stránky a z nich vyplývajúce hlavné konkurenčné výhody v rámci Slovenskej republiky, ako aj v európskom kontexte,
- určiť jeho rozvojové strategické ciele a priority.

Aktualizácia národnej stratégie pozostáva z desiatich kapitol. Prvá kapitola analyzuje regionálny vývoj z hľadiska vybraných odvetví hospodárstva. Druhá kapitola určuje hlavné rozvojové faktory a determinanty konkurencieschopnosti. Tretia kapitola definuje hlavný strategický cieľ do roku 2020/2030. Podpora prioritných oblastí je predmetom štvrtej kapitoly. Nasledujúca piata kapitola bola spracovaná v spolupráci s vyššími územnými celkami a definuje strategické ciele regiónov na najbližšie roky v súlade s prioritami stratégie Európa 2020. Šiesta kapitola prognózuje vývoj na najbližšie roky. Nasledujúce kapitoly určujú systém monitorovania a hodnotenia regionálneho rozvoja pomocou merateľných ukazovateľov na niekoľkých úrovniach, finančné zabezpečenie, ako aj vecný a časový harmonogram realizácie aktualizovanej národnej stratégie.

Aktualizácia národnej stratégie uvádza hlavné faktory rozvoja regiónov Slovenska, analyzuje regionálne disparity, predkladá prognózu hospodárskeho vývoja v regiónoch Slovenska. Hodnotí východiskový stav a predkladá princípy zásadného smerovania v prioritných oblastiach, na ktoré je potrebné - aj v súlade so stratégiou Európa 2020 - klásť v regionálnom rozvoji Slovenskej republiky hlavný dôraz.

² NUTS – zavedená vyhláškou Štatistického úradu Slovenskej republiky (ŠÚ SR) č. 438/2004 Z. z., ktorou sa vydáva klasifikácia štatistických územných jednotiek v súvislosti s potrebami regionálnej politiky EÚ. V SR sú určené úrovne: NUTS 1 - Slovenská republika, NUTS 2 - Bratislavský kraj, Západné Slovensko, Stredné Slovensko, Východné Slovensko, NUTS 3 - VÚC (samosprávne kraje), LAU 1 - okresy, LAU 2 - obce.

1 Analýza regionálneho vývoja SR a identifikované disparity

1.1 Analýza regionálneho vývoja

Ekonomická výkonnosť a rozloženie hospodárskeho potenciálu SR sú z dlhodobého hľadiska, ako aj regionálneho zamerania výrazne diferencované. Existujúci stav objektívne súvisí s historickým vývojom spojeným so zmenou spoločenského systému a federálnym konceptom ekonomickej transformácie po roku 1989, resp. jeho modifikovaným procesom po vzniku samostatnej Slovenskej republiky – strata obchodných vzťahov a zahraničných trhov po zániku RVHP, rozpad spoločného domáceho trhu, ukončenie činnosti mnohých veľkých podnikov a poľnohospodárskych družstiev, ktoré zabezpečovali zamestnanosť v regiónoch, atď., ďalej s determinujúcimi geografickými danosťami, ako aj s dlhodobou absenciou stratégie hospodárskej politiky štátu a vízie spoločenského rozvoja.

Vzniklo množstvo malých a stredných podnikov, ktoré museli hľadať uplatnenie na novovznikajúcich trhoch. V trhovom a konkurenčnom prostredí nie všetky podnikateľské subjekty dokázali a dokážu udržateľne a flexibilne reagovať na požiadavky trhu. Vznikli nové veľké podnikateľské subjekty a popri nich mnohé subdodávateľské malé a stredne veľké podniky, ktoré ako jeden z rozhodujúcich faktorov zabezpečujú regionálny rozvoj, napriek skutočnosti, že ich umiestnenie vytvára značné regionálne disparity v smere zo západu na východ krajiny.

Regionálny odhad tvorby hrubého domáceho produktu (HDP) je v národnej stratégii vytváraný produkčnou metódou, čím je prepojený s hrubou pridanou hodnotou zohľadňujúcou produkciu a medzispotrebu (tab. č. 1). HDP je vyčíslený metodikou ESA, teda nie podľa trvalého bydliska pracovnej sily, ale podľa sídla podnikateľského subjektu, v ktorom je osoba zamestnaná.

Tabuľka č. 1 Podiel jednotlivých regiónov na tvorbe hrubej pridanej hodnoty (v %)

Kraj / rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
BSK	24,8	24,6	25,2	25,1	25,2	27,2	26,2	26,7	26,2	27,9	27,8	27,6
TTSK	10,7	10,5	10,2	10,7	10,8	11,1	12,5	12,4	11,9	11,4	11,6	11,5
TNSK	10,6	10,6	10,3	10,3	10,4	9,8	10,4	10,3	10,1	9,8	9,8	9,7
NSK	11,5	11,2	11,2	11,4	11,6	11,7	11,3	10,9	11,1	11,0	10,7	11,4
ŽSK	10,5	10,6	10,5	10,3	10,4	10,6	10,4	10,8	11,2	11,1	11,4	11,0
BBSK	10,2	10,4	10,6	10,5	10,1	8,8	9,0	9,0	9,1	8,8	8,9	8,6
PSK	8,9	9,0	9,1	9,0	8,8	8,7	8,1	8,2	8,7	8,6	8,4	8,8
KSK	12,7	13,2	12,9	12,7	12,6	12,1	12,1	11,8	11,8	11,2	11,4	11,4

Zdroj: ŠÚ SR

Bratislavský samosprávny kraj (BSK) sa svojím viac ako štvrtinovým podielom podieľa na tvorbe hrubej pridanej hodnoty (HPH) najväčšou mierou. Prešovský samosprávny kraj (PSK) je naopak najmenším prispievateľom k celkovej hrubej pridanej hodnote SR, tri roky (2008 až 2010) jeho podiel klesal, ale v roku 2011 opäť mierne vzrástol na 8,8 % a predstihol tak Banskobystrický samosprávny kraj (BBSK).

Vývoj regionálneho HDP v miliónoch € od roku 2000 vyjadruje tab. č. 2.

Tabuľka č. 2 Regionálna tvorba hrubého domáceho produktu (v mil. €, b. c.)

Kraj / rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
BSK	7733	8318	9265	10184	11379	13416	14387	16393	17492	17544	18298	19021
TTSK	3349	3546	3770	4342	4892	5480	6892	7601	7921	7181	7642	7928
TNSK	3316	3584	3779	4187	4676	4856	5724	6302	6721	6166	6440	6693
NSK	3584	3806	4118	4649	5261	5759	6197	6720	7403	6935	7070	7889
ŽSK	3279	3607	3874	4186	4713	5235	5747	6643	7498	6988	7506	7605
BBSK	3179	3511	3906	4276	4552	4318	4947	5534	6093	5540	5879	5915
PSK	2764	3037	3358	3635	3996	4295	4464	5014	5828	5396	5549	6085
KSK	3973	4471	4737	5154	5693	5955	6644	7242	7885	7045	7513	7838

Zdroj: ŠÚ SR

Pri porovnaní regionálnej tvorby HDP sa v roku 2000 v Košickom samosprávnom kraji (KSK) vyprodukovala približne polovica toho, čo v BSK, avšak za desať rokov dosiahol BSK takmer 2,5 násobok HDP KSK. Ten v raste predbehli aj Žilinský (ŽSK) a Trnavský samosprávny kraj (TTSK).

Tabuľka č. 3 Regionálny hrubý domáci produkt na obyvateľa (v €, b. c.)

Kraj / rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
BSK	12 530	13 886	15 467	16 978	18 958	22 270	23 784	26 918	28 503	28 318	29 243	31 533
TTSK	6 075	6 436	6 844	7 874	8 852	9 896	12 427	13 675	14 178	12 811	13 590	14 291
TNSK	5 444	5 919	6 255	6 946	7 771	8 081	9 537	10 503	11 205	10 285	10 753	11 262
NSK	5 011	5337	5 787	6 546	7 416	8 126	8 756	9 509	10 481	9 824	10 028	11 435
ŽSK	4 729	5 210	5 592	6 038	6 793	7 537	8 270	9 553	10 776	10 028	10 755	11 040
BBSK	4 799	5 303	5 912	6 484	6 910	6 565	7 537	8 450	9 317	8 479	9 008	8 955
PSK	3 517	3 843	4 237	4 578	5 022	5 385	5 583	6 259	7 258	6 700	6 865	7 470
KSK	5 185	5 836	6 176	6 706	7 392	7 721	8 599	9 362	10 180	9 070	9 644	9 898

Zdroj: ŠÚ SR

V porovnaní s rokom 2000 stúpol hrubý domáci produkt (per capita) v roku 2011 najviac v BSK (o 152 %), nasledoval TTSK (o 135 %) a v tesnom závесе ŽSK (o 133 %). Ďalšie kraje, ktoré dokázali zdvojnásobiť HDP na obyvateľa od roku 2000 boli: Nitriansky (NSK) (o 128 %), PSK (o 112 %) a Trenčiansky samosprávny kraj (TNSK) (o 107 %). Najnižší rast v tomto ukazovateli bol dosiahnutý v BBSK (o 87 %) a KSK (91 %).

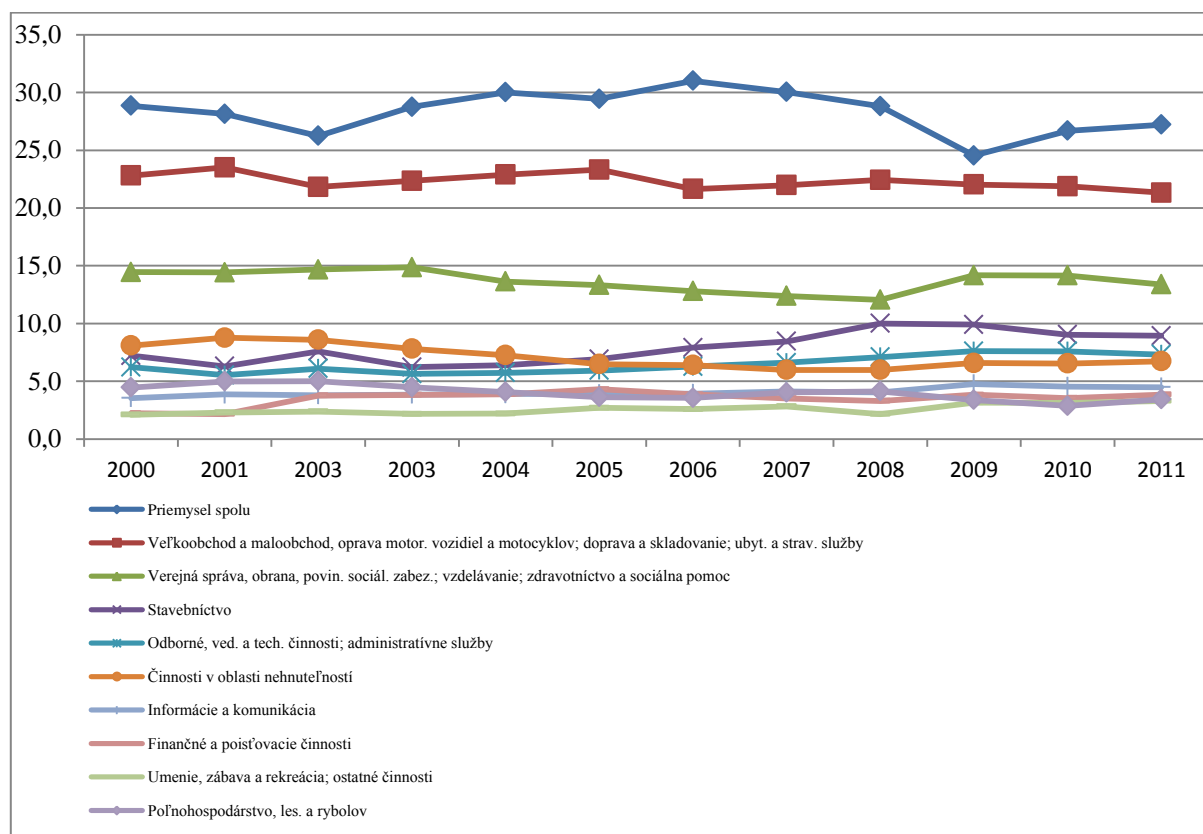
Výhľadovo sa do roku 2020 v SR neočakáva výrazné tempo rastu HDP, najmä v porovnaní s prvou polovicou prvej dekády nového tisícročia. Podľa odhadov EÚ SAV sa pozitívny hospodársky rast očakáva v Trnavskom, Trenčianskom a Žilinskom kraji.

Tabuľka č. 4 Rozdiel odhadovaných rastov HDP oproti priemeru SR pre samosprávne kraje (v %)

Kraj / rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
BSK	-1,4	-0,9	-0,7	-0,5	-0,4	-0,3	-0,2	-0,1	0
TTSK	1,0	0,8	1,0	1,1	1,1	0,9	0,7	0,4	0,2
TNSK	2,1	1,5	1,1	1,0	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0
NSK	-0,5	-0,4	-0,6	-0,8	-0,9	-0,9	-0,7	-0,6	-0,4
ŽSK	1,6	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4
BBSK	-0,4	-0,6	-0,7	-0,8	-0,9	-1	-1,1	-1,2	-1,2
PSK	-0,9	-0,7	-0,4	-0,3	-0,2	-0,3	-0,4	-0,5	-0,5
KSK	0,1	-0,3	-0,5	-0,6	-0,7	-0,9	-1,0	-1,1	-1,2

Zdroj: M. Radvanský, EÚ SAV, 2013

Graf č. 1 Podiel tvorby hrubej pridanej hodnoty podľa ek. činností (v %, SK NACE Rev. 2)

Zdroj: ŠÚ SR

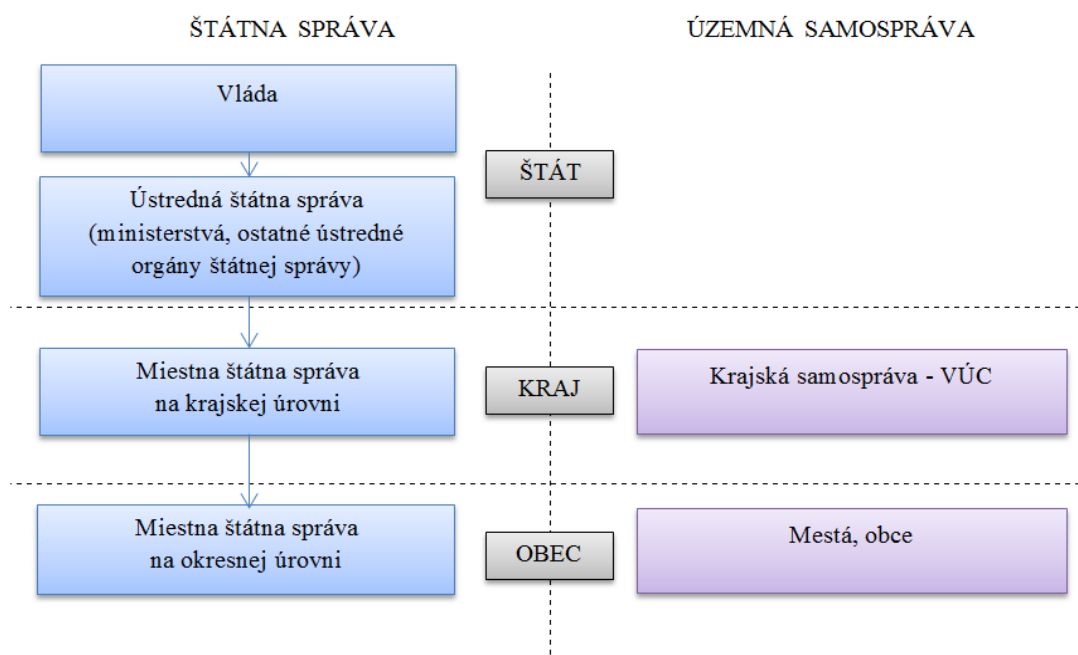
Najvýraznejšou mierou sa na tvorbe hrubej pridanej hodnoty podieľa priemysel (ťažba a dobývanie, priemyselná výroba, dodávka elektriny a dodávka vody s odpadmi). Druhými najvýraznejšími prispievateľmi do tvorby hrubej pridanej hodnoty je spoločný sektor veľkoobchodu a maloobchodu, oprava motorových vozidiel, doprava a skladovanie, ubytovacie a stravovacie služby (približne štvrtina celkovej hrubej pridanej hodnoty). Asi 15 % predstavuje spoločne verejná správa, obrana, povinné sociálne zabezpečenie, vzdelávanie, sociálne služby a zdravotníctvo. V posledných rokoch (od roku 2007) sa sektor stavebníctva podieľa na asi 10 % z celkovej tvorby hrubej pridanej hodnoty. Prepad poľnohospodárstva súvisí s uvoľnením domáceho trhu v prospech zahraničných obchodných

reťazcov. Nevyužíva sa potenciál pôdohospodárstva a finalizácia prvovýroby v potravinárskom priemysle v prospech hospodárskeho rastu a znižovania vysokej nezamestnanosti v najzaostalejších okresoch stredného a východného Slovenska, pričom poľnohospodársky pôdny fond má potenciál potravinovej sebestačnosti pre 6,2 milióna ľudí na území Slovenska³. Potenciál lesného pôdneho fondu je tiež nedocenený. Nie sme schopní vyťaženú drevnú hmotu exportovať s vyššou pridanou hodnotou, stále sa veľa drevnej hmoty ako primárnej suroviny vysokej kvality vyváža na spracovanie do susedných európskych krajín, aby sa finálne produkty neefektívne importovali na náš trh. Vo všeobecnosti nie je hospodársky rast a zamestnanosť podporované efektívnym zhodnocovaním vlastných obnoviteľných zdrojov. Platí to aj pre energetiku, napriek skutočnosti, že náklady na energiu vstupujúce do výroby sú na Slovensku jedny z najvyšších medzi členskými krajinami EÚ, a takouto politikou SR priamo stráca konkurencieschopnosť na domácom trhu a na zahraničných trhoch a v konečnom dôsledku sa stále viac zadlžuje.

1.2 Finančné zdroje a toky v regiónoch

Organizácia verejnej správy SR funguje v troch stupňoch: štát – kraj – obec. Reforma verejnej správy ešte stále prebieha, jej konečným cieľom je priblíženie výkonu štátnej správy čo najbližšie k občanom a na jednom kontaktnom mieste.

Schéma: Usporiadanie verejnej správy

Časť výkonu štátnej správy je prenesená na obce a samosprávne kraje (napr. stavebné úrady, školstvo, sociálne veci a pod.). V SR je v súčasnosti 2890 obcí (z toho má 138 obcí štatút mesta). Veľkým problémom je práve rozdrobenosť a množstvo malých obcí, ktoré nestačia finančne ani personálne riešiť svoje problémy. K 31. 12. 2012 spolu 1911 obcí malo menej než tisíc obyvateľov.

³ Zdroj: Hospodárska politika MH SR 2020+

Tabuľka č. 5 Počet a podiel okresov a obcí v SR k 1. 1. 2014

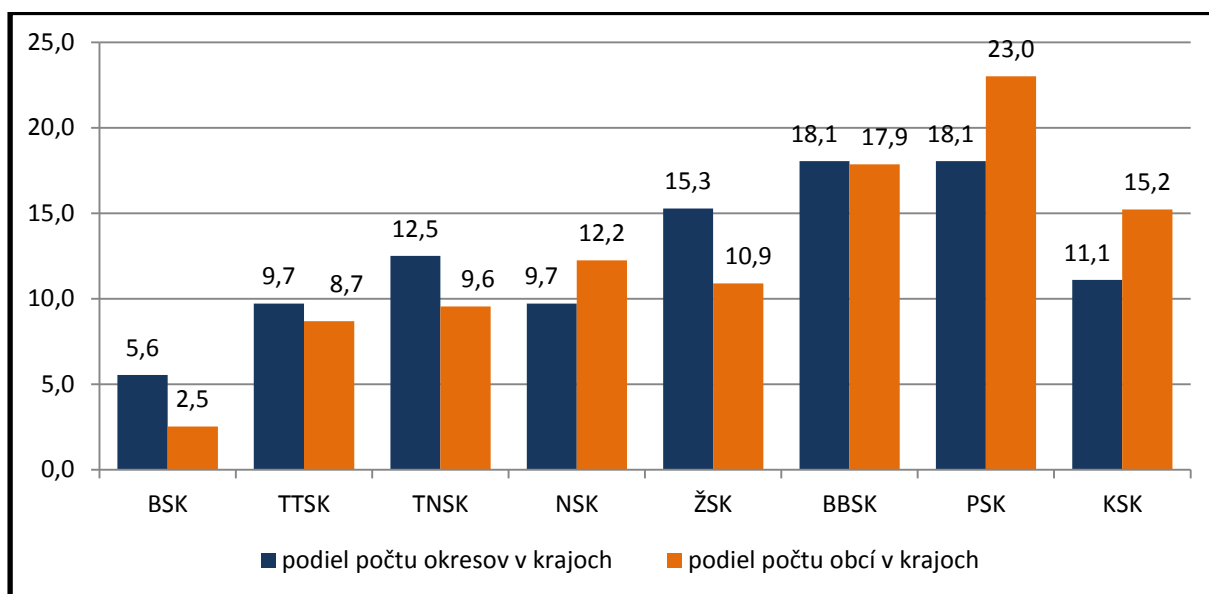
Kraj	Počet obcí	Počet okresov	Podiel okresov v krajoch	Podiel obcí v krajoch
Bratislavský	73	8	10,1 %	2,5 %
Trnavský	251	7	8,9 %	8,7 %
Trenčiansky	276	9	11,4 %	9,6 %
Nitriansky	354	7	8,9 %	12,2 %
Žilinský	315	11	13,9 %	10,9 %
Banskobystrický	516	13	16,5 %	17,9 %
Prešovský	665	13	16,5 %	23,0 %
Košický	440	11	13,9 %	15,2 %
SR	2890*	79	100 %	100 %

Zdroj: ŠÚ SR, * bez mestských častí v Bratislave (17) a Košiciach (22), vrátane 3 vojenských obvodov.

Počet okresov v SR je 79, avšak z hľadiska organizácie verejnej správy bolo koncom roka 2013 zlúčených 5 bratislavských a 4 košické okresy do jedného v Bratislave a jedného v Košiciach, tzn. verejnú správu vykonáva 72 okresných úradov.

Graficky (graf č. 2) sú znázornené podiely okresov a obcí v krajoch na celkovom počte v SR. Najviac okresov (13) sa nachádza na území PSK a BBSK, v týchto krajoch je aj najviac obcí.

Graf č. 2 Podiely okresov a obcí v krajoch na celkovom počte v SR (v %)

Zdroj: ŠÚ SR

Schválené príjmy a výdavky vyšších územných celkov (v tis. €) sú v nasledujúcich tabuľkách.

BRATISLAVSKÝ SAMOSPRÁVNÝ KRAJ				
PRÍJMY	2010	2011	2012	2013
Daňové príjmy	54 075	63 118	65 762	68 332
Nedaňové príjmy	5 253	6 548	5 972	5 697
Granty a transfery	46 347	40 349	40 484	39 801
Spolu	105 67	110 017	112 219	113 830
<i>Bežné príjmy</i>	<i>103 336</i>	<i>108 573</i>	<i>111 491</i>	<i>113 116</i>
<i>Kapitálové príjmy</i>	<i>2 340</i>	<i>1 443</i>	<i>728</i>	<i>715</i>
<i>Príjmové finančné operácie</i>	<i>7 799</i>	<i>11 870</i>	<i>7 090</i>	<i>8 431</i>
Príjmy a fin. operácie spolu	113 475	121 887	119 309	122 262
VÝDAVKY				
Plánovanie, man. a kontrola	5 777	4 456	7 602	6 829
Propagácia a marketing	382	527	491	450
Interné služby	13 193	4 083	9 429	10 747
Cestovný ruch	186	158	130	348
Bezpečnosť	0,572	0,187	0,626	1,9
Komunikácie	8 727	14 462	14 606	11 800
Doprava	8 657	6 470	8 034	8 563
Vzdelávanie	46 490	51 621	44 805	44 420
Šport	82	305	324	726
Kultúra	2 980	3 657	3 810	3 553
Sociálne zabezpečenie	20 170	23 606	22 176	23 996
Zdravotníctvo	114	177	293	222
Administratíva	4 820	4 512	4 402	4 453
Výdavky spolu	111 585	114 038	116 108	116 113
Výdavkové finančné operácie	1 153	381	880	6 148
Výdavky a fin. operácie spolu	112 738	114 419	116 988	122 262
ROZDIEL PRÍJMOV A VÝDAVKOV	737	7 468	2 321	0

Zdroj: BSK

TRNAVSKÝ SAMOSPRÁVNÝ KRAJ				
PRÍJMY	2010	2011	2012	2013
Daňové príjmy	47 068	54 730	56 190	57 490
Nedaňové príjmy	8 203	8 767	9 736	9 407
Granty a transfery	42 247	45 565	46 459	41 998
Spolu	97 518	109 062	112 385	108 895
Príjmové finančné operácie	6 410	53 471	9 641	5 468
Príjmy a fin. operácie spolu	103 928	162 533	122 026	114 363
VÝDAVKY				
Všeobecné verejné služby	14 909	14 626	21 609	14 673
Správa záväzkov a pohľadávok				
Doprava	15 974	22 852	19 696	21 014
Zdravotníctvo	-	2 512	2 805	2 185
Kultúrne služby	4 163	4 248	4 494	4 395
Vzdelávanie	46 303	44 405	44 577	45 170
Sociálne zabezpečenie	18 641	19 964	18 150	17 867
Výdavky spolu	99 990	108 607	111 331	105 304
Výdavkové finančné operácie	275	50 727	4 896	4 708
Výdavky a fin. operácie spolu	100 265	159 334	116 227	110 012
ROZDIEL PRÍJMOV A VÝDAVKOV	3 663	3 198	5 799	4 351

Zdroj: TTSK

TREŇANSKY SAMOSPRÁVNÝ KRAJ				
PRÍJMY	2010	2011	2012	2013
Daňové príjmy	49 026	56 164	57 122	58 454
Nedaňové príjmy	6 679	7 368	8 153	8 652
Granty a transfery	54 210	52 880	60 881	52 781
Spolu	109 915	116 412	126 156	119 887
Príjmové finančné operácie	13 431	58 457	9 834	6 637
Príjmy a fin. operácie spolu	123 346	174 869	135 990	126 524
VÝDAVKY				
Všeobecné verejné služby	8 994	10 070	10 269	10 278
Správa záväzkov a pohľadávok	-	-	-	-
Doprava	30 503	32 987	42 425	30 602
Zdravotníctvo	31 181	691	1 015	429
Kultúrne služby	3 259	3 495	5 240	4 067
Vzdelávanie	53 726	53 348	50 728	53 080
Sociálne zabezpečenie	18 849	19 609	20 290	21 458
Výdavky spolu	118 512	120 200	129 967	119 914
Výdavkové finančné operácie	1 228	50 869	2 838	5 763
Výdavky a fin. operácie spolu	119 740	171 069	132 805	125 677
ROZDIEL PRÍJMOV A VÝDAVKOV	3 606	3 800	3 185	847

Zdroj: TNSK

NITRIANSKY SAMOSPRÁVNÝ KRAJ				
PRÍJMY	2010	2011	2012	2013
Daňové príjmy	60 552	70 443	71 977	73 608
Nedaňové príjmy	11 458	12 720	16 949	14 186
Granty a transfery	61 083	57 013	60 280	62 586
Spolu	133 093	140 176	149 206	150 380
Príjmové finančné operácie	7 900	40 204	5 947	4 742
Príjmy a fin. operácie spolu	140 993	180 380	155 153	155 122
VÝDAVKY				
Všeobecné verejné služby	46 487	44 380	51 246	46 337
Správa záväzkov a pohľadávok	832	569	0	0
Doprava	23 060	28 666	34 095	29 755
Zdravotníctvo	617	550	577	594
Kultúrne služby	5 859	5 899	5 646	5 704
Vzdelávanie	30 760	30 453	30 379	30 898
Sociálne zabezpečenie	21 875	22 720	23 839	25 012
Výdavky spolu	129 490	133 237	145 782	138 300
Výdavkové finančné operácie	3 450	39 407	4 786	5 957
Výdavky a fin. operácie spolu	132 940	172 644	150 568	144 257
ROZDIEL PRÍJMOV A VÝDAVKOV	8 053	7 736	4 585	10 865

Zdroj: NSK

ŽILINSKÝ SAMOSPRÁVNÝ KRAJ				
PRÍJMY	2010	2011	2012	2013
Daňové príjmy	56 727	65 889	66 990	68 255
Nedaňové príjmy	9 764	11 906	11 069	14 617
Granty a transfery	86 590	68 264	68 175	71 678
Spolu	153 081	146 058	146 233	154 549
Príjmové finančné operácie	16 131	9 691	10 391	10 752
Príjmy a fin. operácie spolu	169 212	155 750	156 624	165 300
VÝDAVKY				
Všeobecné verejné služby	34 817	19 952	19 431	10 347
Správa záväzkov a pohľadávok	0	0	0	0
Doprava	21 115	21 402	22 745	22 707
Zdravotníctvo	1 609	1 279	2 539	1 710
Kultúrne služby	6 570	6 838	6 990	10 582
Vzdelávanie	68 549	66 192	67 242	67 365
Sociálne zabezpečenie	28 219	28 764	28 856	34 692
Výdavky spolu	160 878	144 427	147 804	147 403
Výdavkové finančné operácie	2 787	2 879	5 071	9 127,45
Výdavky a fin. operácie spolu	163 665	147 307	152 875	156 531
ROZDIEL PRÍJMOV A VÝDAVKOV	5 547	8 443	3 749	8 770

Zdroj: ŽSK

BANSKOBYSTRICKÝ SAMOSPRÁVNÝ KRAJ				
PRÍJMY	2010	2011	2012	2013
Daňové príjmy	61 572	71 538	72 451	75 099
Nedaňové príjmy	13 273	12 977	12 835	13 700
Granty a transfery	54 440	54 209	58 705	57 201
Spolu	129 285	138 724	143 991	146 000
Príjmové finančné operácie	4 390	8 128	11 165	12 653
Príjmy a fin. operácie spolu	133 675	146 852	155 156	158 653
VÝDAVKY				
Všeobecné verejné služby	8 422	9 384	10 979	9 502
Správa záväzkov a pohľadávok				
Doprava	25 533	23 977	30 861	29 689
Zdravotníctvo	1 041	1 209	985	552
Kultúrne služby	5 489	5 735	5 870	5 441
Vzdelávanie	58 066	56 297	53 931	52 616
Sociálne zabezpečenie	25 117	26 856	25 328	24 224
Výdavky spolu	123 668	123 458	127 954	122 024
Výdavkové finančné operácie	1 152	2 461	3 007	3 762
Kapitálové výdavky	6 415	14 129	21 660	23 398
Výdavky a fin. operácie spolu	131 235	140 048	152 621	149 184
ROZDIEL PRÍJMOV A VÝDAVKOV	2 440	6 804	2 535	9 469

Zdroj: BBSK

PREŠOVSKÝ SAMOSPRÁVNÝ KRAJ				
PRÍJMY	2010	2011	2012	2013
Daňové príjmy	64 519	75 110	77 542	80 297
Nedaňové príjmy	7 826	9 098	8 524	8 142
Granty a transfery	86 829	95 216	75 277	74 202
Spolu	159 174	179 424	161 344	162 641
Príjmové finančné operácie	20 307	22 839	18 491	8 863
Príjmy a fin. operácie spolu	179 481	202 263	179 834	171 504
VÝDAVKY				
Všeobecné verejné služby	5 513	7 521	6 975	8 931
Všeobecná pracovná oblasť (projekty EÚ)	18 914	30 129	8 937	7 124
Doprava	35 557	37 292	43 935	32 528
Zdravotníctvo	3	104	22	1
Kultúrne služby	7 717	9 000	8 939	8 625
Vzdelávanie	70 439	71 726	70 226	71 577
Sociálne zabezpečenie	21 823	25 700	25 243	24 998
Výdavky spolu	160 006	181 473	164 277	153 784
Výdavkové finančné operácie	6 005	8 956	10 421	4 194
Výdavky a fin. operácie spolu	166 011	190 429	174 698	157 978
ROZDIEL PRÍJMOV A VÝDAVKOV	-832	-2 049	-2 933	8 857

Zdroj: PSK

KOŠICKÝ SAMOSPRÁVNÝ KRAJ				
PRÍJMY	2010	2011	2012	2013
Daňové príjmy	57 892	66 992	67 692	70 416
Nedaňové príjmy	8 789	9 409	8 859	12 418
Granty a transfery	75 123	72 479	70 426	76 261
Spolu	141 804	148 880	146 978	159 096
Príjmové finančné operácie	13 310	21 835	16 523	15 606
Príjmy a fin. operácie spolu	155 113	170 715	163 501	174 702
VÝDAVKY				
Všeobecné verejné služby	10 686	10 490	13 399	9 830
Správa záväzkov a pohľadávok	711	700	682	0
Správa majetku KSK	0	0	0	2 544
Doprava	26 137	37 795	40 879	31 751
Zdravotníctvo	18	0	0	0
Kultúrne služby	8 067	6 503	8 534	19 618
Vzdelávanie	72 304	73 205	69 262	71 124
Sociálne zabezpečenie	22 077	22 869	21 742	23 548
Výdavky spolu	140 000	151 562	154 498	158 415
Výdavkové finančné operácie	2 179	3 222	2 362	5 671
Výdavky a fin. operácie spolu	142 179	154 784	156 861	164 085
ROZDIEL PRÍJMOV A VÝDAVKOV	12 935	15 932	6 640	10 616

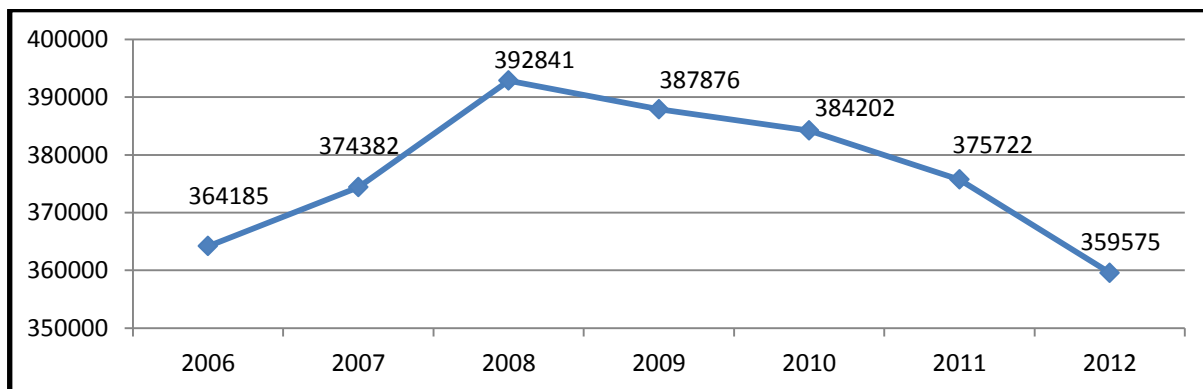
Zdroj: KSK

1.3 Podnikanie

Podnikateľské prostredie je výrazne ovplyvňované viacerými faktormi. Medzi negatívne faktory patrí slabá vymožitelnosť práva, nedostatky v uplatňovaní princípu rovnosti a nestála a neprehľadná legislatíva.

Od roku 2008 je badateľný pokles počtu živnostníkov. Ku koncu uvedeného roku dosahoval ich počet vrchol, v roku 2012 ich bolo o takmer 30 tisíc menej, ako v roku 2008.

Graf č. 3 Vývoj počtu živnostníkov v SR k 31. 12.

Zdroj: ŠÚ SR

Tabuľka č. 6 Vývoj počtu vzniknutých malých a stredných podnikov (MSP) podľa právnych foriem

Právna forma MSP	2008	2009	2010	2011	2012
MSP – PO (právnické osoby)	9 592	5 942	6 656	5 663	6 030
Živnostníci	41 355	32 508	34 937	37 383	32 929
Samostatne hospodáriaci roľníci	243	215	185	213	209
Slobodné povolania	1 082	1 074	921	1 134	1 359
Spolu MSP	52 272	39 739	42 699	44 393	40 527

Zdroj: SBA

Vysoký počet skončení živnostenského oprávnenia bol zaznamenaný hlavne v PSK, NSK a ŽSK. Trendy sú však rôzne: v porovnaní s rokom 2011 zaniklo v roku 2012 menej živnostníkov v BSK, TTSK, TNSK, NSK, BBSK a KSK.

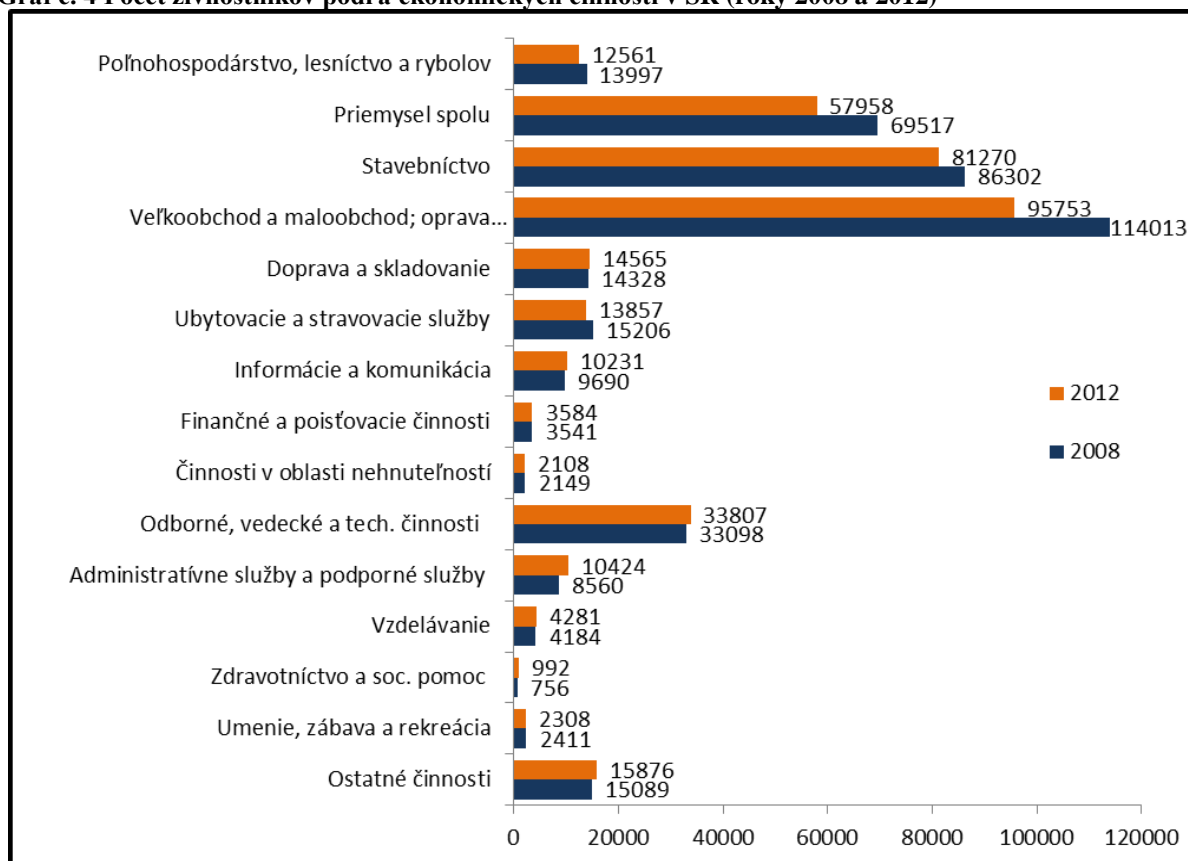
Tabuľka č. 7 Vývoj počtu zaniknutých MSP podľa právnych foriem

Právna forma MSP	2008	2009	2010	2011	2012
MSP – PO (právnické osoby)	1 494	2 029	1 896	2 532	2 915
Živnostníci	21 807	30 067	30 793	34 831	33 835
Samostatne hospodáriaci roľníci	435	413	391	391	277
Slobodné povolania	674	727	668	616	528
Spolu MSP	24 410	33 236	33 748	38 370	37 555

Zdroj: SBA

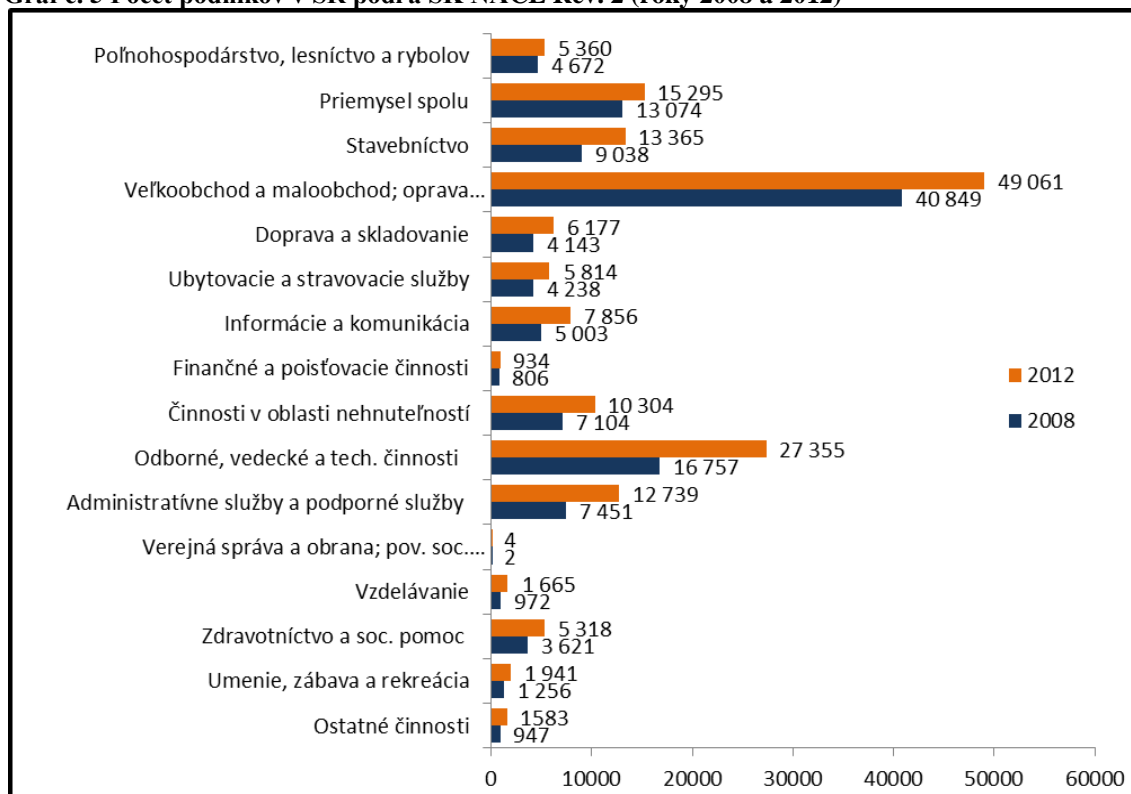
Podľa jednotlivých druhov ekonomických činností živnostníkov najviac ich podniká v sektore veľkoobchodu a maloobchodu, opravy motorových vozidiel (viac ako 95 tisíc, avšak pred štyrmi rokmi ich bolo viac ako 114 tisíc). Druhou najpočetnejšou skupinou sú živnostníci v stavebníctve (viac ako 81 tisíc), aj tu je však evidentný pokles počtu živnostníkov. V niektorých sektoroch však počet živnostníkov narástol (graf č. 4).

Graf č. 4 Počet živnostníkov podľa ekonomických činností v SR (roky 2008 a 2012)

Zdroj: ŠÚ SR

Graf č. 5 Počet podnikov v SR podľa SK NACE Rev. 2 (roky 2008 a 2012)

Zdroj: ŠÚ SR

Najviac podnikov (graf č. 5) je v sektore veľkoobchodu, maloobchodu, oprave motorových vozidiel, kde na rozdiel od živnostníkov počet podnikov vzrástol na viac ako 49 tis. Druhou najpočetnejšou skupinou sú podniky zamerané na odborné a technické činnosti, ktorých je viac ako 27 tisíc. Celkovo bol zaznamenaný nárast počtu podnikov (o cca 27 %) vo všetkých sekciách podľa SK NACE Rev. 2 (najviac vo vzdelávaní a v administratívnych činnostiach, v oboch o cca 41 %).

1.4 Hospodársky vývoj vo vybraných odvetviach regiónov

1.4.1 Priemysel

Priemysel tvorí ťažiskové odvetvie v národnom hospodárstve SR. Podiel priemyslu na celkovej hrubej pridanej hodnote predstavuje viac ako jednu štvrtinu (posledný údaj z roku 2011 je 27,21 %). Najväčší podiel priemyslu na celkovej hrubej pridanej hodnote bol zaznamenaný v rokoch 2004, 2006 a 2007, keď presiahol 30 %. Z jednotlivých krajov má na tom najväčší podiel BSK, TTSK a NSK, najnižšou mierou sa (z dlhodobého hľadiska) na priemyselnej produkcii podieľa PSK a BBSK.

Tabuľka č. 8 Podiel hrubej pridanej hodnoty v priemysle (v %, b. c., mil. €, SK NACE Rev. 2) na celkovej hrubej pridanej hodnote v SR

Kraj/rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
BSK	5,4	5,1	4,7	4,9	5,0	5,8	4,6	4,7	4,6	3,9	4,4	4,7
TTSK	4,1	3,7	3,7	4,5	4,9	4,8	6,1	5,8	5,2	4,6	4,8	4,5
TNSK	4,1	4,1	3,7	4,0	4,1	3,8	4,2	3,9	3,6	3,1	3,4	3,2
NSK	3,8	3,4	3,5	4,1	4,5	4,2	4,5	4,1	4,0	3,9	3,8	4,2
ŽSK	3,3	3,3	3,1	3,3	3,4	3,1	3,1	3,4	3,4	2,9	3,2	3,2
BBSK	2,5	2,5	2,3	2,5	2,5	2,0	2,4	2,3	2,3	1,8	2,1	1,9
PSK	2,1	2,2	2,1	2,1	2,2	2,0	2,0	1,9	2,0	1,6	1,8	2,2
KSK	3,5	3,8	3,1	3,2	3,3	3,9	4,1	3,9	3,7	2,9	3,3	3,3
SR	28,8	28,2	26,3	28,7	29,9	29,4	31,0	30,0	28,8	24,5	26,7	27,2

Zdroj: ŠÚ SR

Počet podnikov podnikajúcich v sektore priemyslu od roku 2008 rastie, zatiaľ čo v spomínanom roku ich bolo celkovo 13 074, v roku 2012 ich bolo 15 295 (nárast o 2 221). Vývoj počtu podnikov v odvetví priemyslu je znázornený v tabuľke č. 9.

Tabuľka č. 9 Počet podnikov v priemysle podľa SK NACE Rev. 2

Kraj / rok	2008	2009	2010	2011	2012
Bratislavský	2 161	2 307	2 588	2 776	2 905
Trnavský	1 492	1 542	1 655	1 699	1 745
Trenčiansky	1 859	1 844	1 861	1 901	1 927
Nitriansky	1 621	1 648	1 793	1 840	1 950
Žilinský	1 577	1 599	1 676	1 698	1 769
Banskobystrický	1 390	1 410	1 496	1 519	1 545
Prešovský	1 624	1 649	1 740	1 863	1 897
Košický	1 350	1 358	1 485	1 541	1 557
SR	13 074	13 357	14 294	14 837	15 295

Zdroj: ŠÚ SR

Celková zamestnanosť v priemysle podľa metodiky ESA 95

Celková zamestnanosť v priemysle – najväčšom zamestnávateľskom sektore (nielen v podnikoch s počtom zamestnancov 20 a viac) – sa vyznačuje kolísavosťou. Zatiaľ čo v roku 2000 v ňom pracovalo 571 050 zamestnancov, čo predstavovalo 28,2 % všetkých zamestnaných osôb, v roku 2011 bolo v priemysle zamestnaných 529 657 osôb, tzn. 24 % všetkých zamestnaných. Z regionálneho hľadiska je najviac ľudí zamestnaných v priemysle v TNSK (v roku 2008 ich bolo viac ako 100 tisíc), nasleduje NSK a ŽSK.

Tabuľka č. 10 Vývoj celkovej zamestnanosti v priemysle v krajoch (metodika ESA 95)

	BSK	TTSK	TNSK	NSK	ŽSK	BBSK	PSK	KSK	spolu
2011	52 524	63 838	89 878	76 686	76 419	52 852	60 004	57 456	529 657
2010	51 351	60 730	86 773	71 641	73 429	53 302	58 980	55 552	511 758
2009	57 732	63 289	91 720	72 511	75 741	52 814	57 398	59 716	530 921
2008	58 810	71 632	101 428	82 235	83 982	59 254	67 775	66 549	591 665
2007	60 736	71 506	96 807	76 082	78 277	57 061	65 610	67 202	573 281
2006	60 475	66 470	98 565	74 993	75 228	57 753	66 667	65 961	566 112
2005	62 314	64 505	96 191	70 440	74 785	58 529	62 453	67 363	556 580
2004	62 006	65 710	97 487	69 967	71 899	58 514	65 524	64 919	556 026
2003	65 979	64 157	94 872	68 307	78 675	63 349	67 646	65 302	568 287
2002	63 238	61 756	95 005	67 282	75 927	66 474	65 134	66 979	561 795
2001	71 975	57 827	93 799	68 994	76 044	68 777	66 418	68 299	572 133
2000	67 556	57 882	92 438	68 893	79 061	70 065	67 612	67 543	571 050

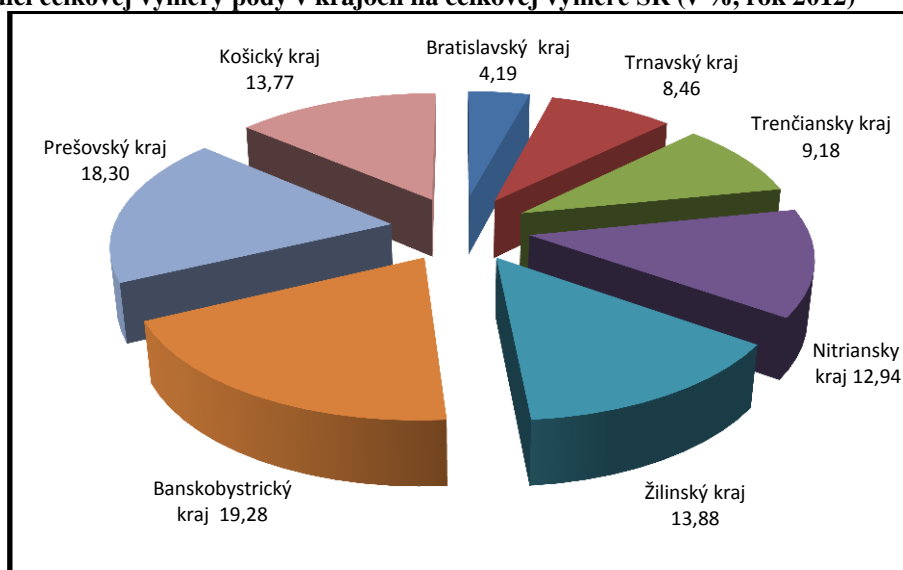
Zdroj: ŠÚ SR

Relatívne ukazovatele napovedajú, že najvyšší podiel zamestnanosti v priemysle z celkovej zamestnanosti má TNSK – od cca 41 % v roku 2001 až po cca 34 % v roku 2010. Relatívne vysoký podiel zamestnanosti v priemysle má aj TTSK, NSK a ŽSK (medzi 27 % až 34 %). Zamestnanosť v priemysle v KSK má skôr klesajúcu tendenciu, pokiaľ v začiatkoch prvej dekády nového milénia sa pohybovala okolo jednej štvrtiny, v rokoch 2010 a 2011 to bola zhruba asi jedna pätina.

1.4.2 Pôdohospodárstvo

Slovenská republika má výmeru cca 4 903 tis. ha pôdy. Podiel v krajoch prezentuje graf č.6. Poľnohospodárska pôda v SR tvorí približne polovicu (rok 2012: 49 %) celkovej výmery pôdy. Najvyšší podiel má v NSK (74 %) a v TTSK (70 %), teda tam, kde je najmenej lesov. Najmenší podiel poľnohospodárskej pôdy na celkovej výmere pôdy je v ŽSK, kde predstavuje niečo viac ako tretinu (36 %).

Graf č. 6 Podiel celkovej výmery pôdy v krajoch na celkovej výmere SR (v %, rok 2012)

Zdroj: ŠÚ SR

Tabuľka č. 11 Poľnohospodárska produkcia v krajoch (v tis. €)

Kraj/rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
BSK	105723	114287	95598	113025	99051	93374	97026	98154	116909	101356	109015	138185	153079
TTSK	320886	385813	387838	413629	431986	404103	390327	400319	419803	321405	375330	464800	436295
TNSK	175098	220972	218881	233785	212873	188210	193720	215462	204607	165339	148874	182689	186526
NSK	422260	548928	570338	490141	573292	564031	566023	623847	626635	455944	481816	630763	643210
ŽSK	137522	157406	156211	143464	137489	121191	129423	132842	123913	100120	104557	119019	132231
BBSK	214897	246598	254199	220740	238067	214964	218848	224988	233785	155669	168870	220342	270097
PSK	182733	186915	192160	149638	171812	146883	151497	160559	157771	119322	114376	141847	157243
KSK	189670	211711	213802	176791	227611	180509	180077	202616	212972	170636	153005	193254	234551
SR	1748788	2072628	2089026	1941214	2092180	1913264	1926940	2058786	2096355	1589791	1655843	2090899	2213232

Zdroj: ŠÚ SR

1.4.3 Stavebníctvo

Sektor stavebníctva sa na celkovej hrubej pridanej hodnote SR podieľa približne 9 %. Najväčší rozmach v stavebníctve, ako naznačuje nasledujúca tabuľka č. 12 bol v rokoch 2006 až 2010. V roku 2008 podiel hrubej pridanej hodnoty presiahol 10 %.

Tabuľka č. 12 Podiel HPH v stavebníctve (b. c., v %) na celkovej HPH SR

rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
podiel HPH v stav. na celkovej HPH v SR	7,2	6,3	7,6	6,2	6,4	6,9	7,9	8,5	10,0	9,9	9,0	8,9

Zdroj: ŠÚ SR

Z pohľadu regiónov bolo stavebníctvo jedným z rozhodujúcich odvetví hlavne v ŽSK a PSK. V týchto dvoch krajoch predstavoval podiel hrubej pridanej hodnoty v stavebníctve na

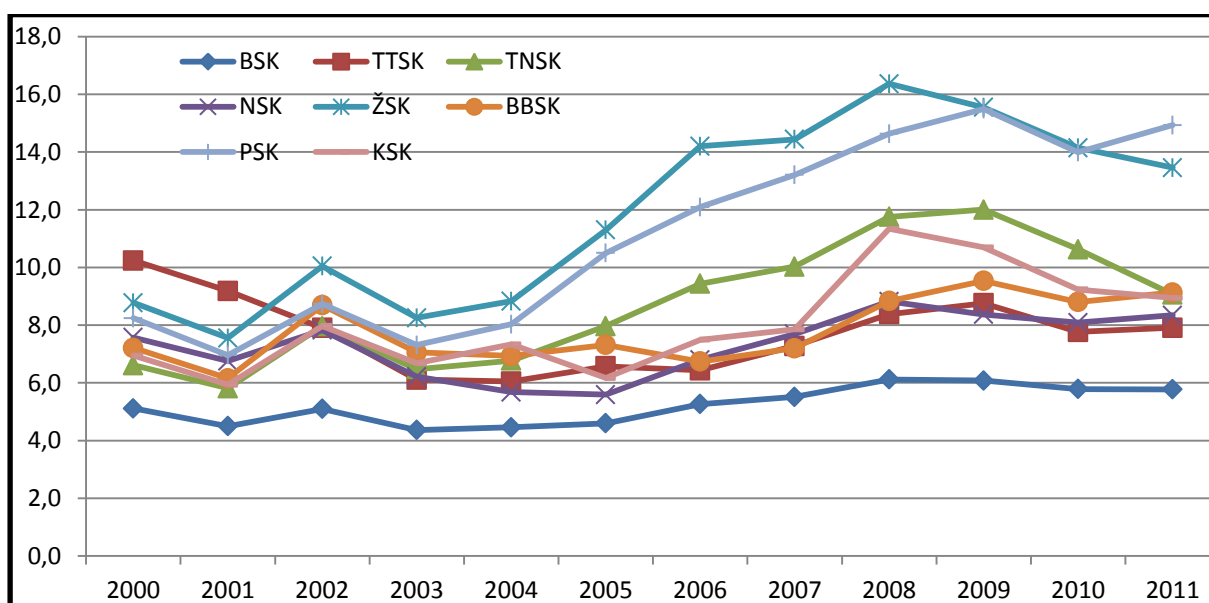
celkovej hrubej pridanej hodnote kraja v minulých rokoch cca 14 – 16 %. Tabuľka č. 13 a graf č. 7 znázorňuje trend vývoja uvedeného indikátora.

Tabuľka 13 Podiel HPH v stavebníctve (b. c., v %) na celkovej HPH kraja

Kraj / rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
BSK	5,1	4,5	5,1	4,4	4,5	4,6	5,3	5,5	6,1	6,1	5,8	5,8
TTSK	10,2	9,2	7,9	6,1	6,0	6,6	6,4	7,3	8,4	8,8	7,8	7,9
TNSK	6,6	5,8	8,0	6,5	6,8	8,0	9,4	10,0	11,8	12,0	10,6	9,1
NSK	7,6	6,8	7,8	6,2	5,7	5,6	6,8	7,7	8,8	8,4	8,1	8,3
ŽSK	8,8	7,6	10,1	8,3	8,8	11,3	14,2	14,4	16,4	15,6	14,1	13,5
BBSK	7,2	6,2	8,7	7,1	6,9	7,3	6,7	7,2	8,8	9,5	8,8	9,1
PSK	8,2	7,0	8,7	7,3	8,0	10,5	12,1	13,2	14,6	15,5	14,0	14,9
KSK	6,9	5,9	8,0	6,7	7,3	6,2	7,5	7,9	11,3	10,7	9,2	8,9

Zdroj: ŠÚ SR

Graf č. 7 Vývoj podielu HPH v stavebníctve (b. c., v %) na celkovej HPH kraja

Zdroj: ŠÚ SR

Celková zamestnanosť v stavebníctve podľa metodiky ESA 95

Zamestnanosť v sektore stavebníctva mala od roku 2001 do roku 2009 stúpajúcu tendenciu, v rokoch 2010 a 2011 bol zaznamenaný mierny pokles zamestnanosti. Rok 2009 predstavoval vrchol zamestnanosti v tomto sektore, kedy v ňom pracovalo viac ako 187 tisíc ľudí (takmer o 68 tisíc viac ako v roku 2001). Z regionálneho hľadiska je v oblasti stavebníctva najviac zamestnaných v ŽSK a PSK.

Sektor stavebníctva zamestnáva od cca 5,9 % (v roku 2001) zo všetkých zamestnaných po 8,5 % (v rokoch 2009 a 2010). V BSK a KSK podiel zamestnaných v stavebníctve na celkovej zamestnanosti v kraji predstavuje cca 5 – 6 %, v ŽSK a PSK tvorí zamestnanosť v sektore stavebníctva na celkovej krajskej zamestnanosti cca 10 – 11 % (tabuľka č. 14).

Tabuľka č. 14 Vývoj celkovej zamestnanosti v stavebníctve v krajoch (metodika ESA 95)

	BSK	TTSK	TNSK	NSK	ŽSK	BBSK	PSK	KSK	spolu
2011	22 574	19 907	20 971	23 152	28 379	18 470	26 936	16 919	177 308
2010	24 416	22 166	20 487	23 035	30 202	17 396	28 110	17 945	183 757
2009	26 648	23 076	20 887	23 357	30 481	17 980	27 187	17 849	187 465
2008	25 174	21 055	20 893	21 388	29 560	17 969	26 699	18 245	180 983
2007	24 861	19 036	17 579	19 733	27 868	16 503	23 136	16 906	165 622
2006	24 775	18 988	19 304	17 584	25 122	14 177	22 321	17 024	159 295
2005	25 389	17 037	18 444	15 419	25 825	12 933	20 852	16 082	151 981
2004	23 098	16 223	15 873	13 725	21 331	12 189	21 971	15 228	139 638
2003	22 674	14 409	15 909	13 972	22 617	12 237	20 882	14 444	137 144
2002	21 060	14 731	14 487	12 688	19 522	12 132	17 415	12 909	124 944
2001	21 146	13 710	13 893	12 006	17 338	12 013	16 331	13 375	119 812
2000	21 446	13 210	13 465	13 601	19 165	12 372	15 727	12 945	121 931

Zdroj: ŠÚ SR

1.4.4 Doprava

Sektor dopravy (bez leteckej a vodnej dopravy) a skladovania sa na celkovej hrubej pridanej hodnote SR podieľal od 6,3 % (v roku 2001) do 3,2 % (v roku 2006). V posledných rokoch (2009 až 2011) sa tento podiel pohyboval tesne pod 4 %. Vývoj podielu spomínaného sektoru (ktorého najväčšiu časť predstavuje cestná a železničná doprava) je zaznamenaný v tabuľke č. 15.

Tabuľka č. 15 Podiel HPH v sektore dopravy a skladovania (b. c., v %) na celkovej hrubej pridanej hodnote SR

rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
podiel HPH v doprave a skladovaní na celkovej HPH v SR	5,4	6,3	5,9	5,4	4,9	4,4	3,2	3,5	3,3	3,8	3,7	3,9

Zdroj: ŠÚ SR

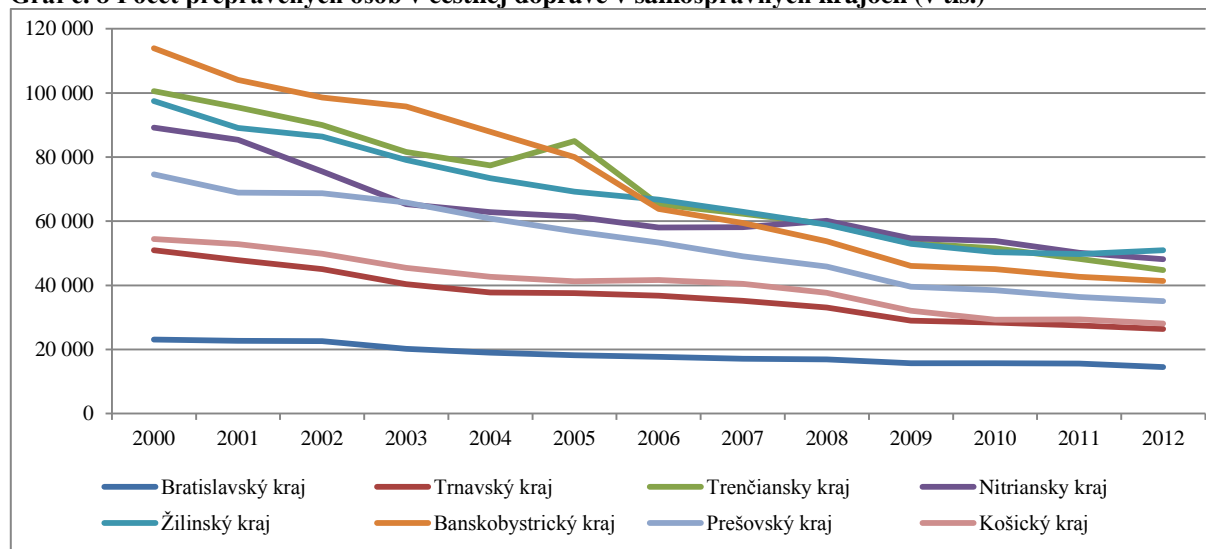
Hrubá pridaná hodnota vodnej a leteckej dopravy je nepatrná (0,03 až 0,05 %).

Na Slovensku klesá počet osôb prepravených verejnou osobnou dopravou, ale aj množstvo prepraveného tovaru. Od roku 1995 do roku 2012 klesla osobná verejná doprava o cca 46 % a množstvo prepraveného tovaru o cca 33 %. Vo verejnej osobnej doprave bol pokles najvýraznejší v cestnej doprave (o 60 %), v železničnej doprave (o 50 %) a v mestskej hromadnej doprave (o 25 %). V preprave tovarov bol v uvedenom období o niečo výraznejší pokles v cestnej doprave (o 35 %) ako v železničnej doprave (o 30 %). Zvyšuje sa však preprava osôb v individuálnej automobilovej doprave (medzi rokmi 1995 – 2012 nárast o 42 %)⁴.

⁴ Zdroj: MDVRR SR

Graf č. 8 prezentuje počet prepravených osôb v krajoch v cestnej doprave od roku 2000. Badať výrazný pokles, kým v roku 2000 bolo celkovo v SR prepravených viac ako 604 mil. osôb, v roku 2012 to bolo už len 289 mil. osôb, t. j. pokles o 52 %.

Graf č. 8 Počet prepravených osôb v cestnej doprave v samosprávnych krajoch (v tis.)

Zdroj: ŠÚ SR

Najvýraznejší pokles bol v uvedenom období zaznamenaný v BBSK (o 64 %), TNSK (o 56 %) a PSK (o 53 %). Pokles približne o polovicu (48 %) bol zaznamenaný v TTSK, ŽSK a KSK.

Zamestnanosť v doprave

Najvyššia zamestnanosť z jednotlivých dopravných oblastí je v železničnej doprave. Od roku 2008 je zaznamenávané neustále znižovanie počtu pracovníkov na železnici, stále však s viac ako 27 tisíc zamestnancami tvorí nezanedbateľnú zamestnávateľskú oblasť. Cestná nákladná doprava zamestnáva viac ako 16 tisíc pracovníkov, od roku 2008 v tejto oblasti dopravy nastal mierny nárast. V cestnej osobnej doprave v roku 2012 pracovalo 7 721 pracovníkov a v mestskej hromadnej doprave 4 576. Vodná a letecká doprava je zamestnávateľom pre niekoľko stoviek pracovníkov.

Tabuľka č. 16 Počet zamestnancov v doprave (SK NACE Rev. 2, podniky s 20 a viac zamestnancami)

Počet zamestnancov:	2008	2009	2010	2011	2012
v železničnej doprave (vrátane podniku Železnice SR)*	33 347	32 604	31 690	29 519	27 460
v cestnej osobnej doprave (bez MHD)	8 663	8 354	7 837	7 680	7 721
v cestnej nákladnej doprave	13 347	13 979	14 280	16 619	16 009
v MHD	4 737	5 019	5 093	4 937	4 576
vo vnútrozemskej vodnej doprave	601	499	442	392	383
v leteckej doprave	886	98	201	340	363

Zdroj: ŠÚ SR, *MDVRR SR

1.4.5 Sektor veľkoobchodu, maloobchodu, opravy motorových vozidiel, dopravy a skladovania, ubytovacích a stravovacích služieb

Sektor veľkoobchodu, maloobchodu, opravy motorových vozidiel, dopravy a skladovania, ubytovacích a stravovacích služieb (ďalej skrátene: odvetvie obchodu, opravy, dopravy a ubytovacích služieb) sa už dlhé obdobie na celkovej hrubej pridanej hodnote podieľa 22 %.

Tabuľka č. 17 Podiel HPH sektoru obchodu, opravy, dopravy a ubytovacích služieb na celkovej HPH SR (v b. c., v %)

rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
podiel HPH v sektore obch., opravy, dopravy a ubyt. služieb na celkovej HPH v SR	22,8	23,4	21,7	22,4	23,0	23,4	21,7	22,1	22,4	22,0	21,9	21,3

Zdroj: ŠÚ SR

Z regionálneho hľadiska sa odvetvie obchodu, opravy, dopravy a ubytovacích služieb na hrubej domácej hodnote jednotlivých krajov podieľa približne na úrovni 7,2 % až 14,9 %. Výnimkou je BSK, kde toto odvetvie predstavuje od roku 2005 podiel na úrovni jednej tretiny. Trend vývoja je znázornený v tabuľke č. 18.

Tabuľka č. 18 Podiel HPH krajov na HPH SR v činnostiach obchodu, opravy, dopravy a ubytovacích služieb (v b. c. v %)

Kraj / rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Bratislavský	29,5	29,5	28,8	28,8	29,8	32,1	32,7	33,5	33,1	33,4	32,9	32,6
Trnavský	9,1	9,1	8,8	8,9	8,8	8,9	8,8	9,0	9,1	9,1	9,4	9,2
Trenčiansky	7,3	7,2	7,2	7,3	7,6	7,8	8,2	8,4	8,5	8,8	9,0	9,5
Nitriansky	10,3	10,4	9,8	9,7	10,3	11,1	10,9	10,6	10,7	10,2	10,2	11,2
Žilinský	10,0	10,0	9,5	9,5	10,0	10,6	10,3	10,2	10,2	10,3	10,5	9,6
Banskobystrický	11,3	11,3	11,9	11,9	11,0	8,9	9,3	9,2	9,0	8,8	8,9	8,4
Prešovský	8,5	8,3	9,2	9,2	8,7	8,5	8,6	8,4	9,1	8,8	8,5	8,3
Košický	14,0	14,1	14,9	14,8	13,8	12,0	11,1	10,7	10,3	10,7	10,6	11,2

Zdroj: ŠÚ SR

Zamestnanosť v odvetví obchodu, opravy, dopravy a ubytovacích služieb

Pokiaľ bolo v roku 2000 vo veľkoobchode, maloobchode, oprave motorových vozidiel, doprave a skladovaní, ubytovacích a stravovacích službách zamestnaných 464 389 osôb (podiel na celkovej zamestnanosti 23 %), o jedenásť rokov neskôr si tu našlo uplatnenie už takmer 600 tisíc zamestnaných (podiel na celkovej zamestnanosti 27 %, t. j. viac ako v priemysle). Z regionálneho hľadiska bol najvyšší rast celkovej zamestnanosti v rokoch 2000 až 2011 v tomto sektore v TNSK (o 50 % viac), ŽSK (o 34 %), BSK (o 32 %) a TTSK (o 31 %).

Tabuľka č. 19 Vývoj celkovej zamestnanosti v odvetví obchodu, opravy, dopravy a ubytovacích služieb v krajoch podľa metodiky ESA 95

	BSK	TTSK	TNSK	NSK	ŽSK	BBSK	PSK	KSK	spolu
2011	126 253	60 585	68 136	71 236	72 418	62 462	58 506	77 236	596 832
2010	123 650	60 759	67 328	68 111	72 767	58 252	59 563	75 758	586 188
2009	134 189	61 471	64 013	68 991	73 769	62 976	59 374	70 596	595 379
2008	129 305	61 431	61 751	72 305	74 650	62 317	62 161	71 444	595 364
2007	115 617	61 014	60 750	65 984	83 252	60 452	59 490	67 433	573 992
2006	114 183	56 211	55 819	67 251	68 047	62 589	59 758	71 711	555 569
2005	118 227	52 166	53 184	62 585	67 284	55 843	54 768	65 633	529 690
2004	107 990	51 137	50 793	65 387	62 683	53 778	58 325	66 827	516 920
2003	107 089	48 730	51 439	61 426	66 490	56 738	57 858	70 017	519 787
2002	108 656	49 263	50 454	60 883	62 523	56 943	53 670	64 824	507 216
2001	101 584	47 005	46 619	57 143	55 635	54 749	51 583	67 935	482 253
2000	95 347	46 343	45 485	57 351	53 953	53 456	49 359	63 095	464 389

Zdroj: ŠÚ SR

1.4.6 Cestovný ruch

Cestovný ruch je jedno z najdynamickejších sa rozvíjajúcich odvetví vo svete a aj v podmienkach Slovenska už dnes svojimi výkonmi predstavuje hospodárske odvetvie. Rozvoj cestovného ruchu dlhodobo patrí k strategickým prioritám v SR. Tvorba politiky cestovného ruchu patrí do kompetencie MDVRR SR. Zákon č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu bol prijatý v roku 2010, účinnosť však nadobudla až 1. 12. 2011. V roku 2013 bola prijatá novela uvedenej právnej normy. Hlavným prínosom zákona č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu je motivácia subjektov cestovného ruchu na zabezpečenie koordinácie činnosti, t. j. destinačného manažmentu v krajoch a oblastiach cestovného ruchu, teda systémového prvku, ktorý v podmienkach Slovenska výrazne absentoval. V roku 2013 bola vládou SR schválená aj Stratégia rozvoja cestovného ruchu do roku 2020.

V porovnaní s okolitými krajinami Slovensko výrazne zaostáva v mnohých dôležitých ukazovateľoch v oblasti cestovného ruchu, to znamená, že Slovensko nevyužíva naplno svoj potenciál.

Podiel cestovného ruchu (príjmov z aktívneho zahraničného cestovného ruchu) na HDP bol v roku 2012 najvyšší v Maďarsku (6,4 %), Rakúsku (5,3 %) a Česku (3,9 %). V SR bol v roku 2012 podiel cestovného ruchu na HDP 2,5 % a Poľsku 2,3 %.⁵

Tabuľka č. 20 prezentuje počet turistov v krajinách V4 a Rakúsku od roku 2007 do roku 2012. Pri porovnaní tohto ukazovateľa je badateľné, že Slovensko výrazne zaostáva za Českou republikou, ako aj za Maďarskom, ktoré majú asi dvojnásobne viac obyvateľov. Podľa delenia na domácich a zahraničných turistov je zrejmé, že v Rakúsku výrazne prevažujú návštevníci zo zahraničia – je ich takmer dvojnásobok oproti domácim. V Česku je taktiež prevaha turistov zo zahraničia, avšak nie je až taká výrazná ako v Rakúsku. Naopak,

⁵ Stratégia cestovného ruchu do roku 2020, MDVRR SR, 2013

v Poľsku majú výraznú prevahu domáci turisti, počet zahraničných je niekoľkonásobne nižší. V Maďarsku a na Slovensku prevládajú domáci návštevníci, rozdiely medzi oboma skupinami však nie sú také markantné, ako v prípade Rakúska alebo Poľska. Podiel domácich turistov na Slovensku bol v roku 2012 takmer 60 %. Najviac zahraničných návštevníkov prišlo v roku 2012 na Slovensko z okolitých štátov. Ich poradie podľa počtu turistov v ubytovacích zariadeniach cestovného ruchu na Slovensku bolo v roku 2012 nasledujúce: 1. Česká republika, 2. Poľsko, 3. Nemecko, 4. Rakúsko, 5. Maďarsko.

Tabuľka č. 20 Vývoj počtu turistov (ubytovaných návštevníkov) v krajinách V4 a Rakúsku (v tis.)

Rakúsko	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Počet turistov	31 141	32 616	32 317	33 389	34 629	36 164
zahraniční	20 773	21 935	21 355	22 004	23 012	24 151
domáci	10 367	10 681	10 961	11 385	11 617	12 013
Poľsko						
Počet turistov	18 947	19 556	19 354	20 462	21 477	22 635
zahraniční	4 387	4 046	3 862	4 135	4 410	4 979
domáci	14 560	15 510	15 492	16 327	17 067	17 656
Česko						
Počet turistov	12 961	12 836	11 986	12 471	12 912	13 647
zahraniční	6 680	6 649	6 032	6 334	6 831	7 165
domáci	6 281	6 186	5 954	6 137	6 080	6 482
Maďarsko						
Počet turistov	7 474	7 651	7 151	7 473	8 021	8 386
zahraniční	3 451	3 516	3 228	3 462	3 822	4 164
domáci	4 023	4 135	3 923	4 011	4 199	4 222
Slovensko						
Počet turistov	3 778	4 083	3 381	3 392	3 571	3 775
zahraniční	1 685	1 767	1 298	1 327	1 460	1 528
domáci	2 093	2 316	2 083	2 066	2 111	2 247

Zdroj: UNWTO – Compendium of Tourism Statistics, 2013 Edition

Z ďalších sledovaných ukazovateľov z oblasti cestovného ruchu je v tabuľkovej a grafickej podobe dokladovaný počet ubytovacích zariadení (patria sem hlavne hotely, penzióny a kempingy), počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach a počet prenocovaní v ubytovacích zariadeniach.

Tabuľka č. 21 Počet ubytovacích zariadení v SR a krajoch

Kraj/rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
BSK	158	159	175	167	158	162	188	199	198	197	203	243	233
TTSK	136	141	150	155	152	154	213	218	212	208	195	281	276
TNSK	187	209	219	217	209	211	274	275	271	253	249	259	246
NSK	163	156	171	167	169	179	241	267	282	270	262	322	307
ŽSK	621	641	684	688	646	650	872	988	895	826	781	930	882
BBSK	364	377	375	375	372	389	465	483	473	436	424	527	494
PSK	436	462	477	471	449	464	572	625	605	585	551	724	701
KSK	210	253	258	279	291	281	357	379	356	351	346	357	346
SR	2275	2398	2509	2519	2446	2490	3182	3434	3292	3126	3011	3643	3485

Zdroj: ŠÚ SR

Počet ubytovacích zariadení na Slovensku sa od roku 2001 do roku 2013 zvýšil o 1 210, t. j. o 53 %, pričom najväčší nárast bol zaznamenaný v TTSK (o 103 %) a NSK (88 %). Najviac ubytovacích zariadení bolo v roku 2013 v ŽSK (882) a PSK (701).

V porovnaní s rokom 2001 bol počet prenocovaní v roku 2013 na území Slovenska vyšší o 1 % (z 11 319 092 na 11 486 571). Z pohľadu krajov bol v rokoch 2001 – 2013 najvýraznejší nárast zaznamenaný v BSK (o 76 %), TNSK (o 22 %) a ŽSK (o 14 %). Najväčší pokles bol zaznamenaný v BBSK (o 24 %) a PSK (o 22 %).

Porovnanie počtu návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v SR s krajinami V4 a Rakúskom nie je pre SR príliš pozitívne, avšak má v posledných 5 rokoch rastúcu tendenciu. Celkový počet turistov v roku 2013 prekročil hranicu 4 miliónov, čo sa od 90. rokov podarilo dosiahnuť len raz, a to v predkrízovom roku 2008.

Tabuľka č. 22 sa tomuto ukazovateľu venuje podrobnejšie – v optike krajového rozdelenia Slovenska.

Tabuľka č. 22 Počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach

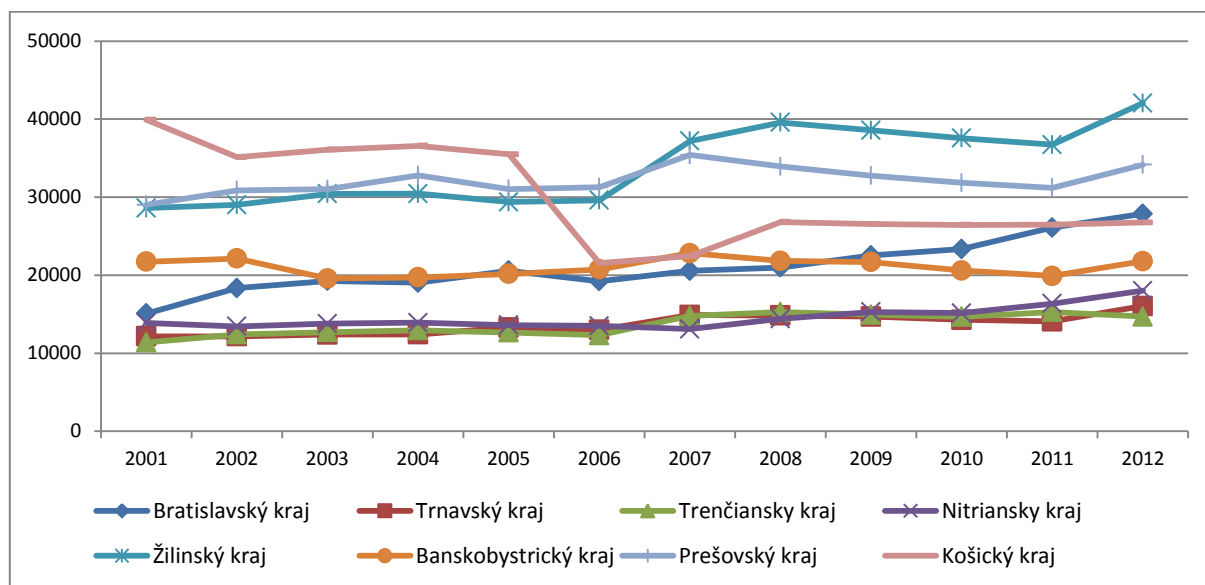
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
BSK	601537	655558	656730	721379	786266	840804	883103	914406	765019	767981	879878	939328	1073854
TTSK	244300	258649	246211	236403	241497	237046	244595	273477	219301	228359	238110	266216	263709
TNSK	219590	253046	264439	251179	253937	260827	289854	320326	267199	247488	240652	244033	238336
NSK	196812	190447	197829	177846	203463	215712	223304	258251	242861	235037	220525	217952	238440
ŽSK	541689	596971	609858	577808	625790	652770	689531	767274	643290	658148	717041	756621	819016
BBSK	396660	425737	416586	385842	400346	423682	426178	455914	366122	362480	366982	401869	400251
PSK	695597	745178	687420	608514	621032	647068	699415	736051	586447	611663	618470	664863	700248
KSK	264563	320856	294467	285514	295752	305970	321774	356946	291115	281205	289435	283180	314651
SR	3160748	3446442	3373540	3244485	3428083	3583879	3777754	4082645	3381354	3392361	3571093	3774062	4048505

Zdroj: ŠÚ SR

Kým z hľadiska počtu návštevníkov bol v roku 2001 najdominantnejším PSK (navštívilo ho takmer 700 tis. ľudí, čo predstavovalo z celkového počtu 3 160 tis., viac ako pätinu 22 %), v roku 2013 zaznamenal najviac návštevníkov BSK (s počtom takmer 1,1 mil., čo predstavovalo 26,5 % z celkového počtu návštevníkov). Druhý najvyšší podiel bol v roku 2013 zaznamenaný v ŽSK (20,2 %). V roku 2013, v porovnaní s rokom 2001, počet ubytovaných návštevníkov v každom samosprávnom kraji stúpol. Najvýraznejší nárast je zaznamenaný v BSK, kde v uvedenom období prišlo k nárastu o 78,5 %.

Počet lôžok v ubytovacích zariadeniach na Slovensku sa od roku 2001 do roku 2012 zvýšil zo 171 828 na 201 398. Najvýraznejší podiel mal na tom prírastok nových lôžok v BSK (nárast o 85 %) a ŽSK (nárast o 47 %). Počet lôžok poklesol iba v KSK, a to až o tretinu. Trend počtu lôžok v jednotlivých krajoch znázorňuje graf č. 9.

Graf č. 9 Vývoj počtu lôžok v ubytovacích zariadeniach v samosprávnych krajoch

Zdroj: ŠÚ SR

Pozitívny trend rozvoja cestovného ruchu na Slovensku v posledných rokoch súvisí aj s činnosťou organizácií cestovného ruchu. Na Slovensku bolo od nadobudnutia účinnosti zákona č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu, t. j. od 1. 12. 2011 založených 38 organizácií cestovného ruchu, z toho 4 krajské a 34 oblastných, z ktorých koncom roka 2013 2 oblastné organizácie CR zanikli, resp. sa zlúčili do väčšieho celku.

1.4.7 Zamestnanosť

V SR je celkovo zamestnaných (podľa metodiky ESA 95) viac ako 2 milióny ľudí. Zamestnanosť dosahovala vrchol v roku 2008, keď bolo spolu zamestnaných 2 247 139 osôb.

Tabuľka č. 23 Celková zamestnanosť v SR

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
2024848	2036513	2038414	2060466	2055726	2088909	2132387	2176968	2247139	2203158	2169822	2208313

Zdroj: ŠÚ SR

Vývoj zamestnanosti v jednotlivých krajoch možno sledovať v tabuľke č. 24. Celková zamestnanosť (vo všetkých sektoroch) sa v rokoch 2000 – 2011 najviac zvýšila v BSK (o 17 %), TTSK, TNSK (v každom o 13 %) a ŽSK (o 12 %). Jedine v BBSK nastal v uvedenom období pokles o cca 2,5 %.

Tabuľka č. 24 Vývoj celkovej zamestnanosti v krajoch

Rok/kraj	BSK	TTSK	TNSK	NSK	ŽSK	BBSK	PSK	KSK
2011	424 389	224 274	258 476	270 176	275 997	235 799	245 936	273 266
2010	421 464	222 749	253 338	257 677	274 151	226 683	245 868	267 892
2009	443 646	227 813	256 171	258 046	274 624	233 507	244 724	264 627
2008	429 426	234 411	262 396	271 480	281 523	238 667	256 775	272 461
2007	417 823	230 260	248 576	257 838	281 844	231 400	246 150	263 077
2006	401 472	220 531	247 701	254 328	262 323	228 955	250 604	266 473
2005	404 955	214 862	242 611	247 357	260 692	224 320	235 383	258 729
2004	380 430	213 371	240 668	244 430	246 954	222 057	249 927	257 889
2003	372 300	208 208	237 012	241 390	261 057	231 110	248 341	261 048
2002	372 032	206 251	234 478	241 536	251 436	237 001	239 209	256 471
2001	379 133	200 564	230 123	240 501	242 376	239 403	239 619	264 794
2000	362 788	198 363	228 606	243 036	247 224	241 963	243 394	259 474

Zdroj: ŠÚ SR

Zamestnanosť (v podnikoch s 20 a viac zamestnancami) od roku 2009 do roku 2012 na Slovensku rástla, tak ako to prezentuje tabuľka č. 25. V tomto období sa zvýšila v relatívnych ukazovateľoch o cca 4,7 %. V najväčšom odvetví – v priemysle, však v porovnaní s rokom 2009, zamestnanosť klesala. Celkový nárast bol ovplyvnený zvýšením zamestnanosti v iných odvetviach napr. vo veľkoobchode, maloobchode, doprave, stavebníctve a ďalších sektoroch.

Tabuľka č. 25 Zamestnanosť v SR (celková, podľa sekcií SK NACE Rev. 2, podniky s 20 a viac zamestnancami, štvrt'ročné výkazníctvo)

ekonomická činnosť / rok	2009	2010	2011	2012
Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov	43 733	38 006	37 973	38 347
Priemysel spolu	378 275	366 069	366 484	366 743
Stavebníctvo	53 361	57 496	58 385	56 421
Veľkoobchod a maloobchod; oprava motorových vozidiel a motocyklov	130 776	128 396	174 277	181 961
Doprava a skladovanie	89 716	92 087	90 049	92 390
Ubytovacie a stravovacie služby	15 105	16 468	21 474	20 492
Informácie a komunikácia	30 463	28 943	33 390	34 874
Finančné a poisťovacie činnosti	32 452	27 648	27 286	28 678
Činnosti v oblasti nehnuteľností	10 949	10 243	16 669	16 495
Odborné, vedecké a tech. činnosti	31 452	33 647	51 904	50 416
Administratívne služby a podporné služby	36 761	38 737	39 549	41 663
Verejná správa a obrana; pov. soc. zabezpečenie	130 225	155 542	123 080	124 889
Vzdelávanie	129 733	145 049	132 700	131 923
Zdravotníctvo a soc. pomoc	98 986	90 921	88 534	89 870
Umenie, zábava a rekreácia	20 272	20 737	19 009	18 117
Ostatné činnosti	14 565	12 585	12 634	14 550
SR	1 246 822	1 262 574	1 293 397	1 307 830

Zdroj: ŠÚ SR

2 Hlavné faktory rozvoja a determinanty konkurencieschopnosti regiónov

2.1 Hlavné faktory rozvoja

Základom efektívnosti realizácie regionálnej politiky (dosiahnutia jej cieľov a priorít) je hĺbková/dôkladná analýza relevantných faktorov ekonomického a sociálneho rozvoja regiónov SR, spojená s identifikáciou kľúčových determinantov ich konkurencieschopnosti, ktoré majú významný vplyv na ďalší hospodársky a sociálny vývoj v rámci regionálnej štruktúry SR.

Kľúčové faktory rozvoja regiónov:

- ľudské zdroje,
- výskum, vývoj a inovácie,
- základná infraštruktúra a služby.

Ľudské zdroje predstavujú aktívny faktor ďalšieho rozvoja a v tom sa líšia od ostatných faktorov pasívnej povahy (ktoré nevykazujú samy o sebe cieľnú zmenu stavu), ale môžu ostatné zdroje pretvárať, lebo sú nevyhnutným prvkom ich fungovania.

Na rozvoj regiónov a ich ekonomickú výkonnosť má určujúci vplyv aj:

- globalizácia (regióny sú citlivejšie ako krajiny),
- technologické zmeny (rast sektoru služieb a poznatkovo orientovanej ekonomiky - „technologicky orientované regióny“ sa stávajú konkurencieschopnejšími),
- rast alebo pokles pracujúcej populácie.

V oblasti hospodárskeho a sociálneho rozvoja regiónov majú svoje nezastupiteľné postavenie obce - ako jedna z troch úrovní verejnej správy. Decentralizácia verejnej správy priniesla rozsiahle kompetencie a zodpovednosti regionálnej, ako aj miestnej územnej samosprávy. Podľa údajov ŠÚ SR bolo na území SR k 31. 12. 2012 celkovo 2 890 obcí (bez mestských častí Bratislavy a Košíc), vrátane troch vojenských obvodov. V 138 mestách žije 54 % a na vidieku 46 % obyvateľstva. Obce tvoria podľa zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov, ako aj zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja, integrálnu súčasť regionálnej politiky a regionálneho rozvoja. Ekonomika obcí predstavuje významnú časť verejných financií. Obce zabezpečujú výkony a služby vo verejnom záujme, tak ako aj VÚC, v rámci originálnych kompetencií alebo preneseného výkonu štátnej správy. Všetky najväčšie verejné investície a priemyselné parky sú umiestnené v katastrach konkrétnych obcí, ktoré im na to vytvorili vhodné podmienky. Obce a VÚC zamestnávali v roku 2011 viac ako 180 tis. zamestnancov, tzn. plnia aj úlohu významného partnera vlády v oblasti aktívnej politiky trhu práce a umiestňovania dlhodobo nezamestnaných na pracovný trh.

Rozvoj regiónov si bude v nasledujúcom období vyžadovať realizáciu opatrení v oblasti:

- posilnenia výskumu, technologického rozvoja a inovácií,
- zlepšenia prístupu k informáciám a IKT a zlepšenie ich využívania a kvality,
- zvýšenia konkurencieschopnosti MSP, sektora poľnohospodárstva, sektora rybárstva a akvakultúry,
- podpory prechodu na nízkouhlíkové hospodárstvo vo všetkých sektoroch,
- podpory prispôsobovania sa zmene klímy, predchádzanie a riadenie rizika,

- zachovania a ochrany životného prostredia a podpory efektívneho využívania zdrojov,
- podpory udržateľnej dopravy a odstraňovania prekážok v kľúčových sieťových infraštruktúrach,
- podpory vybudovania verejnej kanalizácie s čistením odpadových vôd vo všetkých aglomeráciách nad 2000 EO,
- podpory vybudovania verejných vodovodov v okresoch s nízkym podielom domácností pripojených na verejnú sieť,
- podpory tvorby a udržateľnosti pracovných miest, kvality zamestnanosti a vnútornej mobility pracovnej sily
- podpory sociálneho začlenenia, boja proti chudobe a akejkoľvek diskriminácii,
- investovania do vzdelania, školení a odbornej prípravy pre zručnosti a celoživotného vzdelávania,
- posilnenia inštitucionálnych kapacít orgánov verejnej správy a jej efektivity,
- modernizáciu dopravnej infraštruktúry.

2.1.1 Hlavné faktory rozvoja a disparity regiónov

Súhrnne je možné najpodstatnejšie faktory rozvoja a disparity regiónov zhrnúť do nasledujúcich bodov:

Priemysel:

- + výhodný geopolitický polohový potenciál,
- + existujúce poradenské centrá pre rozvoj podnikateľského prostredia,
- + inovačný potenciál vysokých škôl a SAV,
 - zvýšená koncentrácia ekonomických aktivít do Bratislavy,
 - inovačné a technologické zaostávanie,
 - nízka úroveň informatizácie,
 - disparita hlavného mesta voči vidieku,
 - nedostatočná koordinácia PZI,
 - nízky objem finalizácie výroby,
 - významné vnútroregionálne rozdiely,
 - nízka priestorová diverzifikácia priemyslu,
 - nedostatočné prepojenie vedecko-výskumných inštitúcií na prax,
 - úpadok tradičných odvetví priemyslu,
 - bariéry v oblasti MSP,
 - nedostatok absolventov v prírodných a technických smeroch,

Pôdohospodárstvo, lesníctvo a vodné hospodárstvo:

- + vhodné podmienky pre rozvoj ekologického poľnohospodárstva,
- + potenciál podhorských oblastí,
- + potenciál v spracovaní dreva,
- + silná exportná pozícia v odvetví drevospracujúceho priemyslu,
- + existencia vodných zdrojov,
- + vysoké zalesnenie územia,
- + vhodné podmienky pre pasienkárstvo a živočíšnu výrobu,
- + dobré podmienky pre akvakultúru,
 - pokles pestovateľských plôch a počtu chovaných hospodárskych zvierat,
 - nedostatočná spolupráca a koordinácia v poľnohospodárstve,
 - nízka konkurencieschopnosť poľnohospodárstva,

- nevysporiadané majetkovo právne vzťahy k pozemkom,
- nedostatočná podpora domácej produkcie (finančná aj marketingová),
- nedostatočné využívanie potenciálu rastlinnej a najmä živočíšnej výroby,
- zvyšovanie počtu zamestnancov v poproduktívnom veku,

Služby:

- + výhodná geografická poloha pre pohyb tovarov a služieb,
- + existencia viacerých letísk,
- + vysoký podiel územia s veľkoplošnou ochranou krajiny a vodných zdrojov,
- + rozvoj udržateľnej dopravy,
 - nerovnomerné rozmiestnenie služieb,
 - nedostatočná kvalita služieb,
 - nedostatočne vybudovaný systém dopravy,
 - nevyhovujúce podmienky pre rozvoj e-služieb,

Technická infraštruktúra:

- + vysoká hustota cestnej a železničnej siete medzinárodných koridorov, ktorých sme súčasťou,
- + existujúce priemyselné parky,
- + centrá excelentnosti pri univerzitách a SAV,
- + širokorozchodná trať,
- + strategická poloha v oblasti tranzitu elektrickej energie, ropy a zemného plynu,
- + prevádzka jadrovej elektrárne Mochovce,
- + sebestačnosť územia vo výrobe elektrickej energie,
- + prítomnosť vodných tokov pre vodnú dopravu,
 - nedostatočná občianska vybavenosť,
 - nedostatočná kvalita ciest II. a III. triedy,
 - pomalá obnova kultúrohistorických pamiatok,
 - nedobudovaná vodovodná a kanalizačná sieť,
 - nevyhovujúca kvalita cestnej infraštruktúry a nedobudované diaľnice a rýchlostné cesty,
 - chýbajúce nájomné byty,
 - zlá dostupnosť niektorých regiónov,
 - nedostatočné využívanie vodnej dopravy,
 - nízky podiel energie vyrábanej z nákladovo efektívnych obnoviteľných zdrojov,
 - zlý technický stav infraštruktúry v oblasti kultúry a turizmu,
 - nedostatočné využitie existujúcich priemyselných parkov,
 - nedostatočne vybudovaná infraštruktúra rýchlostných komunikácií,
 - chátrajúce bývalé priemyselné a poľnohospodárske areály,

Cestovný ruch:

- + výborný kultúrohistorický potenciál a prírodný potenciál,
- + existencia oblastných organizácií cestovného ruchu,
- + významné destinácie cestovného ruchu,
- + vodná cesta po Dunaji s verejnými prístavmi v Komárne a Štúrove,
- + vhodné podmienky pre rozvoj agroturizmu,
 - nedostatočne využitý potenciál cestovného ruchu,
 - nedostatočná infraštruktúra cestovného ruchu,
 - nedostatočná sieť cykloturistických trás,
 - nedostatočná propagácia regiónov,

- nedostatočná koordinácia a spolupráca v oblasti cestovného ruchu,

Demografia:

- + multietnické prostredia v pohraničí – predpoklad cezhraničnej spolupráce,
 - nepriaznivá veková štruktúra obyvateľov,
 - postupné vyludňovanie niektorých území,
 - významné a dlhotrvajúce vnútroregionálne rozdiely v demografickom vývoji,

Zamestnanosť:

- odlev pracovných síl do zahraničia,
- nedostatok voľnej kvalifikovanej pracovnej sily,
- vysoký podiel dlhodobo nezamestnaných,
- odchod mladých a vzdelaných ľudí za prácou z regiónov s nedostatkom kvalifikovanej práce,

Zdravotníctvo a sociálne služby:

- nerovnomerná sieť zariadení sociálnych služieb,
- zlá situácia občanov rómskej populácie
- nepostačujúca kapacita zariadení sociálnych služieb,
- nedostatočné služby pre seniorov,
- zhoršujúca sa zdravotná starostlivosť o obyvateľov,

Vzdelávanie:

- + existencia systému celoživotného vzdelávania,
 - nevhodné prepojenie vzdelávania a potrieb trhu,
 - vnútroregionálne rozdiely vo vzdelanostnej úrovni obyvateľov,
 - nevhodná štruktúra študijných smerov a odborov,

Životné prostredie:

- + potenciál geotermálnej energie,
- + existencia biodiverzity rôznych vzácnych biotopov,
- + existencia zdrojov vody,
- + existencia chránených území,
 - nízka energetická hospodárnosť verejných budov,
 - nedostatočná ochrana pred povodňami,
 - značné environmentálne zaťaženie krajiny,
 - nedostatočne odkanalizované územia,
 - staré environmentálne záťaž,
 - nedostatočné využívanie geotermálnych zdrojov,
 - existencie čiernych skládok odpadov,
 - nedostatočná starostlivosť o malé vodné toky.

Závery pre efektívnu politiku regionálneho rozvoja:

- investície do ľudských zdrojov v súlade s definovanou súčasnou alebo budúcou konkurenčnou výhodou regiónu,
- podpora výskumu, vývoja a inovácií (v prvej fáze v súlade so žiaducou sektorovou štruktúrou) v kľúčových odvetviach regiónu, vrátane podpory rozvoja kreatívneho priemyslu,

- integrovaný/komplexný prístup zahrňujúci podporu všetkých komponentov rastu v správnom čase a poradí podľa definovaných rozvojových priorít,
- integrovaný prístup smerujúci k trvalo udržateľnému sociálnemu, ekonomickému a územnému rozvoju regiónov,
- podpora budovania technickej, sociálnej a environmentálnej infraštruktúry a s ňou súvisiacich podporných služieb ako súčasti integrovaného/komplexného prístupu,
- rozvoj udržateľných dopravných módov s osobitným dôrazom na verejnú dopravu,
- posilnenie postavenia regionálnej a miestnej územnej samosprávy,
- efektívna spolupráca medzi regiónmi a aktérmi jednotlivých odvetvových/sektorových politík,
- efektívna verejná správa,
- koncentrácia na maximalizáciu úžitku z regionálnych aktív (interných zdrojov) a vnútorného potenciálu regiónov,
- podpora rozvoja zelenej ekonomiky.

2.2 Determinanty konkurencieschopnosti regiónov SR

Pre regionálny rozvoj a jeho hlavných aktérov je okrem hlavných faktorov dôležité tiež definovať determinanty konkurencieschopnosti regiónov, pravidelne merať a analyzovať hlavné trendy ekonomickej výkonnosti s nerovnosťou vo vývoji regiónov na základe:

- celkových trendov rastu,
- analýzy komponentov rastu HDP na regionálnej úrovni a hrubej pridanej hodnoty na miestnej úrovni,
- hodnotenia vplyvov hlavných determinantov regionálneho rozvoja a rastu.

Regióny možno deliť na základe rôznych kritérií - napr. podľa stupňa urbanizácie (prevažne vidiecke, ostatné vidiecke, prevažne mestské)⁶, podľa dynamiky rastu HDP (rýchlo rastúce, pomaly rastúce), podľa atraktivity a dostupnosti a pod. Pre jednotlivé typy regiónov sa komponenty rastu líšia. Hlavnými komponentmi rastu a rozvoja regiónov (okrem rastu národného HDP) sú: prírastok hrubej pridanej hodnoty na obyvateľa, rast zamestnanosti a rast produktivity práce. Pre mestské regióny sú hlavnými faktormi rozvoja: hrubá pridaná hodnota v parite kúpnej sily (PKS)⁷, produktivita práce, flexibilný trh práce. Pre vidiecke regióny je to: hrubá pridaná hodnota v PKS, produktivita práce a úbytok kvalifikovanej pracovnej sily, no kľúčový je pre nich rast zamestnanosti a sú oveľa citlivejšie na pokles ostatných komponentov rastu.

Rýchlo rastúce regióny ďalej determinujú:

- **rast populácie** – ako charakteristická črta vysokovýkonných a rýchlo rastúcich regiónov,
- **fungujúci trh práce (zamestnanosť)** – najmä ponuka a dopyt, spoločný udržateľný rast miery zamestnanosti, ekonomickej aktivity a podielu pracujúcich na celkovom produktívnom obyvateľstve,

⁶ Podľa metodiky OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development – Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj), ktorá rozdeľuje regióny podľa stupňa urbanizácie na prevažne vidiecke s podielom obyvateľstva žijúceho na vidieku viac ako 50 %, ostatné vidiecke s podielom obyvateľstva žijúceho na vidieku medzi 15 – 50 % a prevažne mestské, kde menej ako 15 % obyvateľov žije na vidieku

⁷ Parita kúpnej sily berie do úvahy rozdielne úrovne kúpnej sily a nielen výmenné koeficienty medzi národnými menami Euro. Základom pre výpočet PKS je Európsky porovnávaci program (ECP), na ktorom sa zúčastňujú národné štatistické úrady vrátane ŠÚ SR.

- **moderná dopravná infraštruktúra,**
- **nízka miera znečistenia prírodného prostredia** – ako dôsledok uskutočňovaných ekonomických aktivít.

Pomaly rastúce regióny ďalej determinujú:

- **regionálne faktory** (hrubá pridaná hodnota v PKS, produktivita práce, miera zamestnanosti, rast populácie a jej kvalita, rast podielu pracujúcich na celkovom produktívnom obyvateľstve, ekonomická aktivita obyvateľstva), ktoré zohrávajú väčšiu rolu ako národné faktory, pretože pomaly rastúce regióny trpia často poklesom ekonomickej aktivity a nižšou produktivitou práce.

Všetky typy regiónov majú potenciál a príležitosti rastu. Podporované budú súčasne všetky typy regiónov, pričom budú využívané prostriedky, ktoré nepôjdu na úkor silnejších regiónov. Podpora bude realizovaná na základe princípu pomerného financovania z fondov EÚ s dôrazom na reálny vplyv a efektívnosť vynaložených finančných prostriedkov. Pre všetky typy bude potrebné presne vymedziť:

- kľúčové determinanty rastu,
- čas na to, aby začali generovať rast,
- najúspešnejšiu kombináciu komponentov rastu (vrátane sektorovej štruktúry).

Je predpoklad, že regióny sú schopné strategicky definovať svoju konkurenčnú výhodu, strategicky definovať atraktivitu regiónu z hľadiska kvality života pre obyvateľstvo a z hľadiska dlhodobej prosperity pre podnikateľské subjekty, efektívne využívať svoj vnútorný rozvojový potenciál pre dosahovanie cieľov regionálneho rozvoja, ako aj pre to, aby bolo možné v rámci jednotlivých regiónov postupne znižovať aj existujúce vnútroregionálne rozdiely.

3 Vízia a stratégia regionálneho rozvoja

3.1 Dlhodobá vízia podpory regionálneho rozvoja

V komparácii s ostatnými členskými štátmi EÚ dosiahla SR za posledné viac ako dve dekády dynamického hospodárskeho a sociálneho vývoja významný spoločenský pokrok. Postupnou realizáciou rozvojových projektov, podporných programov, vrátane štrukturálnych reforiem a systémových zmien, dochádzalo k modernizácii a modifikácii odvetvovo-sektorovej štruktúry hospodárstva, ako i konvergencii SR k ekonomicky vyspelým štátom.

Vízia regionálneho rozvoja predstavuje stav, ku ktorému má Slovensko za niekoľko rokov dospieť - vymedzuje rámec pre definovanie strategických cieľov a priorít na obdobie 2014 až 2020 s výhľadom do roku 2030, ako aj postupy na ich dosiahnutie.

Vízia regionálneho rozvoja Slovenska je definovaná takto:

Slovensko sa má stať krajinou s vysokou kvalitou života všetkých občanov. Každý región bude využívať svoje danosti v prospech svojho udržateľného hospodárskeho, sociálneho, environmentálneho a územného rozvoja, a tým aj Slovenskej republiky, ako vyspelého, hospodársky, politicky a sociálne súdržného členského štátu Európskej únie.

Počas realizácie aktualizovanej Národnej stratégie regionálneho rozvoja SR bude pri plánovacích procesoch uplatňovaný integrovaný prístup orientovaný smerom k udržateľnému sociálnemu, ekonomickému, environmentálnemu a územnému rozvoju regiónov. Očakáva sa, že regióny budú schopné efektívne využívať svoj vnútorný potenciál ako svoju konkurenčnú výhodu s cieľom zvyšovať kvalitu života obyvateľov a v rámci jednotlivých regiónov budú znižované vnútroregionálne rozdiely.

Politika regionálneho rozvoja na celoštátnej, regionálnej a miestnej úrovni bude v najbližších rokoch koncentrovaná na realizáciu opatrení v oblasti zamestnanosti, vzdelávania, vedy, výskumu a inovácií, zvyšovania energetickej efektívnosti, využívania obnoviteľných prírodných zdrojov, podpory podnikania, zlepšenia kvality životného prostredia a na zvýšenie efektívnosti fungovania a kvality výkonu verejnej správy. Podporné programy budú v súlade s hlavnými cieľmi a prioritami stanovenými pre jednotlivé regióny v národnej stratégii. Hlavné ciele a priority by v budúcom období mali rešpektovať programové dokumenty na národnej úrovni.

3.2 Základné východiská a definovanie koncepcie národnej stratégie regionálneho rozvoja SR

Zámerom aktualizovanej Národnej stratégie regionálneho rozvoja SR je byť základným, dlhodobým, koncepčným dokumentom realizácie regionálnej politiky na Slovensku. Definuje dlhodobú víziu, vytyčuje ciele a určuje prioritné oblasti regionálneho rozvoja, vytvára základný rámec pre realizáciu regionálnej politiky SR.

Aktualizovaná Národná stratégia regionálneho rozvoja SR presadzuje uplatňovanie princípov udržateľného rozvoja využívajúc celý pozitívny rozvojový potenciál SR. Za udržateľný sa považuje rozvoj založený na ekonomickom raste, prednostne na efektívnom

využívaní obnoviteľných zdrojov a rozvážnom využívaní neobnoviteľných prírodných zdrojov so znižovaním ich nadmernej spotreby, na rešpektovaní kultúrnych a sociálnych potrieb obyvateľstva a na ochrane životného prostredia. K tomu je potrebné na všetkých úrovniach aktivovať dostupné vnútorné zdroje obcí, krajov aj štátu a využívať ponúkané doplnkové, externé zdroje v rámci realizácie regionálnej politiky EÚ.

Významným nástrojom novej politiky verejného obstarávania na národnej úrovni, ktorá bude zavedená v rámci reformy verejnej správy, zadefinovanej v rámci Partnerskej dohody SR na roky 2014 – 2020 je zelené verejné obstarávanie. Konkrétne pravidlá pre uplatnenie verejného obstarávania budú definované v rámci Systému riadenia Európskych štrukturálnych a investičných fondov (EŠIF) na programové obdobie 2014-2020 jednotne pre všetky operačné programy spolufinancované z EŠIF. Podpora využívania zeleného verejného obstarávania na výber produktov so zníženým negatívnym vplyvom na životné prostredie môže významným spôsobom prispieť k plneniu miestnych, regionálnych, národných a medzinárodných environmentálnych cieľov.

V rámci regionálnej politiky doteraz nebola spolupráca medzi regiónmi a aktérmi jednotlivých odvetvových/sektorových politík, resp. koordinácia, najmä v hospodárskej oblasti dostatočne efektívna. Snahou národnej stratégie je prispieť k zvýšeniu efektívnosti spolupráce medzi uvedenými subjektmi. Základnou úrovňou realizácie národnej stratégie budú kraje/VÚC na úrovni NUTS 3, okresy na úrovni LAU 1 a obce na úrovni LAU 2. Postupy a princípy, na ktorých je založená aktualizovaná Národná stratégia regionálneho rozvoja SR, dávajú jednotlivým samosprávnym krajom a obciam samostatnosť, ale aj zodpovednosť za realizáciu pri naplňaní stanovených priorít a cieľov.

3.2.1 Rámec rozvojovej politiky Európskej únie

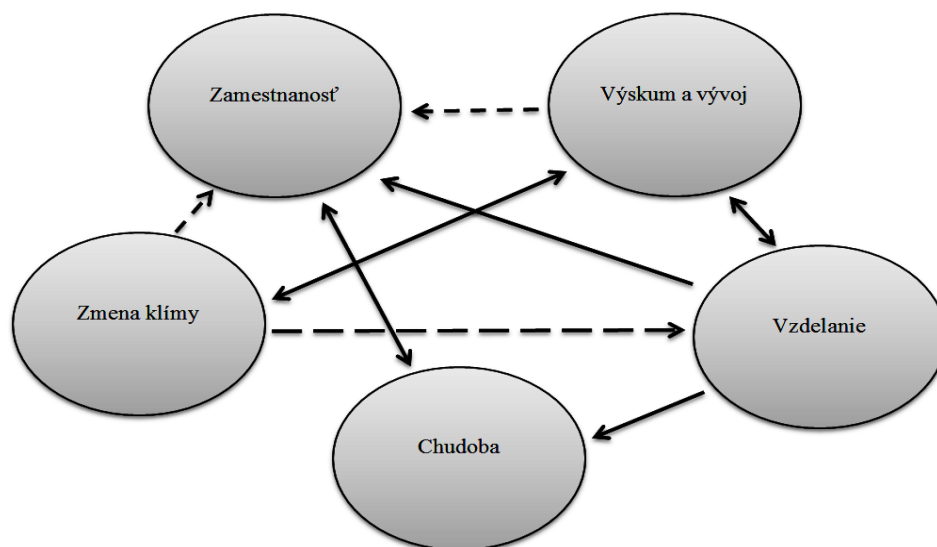
V zmysle Zmluvy o fungovaní Európskej únie (čl. 174. a 175.) musia všetky aktivity a politiky prispievať k hospodárskej, spoločenskej a územnej kohézii. Kľúčovým faktorom kohézie je zosúladienie národných politík v rámci únie a trvalo udržateľné, účinné využitie dostupných zdrojov. Efektívnejšie využitie daností územia ako aj obozretné hospodárenie s prírodným a kultúrnym bohatstvom krajiny môže mať pozitívny vplyv na hospodársky rozvoj, zabezpečenie rovnakého prístupu k základným službám, infraštruktúre a verejným statkom. Úspešnosť jednotlivých politík vo významnej miere môže zvýšiť optimalizácia ich vplyvov na územie a ich vzájomné zosúladienie s cieľom maximalizácie súdržnosti. Udržateľnosť, teda optimálna rovnováha medzi konkurencieschopnosťou a sociálnou súdržnosťou, ako aj zabezpečenie múdreho hospodárenia so životným prostredím a prírodnými hodnotami sú základným aspektom integrovaného rozvoja krajiny.

3.2.1.1 Ciele stratégie Európa 2020

Stratégia Európa 2020 je desaťročná stratégia Európskej únie v oblasti rastu. Jej cieľom je odstrániť nedostatky aktuálneho rastového modelu a vytvoriť podmienky pre **inteligentnejší, udržateľnejší a inkluzívnejší rast**.

Pre účely hodnotenia pokroku bolo v rámci stratégie stanovených päť hlavných cieľov, ktoré by EÚ mala splniť do roku 2020. Týkajú sa zamestnanosti, vzdelávania, výskumu a inovácie, sociálneho začlenenia a chudoby a oblasti zmeny klímy a energetiky.

Schéma: Synergie medzi hlavnými cieľmi stratégie Európa 2020

Zdroj: SHP, MH SR, 2014

Stratégia obsahuje aj **sedem hlavných iniciatív**, prostredníctvom ktorých orgány na európskej a vnútroštátnej úrovni vzájomne podporujú svoje úsilie na dosiahnutie cieľov stratégie Európa 2020 v oblastiach, ako sú **inovácie** (zlepšenie rámcových podmienok a prístupu k financovaniu výskumu a inovácií s cieľom zabezpečiť, aby inovatívne myšlienky viedli k vytvoreniu produktov a služieb, ktoré zabezpečia rast a pracovné miesta), **digitálne hospodárstvo** (urýchlenie zavedenia vysokorychlostného internetu a čerpanie výhod, ktoré prináša jednotný digitálny trh pre domácnosti a podniky), **zamestnanosť** (posilnenie postavenia ľudí podporovaním rozvíjania ich zručností počas celého ich života s cieľom zosúladiť ponuku na trhu práce s dopytom, vrátane pracovnej mobility), **mládež** (zlepšenie výsledkov systémov vzdelávania a uľahčenie vstupu mladých ľudí na trh práce), **priemyselná politika** (zlepšenie podnikateľského prostredia, najmä pre malé a stredné podniky, podporiť rozvoj udržateľnej priemyselnej základne a jej konkurencieschopnosti), **chudoba** (zabezpečenie sociálnej a územnej súdržnosti), **efektívne využívanie zdrojov** (podpora oddelenia hospodárskeho rastu od využívania zdrojov, efektívne využívanie energií, modernizácia odvetvia dopravy a podpora energetickej účinnosti).

Medzi ďalšie iniciatívy stratégie Európa 2020 patrí **CARS 2020 - Akčný plán pre konkurencieschopný a udržateľný automobilový priemysel v Európe** (plán podpory a udržania automobilového sektora v súčasnej ekonomike Európy) a **Akčný plán pre konkurencieschopný a udržateľný oceliarsky priemysel v Európe** (plán podpory a udržania oceliarskeho priemyslu v súčasnej ekonomike Európy).

Snahy orgánov EÚ a členských štátov musia byť v rámci jednotlivých iniciatív koordinované, aby sa mohli vzájomne dopĺňať.

Úspech stratégie Európa 2020 závisí od rozhodného a cieleného úsilia na úrovni EÚ, ako aj samotných členských štátov. EÚ **prijíma kľúčové rozhodnutia na dokončenie jednotného trhu v oblasti služieb, energetiky a digitálnych produktov a v oblasti investícií do nevyhnutných cezhraničných prepojení**. Na vnútroštátnej úrovni je potrebné odstrániť mnoho prekážok v oblasti hospodárskej súťaže a tvorby pracovných

miest. Avšak iba kombinované a koordinované úsilie bude mať žiaduci vplyv na zamestnanosť a rast. Z tohto dôvodu závisí plnenie cieľov stratégie Európa 2020 v značnej miere od nových riadiacich štruktúr a postupov, ktoré EÚ uplatňuje od roku 2010. Jedným z nich je európsky semester – cyklus koordinácie hospodárskej politiky, ktorý zahŕňa politické usmernenie na úrovni EÚ zo strany Európskej komisie a Rady, reformné záväzky členských štátov a konkrétne odporúčania adresované jednotlivým krajinám, ktoré pripravuje Komisia a na najvyššej úrovni ich schvaľujú lídri členských štátov v rámci Európskej rady. Od členských krajín sa očakáva, že následne tieto odporúčania uplatnia v rámci svojich politík a rozpočtov.

Kľúčovými oblasťami stratégie Európa 2020 sú z **hospodárskeho a územného hľadiska mestá a mestské oblasti**. Jednou z najsľubnejších odpovedí Európy na globálne výzvy je posilnenie územnej súdržnosti, znásobenie územnej spolupráce. Dôležité je prepojenie jednotlivých oblastí, znižovanie negatívnych vplyvov vo vzťahu centrum – periférne oblasti, vytvorenie polycentrickej Európy.

3.2.1.2 Ciele Územnej agendy Európskej únie 2020

V roku 2011 bol schválený základný dokument **Územná agenda EÚ 2020** (Smerom k inkluzívnej, inteligentnej a udržateľnej Európe rozmanitých regiónov), ktorá stavia na cieľoch stratégie Európa 2020, ako kľúčový faktor rozvoja stanovuje uplatnenie územných hľadísk. Okrem identifikovania najdôležitejších územných výziev týkajúcich sa Európy stanovuje aj priority územného rozvoja, opatrenia na ich implementáciu. Stratégia slúži ako návod pre regionálny rozvoj, podporuje integrovanie územného prístupu do rôznych odvetvových politík na rôznych úrovniach štátnej správy a spája zásady územnej súdržnosti s cieľmi stratégie Európa 2020. K prioritám patria:

- **podpora polycentrického a vyváženého územného rozvoja,**
- **podpora integrovaného rozvoja v mestách, vidieckych a špecifických regiónoch,**
- **zabezpečenie globálnej konkurencieschopnosti regiónov vychádzajúcej zo silného miestneho hospodárstva,**
- **zlepšenie územného prepojenia pre jednotlivcov, komunity a podniky,**
- **riadenie a prepájanie environmentálnych, krajinných a kultúrnych hodnôt regiónov.**

Európska komisia predloží prehľad dostupných a chýbajúcich územných ukazovateľov a sformuluje požiadavky na zlepšenie, predovšetkým v súvislosti s otázkami, ktoré sa týkajú územnej súdržnosti.

3.2.1.3 Kohézna politika Európskej únie 2014 – 2020

Kohézna politika je hlavným investičným nástrojom EÚ na splnenie cieľov stratégie Európa 2020: vytváranie rastu a pracovných miest, riešenie zmeny klímy a energetickej závislosti a znižovanie chudoby a sociálneho vylúčenia.

Prostredníctvom tejto politiky EÚ reaguje na výzvy v oblasti územného rozvoja, podporuje využitie zdrojov na miestnej, regionálnej, národnej a nadnárodnej úrovni.

Nadväzujúc na stratégiu Európa 2020 v programovom období 2014 – 2020 bude spoločným nástrojom na programovanie tzv. **Spoločný strategický rámec** (SSR). Jeho cieľom je stanoviť strategické ciele na obdobie rokov 2014 – 2020 prostredníctvom nasledovných 11 tematických cieľov:

1. Posilnenie výskumu, technologického rozvoja a inovácií
2. Zlepšenie prístupu k informačným a komunikačným technológiám (IKT), zlepšenie ich využívania a kvality
3. Zvýšenie konkurencieschopnosti malých a stredných podnikov (MSP)
4. Podpora prechodu na nízkouhlíkové hospodárstvo vo všetkých sektoroch
5. Podpora prispôsobovania sa zmene klímy, predchádzanie a riadenie rizika
6. Zachovanie a ochrana životného prostredia a podpora efektívneho využívania zdrojov
7. Podpora udržateľnej dopravy a odstraňovanie prekážok v kľúčových sieťových infraštruktúrach
8. Podpora udržateľnej a kvalitnej zamestnanosti a mobility pracovnej sily
9. Podpora sociálneho začlenenia a boj proti chudobe a akejkoľvek diskriminácii
10. Investovanie do vzdelania, školení a odbornej prípravy pre zručnosti a celoživotného vzdelávania
11. Posilnenie inštitucionálnych kapacít orgánov verejnej správy a zainteresovaných strán a efektivity i verejnej správy

Uvedených 11 tematických cieľov je v úplnej zhode so záujmami Slovenskej republiky a možným smerovaním jej budúceho rozvoja.

3.2.1.4 Reforma spoločnej poľnohospodárskej politiky

Spoločná poľnohospodárska politika je zameraná na zabezpečenie stabilnej a efektívnej výroby vysokokvalitných potravín, ktoré sú konkurencieschopné na medzinárodných trhoch a vyrobené s ohľadom na ochranu životného prostredia. Je systémom dotácií a programov, ktorých cieľom je podporovať ekonomickú aktivitu obyvateľstva hlavne na vidieku a zabrániť tak jeho vyľudňovaniu.

Reformu spoločnej poľnohospodárskej politiky je potrebné realizovať vzhľadom na meniace sa potreby v tejto oblasti, ktoré vznikli rozšírením počtu členských štátov EÚ v posledných rokoch a ich postavením v tejto oblasti na medzinárodnej úrovni.

Je tiež potrebné zohľadniť zvýšený dopyt po kvalitných potravinách, zmeny klímy, nestálosť cien potravín na svetových trhoch a nerovnováhu v potravinárskom reťazci EÚ.

Úlohou SR je aktívne participovať v tomto procese a zabezpečovať možnosti pre plnenie troch priorít Reformy z roku 2013, ktorými sú:

- udržateľná produkcia potravín,
- udržateľné hospodárenie s prírodnými zdrojmi, „zelený rast“ a zvládnutie dosahov zmeny klímy,
- vyvážený územný rozvoj.

V záujme aktívnej participácie v tejto oblasti je potrebné vykonávať aktivity zamerané na:

- zabezpečenie ochrany životného prostredia spojenej s poľnohospodárskou produkciou,

- zvýšenie priamych platieb pre mladých farmárov, prvovýrobcov a ďalšie poľnohospodárske subjekty,
- posilnenie poľnohospodárskych organizácií,
- zníženie byrokratickej náročnosti procesu čerpania finančných prostriedkov EÚ.

3.2.1.5 Územné hľadisko v plánovaní

Územný princíp je podstatnou súčasťou konkurencieschopnosti. Inteligentný, udržateľný a inkluzívny rast nesleduje výlučne rast HDP, ale zahŕňa územný, sociálny, environmentálny a kultúrny prístup. Hospodársky rozvoj sčasti závisí aj od priestorového usporiadania územia. Toto závisí vo veľkej miere od makroekonomiky na rôznych úrovniach riadenia štátu a pôsobia naň aj spoločenské procesy, technologický rozvoj, ale aj trhové sily. Tieto však môžu mať aj nežiaduce vplyvy. **Politiky, ktoré berú do úvahy aj územné súvislosti, nielen zmierňujú nežiaduce vplyvy, ale majú pridanú hodnotu v tom zmysle, že integrujú hospodárske, sociálne a environmentálne vplyvy prierezových politík.**

Nevyhnutné je zosúladiť spoločensko-kultúrnych, hospodárskych a prírodno-ekologických prístupov k zabezpečeniu udržateľnosti. Na toto je priestor v rámci konkrétnych územných jednotiek/priestorov, jednotlivých aktivít, opatrení, programov. Vzhľadom na rôznorodosť území môže to isté opatrenie spôsobiť viac škody, než úžitku - v závislosti od charakteru územia a stupňa jeho rozvoja. Práve z tohto dôvodu je jedným zo základných pilierov zabezpečenia rozvoja **územné zmýšľanie, územná súdržnosť a územné hľadisko**, v rámci celého programového cyklu, **programovania, realizácie, vyhodnotenia a monitoringu**, teda v rámci každého národného strategického a operatívneho dokumentu, ktorý má vplyv na plánovanie, rozvoj, či súvisiace čerpanie zdrojov.

3.2.1.6 Očakávania spojené s programami Európskej únie 2014 – 2020

Cieľovo orientované zosúladené programy

Finančné prostriedky v tomto období budú v porovnaní s predchádzajúcim programovým obdobím limitovanejšie, preto bude veľmi dôležité využiť ich v strategicky významných oblastiach s vysokou pridanou hodnotou. Takýmto spôsobom zároveň prispejeme k naplneniu ďalšieho strategického kroku EÚ pre nasledujúce obdobie, ktorým je tematická koncentrácia podpory. Zároveň dosiahneme cieľavedomejšie, koordinovanejšie a účinnejšie čerpanie finančných prostriedkov ako v období rokov 2007 – 2013.

Programy EÚ na roky 2014 – 2020 sú zamerané predovšetkým na nasledujúce oblasti:

- zvýšenie zamestnanosti, podpora spoločnosti založenej na vedomostiach,
- zvýšenie energetickej efektívnosti,
- ochrana a tvorba životného prostredia,
- podpora sociálne orientovanej spoločnosti, motivácia zakladania rodín,
- územná integrácia, rozvoj vidieka, podpora cezhraničnej a medzinárodnej spolupráce v oblasti regionálneho rozvoja,
- inovatívny rozvoj hospodárstva,
- podpora malého a stredného podnikania,
- podpora udržateľného rozvoja vidieka, poľnohospodárstva, rybolovu a potravinárskej výroby.

3.3 Strategické ciele a prioritné oblasti regionálneho rozvoja

Pre naplnenie dlhodobej vízie regionálneho rozvoja SR zameranej na rozvoj regiónov, zvyšovanie ich výkonnostného potenciálu a konkurencieschopnosti je stanovený strategický cieľ:

Integrovaným a výsledkovo orientovaným prístupom k regionálnemu rozvoju a na základe využitia vnútorného potenciálu regiónov zvýšiť do roku 2030 ich adaptabilitu, konkurencieschopnosť a výkonnosť pri súčasnom zvyšovaní kvality života obyvateľov a pri rešpektovaní princípov udržateľného rozvoja.

Uvedená dlhodobá vízia a ciele vyjadrujú strategické zámery regionálnej politiky SR rešpektujúc zámery ostatných strategických dokumentov na úrovni SR a EÚ. Nosné prvky dosahovania dlhodobej vízie a realizácie strategického cieľa národnej stratégie vychádzajú zo stratégie Európa 2020 a sú vymedzené takto:

A. Inteligentný rast: vytvorenie hospodárstva založeného na znalostiach a inovácii

Opatrenia:

- pripraviť podmienky na zvýšenie prísunu súkromných zdrojov do vedy a výskumu,
- podpora budovania vedeckých parkov a výskumných centier pri vysokých školách,
- preferovať investície do vzdelávania,
- podpora projektov v súlade s aktualizovanými regionálnymi rozvojovými stratégiami prednostne podľa pripravenosti a miery inovačného potenciálu s cieľom podporiť udržanie alebo vytvorenie konkurenčnej výhody jednotlivých regiónov,
- zvýšenie podpory pre zapájanie regiónov do významných medzinárodných projektov, iniciatív a sietí v oblasti vedy, výskumu a vývoja,
- podpora zvyšovania konkurencieschopnosti podnikov,
- realizácia komplexných podporných opatrení zameraných na rozvoj podnikateľskej aktivity a zvýšenie motivácie k podnikaniu,
- prepojenie oblasti vzdelávania a rozvoja ľudských zdrojov prostredníctvom regionálnych a lokálnych iniciatív na podporu inovačného vzdelávania a podnikania,
- zvýšiť počet študentov zapojených do programov mobility,
- zvýšiť efektívnosť financovania do vzdelávacieho systému na všetkých úrovniach,
- podporiť celoživotné vzdelávanie,
- zvýšiť elektronizáciu a internetizáciu spoločnosti (e-government, e-health a pod.),
- podpora rozvoja kultúrno-kreatívnych komunit.

B. Udržateľný rast: podporovanie ekologickejšieho a konkurencieschopnejšieho hospodárstva, ktoré efektívnejšie využíva zdroje

Opatrenia:

- vytvoriť predpoklady na znižovanie zaťažovania životného prostredia hospodárskou činnosťou, rozvoj zelenej ekonomiky,
- podporovať technológie a výrobné spôsoby, ktoré znižujú využívanie prírodných zdrojov,
- zvýšiť podiel využívania obnoviteľných zdrojov predovšetkým v hospodárskych aktivitách (najmä vo výrobe a energetike),

- zvýšiť kvalitu životného prostredia ako jedného zo základných predpokladov rastu kvality života obyvateľov v regiónoch Slovenska,
- zvýšiť podiel obyvateľstva napojených na jednotlivé rozvodné systémy (kanalizácia, ČOV, zásobovanie pitnou vodou) v regiónoch,
- posilniť komplexnú ochranu prírodného bohatstva Slovenska v súlade s medzinárodnými záväzkami,
- dosiahnuť vyšší stupeň environmentálneho povedomia u populácie,
- riadenie a prepájanie ekologických, krajinných a kultúrnych hodnôt v regióne,
- adaptácia krajiny na zmenu klímy s cieľom znížiť povodňové riziká, riziká sucha, zvýšiť plošne protieróziu ochranu pôd a retenčnú kapacitu poľnohospodárskej a lesnej krajiny, ako aj minimalizovať podiel nepriepustných povrchov a vytváranie nových nepriepustných plôch na urbanizovaných plochách v intraviláne obcí, podporovať zvyšovanie podielu vegetácie pre zadržiavanie a infiltráciu dažďových vôd v sídlach⁸.

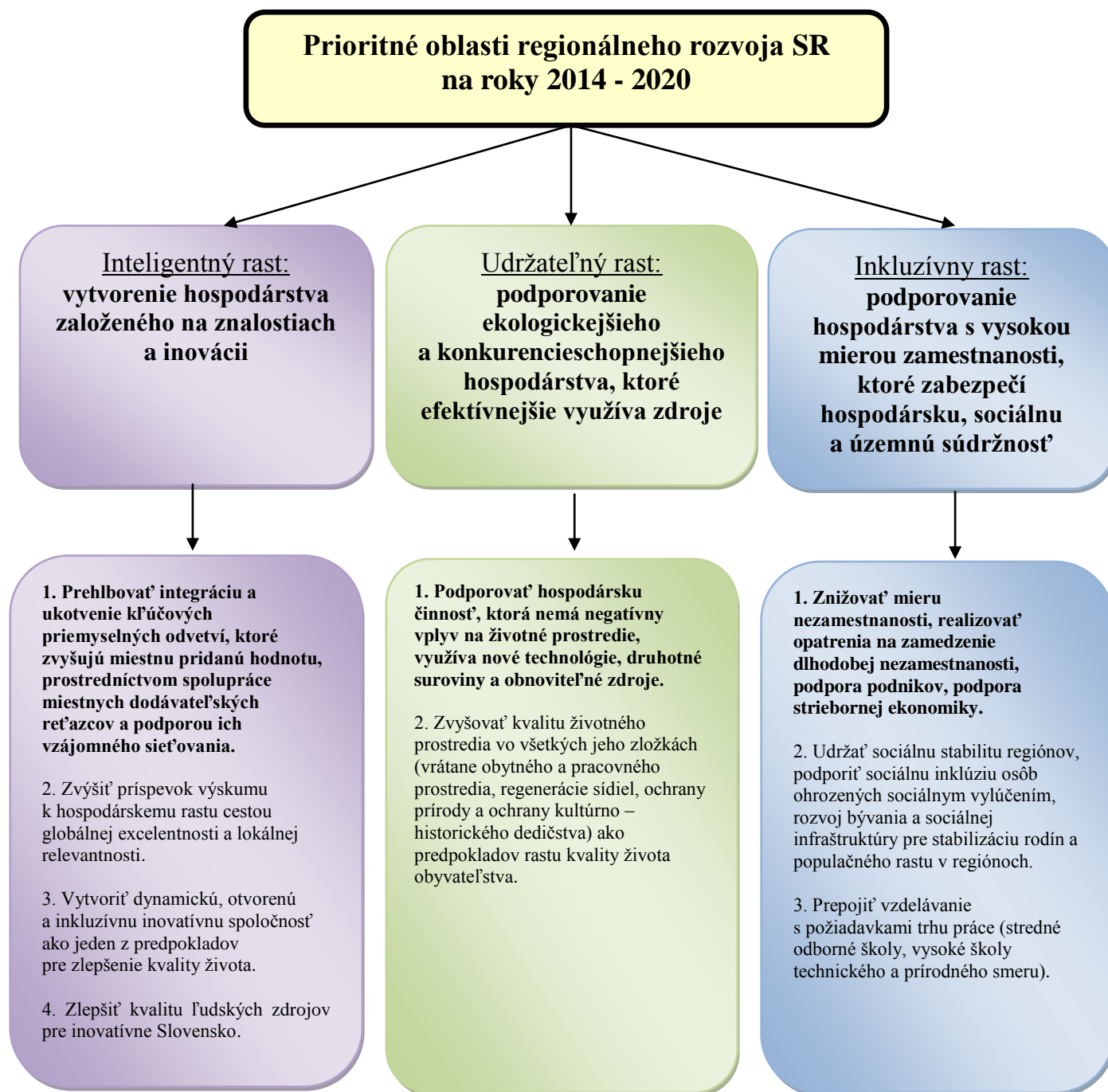
C. Inkluzívny rast: podporovanie hospodárstva s vysokou mierou zamestnanosti, ktoré zabezpečí hospodársku, sociálnu a územnú súdržnosť

Opatrenia:

- realizovať opatrenia na zamedzenie dlhodobej nezamestnanosti,
- podpora vytvárania nových pracovných miest v podnikoch a podpora živností,
- eliminácia disparít na úrovni sociálneho rozvoja regiónov k udržaniu ich sociálnej súdržnosti a stability,
- rozvoj bývania a sociálnej infraštruktúry pre stabilizáciu rodín a populačného rastu v regiónoch,
- prepojiť vzdelávanie s požiadavkami trhu práce,
- podporiť sociálnu inklúziu osôb ohrozených sociálnym vylúčením alebo sociálne vylúčených prostredníctvom rozvoja sociálnych služieb a sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, vrátane rozvoja infraštruktúry zariadení v sociálnej oblasti a podporiť zosúladenie rodinného a pracovného života,
- realizovať opatrenia na zamestnanosť mladých ľudí a opatrenia pre ohrozené skupiny obyvateľstva.

⁸ Stratégia adaptácie SR na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy, 2014

Schéma: Prioritné oblasti regionálneho rozvoja SR

4 Podpora prioritných oblastí SR

4.1 Ľudské zdroje - zvýšenie kvality ľudského kapitálu

4.1.1 Analýza východiskového stavu a charakteristika smerovania

Kvalita ľudského kapitálu je jedným z najvýraznejších faktorov sociálno-ekonomického rozvoja regiónov. V SR predstavujú ľudské zdroje cca 2,7 milióna ekonomicky aktívnych obyvateľov (z toho pracujúcich je viac ako 2,3 mil. obyvateľov⁹); počet, štruktúra a kvalita ľudského kapitálu sa však neustále prirodzene mení.

Oblasť ľudských zdrojov a demografie je jedným z kritických faktorov udržateľného rozvoja regiónov SR. V poslednom období je pozorovateľný pokles prírastku obyvateľstva a pokračujúci proces populačného starnutia, čo si bude vyžadovať optimalizáciu politiky podpory rodiny a bývania pre elimináciu nedostatku pracovnej sily v dlhodobom horizonte. Čoraz častejšie sa bude do popredia dostávať problematika rastúceho počtu starých ľudí v populácii (zvyšovanie strednej dĺžky života a pod.), pre ktorých je už dnes potrebné pripravovať opatrenia v oblasti sociálnej a zdravotnej starostlivosti.

Zvyšovanie kvality ľudského kapitálu je ovplyvňované aj politikou zamestnanosti, podpory vzdelávania, starostlivosti o zdravie, sociálnymi istotami, a nepriamo aj investíciami do životného prostredia a dopravy.

Rozvoj ľudských zdrojov má byť zameraný na orientáciu od využívania lacnej pracovnej sily smerom k príprave kvalitných ľudských zdrojov pre rast konkurencieschopnosti regiónov. Je nevyhnutná zmena v prístupe všetkých subjektov trhu práce a pochopenie zamestnateľnosti ako celoživotného vzdelávania a kariérneho vývoja, flexibility a motivácie podporovaných dostupnou sociálnou infraštruktúrou. Závisí to hlavne od vytvorenia podmienok pre minimálne stabilný rast regionálnej ekonomiky. Zamestnanosť bude narastať len vtedy, ak hraničný prínos na jedného zamestnanca bude vyšší ako hraničné náklady na neho vynaložené (otázny je preto aj rast minimálnej mzdy pri poklese alebo stagnácii regionálneho HDP). Pri presadzovaní integrovaného prístupu na miestnej alebo regionálnej úrovni je možné účinnejšie zosúladiť niektoré rezortné politiky, najmä trh práce v oblastiach, ktoré súvisia s ochranou životného prostredia a kultúrneho dedičstva, obnovou krajiny, rozvojom infraštruktúry, kreatívnym priemyslom¹⁰, informatizáciou a rozvojom cestovného ruchu. Zvyšovanie zamestnanosti v týchto odvetviach si zväčša vyžaduje spoluprácu viacerých sociálno-ekonomických partnerov. Obce a mestá môžu realizáciou hospodárskych a ekonomických aktivít v tejto oblasti prispievať k znižovaniu regionálnych disparít a priaznivo pôsobiť na hospodársky rast.

Dosahovanie žiaduceho vývoja v oblasti sociálnej infraštruktúry má byť orientované na uplatňovanie základných kritérií spojených s:

- kvalitou zdravotnej starostlivosti, tak aby bola dostupná a zabezpečovala kvalitnú starostlivosť pre obyvateľov od narodenia cez produktívny a poproduktívny vek života s cieľom zabezpečenia zdravej populácie, predĺženia strednej dĺžky života obyvateľov regiónu,

⁹ Zdroj: ŠÚ SR, za rok 2013

¹⁰ Východiská koncepcie na podporu kultúrneho a kreatívneho priemyslu v Slovenskej republike, UV-40861/2011.

- efektivitou vzdelávania, prednostne podľa požiadaviek trhu práce v regióne, s partnerskou podporou podnikateľských subjektov, ktoré trvalo zabezpečujú zamestnanosť v regióne kvalifikovanou pracovnou silou, s cieľom tvorby nových pracovných miest a zabezpečením rastu príjmov obyvateľstva,
- podporou spotreby, dopytu a ponuky vo vidieckych a prímestských regiónoch založenej na potravinovej a energetickej sebestačnosti regiónu, s cieľom minimalizovať dovoz potravín, vytvoriť nezávislý regionálny agoreťazec vlastných producentov a spotrebiteľov, zabezpečiť znižovanie energetickej závislosti na distribučných mimoregionálnych sieťach v záujme efektívnejšieho využívania vlastných obnoviteľných energetických zdrojov,
- bytovou politikou v rámci územného rozvoja regiónu, podporou rodín vytvorením podmienok na výstavbu rodinných domov, dostupnosťou nájomných bytov, s cieľom stabilizácie v mieste rodiska, v regióne,
- dostupnosťou a kvalitou celého spektra sociálnych služieb vrátane bezpečnosti a ochrany života a majetku obyvateľov, kultúrneho vyžitia, podpory športu, turistiky, aktívneho a pasívneho využitia voľného času v mieste trvalého bydliska a vo svojom rodnom regióne.

Zanedbanie rozvoja sociálnej infraštruktúry bude mať negatívny vplyv na kvalitu života v rodnom regióne a rozvoj ľudských zdrojov. Nezastaví nepriaznivý demografický vývoj, vyľudňovanie vidieckych a v mnohých prípadoch aj mestských osídlení. Napriek pomerne výrazným regionálnym rozdielom v sociálnej infraštruktúre podmienenej najmä dlhodobým vývojom, sídelnou štruktúrou a špecializáciou regiónov, je potrebné zabezpečiť podporu a starostlivosť o regióny, ktoré z pohľadu dostupnosti a efektivity nemajú predpoklady na významný, najmä hospodársky rozvoj, ale majú svoje iné hodnoty: krajínotvorné, prírodné, historické. Je nevyhnutné tieto hodnoty, prednosti nepriameho ekonomického charakteru chrániť, udržiavať a podporovať v rámci politiky súdržnosti štátu a EÚ. Neudržiavané regióny sú záťažou spoločnosti, zbytočnou nákladovou položkou všetkých, a tomu je potrebné predchádzať. Tieto regióny sú priestorom pre riešenie vysokej nezamestnanosti a chudoby v neposlednom rade aj prostredníctvom vytvárania pracovných miest pre obyvateľov so základným a stredoškolským vzdelaním.

Partnerská dohoda SR na roky 2014 – 2020 v oblasti ľudských zdrojov si dáva za cieľ dosiahnuť pokrok v týchto šiestich oblastiach: zamestnanosť, sociálne začlenenie, investície do sociálneho začlenenia, vzdelávanie, integrácia marginalizovaných rómskych komunít, technická vybavenosť v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít.

Oblasť zamestnanosti

V čase nástupu hospodárskej krízy v roku 2008 bola miera nezamestnanosti na Slovensku 8,4 %; v roku 2009 výrazne stúpla na 12,7 % a odvtedy má mierne stúpajúcu tendenciu; ku koncu roka 2013 bola miera nezamestnanosti v SR na úrovni 13,5 %. Najvážnejšia je situácia v Banskobystrickom a Prešovskom samosprávnom kraji, kde miera nezamestnanosti atakuje 20 %, pričom niektoré okresy oscilujú na hranici 30 %.

Relevantné ukazovatele - tabuľky a grafy - sú prezentované v kapitole 4.6 tohto materiálu.

Nezamestnanosť zostáva jednou z hlavných výziev pre slovenskú ekonomiku, keďže SR patrí medzi členské štáty EÚ s najvyššou mierou dlhodobej nezamestnanosti a mierou nezamestnanosti mladých ľudí. V tejto oblasti sú potrebné ďalšie reformné opatrenia.

Nezamestnanosť môže mať za následok zvýšenie počtu ľudí ohrozených chudobou – Slovensko sa v súvislosti s implementáciou stratégie Európa 2020 zaviazalo, že do roku 2020 zníži podiel obyvateľstva, ktorý je ohrozený chudobou a sociálnym vylúčením na 17,2 %. Posledné údaje z roku 2012 indikujú, že menšie percento populácie ohrozenej chudobou, ako je cieľ stanovený na rok 2020, je len v Trenčianskom (15,7 %), Trnavskom (16,5 %) a v Bratislavskom samosprávnom kraji (16,9 %), najviac ohrozených chudobou je v Prešovskom (24,7 %) a Banskobystrickom samosprávnom kraji (24,3 %).

Z hľadiska podielu jednotlivých samosprávnych krajov na zamestnanosti v SR (graf č. 10) je najväčším zamestnávateľom Bratislavský samosprávny kraj s podielom jednej pätiny (20,0 %), druhým samosprávnym krajom s najväčším počtom zamestnancov je Košický (12,9 %). Najmenej obyvateľov je zamestnaných v Banskobystrickom samosprávnom kraji (9,9 %).

Z hľadiska vývoja počtu voľných pracovných miest (ak nesledujeme počet novovytvorených pracovných miest) je na tom najlepšie Bratislavský samosprávny kraj, v ktorom sa vytvára približne toľko pracovných miest, čo v ostatných krajoch spolu. Najmenej voľných pracovných miest bolo v roku 2013 vytvorených v Trenčianskom samosprávnom kraji – 751 (graf č. 11).

Regióny, ktoré patria k najlepším z hľadiska miery zamestnanosti a úrovne produktivity (BSK) majú lepšie výsledky aj v oblasti kvality pracovných miest. Kvalita pracovných miest je v Európskej stratégii zamestnanosti pevne zakotvená a definovaná štyrmi kľúčovými aspektmi: sociálno-ekonomická bezpečnosť (vrátane výšky a rozloženia miezd); vzdelávanie a odborná príprava; pracovné podmienky (vrátane intenzity práce); zosúladenie pracovného a súkromného života (vyvážené zastúpenie mužov a žien). Stále pretrváva nesúlad medzi vzdelaním a skutočnými profesijnými požiadavkami trhu práce, čo okrem iného v kombinácii s nízkou flexibilitou trhu práce môže viesť k nárastu sociálne vylúčených skupín obyvateľstva.

Okrem Bratislavského samosprávneho kraja sú mesačné náklady práce na zamestnanca v jednotlivých samosprávnych krajoch takmer na rovnakej úrovni, čo potvrdzuje fakt, že vo všetkých regiónoch existuje potenciál pre rast zamestnanosti a mesačné náklady práce nie sú bariérou zvyšovania konkurencieschopnosti a hospodárskeho rastu regiónov.

Prvé roky od vstupu SR do EÚ ukázali pozitívny účinok na mobilitu pracovných síl nielen na pracovný trh SR, ale aj na pracovné trhy a hospodársky rozvoj ostatných členských krajín EÚ. Postupom času sa s prehlbujúcou krízou znižuje počet ľudí zo Slovenska pracujúcich v zahraničí. V roku 2008 pracovalo v zahraničí viac ako 167 tisíc obyvateľov, v roku 2013 to bolo 136 tisíc. Veľký odliv pracovnej sily nastal z Českej republiky, Veľkej Británie a Írska. Narástol počet Slovákov pracujúcich v Holandsku, Rakúsku a Nemecku.¹¹

Oblasť sociálnej a kultúrnej infraštruktúry

Vyvážená sociálna a kultúrna infraštruktúra je základným predpokladom pre rovnomerné životné podmienky obyvateľstva SR v oblasti vzdelávania aj možnosti rozvoja životného štýlu a životných šancí. Vybavenosť územia sociálnou a kultúrnou infraštruktúrou je vo veľkej miere riadená samosprávami, stále je však nevyhnutný v niektorých oblastiach aj vplyv štátu.

¹¹ Zdroj: ŠÚ SR, za rok 2013

Samosprávne kraje prevzali kompetencie v oblasti stredného školstva a postupne tu dochádza k optimalizácii siete stredných škôl podľa potrieb regiónov a zamestnávateľov. V tejto súvislosti je potrebné spomenúť Národný projekt Rozvoj stredného odborného vzdelávania, ktorý je zameraný na zvýšenie kvality odborného vzdelávania na stredných odborných školách vo vybraných skupinách odborov stredného odborného vzdelávania a prípravy a celkové zvýšenie kvality odborného vzdelávania a prípravy vo všetkých skupinách odborov.

V súvislosti s realizovanou školskou reformou sa na miestnej a regionálnej úrovni optimalizuje aj sieť materských a základných škôl. Mieru záťaže na školský systém a spolu so sociálno-ekonomickými faktormi aj mieru dopytu po danom type škôl a výchovno-vzdelávacích služieb určuje populačný vývoj.

Vývoj populácie do roku 2025 vo vekových kategóriách pre materské, základné a stredné školy je v tabuľkovom prehľade prezentovaný v kapitole 4.6 tohto materiálu.¹²

Podľa údajov MŠVVŠ SR bolo v roku 2013 v SR 36 vysokých škôl, z toho 20 verejných, 3 štátne a 13 súkromných. V prípade týchto inštitúcií sa tiež prejavujú disparity s dominanciou hlavného mesta Bratislavy a krajských miest. Na vysokých školách študuje cca 200 000 študentov, pričom takmer 60 % študuje programy zamerané na spoločenské vedy. Technické odbory študuje asi pätina (19,8 %) študentov a prírodné vedy každý dvadsiaty študent.¹³ Počet poslucháčov študujúcich na zahraničných vysokých školách bol v roku 2009 asi 30 000, v súčasnosti je ich viac (odhad je na úrovni cca 35 000).

Sieť zariadení sociálnych služieb a zariadení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately prevádzkovaných verejnými aj súkromnými subjektmi je v SR pomerne široká. Škála, počet a kapacita týchto zariadení sa postupne optimalizuje podľa potrieb a možností každého regiónu. Prevažujúcou formou starostlivosti v sociálnej oblasti je inštitucionálna starostlivosť, v posledných rokoch sa však kladie dôraz na rozvoj terénnej, ambulantnej formy sociálnych služieb a rozvoj výkonu opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v prirodzenom a otvorenom prostredí, ktoré umožňujú klientom zotrvať vo svojom prirodzenom prostredí a čo najbližšie k rodine. V tejto oblasti majú nezastupiteľné miesto štátne aj samosprávne inštitúcie, ako aj mimovládny sektor.

Oblasť verejného zdravia, zdravotnej starostlivosti a dostupnosti zdravotnej starostlivosti

Úrad verejného zdravotníctva SR vypracoval koncepciu štátnej politiky zdravia SR, ktorú na úrovni regiónov realizuje prostredníctvom svojich regionálnych úradov. Štátna politika zdravia je strategickou rozvojovou politikou spoločnosti, ktorá formuluje dlhodobé a krátkodobé ciele, stratégie a priority štátu zamerané na starostlivosť o zdravie, jeho podporu, ochranu, rozvoj a prinavrátenie. Úrad verejného zdravotníctva SR publikuje každoročne vo svojej výročnej správe komplexné regionálne analýzy v oblasti verejného zdravia podľa jednotlivých oblastí.

¹² In: Vývojové tendencie ukazovateľov materských, základných a stredných škôl. Ústav informácií a prognóz školstva, 2013

¹³ Zdroj: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR

Národný program podpory zdravia vychádza z politiky Zdravie pre všetkých – Svetovej zdravotníckej organizácie zakotvanej v politike Zdravie 21 – zdravie pre všetkých v 21. storočí. Cieľom Národného programu podpory zdravia je dlhodobé zlepšovanie zdravotného stavu obyvateľstva, ktoré sa člení na:

- a) preventívne opatrenia zamerané na znižovanie výskytu chronických neinfekčných ochorení – výživa a stravovacie zvyklosti, fyzická inaktivita, tabak, alkohol drogy a zdravé pracovné a životné podmienky (pracovné prostredie a životné prostredie),
- b) preventívne opatrenia zamerané na znižovanie výskytu infekčných ochorení.

Európska politika sa v oblasti verejného zdravia orientuje predovšetkým na realizáciu politik verejného zdravia v jednotlivých členských krajinách EÚ, na legislatívu, spoluprácu s medzinárodnými organizáciami, štrukturálnu podporu (Výkonná agentúra pre program verejného zdravia).

Regióny by sa mali v budúcnosti venovať nielen otázkam optimalizácie siete zdravotníckych zariadení a ich vlastníckym pomerom, ale sústrediť sa na podporu vytvárania a zavedenia záväzných štandardných diagnostických a liečebných postupov, implementovať najnovšie trendy v manažmente zdravotnej starostlivosti na regionálnej úrovni a tiež prepájať svoje regionálne politiky hlavne v oblasti ľudských zdrojov a životného prostredia s oblasťami politiky verejného zdravia.

4.1.2 Ľudské zdroje – identifikácia problémov vyžadujúcich prioritné riešenie

- klesajúca pôrodnosť, pokles obyvateľstva v produktívnom veku, zvyšovanie poproduktívnej zložky obyvateľstva (populačné starnutie),
- nevyváženosť vekových štruktúr zamestnaných a nezamestnaných, čo môže mať v budúcnosti negatívny vplyv na systém sociálnych služieb štátu,
- nedostatočné analýzy týkajúce sa potrieb trhu práce v budúcnosti,
- vysoká miera dlhodobo nezamestnaných,
- vysoká nezamestnanosť absolventov stredných a vysokých škôl,
- pokles počtu študentov na stredných odborných školách,
- rozpor medzi požiadavkami trhu práce a pracovnej sily v oblasti nových zručností,
- nedostatočná motivácia ekonomických subjektov vytvárať produktívne a kvalitné pracovné miesta,
- nedostatočné hodnotenie pridanej hodnoty umeleckého/kreatívneho/inovačného prístupu,
- nedostatok podpory veľkých medzirezortných projektov, ktoré by mali priamy vplyv na ekonomický rast regiónov a zamestnanosť (aj v rámci transformácie existujúcich pracovných síl na kvalifikovanú pracovnú silu),
- nedostatočná kvalita infraštruktúry a dostupnosť zariadení zdravotníckej starostlivosti,
- rastúci tlak na sociálnu infraštruktúru a nové služby a opatrenia vo všetkých regiónoch,
- nedostatok adekvátnych moderných služieb a opatrení v sociálnej oblasti,
- nedostatočná koordinácia a nesystémový prístup k rozvoju komplexných sociálnych služieb a zdravotnej starostlivosti na regionálnych úrovniach,
- nedostatok mladých lekárov v niektorých regiónoch, nedostatok kvalifikovaného ostatného zdravotníckeho personálu.

4.1.3 Ľudské zdroje - odporúčania k riešeniu problémov

- riešenie podpory rodiny, riešenie zvýhodnenia mladých rodín a rodín s malými deťmi, vytvorenie lepších podmienok pre matky na materskej dovolenke,
- investícia do sociálnej a ekonomickej regenerácie zanedbaných mestských a vidieckych území (zlepšenie obytného prostredia ako podmienka pre zvyšovanie kvality života obyvateľstva),
- optimalizácia legislatívy s cieľom motivovať ekonomické subjekty k vytváraniu produktívnych a kvalitných pracovných miest,
- podpora vzdelávania, celoživotného vzdelávania a rekvalifikácie (rozvoj podmienok pre procesy odborného vzdelávania a prípravy),
- optimalizácia siete a profilu stredných a vysokých škôl v nadväznosti na požiadavky trhu práce,
- zvýšenie flexibility vzdelávacieho systému tak, aby zodpovedal požiadavkám trhu práce,
- investícia do sociálnej a zdravotníckej infraštruktúry s cieľom zlepšenia kvality a dostupnosti služieb (investície do budov a vybavenia sociálnych a zdravotníckych zariadení ako predpokladu poskytovania kvalitných služieb, zlepšenie dostupnosti a infraštruktúry zariadení pre seniorov a domovov opatrovateľskej služby),
- optimalizácia siete zdravotníckych zariadení v regiónoch,
- preferovanie ambulantnej formy sociálnych služieb pre populáciu v poproduktívnom veku, podpora aktívneho a zdravého starnutia, s možnosťou uplatnenia sa starších ľudí na trhu práce.

4.2 Ekonomická výkonnosť a konkurencieschopnosť hospodárstva

4.2.1 Analýza východiskového stavu a charakteristika smerovania

Ekonomická výkonnosť a konkurencieschopnosť sú významnými faktormi rozvoja regiónov. Vysokovýkonné a konkurencieschopné regióny dokážu vytvárať vhodné podmienky pre ekonomické subjekty stabilizujúce a generujúce nové pracovné miesta, nové príležitosti pre využívanie potenciálu regiónov a majúce tak vplyv na prosperitu a životnú úroveň v regióne. Regionálna konkurencieschopnosť spočíva v schopnosti regiónov generovať príjmy a udržať úroveň zamestnanosti v rámci národnej aj medzinárodnej konkurencie.

Na konkurencieschopnosť hospodárstva regiónov vplýva najmä:

- štruktúra ekonomických aktivít,
- úroveň inovácií,
- stupeň dostupnosti regiónu,
- úroveň dosiahnutej vzdelanosti pracovných síl.

Podľa Svetového ekonomického fóra bolo Slovensko zo 144 krajín na 71. mieste v rebríčku Indexu globálnej konkurencieschopnosti 2012-2013¹⁴. Podľa Podnikateľskej aliancie Slovenska (PAS) sú najatraktívnejšími miestami na podnikanie všetky okresy

¹⁴ Svetové ekonomické fórum

v Bratislave a okresy Trnava, Senec, Žilina, Malacky a Hlohovec¹⁵. Index bol zostavený na základe 106 ukazovateľov, z ktorých 47 pochádzalo z prieskumu medzi podnikateľskými subjektmi a ostatné ukazovatele boli dostupné zo štatistických databáz.

Hrubý domáci produkt

Úroveň konkurencieschopnosti jednotlivých regiónov je možné sledovať prostredníctvom ukazovateľov hrubého domáceho produktu (HDP) a ukazovateľov odvodených alebo úzko spojených s HDP. Dôležitým ukazovateľom je aj produktivita práce, trh práce a demografia ako podstatné zložky ovplyvňujúce HDP/obyvateľa v PKS. V rokoch 2005 - 2013 prešla ekonomika SR všetkými fázami hospodárskeho cyklu. Zlomovým bol rok 2009, kedy došlo po prvýkrát od roku 1998 po rokoch rastu k medziročnému poklesu reálneho HDP (-4,9 %). V nasledujúcich rokoch sa reálny HDP opäť dostal do fázy rastu, nedosahoval už ale hodnoty ako v rokoch 2006 a 2007 (8,3 %, resp. 10,5 %). V roku 2012 bol rast HDP na úrovni 1,8 %, čo je len o 0,4 p. b. viac než v roku 2000. V roku 2013 by mal byť rast HDP na úrovni 0,9 %. Podľa odhadu NBS by mal HDP SR v roku 2014 rásť tempom 2,2 %.

Relevantné ukazovatele - tabuľky a grafy - sú prezentované v kapitole 4.6 tohto materiálu.

Použitím ukazovateľa HDP na obyvateľa je možné zohľadniť výkonnosť regiónu vo väzbe na počet jeho obyvateľov. V prípade dlhšieho časového obdobia je tiež možné analyzovať vývoj dynamiky rastu na národnej ako aj na regionálnej úrovni. Pri porovnaní regiónov SR je najvýkonnejším Bratislavský kraj s výkonnosťou na úrovni 186 % priemeru EÚ¹⁶, patrí tak medzi najvýkonnejšie regióny Európskej únie.

Porovnanie ekonomickej výkonnosti regiónov poukazuje na existenciu zásadnej regionálnej disparity v kontexte metropolitného regiónu a ostatných regiónov. Bratislavský samosprávny kraj vysoko presahuje celoslovenský priemer HDP na obyvateľa, vytvára viac ako štvrtinu HDP celej SR. Viac ako celoslovenský priemer HDP na obyvateľa sa dosahuje aj v Trnavskom samosprávnom kraji (graf č. 13).

Priemerná hrubá mesačná mzda zamestnancov v samosprávnych krajoch SR podľa metodiky výberového zisťovania pracovných síl

Indikátor HDP nie je jediným ukazovateľom, ktorý charakterizuje ekonomickú výkonnosť regiónov; ďalším vhodným ukazovateľom je priemerná hrubá mesačná mzda (v tomto prípade podľa VZPS¹⁷). Priemerná hrubá mesačná mzda ako súčasť disponibilných príjmov obyvateľstva podľa samosprávnych krajov kopíruje ekonomickú výkonnosť regiónov SR. V roku 2013 bola najvyššia hrubá mesačná mzda v Bratislavskom samosprávnom kraji (1049 €) a najnižšia v Prešovskom samosprávnom kraji (636 €). Okrem BSK nedosahuje ani jeden samosprávny kraj priemer SR, ktorý bol v roku 2013 na úrovni 824 €, v roku 2012 to bolo 805 € (graf č. 14). Nominálne príjmy reálne nevyjadrujú náklady na život, ktoré sú v Bratislavskom samosprávnom kraji najvyššie.

¹⁵ PAS, Konkurencieschopné regióny 21

¹⁶ Eurostat, za rok 2011

¹⁷ Výberové zisťovanie pracovných síl je priebežné štvrťročné monitorovanie pracovných síl na základe priameho zisťovania vo vybraných domácnostiach. ŠÚ SR.

Podnikateľské prostredie

K ekonomickej výkonnosti regiónov prispieva aj štruktúra podnikateľského prostredia. V rokoch 2008 - 2012 sa počet podnikateľov - fyzických osôb znížil o cca 31 000, na konci roka 2012 ich počet dosahoval viac ako 387 000. Z nich bolo najviac živnostníkov, cca 20 000 osôb bolo v slobodnom povolani a počet samostatne hospodáriacich roľníkov bol takmer 7 500 (údaje za rok 2012). Zatiaľ čo počet podnikateľov - fyzických osôb klesá, za rovnaké obdobie (2008 – 2012) počet podnikateľských subjektov - právnických osôb narástol z cca 170 000 na cca 230 000. Najväčší podiel (70 %) z nich tvoria obchodné spoločnosti. Najviac podnikateľských subjektov – právnických osôb malo sídlo v BSK, druhý najvyšší počet je registrovaný v KSK.

Na podnikateľské prostredie má výrazný vplyv aj prílev priamych zahraničných investícií (PZI). Prílev PZI v posledných rokoch stúpал, od roku 2006 do roku 2012 sa zvýšil o takmer 17 mld. € (graf č. 6). Najväčší objem PZI smeroval do BSK, kam sa v rokoch 2006 – 2012 sústredili takmer dve tretiny všetkých zahraničných investícií (graf č. 7).

PZI smerovali hlavne do TTSK, KSK a ŽSK, teda tam, kde sa vyrábajú autá, resp. oceľ, a kde sú na tieto podniky naviazaní ďalší dodávatelia. Veľmi nedostatočný je prílev PZI do Prešovského kraja - do roku 2012 sem prišlo len 2,105 mld. €, čo je v relatívnom vyjadrení asi 1,1%.

Malé a stredné podniky¹⁸

Malé a stredné podniky tvoria 99,9 % podiel z celkového počtu podnikateľských subjektov, v podnikovej ekonomike poskytujú pracovné príležitosti 71,8 % aktívnej pracovnej sily a podieľajú sa 55,1 % na tvorbe pridanej hodnoty.

Základným kvantitatívnym ukazovateľom, ktorý odzrkadľuje aj celkovú kvalitu podmienok na podnikanie, je početnosť malých a stredných podnikov. V roku 2012 bol podľa údajov Štatistického úradu SR po prvýkrát v histórii SR zaznamenaný celkový pokles počtu malých a stredných podnikov. Na konci roka 2012 bolo z celkového počtu podnikateľských subjektov 97,0 % mikropodnikov, 2,4 % malých podnikov a 0,5 % stredných podnikov. V súvislosti s poklesom zamestnanosti a následnou zmenou kategorizácie sa znížila početnosť malých podnikov – právnických osôb oproti predkrízovému roku 2008 o takmer polovicu. V kategórii podnikateľov - fyzických osôb je od roku 2009 zaznamenávaný kontinuálny pokles početnosti (medziročný pokles o 3,7 %), kategória podnikov – právnických osôb dosahuje rast (medziročný rast 7,1%), aj keď tento je tvorený iba nárastom v kategórii mikropodnikov.

Podiel malých a stredných podnikov na celkovom objeme realizovaných tržieb a stavebnej produkcii sa v roku 2012 pohyboval v intervale od 31,8 % v priemysle do 87,7 % vo vybraných trhových službách, pričom tržby malých a stredných podnikov v posudzovaných odvetviach zaznamenali v bežných cenách medziročný rast. Dosiahnutý podiel MSP na uvedených ukazovateľoch v roku 2012 je však stále nižší ako v predkrízovom roku 2008.

¹⁸ Uvedená časť vychádza zo Stratégie hospodárskej politiky Slovenskej republiky - Slovensko 2020+

V zahranično-obchodnej výmene tovarov si MSP na základe posledných dostupných definitívnych ročných údajov z roku 2011 svoje postavenie mierne posilnili, keď podiel MSP na celkovom vývoze sa medziročne zvýšil na 31,7 % a na celkovom dovoze na 44,9 %. Nadalej však platí, že táto kategória je doménou veľkých podnikov. V roku 2011 predstavoval vývoz MSP do krajín mimo EÚ len 10,6 % z celkového vývozu MSP.

Výsledky vybraných finančných ukazovateľov poukazujú na výraznejší dopad zmien slovenského hospodárstva na sektor malých a stredných podnikov. V roku 2011 vykazovalo len 56,1 % MSP (účtujúce v podvojnóm účtovníctve) kladný hospodársky výsledok, čo je o 4,4 p. b. menej ako v roku 2008. Znamená to, že dane z príjmov platí len cca polovica MSP.

MSP sa nedarí dosahovať predkrízové hodnoty ani v oblasti ekonomickej efektívnosti a úrovni zhodnotenia majetku. Zaznamenané stredné hodnoty rentability tržieb (2,0 %) a rentability aktív (0,03 %) MSP v roku 2011 boli nižšie oproti roku 2010, ako aj roku 2008. Stredná hodnota miery zadlženosti aktív MSP sa vyvíja blízko hornej hranice odporúčanej úrovne primeranosti (v roku 2011 dosiahla 66,8%). Malé podniky dokonca presahujú odporúčanú hodnotu primeranosti (70%) a dosahujú vysokú mieru zadlženosti aktív.

V roku 2012 malé a stredné podniky, vrátane FO – podnikateľov, tvorili 71,8 % podiel na zamestnanosti v podnikovej ekonomike a 59,5 % podiel na celkovej zamestnanosti v hospodárstve SR. Zamestnanosť malých a stredných podnikov medziročne poklesla o 0,2%. Oproti predkrízovému roku 2008 zamestnávali malé a stredné podniky v roku 2012 pokles o takmer 46 tis. zamestnancov. Z pohľadu jednotlivých veľkostných kategórií a právnych foriem sa na celkovej zamestnanosti v podnikateľskom sektore v roku 2012 podieľali FO – podnikatelia 36,0 %, malé podniky 21,9% (pričom mikro podniky 11,7 %), stredné podniky 14,0 % a veľké podniky 28,2 %.

V nadväznosti na skutočnosť, že MSP sú významným prvkom tvorby nových pracovných miest, je nevyhnutné hľadať riešenie zvýšenia rastu ich produktivity práce a celkovej konkurencieschopnosti. Vzhľadom k uvedenému je nutné riešiť podporu exportu MSP ako aj ich internacionalizáciu. V rámci navrhovaného Operačného programu výskum a inovácie pre obdobie 2014 – 2020 sa uvažuje o podpore aktivít zameraných na internacionalizáciu MSP, čím sa má naplňať Tematický cieľ 3 „Zvýšenie konkurencieschopnosti MSP“ prostredníctvom investičnej priority: „Vývoj a uplatňovanie nových obchodných modelov MSP, najmä v rámci internacionalizácie“. Špecifickým cieľom investičnej priority je podpora internacionalizácie MSP a vytváranie nových obchodných modelov. Podrobnejšie je podpora internacionalizácie MSP a podpory ich exportu rozpracovaná v materiáli Stratégia vonkajších ekonomických vzťahov Slovenskej republiky na obdobie 2014 – 2020.

V rámci priemyselnej politiky možno konštatovať, že najväčším ťahúňom slovenskej ekonomiky, resp. slovenského hospodárstva nadalej ostane strojársky priemysel – konkrétne automobilová výroba. Na toto odvetvie sa napája elektrotechnický priemysel, ktorý cez subdodávateľov vyrába a dodáva káblové zväzky. Na odvetvie automobilovej výroby sú napojený aj subdodávatelia strojárskej výroby. Aj z pohľadu MSP bude potrebná zmena podnikateľského prostredia, nakoľko počet týchto podnikov klesá.

Exportná výkonnosť regiónov SR

Medzi regiónmi SR existujú výrazné rozdiely z hľadiska územného vývozu tovarov. Identifikovať možno dva základné faktory, ktoré tieto rozdiely determinujú:

- geografická poloha kraja a z nej vyplývajúce väzby na zahraničné trhy,
- alokácia výrobných kapacít (všeobecne exportne zameraných alebo naviazaných na zahraničných odberateľov).

Ku samosprávnym krajom s najväčším exportom patria tie, kde je koncentrovaný automobilový, elektrotechnický a hutnícky priemysel - Bratislavský, Trnavský, Žilinský a Košický samosprávny kraj.

Dopravná infraštruktúra

Kvalitná, dostupná a integrovaná dopravná infraštruktúra je jedným z kľúčových faktorov ovplyvňujúcich ekonomický rozvoj a hospodársky rast na národnej aj regionálnej úrovni. Strategický plán rozvoja dopravnej infraštruktúry do roku 2020 (ďalej len Strategický plán rozvoja dopravnej infraštruktúry) a Stratégia rozvoja verejnej osobnej a nemotorovej dopravy SR do roku 2020 budú mať po realizácii projektov podporených z prostriedkov fondov EÚ a štátneho rozpočtu výrazný priaznivý dosah na výkonnosť ekonomiky a konkurencieschopnosť hospodárstva, vytvoria predpoklady na zlepšenie populačnej mobility, zlepšia medziregionálnu aj regionálnu dopravnú dostupnosť. Realizácia investičných projektov v týchto oblastiach bude nielen katalyzátorom hospodárskeho rastu, ale prispeje aj k eliminovaniu ekonomickej a sociálnej diferenciácie, umožní vyrovňovanie regionálnych disparít. Výstavba a modernizácia dopravnej infraštruktúry je vzhľadom na preukázateľné multiplikačné efekty nástrojom na podporu hospodárskeho rastu, tvorby nových pracovných miest a zvyšovania konkurencieschopnosti SR a regiónov. Hlavnými opatreniami v doprave sú výstavba chýbajúcich úsekov diaľnic a rýchlostných ciest, výstavba, obnova a údržba ciest I. triedy. Ďalej je to zvyšovanie bezpečnosti, prístupnosti a efektívnosti dopravy a zníženie objemu tranzitu cez mestá a obce. Dôležitým cieľom bude systematické zvyšovanie významu železničnej prepravy, investície budú ďalej smerovať aj do vodnej dopravy a do efektívnejšieho prepojenia všetkých spôsobov cestovania, ako na mestskej, tak aj na regionálnej úrovni. S cieľom zabezpečiť udržateľnosť mestskej mobility budú uprednostňované čisté a energeticky efektívne spôsoby a prostriedky v kombinácii s motivačnými opatreniami.

Podpora rozvoja dopravnej infraštruktúry zo strany EK je podmienená stanovením tematických aj všeobecných podmienok, ktorých splnenie oprávňuje k čerpaniu fondov EÚ v programovom období na roky 2014 – 2020. V oblasti dopravy stanovila EK nutnosť zabezpečenia komplexných plánov pre rozvoj dopravnej infraštruktúry, vrátane plánov pre udržateľný rozvoj mestskej, prímestskej a regionálnej dopravy. Plány majú vychádzať z dôsledných analýz potrieb v oblasti dopravy a následnej identifikácie kľúčových úzkych miest (napr. chýbajúcich úsekov, nevyhovujúcich parametrov na infraštruktúre a pod.) a potenciálnych faktorov rozvoja, ktorých realizácia výrazným spôsobom prispeje k zlepšeniu existujúceho stavu, či už z dopravného hľadiska, hospodárskeho, environmentálneho alebo ich kombinácie.

Dopravná infraštruktúra - Cestná doprava

Slovensko disponuje relatívne hustou cestnou sieťou, ale táto má z veľkej časti nedostatočné kvalitatívne parametre. Chýba aj napojenie regiónov na susedné štáty alebo medzinárodné koridory. K 1. 1. 2014 bolo v prevádzke 419,807 km diaľnic, 3,049 km diaľničných privádzačov, 247,245 km rýchlostných ciest a 12,701 km privádzačov rýchlostných ciest. Sieť diaľnic a rýchlostných ciest sa v nasledujúcich rokoch výrazne rozšíri, keďže v súčasnosti je u nás rozostavaných vyše 110 km diaľnic a rýchlostných ciest (úseky hlavného diaľničného ťahu D1, diaľnice D3 a rýchlocesty R2), z toho 36 km pribudlo začiatkom tohto roka. V nasledujúcich mesiacoch roka 2014 sa plánuje rozbehnúť výstavba ďalších 26 km úsekov diaľnic a rýchlostných ciest. Pri naplnení tohto plánu budú s výnimkou jedného rozostavané všetky chýbajúce úseky diaľnice D1 medzi Bratislavou a Košicami. V roku 2013 bola dokončená rýchlostná cesta R4 z Košíc po štátnu hranicu s Maďarskom (14,2 km). V tomto a budúcom roku by malo byť sprevádzkovaných spolu vyše 60 km diaľnic a rýchlostných ciest, prevažne na východnom a strednom Slovensku, teda v regiónoch s nižšou ekonomickou výkonnosťou a vysokou mierou nezamestnanosti, kde sa zároveň nachádza aj väčšina v súčasnosti rozostavaných stavieb.

Dopravná infraštruktúra - Železničná doprava

Medzi základné strategické dokumenty pre oblasť železničnej dopravy patrí Program modernizácie a rozvoja železničnej infraštruktúry na roky 2011 – 2014. Význam železničnej dopravy v posledných rokoch poklesol, napriek tomu má významnú úlohu v preprave tovarov a stále aj v preprave osôb. Atraktivite železničnej dopravy by pomohla propagácia životného štýlu „zeleného rastu“ (investície do obnoviteľných zdrojov energie, nízkouhlíkových technológií a zelenej infraštruktúry). V osobnej doprave by železnica mala plnohodnotne prevziať úlohu nosného dopravného systému vo všetkých líniiach s dostatočným prúdom cestujúcich a konkurencieschopnou železničnou infraštruktúrou (ide najmä o zvýšenie kvalitatívnych štandardov, ako aj konsolidáciu a následnú stabilizáciu cestovného poriadku vlakov diaľkovej a regionálnej dopravy s cieľom zabezpečiť pravidelnú a rovnomernú celodennú obsluhu na obsluhovaných tratiach počas celého dňa). V nákladnej doprave by sa železnica mala – vedľa zabezpečovania prepravy hromadných substrátov ucelenými vlakmi – viac sústrediť na rozvoj kombinovanej dopravy a zvyšovanie svojho podielu na nej.

Vzhľadom na rastúci trend globalizácie bude zrejme dochádzať k ďalšiemu rastu intermodálnej¹⁹ dopravy. Podiel kontajnerovej dopravy na železnici už v súčasnosti výrazne prekonáva prognózy rastu z roku 2000. Pre pokračujúci rast tak musia byť vytvorené podmienky: spoľahlivá železnica, optimalizovaná sieť kontajnerových terminálov aj flexibilná reakcia na požiadavky zákazníkov.

Dopravná infraštruktúra - Letecká doprava

Infraštruktúra leteckej dopravy, jej udržateľnosť a rozvoj je trvalo zakomponovaná v jednotlivých územno-plánovacích dokumentoch samosprávnych krajov, na ktorých území sa letecká infraštruktúra nachádza, a taktiež v Programoch hospodárskeho a sociálneho rozvoja samosprávnych krajov. V týchto dokumentoch je uvedený najmä rozvoj letiskovej infraštruktúry Slovenska zaradenej do siete TEN-T - Bratislavský, Prešovský a Košický samosprávny kraj.

¹⁹ Intermodálna doprava je preprava viacerými druhmi dopravy (cestná, železničná, vodná..) pomocou jednej a tej istej nákladovej jednotky kombinovanej dopravy bez manipulácie s jej obsahom počas prepravy.

V súčasnosti je pravidelná medzinárodná letecká doprava vykonávaná z medzinárodných verejných²⁰ letísk v Bratislave a Košiciach. Nepravidelná (charterová) letecká doprava sa vykonáva zo 6 medzinárodných verejných letísk prevádzkovaných letiskovými spoločnosťami²¹ (Bratislava, Košice, Poprad-Tatry, Sliač, Žilina, Piešťany). Pravidelná vnútroštátna letecká doprava je zabezpečená na trati Bratislava – Košice. Letiskami SR spadajúcimi do systému transeurópskej dopravnej siete TEN-T je letisko M. R. Štefánika Bratislava patriace do základnej siete letísk a letiská Košice a Poprad-Tatry patriace do komplexnej siete letísk.

Dopravná infraštruktúra - Vodná doprava

K strategickým dokumentom pre oblasť vodnej dopravy patrí Konceptia rozvoja vodnej dopravy SR schválená uznesením vlády SR č. 469/2000 a jej aktualizácia v roku 2003; Generálny program implementácie NAIADES²² v SR schválený uznesením vlády SR č. 642/2009; Aktualizovaná koncepcia rozvoja verejných prístavov Bratislava, Komárno a Štúrovo schválená uznesením vlády SR č. 846/2010; Národná pozícia k Stratégii EÚ pre dunajský región schválená uznesením vlády SR č. 149/2010.

Vodná doprava SR zohráva dôležitú úlohu pri zvyšovaní efektívnosti tovarovej výmeny, najmä v zahraničnom obchode pri preprave hromadných a tekutých tovarov a kusových zásielok.

K hlavným problémom vodnej dopravy patria najmä úzke miesta na Dunajskej a Vážskej plavebnej vodnej ceste, technický stav verejných prístavov, vek lodného parku, klesajúci trend v lodnej nákladnej doprave, ktorý je v rozpore so záujmami EÚ a odporúčaniami OECD, OSN vzhľadom na ekonomickú efektívnosť a ekologickosť vodnej dopravy. K jej hlavným výhodám patrí nižšia energetická náročnosť, vyššia produktivita práce a menšie zaťaženie životného prostredia. Infraštruktúra vodnej dopravy zohráva významnú úlohu v systéme vnútroštátnej intermodálnej dopravy, najmä však v medzinárodných prepravných reláciách na zjednotenej sieti európskych vnútrozemských vodných ciest a na svetových moriach. Vnútrozemská vodná doprava SR sa v súčasnosti realizuje na sledovaných vodných cestách Dunaja (európska vodná cesta medzinárodného významu) a Váhu (národná vodná cesta medzinárodného významu, keďže ide o prítok Dunaja), dĺžka ktorých je 250,85 km, z toho umelé kanály tvoria 38,45 km. Medzinárodná vodná doprava sa v súčasnosti vykonáva iba na rieke Dunaj.

Dopravná infraštruktúra – Verejná osobná doprava

Nezastupiteľnú úlohu vo veľkých aglomeráciách má verejná osobná doprava, ktorá dokáže uspokojovať prevažnú časť prepravných potrieb efektívnejšie ako individuálna automobilová doprava. Stratégia rozvoja verejnej osobnej a nemotorovej dopravy SR do roku 2020 stanovuje komplexné ciele v oblasti verejnej osobnej dopravy, a to v organizačnej, prevádzkovej a infraštruktúrnej oblasti. Cieľom je zabezpečenie udržateľnej regionálnej

²⁰ § 2 písm. j) zákona č. 143/1998 Z. z. o civilnom letectve (letecký zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov definuje verejné letisko ako „letisko, ktoré je v medziach svojej technickej a prevádzkovej spôsobilosti prístupné všetkým lietadlám podľa pravidiel lietania platných pre civilné letectvo oprávneným vykonávať lety vo vzdušnom priestore Slovenskej republiky“.

²¹ Zákon č. 136/2004 Z. z. o letiskových spoločnostiach a o zmene a doplnení zákona č. 143/1998 Z. z. o civilnom letectve (letecký zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 37/2002 Z. z. a zákona č. 9/2013 Z. z.

²² NAIADES (Navigation and Inland Waterway Action and Development in Europe).

a mestskej mobility s vyšším podielom verejnej osobnej dopravy a nemotorovej dopravy na del'be prepravnej práce oproti súčasnosti. Verejná osobná doprava musí byť dostupná, spoľahlivá, konkurencieschopná a používateľsky jednoduchá a cestujúci musia dostať dostatočné informácie o nej. Infraštruktúra musí umožniť prevádzku kvalitnej integrovanej verejnej osobnej dopravy a nemotorovej dopravy.

Významnú úlohu v rozvoji regiónu môžu zohrať integrované dopravné systémy (IDS), ktoré prepoja mestskú hromadnú dopravu vo veľkých mestách s regionálnou dopravou v ich spádových územiach. V súčasnosti je spustený IDS Bratislavského kraja a Žilinský regionálny IDS, v oboch prípadoch však len na časti územia príslušného kraja. V KSK sa pripravuje Košická osobná regionálna integrovaná doprava.

Dopravná infraštruktúra - Cyklodoprava

Uznesením vlády SR č. 223/2013 bola schválená Národná stratégia rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v Slovenskej republike (ďalej len Cyklostratégia). Základnou víziou Cyklostratégie je uznanie cyklistickej dopravy ako rovnocenného druhu dopravy a jej integrácia s ostatnými druhmi dopravy, zlepšenie vnímania cyklistov ako plnohodnotných účastníkov cestnej premávky. Súčasťou vízie je výrazné posilnenie cykloturistiky ako dôležitého segmentu cestovného ruchu s veľkým potenciálom najmä pre vidiecke oblasti, ich rozvoj, zvýšenie zamestnanosti a konkurencieschopnosti, teda ich trvalo udržateľný rozvoj. Podpora rozvoja cyklistickej dopravy je aj efektívnou cestou rozvoja mestskej mobility, pri súčasnej podpore verejnej osobnej dopravy. V súlade so základnou víziou Cyklostratégie a v snahe priblížiť sa okolitým európskym krajinám je potrebné urobiť všetko potrebné pre to, aby sa do roku 2020 dosiahol 10 % podiel cyklistickej dopravy na celkovej doprave.

Vodné hospodárstvo

Jedným z hlavných problémov všetkých regiónov, predovšetkým vidieckych, je nedostatočne rozvinutý systém kanalizačných sietí a čistiarní odpadových vôd, čo je zároveň aj príčinou vysokého stupňa znečistenia vodných tokov. Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizačnú sieť vzrástol od roku 2008 z 59,4 % na 62,4 % v roku 2012. Počet čistiarní odpadových vôd (ČOV) bol v roku 2012 631. Napojenie obyvateľstva na verejný vodovod je taktiež nedostatočné: v roku 2012 predstavoval podiel napojených domácností 87,0 %, pričom existujú výrazné regionálne rozdiely.

Energie – zemný plyn, elektrická energia

Ročná spotreba zemného plynu je cca 7 mld. m³. Asi 3 % pokrýva domáca ťažba, zvyšok sa dováža z Ruska. Podniky (s viac ako 20 zamestnancami) sa na spotrebe podieľali objemom 3,6 mld. m³ v roku 2011 a objemom 3,2 mld. m³ v roku 2012. Predpokladalo sa ďalšie zvyšovanie spotreby zemného plynu, najmä v priemysle pre výrobu elektrickej energie a tepla, avšak zvyšujúce sa ceny plynu nútia producentov prehodnocovať stratégie. Elektrická energia sa z väčšej časti vyrába v jadrových elektrárňach a výroba energie z jadra bude pravdepodobne ešte dlho prevažovať. Treba však konštatovať, že cena elektriny na Slovensku pre odberateľov v priemysle patrí v rámci EÚ k najvyšším.

Elektronická komunikácia

Sektor elektronickej komunikácie patrí k najdynamickejšie sa rozvíjajúcim sektorom. Jeho ďalší rozvoj stanovuje Národná politika pre elektronické komunikácie na roky 2009 – 2013, ktorej nosnými témami je širokopásmový prístup a digitálne vysielanie. Stratégiu rozvoja širokopásmového prístupu zameranú na prístupové siete novej generácie stanovuje Národná stratégia pre širokopásmový prístup v SR, ktorej hlavným cieľom je umožniť do

konca roku 2020 prístup k vysokorýchlostnému internetovému pripojeniu s prenosovou rýchlosťou 30 Mbit/s pre všetkých obyvateľov. Vysoké náklady na budovanie infraštruktúry pre vysokorýchlostný prístup k internetu v kombinácii s nízkym dopytom mnohokrát odrádzajú poskytovateľov sietí a služieb investovať do infraštruktúry. Nevyhnutnou podmienkou splnenia stanoveného cieľa je zabezpečenie priaznivého regulačného prostredia, podpora budovania širokopásmových sietí z verejných zdrojov, poskytovanie nových obsahových služieb v oblasti elektronickej verejnej správy.

Prechod z analógového pozemského TV vysielania na digitálne sa začal v roku 2009 a uskutočnil sa po etapách. K definitívnemu ukončeniu analógového pozemského TV vysielania prišlo v decembri 2012. V súčasnosti sú pridelené frekvenčné vyhradenia pre štyri digitálne pozemské multiplexy. Dva z týchto multiplexov (verejnoprávny a druhý) šíria programové služby pôvodnej analógovej pozemskej televízie. Teoretické pokrytie verejnoprávneho multiplexu dosiahlo úroveň 97,7 % obyvateľov SR a komerčného multiplexu úroveň 95,6 % obyvateľov SR. Zároveň s budovaním týchto sietí začali so zavádzaním pozemského digitálneho vysielania aj vysielatelia s regionálnymi a lokálnymi licenciami. Do konca roka 2012 bolo vydané prevádzkové povolenie na 25 regionálnych a lokálnych vysielateľov.

Cestovný ruch

Podľa Svetovej organizácie cestovného ruchu (UNWTO) vzrástol cestovný ruch vo svete v roku 2012 o 4 %. Tento sektor podľa UNWTO predstavuje celosvetovo príspevok k HDP 3 – 5 %, zamestnanosť 7 – 8 % a export 30 %.²³ V EÚ vytvára cestovný ruch viac ako 5 % HDP a podiel sa stále zvyšuje. Predstavuje tretiu najrozsiahlejšiu sociálno-ekonomickú aktivitu v EÚ (po obchodnom a distribučnom odvetví a po stavebníctve). S ohľadom na nadväznú a zabezpečujúcu odvetvia je jeho prínos pre HDP a zamestnanosť ešte vyššia. Má potenciál stať sa jedným z dôležitých pilierov hospodárstva SR.

V porovnaní s krajinami V4 (Česko, Poľsko, Maďarsko) a Rakúskom, je v SR prínos cestovného ruchu pre ekonomiku najnižší. Stratégia rozvoja cestovného ruchu do roku 2020 prijatá vládou SR v roku 2013 predpokladá, že do roku 2016 sa bude cestovný ruch podieľať na tvorbe HDP vo výške 2,8 % (momentálne je to 2,5 %) a do roku 2020 sa predpokladá zvýšenie na 3,2 %. Pritom existujúci potenciál regiónov na rozvoj tohto odvetvia je ešte väčší.

Cestovný ruch možno merať niekoľkými ukazovateľmi, jedným z nich je počet návštevníkov. Na Slovensku najviac návštevníkov smeruje do BSK, ŽSK a PSK. S tým súvisí aj počet prenocovaní, ktorých bolo najviac práve v uvedených krajoch, aj keď prenocovania v BSK majú krátkodobý charakter. V Žilinskom, Prešovskom a Trnavskom kraji ide o dlhodobé pobyty, ktoré sú spojené najmä s kúpeľníctvom. V oblasti kúpeľníctva stojí za úvahu spolupráca so zahraničnými zdravotnými poisťovňami, ktoré by hradili zdravotnú kúpeľnú liečbu staršej generácie.

Cestovný ruch zahŕňajúci dopravu, ubytovanie, stravovanie, rekreáciu a služby pre turistov a ďalšie súvisiace činnosti, patrí v súčasnosti medzi najväčšie a najdynamickejšie sa rozvíjajúce ekonomické odvetvie priamo využívajúce kultúrne dedičstvo a prírodný potenciál v jednotlivých regiónoch. Práve v oblasti prezentácie prírodných a kultúrnych hodnôt, špecifik regiónov Slovenska (image jednotlivých regiónov), spôsobov interpretácie jej

²³ Stratégia rozvoja cestovného ruchu do roku 2020.

atraktivít spočíva ešte nie dostatočne využitý hospodársky potenciál jednotlivých regiónov SR.

Kreatívny priemysel

Kreatívny priemysel je súhrnom odvetví, ktoré budujú na využívaní výsledkov duševnej tvorivej činnosti z oblasti umenia, kultúry a ďalších odvetví, ďalej vytvára celý exploatačný reťazec siahajúci od vytvárania podmienok pre tvorivú činnosť, cez výrobu až po redizajn jej výsledkov.

Európsky parlament prijal 10. apríla 2008 uznesenie²⁴ o kultúrnom priemysle v Európe (2007/2153(INI)) (2009/C 247 E/06), v ktorom o. i. uvádza, že kultúrny priemysel prispieva aj k miestnemu a regionálnemu rozvoju a súdržnosti, pretože priťahuje investície do cestovného ruchu a vytvára nové kategórie tovarov a služieb miestneho charakteru, a tým, že vytvára nové pracovné miesta a možnosti hospodárskeho rozvoja, predchádza sociálnej marginalizácii vzdialených alebo znevýhodnených regiónov. V apríli 2010 predložila EK na verejnú konzultáciu Zelenú knihu o uvoľňovaní potenciálu kultúrneho a kreatívneho priemyslu,²⁵ ktorej cieľom bolo podnietiť diskusiu o požiadavkách na vytvorenie stimulačného prostredia pre vývoj kultúrneho a kreatívneho priemyslu. V marci 2011 zverejnila EK vyhodnotenie verejnej konzultácie Zelené knihy.²⁶ V máji 2011 prijal EP uznesenie o uvoľňovaní potenciálu kultúrneho a kreatívneho priemyslu, v ktorom vyzdvihol úlohu kultúrneho a kreatívneho priemyslu ako hnacej sily v EÚ a požiadal komisiu, aby vzhľadom na narastajúci význam kultúrneho a kreatívneho priemyslu a s cieľom posilniť toto odvetvie, ktoré má strategický význam pre dosiahnutie cieľov stratégie Európa 2020, prišlo k vypracovaniu Bielej knihy.²⁷ V septembri 2012 predstavila EK stratégiu Podpora kultúrnych a tvorivých odvetví pre rast a zamestnanosť v EÚ²⁸ - na využitie potenciálu kultúrnych a tvorivých odvetví v EÚ s cieľom podporiť zamestnanosť a rast. Tieto odvetvia, ktoré zahŕňajú spoločnosti a iné organizácie aktívne v architektúre, umeleckých remeslách, v oblasti kultúrneho dedičstva, dizajnu, na festivaloch, vo filme a televízii, hudbe, scénickom a výtvarnom umení, archívniectve a knihovníctve, vo vydavateľskej činnosti a rozhlase, už v súčasnosti predstavujú až 4,5 % HDP a 8,5 milióna pracovných miest v EÚ. Cieľom stratégie je zvýšiť konkurencieschopnosť a vývozný potenciál týchto sektorov, maximalizovať ich prínos vyplývajúci z presahovania pre iné oblasti (napr. inovácie, IKT, obnova miest).

Na úrovni regionálneho rozvoja je kreatívny priemysel relatívne novým inštitútom, pričom na Slovensku nie je v tejto oblasti dostatočne zmapovaný ani jeho potenciál a ani nie sú identifikované jednotlivé nástroje na jeho podporu, ktoré sa aj v nadväznosti na politiku EÚ práve teraz tvoria.

²⁴ Uznesenie EP zo 4. septembra 2003 o kultúrnom priemysle, Ú. v. EÚ C 76 E, 25.3.2004, s. 459.

²⁵ http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/doc2577_en.htm

²⁶ Analysis of the consultation launched by the Green Paper on "Unlocking the potential of cultural and creative industries", COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT, Brusel, 24.03.2011.

²⁷ Uznesenie Európskeho parlamentu z 12. mája 2011 o uvoľňovaní potenciálu kultúrneho a kreatívneho priemyslu (2010/2156(INI)).

²⁸ Oznámenie komisie EP, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov - Podpora kultúrnych a tvorivých sektorov v záujme rastu a zamestnanosti v EÚ /*COM/2012/0537 final */

4.2.2 Ekonomická výkonnosť a konkurencieschopnosť hospodárstva – identifikácia problémov vyžadujúcich prioritné riešenie

- nízka ekonomická výkonnosť a konkurencieschopnosť väčšiny regiónov SR,
- nedostatočne rastúca súhrnná produktivita výrobných faktorov,
- nedostatočný prílev PZI a iných investícií do niektorých regiónov,
- pretrvávajúca nízka pružnosť nízko kvalifikovanej pracovnej sily a jej nedostatočná adaptabilita,
- nedostatočné definovanie dynamických komparatívnych výhod (predovšetkým intelektuálneho ľudského kapitálu),
- nedostatočná reštrukturalizácia sektorovej štruktúry najmä v dlhodobu zaostávajúcích regiónoch SR a nedostatočná adaptabilita na nové podmienky (globalizácia, rast konkurencie, orientácia na nové segmenty a trhy a pod.),
- nedostatočná podpora revitalizácie hnedých parkov a komplexnej regenerácie sídiel,
- nedostatočné využívanie existujúcej technickej infraštruktúry z pohľadu logistiky územia, jej efektivity a dostupnosti,
- nedostatočná pozornosť venovaná využitiu výhodnej geografickej polohy (prepojenie Severného mora a Čierneho mora železničnou aj vodnou dopravou),
- nízky podiel ekologických riešení pri realizácii projektov technickej infraštruktúry, nízky podiel využitia ekologickejších foriem dopravy,
- vysoký podiel individuálnej/automobilovej dopravy a prepravy,
- nedostatočná pozornosť venovaná environmentálnej infraštruktúre a zohľadneniu špecifik prírodných zdrojov krajiny pri plánovaní a realizácii ekonomiky a nerešpektovanie dôsledkov na chránené územia, druhy a charakter krajiny,
- nedostatočná vybudovaná infraštruktúra elektronických komunikácií,
- obmedzené finančné prostriedky pre podporu rozvoja podnikania,
- dlhodobu nedostatočné finančné prostriedky na obnovu, ochranu a prezentáciu kultúrneho dedičstva a prírodného bohatstva,
- nedostatočne využitý potenciál prírodných a kultúrnych hodnôt SR v cestovnom ruchu
- nízka úroveň partnerstva medzi aktérmi v oblasti cestovného ruchu,
- absencia marketingových koncepcií rozvoja SR a nedostatok regionálnych projektov vedúcich k rozvoju cestovného ruchu,
- absencia ekonomiky pre podporu podnikania staršej generácie (strieborná ekonomika).
- nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily v prírodných a technických smeroch,
- nedostatočné prepojenie verejných výskumných inštitúcií s požiadavkami praxe.

4.2.3 Ekonomická výkonnosť a konkurencieschopnosť hospodárstva - odporúčania k riešeniu problémov

V oblasti ekonomickej výkonnosti:

- prijať opatrenia na zlepšenie postavenia Slovenska v hodnotení Doing Business²⁹, čo môže zlepšiť podnikateľské prostredie a prilákať viac zahraničných investorov,
- znížiť úroveň administratívneho zaťaženia a zvýšiť kvalitu a stabilitu legislatívy v podnikateľskom prostredí,

²⁹ Doing Business je rebríček zostavovaný Svetovou bankou, v ktorom hodnotí kvalitu podnikateľského prostredia. Súhrnný index pozostáva z 10 čiastkových indikátorov (napr. začiatok podnikania, získanie stavebného povolenia, prístup k úverom, pracovné právo a pod.) SR bola v roku 2012 a 2013 na 46 mieste zo 185.

- vytvárať podmienky na prílev zahraničných investícií do sektorov s vysokou pridanou hodnotou,
- zvýšiť mieru investícií do ekonomiky hlavne v odvetviach s vysokou pridanou hodnotou,
- zvýšiť motiváciu pre súkromné investície do inovácií, zefektívnenie výskumu a vývoja,
- zastaviť/eliminovať trend marginalizácie MSP, zabezpečiť podmienky pre rast MSP a zvyšovanie ich konkurencieschopnosti,
- vytvoriť podmienky na rozvoj podnikateľskej aktivity a zvyšovanie motivácie pre vstup do podnikania,
- pokračovať v realizácii projektov na podporu zamestnávania mladých ľudí s využitím fondov EÚ,
- prispôbiť vysokoškolské aj stredoškolské odborné vzdelávanie pre potreby podnikateľskej sféry,
- výrazná podpora rozvoja cestovného ruchu (vzhľadom na vysoký, málo využívaný potenciál rastu HDP na obyvateľa v tomto segmente národného hospodárstva),
- podpora podnikania staršej generácie (strieborná ekonomika) ako možného faktora hospodárskeho rozvoja a rastu zamestnanosti napr. v oblasti cestovného ruchu,
- podpora nízko uhlíkového hospodárstva,
- dosiahnuť stav, aby environmentálna účinnosť bola dôležitým faktorom zvyšovania ekonomickej výkonnosti regiónov.

V oblasti konkurencieschopnosti:

- strategicky definovať atraktivitu (príťažlivosť) regiónu z hľadiska kvality života pre obyvateľov a z hľadiska dlhodobej výnosnosti (prosperity) pre podnikateľské subjekty,
- strategicky definovať rozhodujúce činitele, ktoré určujú konkurencieschopnosť regiónu (konkurenčnú výhodu) vrátane konkurenčnej pozície regiónu, vnútorného rozvojového potenciálu, podmienok udržateľného rastu, sebestačnosti a pod.,
- pre potenciálnych investorov ponúknuť komparatívnu výhodu priaznivého pomeru nákladov na pracovnú silu a produktivitu práce,
- definovať potenciál regiónu v oblasti kreatívneho priemyslu (zmapovať a identifikovať možnosti regiónu a nadviazať na pripravované stratégie rozvoja kreatívnej politiky),
- zvýšenie investícií VÚC do aktivít presahujúcich jednotlivé odvetvia a technológie, ktoré môžu rozvíjať horizontálny účinok (prierezové spojenia) v rámci celého regionálneho hospodárstva (zlepšenie bázy pre profitovanie MSP).

V oblasti dopravy:

- odstrániť identifikované kľúčové úzke miesta na infraštruktúre, a tým prispieť k zlepšeniu existujúceho stavu so súčasným rešpektovaním limitov prírodných zdrojov,
- vytvoriť podmienky na splnenie záväzkov vyplývajúcich pre SR z usmernenia pre rozvoj transeurópskej dopravnej siete (TEN-T³⁰) - dokončiť výstavbu základnej siete TEN-T do roku 2030 a súhrnnej siete najneskôr do roku 2050,
- zabezpečiť postupné navýšenie finančných prostriedkov na činnosti súvisiace s výkonom údržby a opráv sietí tak, aby nedochádzalo k ďalšiemu zvyšovaniu vnútorného dlhu,
- zabezpečiť dostatočnú absorpčnú kapacitu SR na financovanie z fondov EÚ v rámci programového obdobia 2014 – 2020 prostredníctvom OP Integrovaná infraštruktúra 2014 – 2020 a Nástroja na prepájanie Európy,
- zvýšiť efektívnosť vynakladania finančných prostriedkov na realizáciu dopravných stavieb a služieb verejnej osobnej dopravy,

³⁰ TEN-T – Trans-European Transport Network, transeurópska dopravná sieť.

- nastaviť procesy predprojektovej prípravy projektov vedúcich k udržateľnému rozvoju dopravy,
- prispieť k zmenám v organizácii dopravy a zmenám inštitucionálneho charakteru vedúcim k zvýšeniu efektivity prevádzky jednotlivých druhov dopravy,
- budovať kvalitnú databázu údajov pre plánovanie rozvoja dopravného sektora,
- informatizácia dopravy, telematiky, inteligentné dopravné systémy,
- zvyšovanie bezpečnosti dopravných systémov,
- znižovanie energetickej náročnosti, spotreby prírodných zdrojov, ochrany ekosystémov a v konečnom dôsledku rozvoj nízkouhlíkového hospodárstva,
- zníženie sociálnoekonomických a environmentálnych vplyvov dopravy, podpora ekologicky a energeticky efektívnej a bezpečnej dopravy, ktorá bude chrániť životné prostredie, s minimálnymi emisiami škodlivých plynov a zabezpečiť zníženie dopravných nehôd so závažnými následkami,³¹
- uskutočniť komplexnú modernizáciu ciest II. a III. triedy,
- podporovať rozvoj kvalitnej a dostupnej verejnej dopravy.

4.3 Štrukturálne zmeny

4.3.1 Analýza východiskového stavu a charakteristika smerovania

Regionálny rozvoj v závislosti od uhla pohľadu má vzhľadom na svoj multidimenziálny charakter niekoľko definícií:

Regionálny rozvoj je:

- kvalitatívna zmena hodnôt v konkrétnom priestore a čase,
- politikou politik hospodárskych, sociálnych a ekologických na určitom území v určitom priestore a čase,
- determinovaný kvalitou štátnej správy a samosprávy. V rozhodujúcej miere závisí od správych hodnôt na všetkých úrovniach riadenia.

Rámec administratívno – inštitucionálneho zabezpečenia regionálneho rozvoja Slovenska korešponduje v súčasnosti s 3 úrovňami správy štátu: ústrednou – štátnou (ÚOŠS), územnou samosprávou a miestnou verejnou správou. Tento heterogénny inštitucionálny útvar netvorí konzistentný rámec pre koordináciu subjektov regionálneho rozvoja, systémové, koncepčné a integrované riadenie regionálneho rozvoja.

4.3.2 Štrukturálne zmeny - identifikácia problémov vyžadujúcich prioritné riešenie

Vzhľadom na doterajšie skúsenosti s vypracovaním a najmä v súvislosti s nedostatočnou kvalitou PHSR je pre ďalšie generácie stratégií regionálneho rozvoja dôležité zaoberať sa:

³¹ Strategický plán rozvoja dopravnej infraštruktúry do roku 2020

a) tvorbou a udržovaním databáz založených na overených informáciách v spolupráci so Štatistickým úradom SR, Ministerstvom financií SR, finančnou správou. Stratégie, ktoré prinášajú výsledky, sú založené na spoľahlivých informáciách. Vykonanie sociálno-ekonomickej analýzy regionálneho a miestneho hospodárstva je východiskom pri vývoji každej stratégie. Hlavným cieľom je nielen poskytnúť bežný prehľad o stave regionálneho a miestneho hospodárstva, ale zachytiť aj faktory, ktoré rast podporujú alebo mu bránia, aby bolo možné určiť spôsob, akým sa s nimi politické opatrenia môžu čo najlepšie vysporiadať. Kľúčovou výzvou, ktorou sa treba pri príprave analytických častí regionálnych rozvojových stratégií ďalšej generácie zaoberať, je potreba prejsť z popisného prístupu k určovaniu príčinnej súvislosti a prognóz budúcnosti. Tento prechod si vyžaduje okrem iného dostupnosť údajov na národnej, regionálnej, miestnej úrovni a schopnosť zozbierať a využívať vlastné kvantitatívne a kvalitatívne údaje. V porovnaní s rokmi 2008, 2009, kedy sa údajové základne začínali tvoriť a sústreďovať na národnej aj regionálnej úrovni, s rokom 2010, kedy bola uznesením vlády SR č. 296/2010 prijatá Národná stratégia regionálneho rozvoja SR, v súčasnosti existuje a je udržiavaný súbor overených informácií - databáza vybraných ukazovateľov reprezentujúcich hospodársky rozvoj, sociálny rozvoj a vplyvy na životné prostredie na úrovni národnej, regionálnej - zodpovedajúca 8 štatistickým územným jednotkám NUTS 3 tzv. Centrálna dátová základňa (ďalej len „CDZ“) a na miestnej úrovni štatistickým územným jednotkám LAU 1, 79 okresom tzv. miestna dátová základňa (ďalej len „MDZ“). CDZ a MDZ so sústavou ukazovateľov predstavujú interaktívny internetový portál, ktorý je dostupný na webovej stránke MDVRR SR, zložka regionálny rozvoj. Na MDVRR SR sú k dispozícii časové rady ukazovateľov od roku 1998, 2000 a 2001 do roku 2012.

b) tvorbou funkčných partnerstiev všetkých zainteresovaných subjektov na správe štátu, územnej správy, s podnikateľskými subjektmi, environmentalistami, mimovládnyimi organizáciami a občianskou verejnosťou; rovnako dôležitá je schopnosť angažovať hlavné zainteresované skupiny v regióne a miestne (verejné, súkromné a občianske organizácie), aby bolo možné využiť ich vedomosti. Zapojením zainteresovaných skupín v tomto rannom štádiu sa nielenže získajú informácie pre vypracovanie stratégií, ale takisto sa zabezpečí ich podpora počas celého procesu. Angažovanie zainteresovaných skupín pomôže šíriť chápanie skutočných výziev, čím sa zjednodušia náročné rokovania o strategických prioritách. Širšie partnerstvá a schopnosť pracovať aj naprieč administratívnymi a sektorovými hranicami sú potrebné aj preto, aby sa pochopila komplexná dynamika funkčných mestských regiónov (mesto a jeho hospodárska alebo funkčná oblasť) alebo obcí, odkiaľ ľudia dochádzajú za prácou (hospodárske oblasti vymedzené schémou dochádzania za prácou u obyvateľstva do veľkej miery zodpovedného za chod ekonomiky).

Zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja jednoznačne určuje, že pri vypracovaní návrhu PHSR by mal byť využitý princíp partnerstva. Na dosiahnutie tohto cieľa je najskôr potrebné vytvoriť fungujúce partnerstvo v rámci verejného súkromného sektora, čím by sa prepojili rôzne časti programov rezortných ministerstiev aj príprava na ich plnenie. Celoštátna úroveň by mala uľahčiť tento proces prostredníctvom lepšej koordinácie sektorovej - rezortnej politiky, ako aj prostredníctvom určitých foriem flexibility politiky, aby sa tak umožnila integrácia politík a ich prispôsobenie sa miestnym potrebám (flexibilita pri vypracovávaní návrhu programu (priority, ciele a cieľové skupiny) a jeho plnení (alokácia rozpočtových príspevkov a/alebo úprava rozpočtu, kritériá vhodnosti projektov, meranie výkonnosti, atď.). Rezortné ministerstvá by mali nabádať svoje miestne orgány k tomu, aby aspoň zdieľali informácie a konzultovali s ostatnými verejnými partnermi, a aby sa posunuli smerom k spoločnému plneniu. Ak chcú mať samosprávne kraje hlavné slovo pri riadení zmien, mohli by takisto podnecovať partnerstvá v rámci PHSR. Toto je možné dosiahnuť

prostredníctvom viacerých foriem neformálnych alebo formálnych partnerských dohôd, ktoré presne stanovujú úlohy a povinnosti jednotlivých partnerov pri navrhovaní a implementácii hospodárskych, sociálnych a environmentálnych stratégií s časovým horizontom 10 a viac rokov.

4.3.3 Štrukturálne zmeny - odporúčania k riešeniu problémov

Regionálny rozvoj je prierezová problematika. Dosiahnutie výrazného pokroku v regionálnom rozvoji konkrétneho územia si vyžaduje efektívnu koordináciu aktivít, sústredenie finančných zdrojov na najviac rezonujúce problémy regiónu s cieľom efektívne využiť ekonomický a rozvojový potenciál danej lokality. Tieto aktivity by mali byť aj na základe nariadení Európskej únie financované z verejných zdrojov členských štátov EÚ. Fondy EÚ sú len ich doplnkovým nástrojom.

V SR nie je dostatok efektívnych finančných nástrojov na podporu regionálneho rozvoja mimo fondov EÚ. Existujúce finančné nástroje sa vyznačujú rozptýlenosťou a komplikovaným prístupom k nim. Účinným opatrením, zvlášť v období prekonávania dôsledkov finančnej a hospodárskej krízy, by bola harmonizácia existujúcich finančných nástrojov a dotačných politík, ktoré poskytujú jednotlivé rezorty a integrácia verejných prostriedkov určených na podporu regionálneho rozvoja do jedného finančného nástroja. Do tohto nového finančného nástroja by mohli byť združené verejné prostriedky existujúcich dotačných programov poskytovaných právnickým a fyzickým osobám z výdavkov štátneho rozpočtu na príslušný rozpočtový rok, napr. program obnovy dediny, program podpory územného rozvoja obcí a miest, dotácia na individuálne potreby obcí, dotácia na všeobecne prospešné aktivity v pôdohospodárstve a pri rozvoji vidieka a ďalšie. Hlavným cieľom by mala byť efektívnejšia podpora regionálneho rozvoja umožnením financovania integrovaných rozvojových projektov súvisiacich s realizáciou cieľov a priorít ustanovených v národnej stratégii. Zriadenie takéhoto nástroja si vyžaduje prijatie samostatného zákona, ktorý upraví jeho postavenie, činnosť, podmienky a rozsah poskytovania finančnej podpory. Harmonizácia dotačných politík by mala slúžiť na zamedzenie duplicít, ako aj protichodnosti financovania niektorých aktivít s cieľom dosiahnuť synergické efekty v podpore a integrovaný prístup k manažmentu územia, a tiež by mala viesť k lepšiemu využitiu vnútorného rozvojového potenciálu územia a sídiel, jeho rýchlejšiemu hospodárskemu napredovaniu v smere vyváženého a efektívne fungujúceho polycentrického systému osídlenia. Podľa vzoru OECD a záverov ministerského zasadnutia členských štátov OECD zo 4. 12. 2013 v Marseille je členským štátom OECD odporúčané aplikovať pri správe a kvalitatívnej zmene hodnôt, realizácii regionálnej politiky nasledujúce princípy:

I. pilier

Koordinovať regionálny rozvoj, verejné investície naprieč všetkými úrovňami riadenia – správy štátu (vládnej, regionálnej a miestnej) prostredníctvom politík hospodárskych, sociálnych a eko-environmentálnych

1. Regionálny rozvoj a investície realizovať integrovane v súlade s národnou stratégiou s ohľadom na konkrétne regionálne a miestne podmienky
2. Prijíť efektívne nástroje koordinácie regionálneho rozvoja medzi vládnu, regionálnu úroveň/VÚC, okresmi a miestnu úroveň
3. Regionálny rozvoj a investície koordinovať medziregionálne tak, aby bola zachovaná zodpovedajúca proporionalita

II. pilier

Posilniť kapacity pre regionálny rozvoj a verejné investície a podporovať politiku vzdelávania v regionálnej politike na všetkých úrovniach správy štátu

4. Dopredu posúdiť dlhodobé vplyvy a riziká regionálneho rozvoja a verejných investícií
5. Podporovať funkčné partnerstvá, zapojenie zainteresovaných (stakeholderov, akcionárov) do celého programového, investičného cyklu
6. Mobilizovať súkromných aktérov a finančné inštitúcie k diverzifikácii finančných zdrojov a k posilneniu kapacít
7. Posilniť odbornú spôsobilosť zástupcov verejnej správy a inštitúcií zapojených do regionálneho rozvoja, financovania a realizácie verejných investícií
8. Zamerať sa na výsledky a podporovať vzdelávanie regionalistov

III. pilier

Zabezpečiť vhodné rámcové podmienky pre financovanie regionálneho rozvoja, verejné investície na všetkých úrovniach štátnej a verejnej správy

9. Vytvoriť rozpočtový rámec zodpovedajúci sledovaným investičným cieľom
10. Dôsledne vyžadovať transparentné finančné riadenie s dôrazom na efektívnosť na všetkých úrovniach verejnej správy
11. Podporovať transparentnosť a strategické využívanie verejného obstarávania na všetkých úrovniach správy štátu
12. Dôrazne usilovať o kvalitu a konzistentnosť v regulačnom systéme naprieč úrovňami správy štátu

4.4 Poznatkovo orientovaná ekonomika

4.4.1 Analýza východiskového stavu a charakteristika smerovania

Výskum, vývoj a inovácie majú rozhodujúci strategický význam pre budúcnosť SR. Pozornosť a forma podpory tejto strategickej oblasti sa v SR formovala veľmi dlho, o čom svedčí aj skutočnosť, že prvé základné zákony boli prijaté až v roku 2001 (napr. zákon č. 203/2001 Z. z. o Agentúre na podporu vedy a techniky). Prínosom týchto základných zákonov bolo rozpracovanie priorít štátnej vednej a technickej politiky v rámci Štátnych programov výskumu a vývoja na roky 2002 – 2005 s výhľadom do roku 2010. V tomto kontexte boli formulované prierezové štátne programy (Budovanie informačnej spoločnosti, Kvalita života – zdravie, výživa, vzdelávanie, Rozvoj progresívnych technológií pre výkonnú ekonomiku, Využívanie domácich surovín a zdrojov, Uplatnenie progresívnych princípov výroby a premien energie a Účasť spoločenských vied na rozvoji spoločnosti) a tematické štátne programy (Rozvoj osobností a talentu mladých zamestnancov a doktorandov výskumu a vývoja, Komplexné riešenie podpory efektívneho využívania infraštruktúry výskumu a vývoja, Prognóza rozvoja využívania vedy a techniky do roku 2015 a Aktuálne otázky rozvoja spoločnosti).

V roku 2007 schválila vláda SR Inovačnú stratégiu SR na roky 2007 - 2013 ako základný dokument v problematike inovácii v SR. Stratégia bola aktualizovaná dokumentom Inovačná stratégia SR na roky 2014 - 2020, v ktorom sa SR zaviazala zdvojnásobiť podiel výdavkov podnikov na inovácie realizované z výsledkov výskumno-vývojových činností a zlepšiť pozíciu SR o päť priečok v ukazovateli európskej inovačnej výkonnosti.

Zelenou knihou Od výziev k príležitostiam: vytváranie spoločného strategického rámca financovania výskumu a inovácií EÚ (KOM/2011/0048/2 v konečnom znení) podporila EÚ

konceptu spoločného strategického rámca na zvýšenie efektívnosti financovania výskumu a inovácií na úrovni jednotlivých členských štátov a EÚ. Financovanie výskumu a inovácií prebieha hlavne na vnútroštátnej úrovni. Integrácia politik a financovania EÚ od výskumu po trh umožní Európe lepšie transformovať poznatky na inovácie.

Dostať členské štáty a regióny z recesie je jednou z hlavných priorít stratégie Európa 2020 – inteligentný rast – vytvorenie hospodárstva založeného na znalostiach a inovácií. Nový program stratégie Európy 2020 – Inovačná únia zavádza pojem inteligentná špecializácia – určenie jedinečných charakteristík a aktív každej krajiny a regiónu, čím sa zvýraznia konkurenčné výhody každého regiónu a zúčastnené strany a zdroje regiónu sa sústreďujú na víziu ich budúcnosti s dôrazom na dosahovanie vynikajúcich výsledkov. Rozhodujúcou súčasťou reakcie EÚ na hospodársku krízu, uvedenú v stratégii Európa 2020 je odporúčanie Investovať viac do výskumu, inovácií a podnikania. Rada pre konkurencieschopnosť uviedla, že výskum a inovácie by mali zostať dôležitou prioritou pre ďalšie programové obdobie 2014 - 2020 a mali by sa zvýšiť výdavky v tejto oblasti. Pojem inteligentná špecializácia znamená, že každý región buduje na svojich vlastných silných stránkach, identifikuje také prioritné oblasti, ktoré sú v danom regióne či štáte schopné stať sa generátorom inovácií využiteľných v komerčnej sfére. V porovnaní s krajinami EÚ však SR v inovačnej výkonnosti značne zaostáva. Inovačná aktivita v SR je nižšia a inovácie neprinášajú očakávaný pozitívny výsledok vo forme zvýšenej konkurenčnej schopnosti slovenských podnikov.

EK stanovila opatrenia na dosiahnutie cieľov stratégie Európa 2020 týkajúcich sa inteligentného rastu prostredníctvom regionálnej politiky a jej financovania. Prvým opatrením na dosiahnutie cieľov inteligentného rastu prostredníctvom regionálnej politiky a jej financovania je vytvorenie stratégií inteligentnej špecializácie. Zámerom je koncentrovať zdroje na najslubnejšie oblasti porovnateľnej výhody, t. j. súčasné odvetvové alebo medziodvetvové činnosti, ekologické inovácie, trhy s vysokou pridanou hodnotou, existujúce siete alebo osobitné oblasti výskumu a vývoja. V záujme zvýšenia efektívnosti a koherencie sú jednotlivé stratégie inteligentnej špecializácie predmetom medzinárodného partnerského preskúmania. Na základe týchto podmienok a v záujme efektívnej politiky súdržnosti sa vypracovanie stratégií inteligentnej špecializácie stalo podmienkou v návrhu legislatívy – všeobecného nariadenia pre čerpanie európskych štrukturálnych a investičných fondov na obdobie rokov 2014 – 2020.

Medzi základné atribúty rozvoja vedy a výskumu a následne realizácie inovácií a vytvárania poznatkovo orientovanej ekonomiky patrí množstvo finančných prostriedkov vynakladaných na takto zamerané aktivity a počet pracovníkov, ktorí sú v oblasti vedy, výskumu a inovácií zamestnaní. Z tohto pohľadu je možné medzi jednotlivými krajinami SR pozorovať výrazné rozdiely. V stratégii Európa 2020 sa SR zaviazalo zvýšiť podiel z hrubého domáceho produktu na 1,2 %. Krajiny EÚ investujú do výskumu a vývoja priemerne 1,82 % HDP, v SR je to len 0,63 %³². Za hlavné príčiny takéhoto stavu považuje vláda SR málo efektívnu výskumnú základňu s nízkou koncentráciou zamerania na veľké projekty, nedostatok veľkých podnikov, ktoré do výskumu investujú, nedostatočnú podporu zo strany verejného sektora, nízku motiváciu výskumných pracovníkov a pod.

Platforma pre inteligentnú špecializáciu (platforma S3), ktorú spravuje Inštitút pre technologický výskum budúcnosti (IPTs – jeden zo siedmich inštitútov Spoločného

³² Rok 2010.

výskumného centra EÚ), sa priamo podieľa na rozvoji koncepcie inteligentnej špecializácie a jej politických dôsledkov. Pomáha partnerom (členským krajinám a regiónom), aby rozvíjali vlastné individuálne stratégie inteligentnej špecializácie.

V roku 2013 vypracovalo MŠVVŠ SR a MH SR v spolupráci s ďalšími partnermi (predovšetkým z akademického a podnikateľského prostredia) Stratégiu výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu Slovenskej republiky (ďalej len „RIS3“). Tento strategický materiál bol schválený vládou a akceptovaný Európskou komisiou. Podstatou RIS3 je preukázať, že Slovensko je schopné strategicky riadiť a koncentrovať permanentne obmedzené zdroje s cieľom udržateľného rozvoja, harmonicky rozvíjať štát na princípoch inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu pre posilnenie konkurenčnej schopnosti SR a EÚ ako celku. RIS3 zahŕňa sedem tematických priorít:

v oblasti priorít výskumu a vývoja:

- materiálový výskum a nanotechnológie,
- informačné a komunikačné technológie,
- biomedicína a biotechnológie;

v oblasti technologických priorít:

- priemyselné technológie,
- udržateľná energetika a energie,
- pôdohospodárstvo a životné prostredie;

v oblasti spoločenských priorít:

- spoločenské problémy a výzvy (s ohľadom na najpálčivejšie problémy spoločnosti, ktoré najviac zaťažujú slovenskú spoločnosť).

Nový program EÚ Horizont 2020 platný pre obdobie 2014 - 2020 sa zameriava na tri priority v súvislosti s rozvojom vedy, výskumu a inovácií:

- excelentná veda,
- vedúce postavenie priemyslu,
- spoločenské výzvy.

Horizont 2020 pokračuje v pridelovaní finančných prostriedkov na základe súťažných výziev na predloženie návrhov, ako aj prostredníctvom nezávislých a partnerských hodnotení prínosov projektov, pričom sa vyberajú len najlepšie projekty bez ohľadu na geografické rozloženie. Spája všetky existujúce zdroje financovania EÚ v oblasti výskumu a inovácií, činnosti súvisiace s inováciou a aktivity Európskeho inovačného a technologického inštitútu (EIT).

4.4.2 Poznatkovo orientovaná ekonomika - identifikácia problémov vyžadujúcich prioritné riešenie

- nízka inovačná klíma v ekonomike SR,
- pretrvávajúca rezistencia doterajších štruktúr a financovania vedy, výskumu a inovácií,
- nedostatočná pozornosť venovaná vedeckému a inovatívnemu vzdelávaniu na všetkých úrovniach,
- nedostatočné prepojenie vedeckých a vzdelávacích inštitúcií s požiadavkami praxe,

- väčšina výdavkov na výskum a vývoj, mimo štrukturálnych fondov EÚ, má formu inštitucionálneho financovania, t. j. nie je alokovaná formou súťaží konkrétnych vedeckých tímov o konkrétne výskumné a vývojové projekty, ale ako balík prostriedkov pre celé inštitúcie,
- nedostatočná intenzita medzinárodnej spolupráce a nízke zapojenie slovenských subjektov a expertov do formovania európskeho výskumného priestoru,
- slabé zapojenie nadnárodných firiem do výskumu a vývoja na Slovensku, ktoré vytvárajú nielen pracovné miesta, ale pomáhajú udržať aj výrobu, na ktorú je vývoj nadviazaný,
- nízka účasť slovenských subjektov na inovačných programoch EÚ,
- neexistencia nepriamych motivačných nástrojov na podporu inovácií,
- absencia systému riadenia a koordinácie na regionálnej úrovni,
- nízky podiel inovatívnych podnikov na celkovom počte existujúcich alebo novovznikajúcich podnikateľských subjektov,
- pretrvávajúci nedostatok kapitálu, hlavne rizikového, ktorý sa týka najmä podnikateľskej sféry,
- podniky inovujú prevažne z vlastných finančných zdrojov, často nepostačujúcich na dokončenie inovačného procesu t. j. na úroveň produktu obchodovateľného na trhu,
- nedostatočné využívanie ponúkaných príležitostí, o čom svedčí aj fakt, že podnikateľské subjekty nemajú výraznú účasť na inovačných programoch EÚ,
- nedostatočný podiel domácich aktivít v oblasti výskumu a inovácii v exportných odvetviach SR,
- absencia podnikového priemyselného výskumu,
- nedostatočné financovanie podnikateľských subjektov spojené s nízkou inovačnou výkonnosťou, hlavne MSP,
- nízka vlastná pridaná hodnota produkcie slovenských podnikov,
- absencia komplexnej stratégie výskumu a inovácii a jej implementácie,
- administratívne bariéry implementácie projektov financovaných zo zdrojov EÚ,
- nízky počet výkonných pracovníkov z oblasti výskumu a inovácii orientovaných na praktické využitie výsledkov.
- vysoký podiel financovania základného výskumu (až 81 %) z verejných zdrojov (na aplikovaný výskum ide 19 %).

4.4.3 Poznatkovo orientovaná ekonomika - odporúčania k riešeniu problémov

Slovensko má preukázateľný inovačný potenciál, ktorého rast je však potrebné stimulovať a podporovať. Súčasný inovačný systém zlyháva v procese transformovania nových poznatkov na zdokonalené materiály, výrobky, procesy, technológie a služby. Pre dosiahnutie pozitívnej zmeny v poznatkovo orientovanej ekonomike je dôležité praktické prepojenie medzi všetkými rozhodujúcimi aktérmi regionálneho rozvoja, medzi univerzitami, výskumnými centrami, vedeckými parkmi a podnikmi, ako aj strediskami a kanceláriami pre komercializáciu výsledkov výskumu a transfer technológií a inkubátormi.

V zmysle vyššie uvedeného je potrebné v SR zabezpečiť:

- vhodné inovačné prostredie (odstránenie nedostatkov v oblasti rozvoja výskumu, vývoja a inovácií),

- podporu financovania výskumu, vývoja a inovácií, zmenu existujúcej štátnej vednej, technickej a inovačnej politiky, aby rozvoj všetkých týchto politik spadal pod jeden vrcholný orgán, ktorý bude zodpovedný za efektívne financovanie vedy, techniky a inovácií,
- v rámci transformácie SAV sa organizácie SAV pretransformujú na verejné výskumné inštitúcie; takto sa podporí vyššie zapojenie SAV a jej organizácií do spolupráce so súkromným sektorom vo výskume a vývoji a odstránenie prekážok vo využívaní súkromných zdrojov na financovanie výskumu a vývoja,
- prepojenie inštitúcií v oblasti výskumu a inovácií s podnikateľskými subjektmi,
- podporu podnikov (vrátane MSP) pri budovaní vlastných, prípadne spoločných, výskumných a inovačných štruktúr,
- podmienky motivujúce podnikateľské subjekty na zvýšenie aktivít v oblasti aplikovaného výskumu a inovácií,
- podmienky pre rozvoj kreativity ako investičného potenciálu pre poznatkovo orientovanú ekonomiku (podpora inkubátorov, najmä technologických; podpora stredísk a kancelárií pre komercializáciu výsledkov výskumu a vývoja, transfer technológií a ochranu výsledkov duševného vlastníctva),
- úpravu legislatívy ochrany duševného vlastníctva tak, aby vysoké školy a výskumné ústavy mali možnosť výsledky svojej činnosti licencovať, a tak profitovať z ich prenosu do komerčnej sféry,
- komplexnú reformu vysokého školstva,
- podporu marketingu vedy a výskumu,
- zvyšovanie podielu nových technológií a zavádzanie inovácií vo verejnej správe,
- podpora vzniku kultúrno-kreatívnych komunít.

4.5 Ochrana a tvorba životného prostredia

4.5.1 Analýza východiskového stavu a charakteristika smerovania

Súčasný životný štýl, demografické zmeny a hospodársky rast vyvíjajú tlak na životné prostredie, čo vedie k znižovaniu jeho kvality. Snaha zachovať udržateľný rozvoj a zabezpečovať kvalitné životné prostredie si preto vyžaduje podporu ekologickejšieho, efektívneho a konkurencieschopného hospodárstva. Slovensko je krajina s bohatými prírodnými zdrojmi a množstvom chránených území, preto je ich ochrana prierezovou prioritnou témou.

Prioritou ochrany životného prostredia na Slovensku ostáva zlepšenie kvality ovzdušia, hlavne v oblastiach riadenia kvality ovzdušia, zlepšenia hospodárenia s vodou a odpadmi. Za posledné desaťročie vzrástla na Slovensku produkcia komunálneho odpadu, avšak v nadväznosti na záväzky, ktoré Slovensko prijalo pri vstupe do Európskej únie vzrastá každoročne aj objem triedeného odpadu. Triedený odpad v pomere k vyprodukovanému dosahuje v jednotlivých regiónoch rozdielnu úroveň.

V súvislosti so znečistením vôd, ovzdušia a s produkciou odpadov bolo v SR v roku 2011 sedem oblastí označených ako zaťažené a šesť okrskov so značne narušeným prostredím. Podľa vyjadrenia SAŽP sa v roku 2013 na tomto stave nič nezmenilo. Na základe tohto členenia je možné identifikovať tri typy regiónov s rozdielnou kvalitou životného prostredia: regióny s narušeným prostredím, regióny s mierne narušeným prostredím a regióny so silne narušeným prostredím.

Poznámka: Relevantné ukazovatele - mapa - sú prezentované v kap. 4.6 tohto materiálu

Environmentálna infraštruktúra sa vo všetkých regiónoch zlepšuje, a to najmä v oblasti zásobovania pitnou vodou, napojení obyvateľov na kanalizáciu, výstavby čistiarní odpadových vôd. Nepriaznivým ukazovateľom však zostáva veľká diferencovanosť v napojení na verejný vodovod medzi jednotlivými regiónmi.

Energetická náročnosť hospodárstva Slovenskej republiky v porovnaní s krajinami EÚ je vysoká, čo je dané jeho štruktúrou, pričom najväčší podiel má priemysel a doprava. V dôsledku krízy klesla na Slovensku priemyselná aktivita, a tým aj produkcia tuhých emisií a skleníkových plynov. Naďalej sú však podceňované ekologickejšie druhy dopravy (vodná, železničná, kombinovaná, cyklistická a všeobecne verejná osobná doprava). Rozvoj intermodálnej dopravy by priniesol odbremenenie preťažených ciest, zníženie nepriaznivých vplyvov na životné prostredie a urýchlil by pokles produkcie emisií, čím by sa dopomohlo k naplneniu cieľa stratégie Európa 2020 znížiť do roku 2020 emisie skleníkových plynov o 20 %.

4.5.2 Ochrana a tvorba životného prostredia - identifikácia problémov vyžadujúcich prioritné riešenie

- pomalé implementovanie environmentálnej politiky³³,
- slabá podpora využívania ekologickejších druhov dopravy,
- pokles dopravných výkonov verejnej dopravy,
- vzhľadom na vysokú surovinovú a energetickú náročnosť produkcie je malá pozornosť venovaná energetickým úsporám,
- vysoká spotreba fosílnych palív,
- nízky podiel využívania obnoviteľných zdrojov, vrátane vhodných nákladovo efektívnych energetických zdrojov,
- vysoký podiel chránených území a území NATURA 2000 vo vybraných regiónoch SR a ich nedostatočný manažment, nedoriešená zonácia a nedostatočné využitie potenciálu chránených území pre regionálny rozvoj,
- nízke povedomie širokej verejnosti o životnom prostredí a jeho vplyve na kvalitu života v regióne,
- nedostatočná integrácia environmentálnych aspektov do ekonomických a sektorových rozhodnutí,
- nedostatočná integrácia medzi ekonomickými a sociálnymi aspektmi a životným prostredím,
- nízky podiel využívania obnoviteľných zdrojov, vrátane vhodných energetických zdrojov,
- technický stav lokálnych zdrojov tepla, spôsob ich prevádzky a používané palivá,
- nevyvážený rozvoj sídelného prostredia, neadekvátne využívanie miestneho rozvojového potenciálu.

³³ Podľa hodnotenia OECD.

4.5.3 Ochrana a tvorba životného prostredia - odporúčania k riešeniu problémov

V oblasti životného prostredia bude potrebné zamerať pozornosť na komplexné riešenie problematiky životného prostredia, vrátane jednotlivých zložiek – vody, ovzdušia, odpadového hospodárstva, ochrany prírody a biodiverzity a na celkový manažment v oblasti životného prostredia. Environmentálna politika na regionálnej úrovni si vyžaduje vypracovanie konkrétnych plánov na zlepšenie ochrany a tvorby životného prostredia. Tvorba týchto plánov na regionálnej úrovni môže prispieť k spolupráci, k rýchlejšiemu a kvalitnému napĺňaniu cieľov:

- zaviesť viac kvantifikovaných cieľov a časových harmonogramov do stratégií, programov a plánov zaoberajúcich sa ochranou vôd, ovzdušia, energetikou, dopravou, politikou v oblasti klímy, odpadového hospodárstva na regionálnej úrovni,
- pokračovať v implementácii Akčného plánu pre životné prostredie a zdravie obyvateľov SR II (NEHAP),
- pokračovať v napĺňaní cieľov Koncepcie vodohospodárskej politiky berúc do úvahy záujmy ochrany pred povodňami, uplatňovať integrovaný manažment vodných zdrojov a pôdneho fondu (preventívne opatrenia na ochranu pred povodňami a vodnou eróziou v katastri obcí mimo vodných tokov a vodných nádrží),
- zabezpečenie dostupného čistenia komunálnych odpadových vôd pre všetky obce,
- naďalej mapovať kontaminované lokality priemyselného pôvodu, zhodnotiť potenciálne riziká pre životné prostredie a navrhnúť nápravné opatrenia,
- preventívne znižovanie rizík prírodných pohrôm, znižovanie miery ich negatívnych dosahov,
- odstraňovanie environmentálnych problémov a zaťaženia,
- revitalizácia hnedých parkov,
- preveriť a zrevidovať ceny za environmentálne služby na základe princípov „znečisťovateľ platí“ a „užívateľ platí“, ako aj ekonomické a sociálne obmedzenia,
- ako súčasť decentralizácie právomocí na regióny a obce zabezpečiť, aby záväzky a príjmy za environmentálne služby boli primerane postupne zavádzané,
- prijímať opatrenia na podporu pracovných príležitostí súvisiacich so životným prostredím (napríklad spojených s využívaním biomasy, ekoturizmom, ochranou prírody),
- vyvíjať podnety a podporovať dobrovoľné iniciatívy za účasti súkromných vlastníkov lesných pozemkov za účelom integrácie ochrany biodiverzity do plánov a postupov lesného hospodárstva,
- podporovať zelený rast, zelené hospodárstvo s cieľom pozitívne ovplyvniť zamestnanosť, investície, podnikateľské prostredie, dopravu a energetiku,
- podporovať infraštruktúru, intermodálnu dopravu, kvalitnú a dostupnú hromadnú dopravu, vodnú a cyklistickú dopravu,
- obnova, údržba a dobudovanie miestnych komunikácií,
- regenerácia sídiel, bytová výstavba, dobudovanie občianskej infraštruktúry, obnova a údržba zelene a verejných priestranstiev,
- zvýšenie ochrany neobnoviteľných zdrojov,
- pokračovať v zmene palivovej základne na zemný plyn a obnoviteľné zdroje energie,
- pokračovať v trende znižovania spotreby fosílnych palív a dosiahnuť zníženie spotreby energie o 20 % do roku 2020,
- rozvoj triedeného zberu komunálneho odpadu so zabezpečením jeho opätovného použitia a recyklácie,

- vytvoriť účinnejšie nástroje v oblasti odstraňovania a prevencie vzniku čiernych skládok odpadov,
- zvyšovať počet obcí, ktoré majú vypracovaný a schválený územný plán obce,
- zlepšiť manažment chránených území a území NATURA 2000 postupným zavádzaním programov starostlivosti, ktoré umožnia využitie, rozvoj a ochranu týchto území,
- pokračovať v posilňovaní environmentálneho vedomia verejnosti, vo skvalitňovaní environmentálnej výchovy.

4.6 Relevantné ukazovatele (tabuľky, grafy) ku kapitole 4

Ľudské zdroje - zvýšenie kvality ľudského kapitálu

Analýza východiskového stavu a charakteristika smerovania

Tabuľka č. 26 Miera nezamestnanosti

Miera nezamestnanosti v SR	2008	2009	2010	2011	2012	2013
%	8,39	12,66	12,46	13,59	14,44	13,50

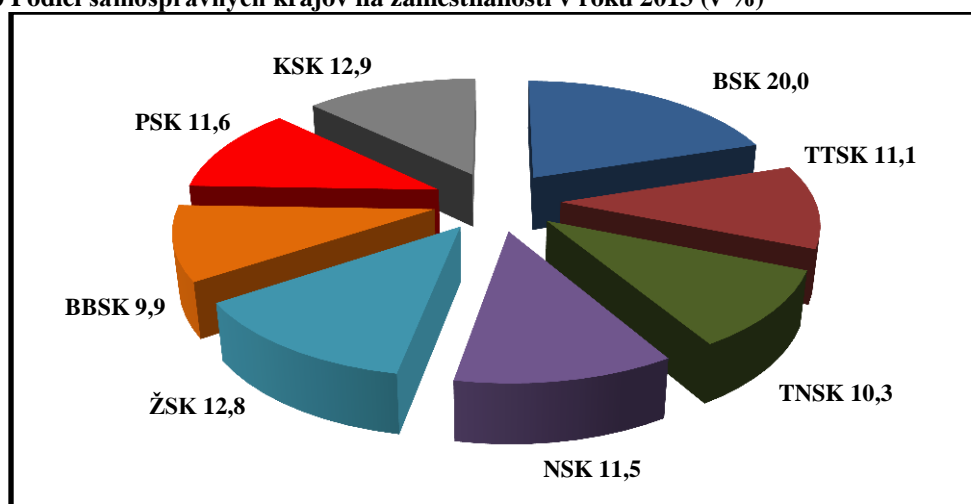
Zdroj: ŠÚ SR, 2013, údaje sú prebraté z ÚPSVR

Tabuľka č. 27 Populácia ohrozená chudobou a sociálnym vylúčením

Populácia ohrozená chudobou a sociálnym vylúčením v SR	2008	2009	2010	2011	2012	Cieľ 2020
%	20,6	19,6	20,6	20,6	20,5	17,2

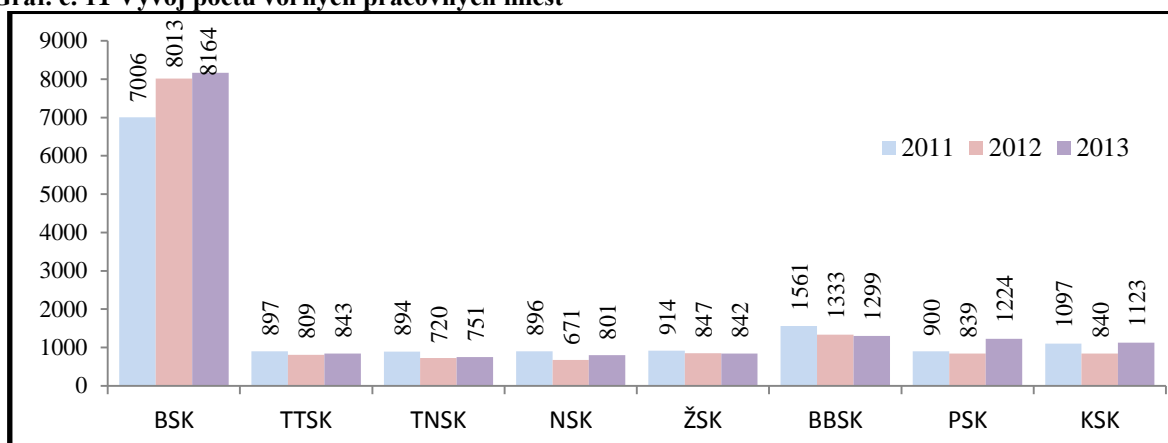
Zdroj: Národný program reforiem, Cieľ SR do roku 2020

Graf č. 10 Podiel samosprávnych krajov na zamestnanosti v roku 2013 (v %)

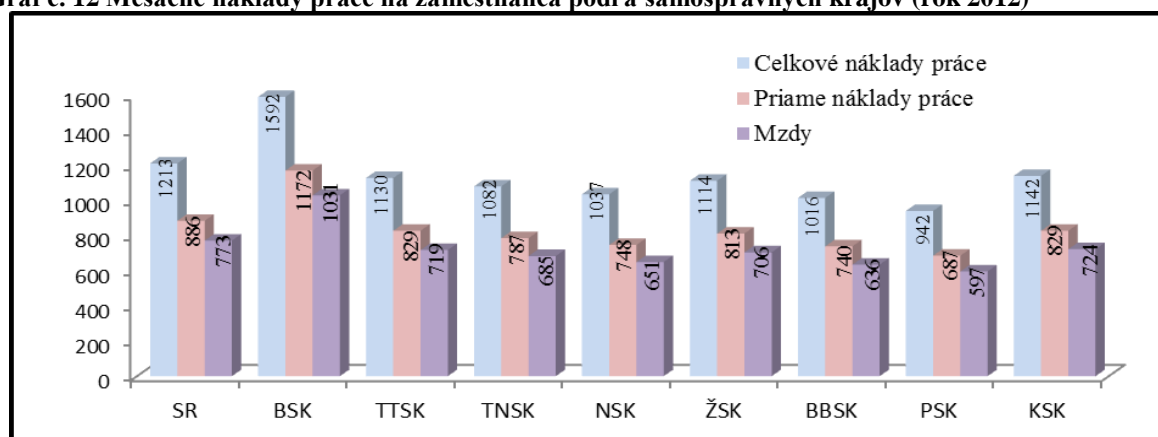
Zdroj: ŠÚ SR

Graf. č. 11 Vývoj počtu voľných pracovných miest

Zdroj: ŠÚ SR

Graf. č. 12 Mesačné náklady práce na zamestnanca podľa samosprávnych krajov (rok 2012)

Zdroj: ŠÚ SR

Oblasť sociálnej a kultúrnej infraštruktúry:

Tabuľka č. 28 Vývoj populácie v SR pre materské, základné a stredné školy s prognózou do roku 2025

Veková kategória		2000	2005	2010	2015	2020	2025
Mater. školy	3- až 5-roční	178717	155230	162028	178506	176028	162908
	6- až 9-roční	289078	229917	206153	225238	240246	231019
Základné školy	10- až 14-roční	401088	350312	283917	262698	283187	299895
	15- až 18-roční	353999	322130	272995	226359	211585	229899

Zdroj: MŠVVŠ SR

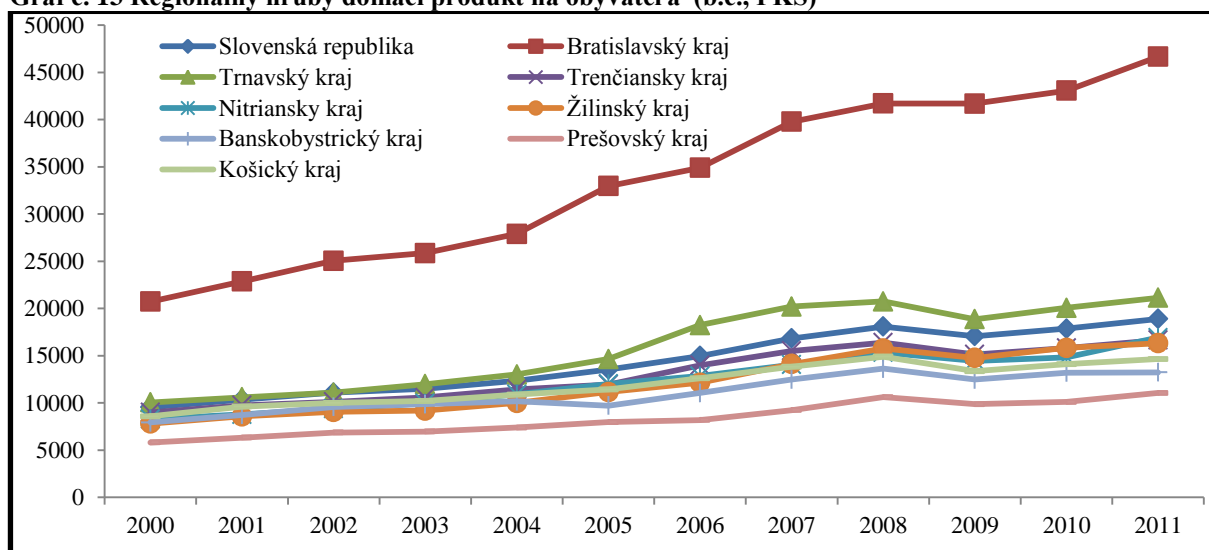
Ekonomická výkonnosť a konkurencieschopnosť hospodárstva Analýza východiskového stavu a charakteristika smerovania

Tabuľka č. 29 Rast HDP od roku 2000 v s. c.

Rast HDP v %	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	1,4	3,5	4,6	4,8	5,1	6,7	8,3	10,5	5,8	-4,9	4,4	3,0	1,8	0,9

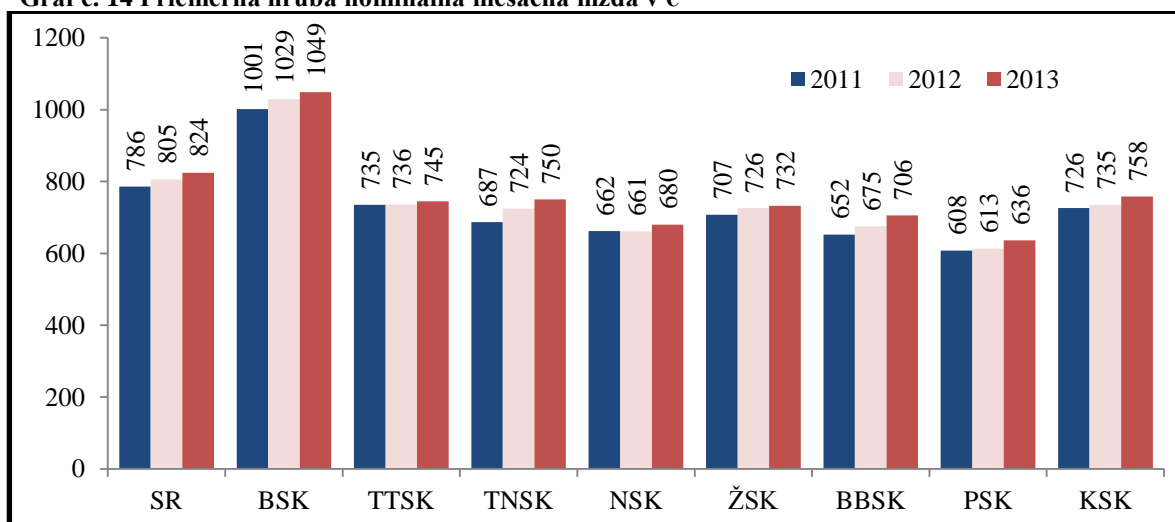
Zdroj: ŠÚ SR, marec 2014

Graf č. 13 Regionálny hrubý domáci produkt na obyvateľa (b.c., PKS)

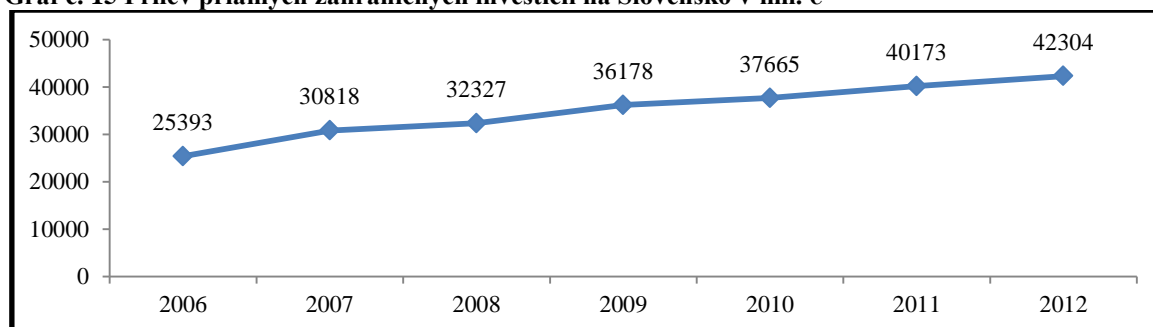
Zdroj: ŠÚ SR

Graf č. 14 Priemerná hrubá nominálna mesačná mzda v €

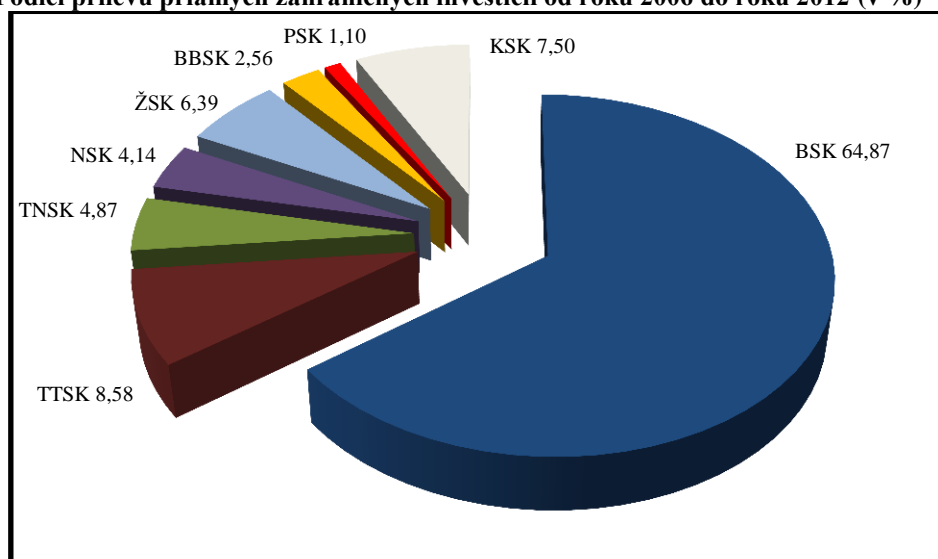
Zdroj: ŠÚ SR, štvrťročné štatistické výkazníctvo

Graf č. 15 Prílev priamych zahraničných investícií na Slovensko v mil. €

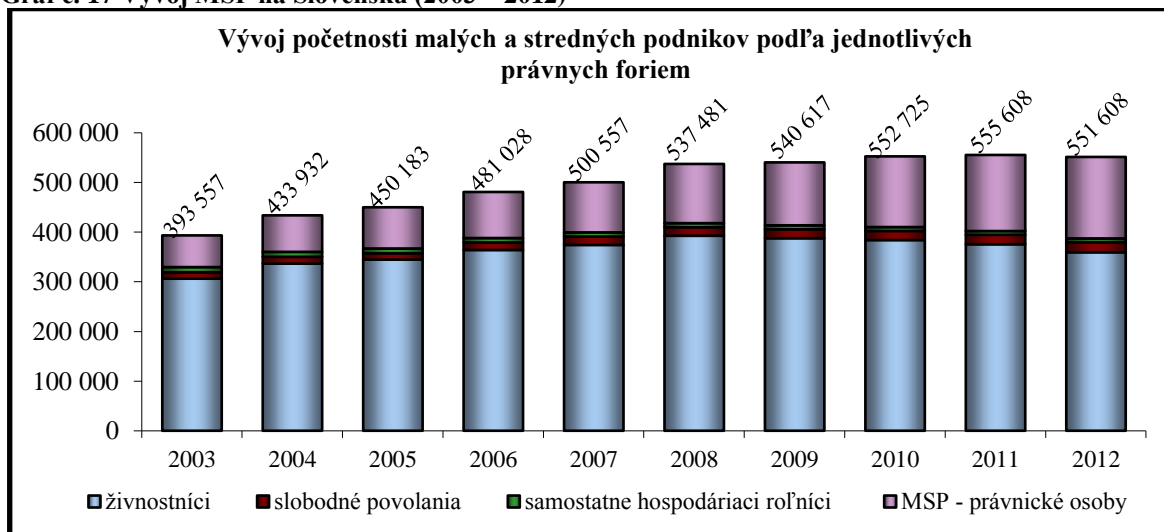
Zdroj: NBS

Graf č. 16 Podiel prílevu priamych zahraničných investícií od roku 2006 do roku 2012 (v %)

Zdroj: NBS

Graf č. 17 Vývoj MSP na Slovensku (2003 – 2012)

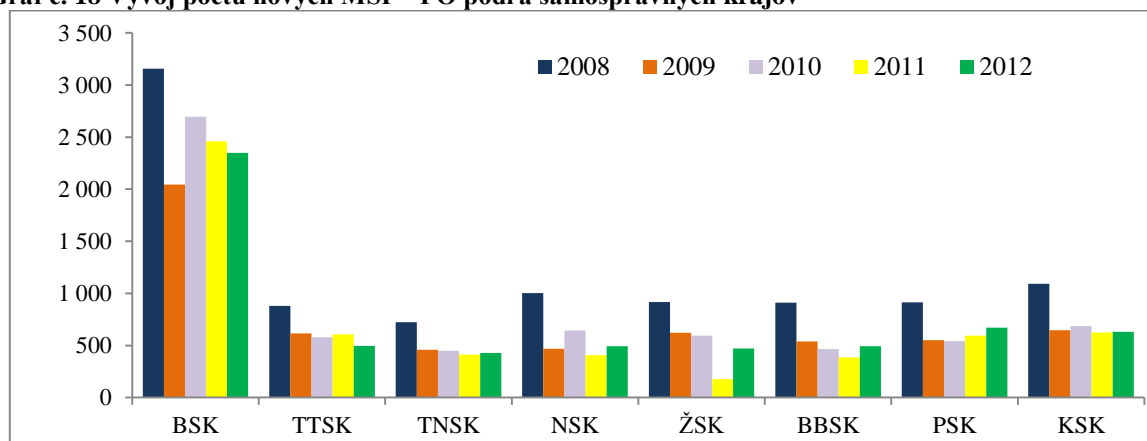
Zdroj: ŠÚ SR, SBA

Tabuľka č. 30 Vývoj počtu vzniknutých MSP podľa právnych foriem

Právna forma MSP	2008	2009	2010	2011	2012
MSP – PO (právnické osoby)	9 592	5 942	6 656	5 663	6 030
Živnostníci	41 355	32 508	34 937	37 383	32 929
Samostatne hospodáriaci roľníci	243	215	185	213	209
Slobodné povolania	1 082	1 074	921	1 134	1 359
Spolu MSP	52 272	39 739	42 699	44 393	40 527

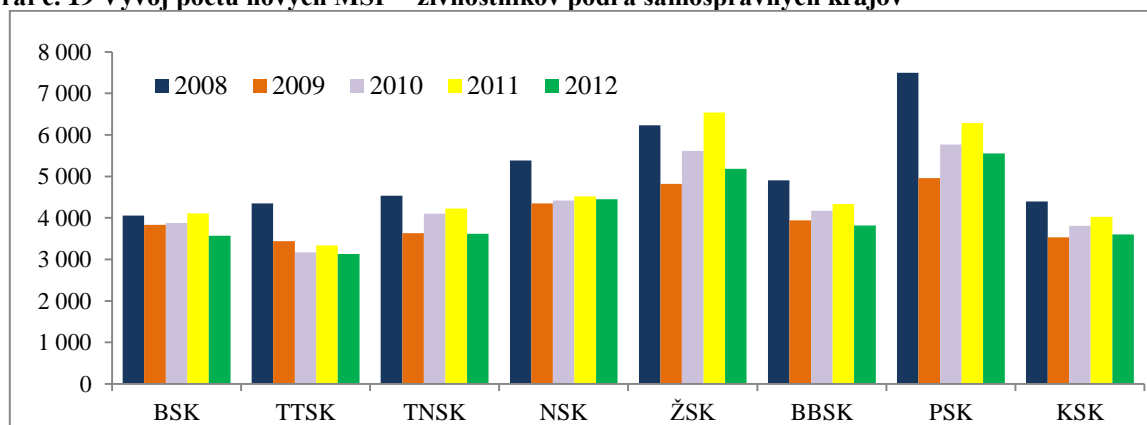
Zdroj: ŠÚ SR, SBA

Graf č. 18 Vývoj počtu nových MSP - PO podľa samosprávnych krajov

Zdroj: ŠÚ SR, SBA

Graf č. 19 Vývoj počtu nových MSP – živnostníkov podľa samosprávnych krajov

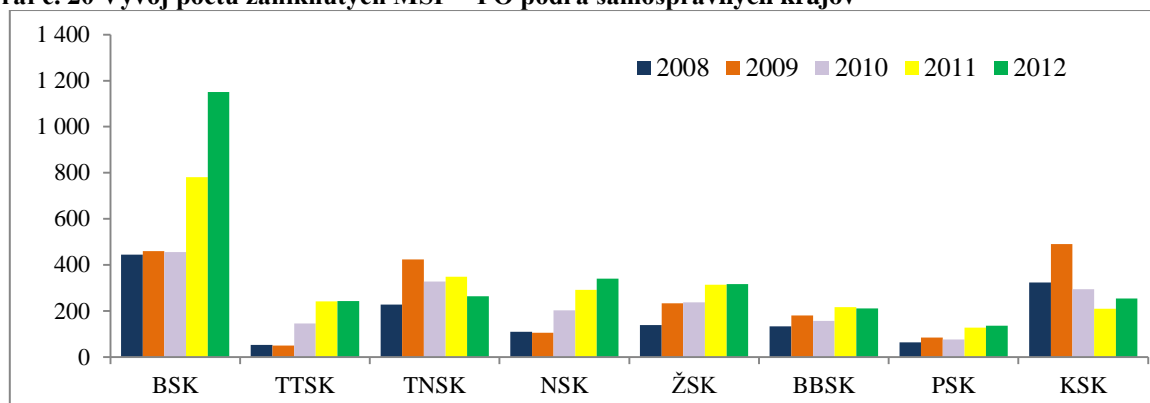
Zdroj: ŠÚ SR, SBA

Tabuľka č. 31 Vývoj počtu zaniknutých MSP podľa právnych foriem

Právna forma MSP	2008	2009	2010	2011	2012
MSP – PO (právnické osoby)	1 494	2 029	1 896	2 532	2 915
Živnostníci	21 807	30 067	30 793	34 831	33 835
Samostatne hospodáriaci roľníci	435	413	391	391	277
Slobodné povolania	674	727	668	616	528
Spolu MSP	24 410	33 236	33 748	38 370	37 555

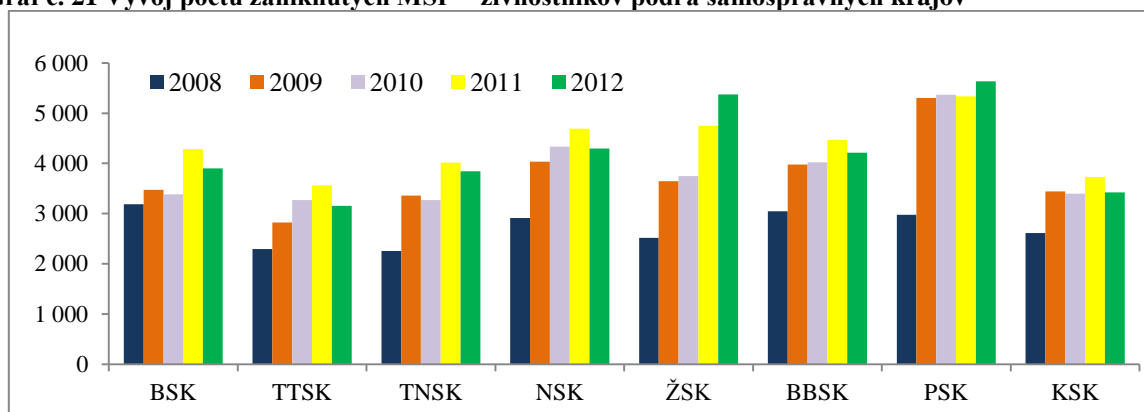
Zdroj: ŠÚ SR, SBA

Graf č. 20 Vývoj počtu zaniknutých MSP – PO podľa samosprávnych krajov

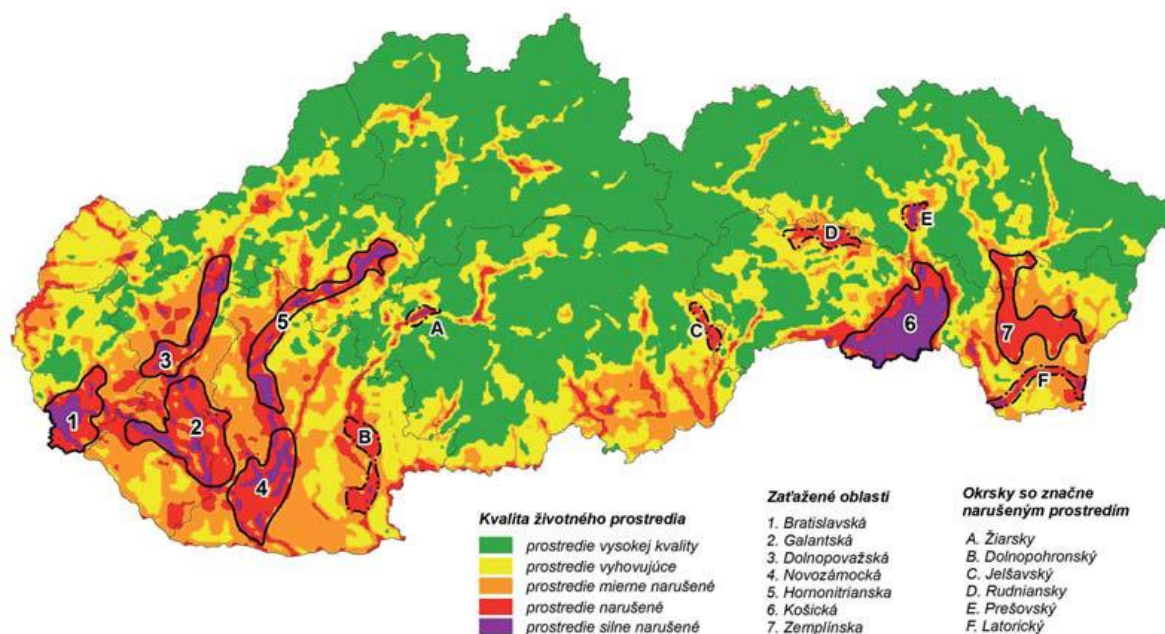
Zdroj: ŠÚ SR, SBA

Graf č. 21 Vývoj počtu zaniknutých MSP – živnostníkov podľa samosprávnych krajov

Zdroj: ŠÚ SR, SBA

Mapa č. 1 Kvalita životného prostredia a zaťažené oblasti

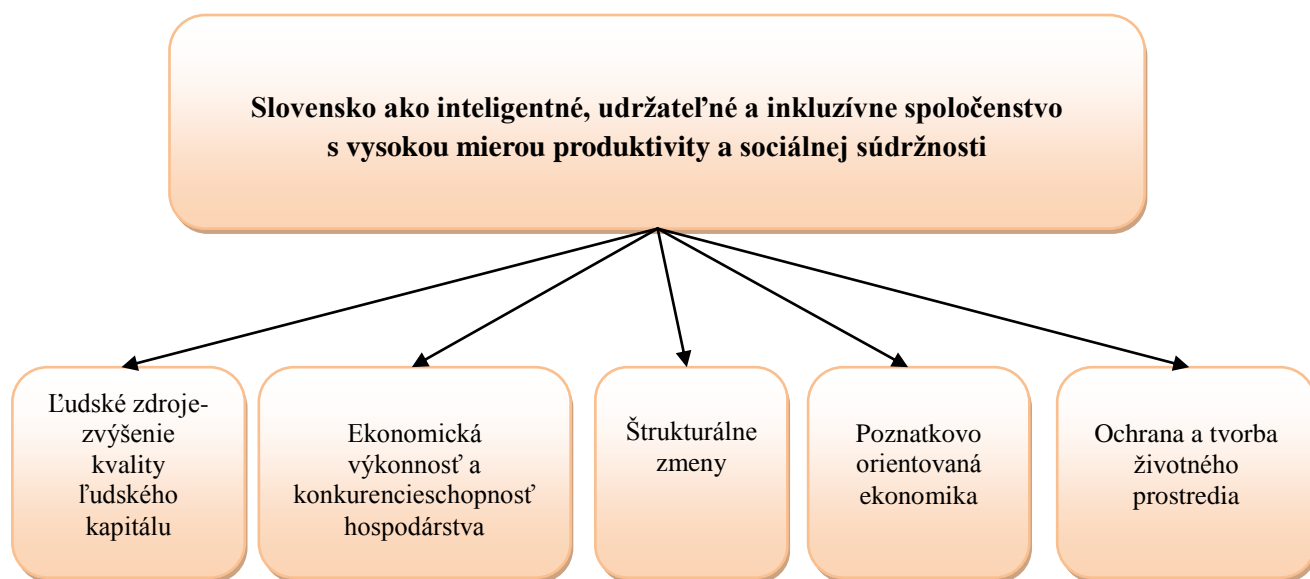
Zdroj: SAŽP, 2011

Záverečné zhodnotenie ku kapitole 4. Podpora prioritných oblastí SR

Naplnenie cieľov definovaných v strategických a koncepčných materiáloch si vyžaduje koordinované úsilie všetkých zainteresovaných subjektov. Zvyšovanie ekonomickej výkonnosti a konkurencieschopnosti SR a jej regiónov si vyžaduje systémové nastavenie na kontinuálny rast produktivity (vyšší ako v EÚ) podporený kvalitatívnymi zmenami a zlepšovaním podnikateľskej výkonnosti.

Spoločným cieľom musí byť snaha o podporu dobrého fungovania nielen národného, ale aj regionálneho trhu, rešpektovanie princípu ekonomickej slobody a osobnej zodpovednosti, jasné vlastnícke vzťahy (vrátane ochrany súkromného vlastníctva), rovnosť šancí, tlak na efektívnosť investícií (hlavne zo strany štátu), aktívny prístup k získavaniu zahraničných investícií a kapitálu spojených so zavádzaním nových technológií a podporou vedy a výskumu v rozhodujúcich sektoroch. Ako nemenej podstatné je nevyhnutné zjednodušiť podmienky pre podnikanie a pripraviť opatrenia na zefektívnenie výberu daní.

Schéma: Hlavné prioritné okruhy regionálneho rozvoja

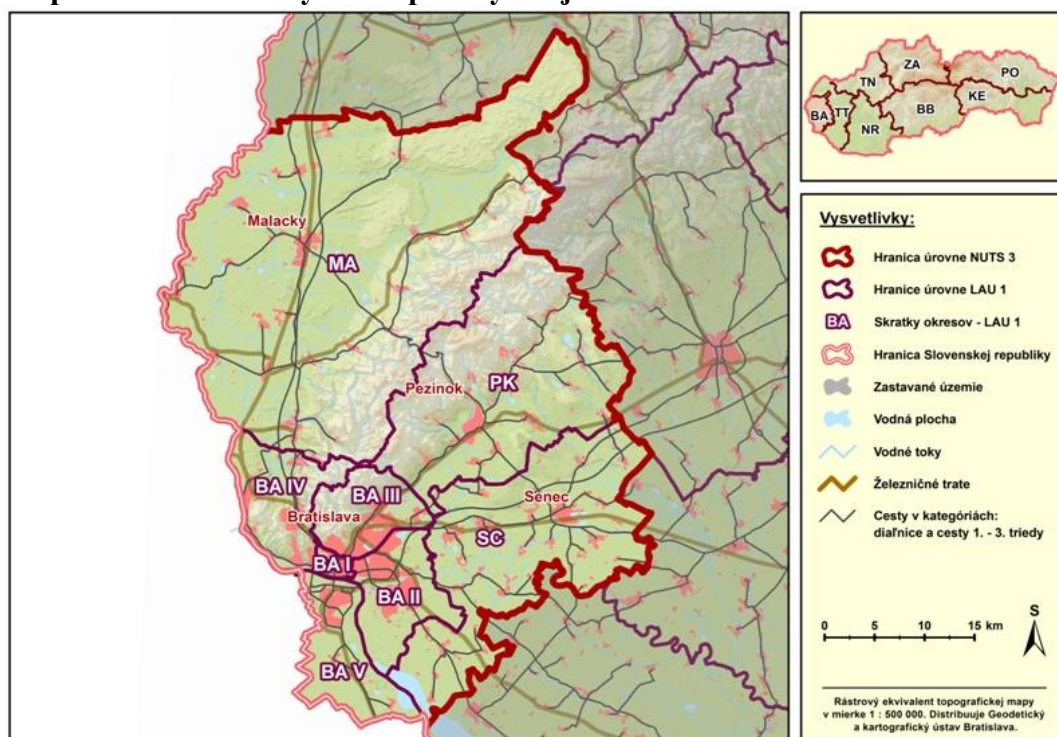

5 Strategické ciele a prioritné oblasti rozvoja podľa jednotlivých samosprávnych krajov SR

5.1 Bratislavský samosprávny kraj

Základná charakteristika kraja k 31. 12. 2012		
Rozloha kraja (v km ²)	2052,6	Najväčšie mestá
Počet obyvateľov kraja (v tis. osôb)	612,7	Bratislava
Hustota obyvateľstva v kraji na km ²	298,5	Pezinok
Počet obcí	73	Senec
- z toho miest	7	Malacky
Miera evidovanej nezamestnanosti v %	5,7	Stupava
HDP na obyvateľa v roku 2011 (v PKS)	46 649	
% porovnanie s EÚ 28	186	

Mapa č. 2 Bratislavský samosprávny kraj

Zdroj: vlastné spracovanie

Charakteristika Bratislavského samosprávneho kraja ako východisko pre jeho rozvoj

Bratislavský samosprávny kraj (BSK) je mestský, konkurencieschopný, rýchlorastúci región SR s vysokým podielom služieb na regionálnej ekonomike, nadpriemerným rastom HDP a perspektívou jedného z najkonkurencieschopnejších regiónov aj na úrovni EÚ, s vysokou atraktivitou a pozíciou v centre rozvojových aktivít EÚ, s možnosťou cezhraničnej spolupráce s Českou a Rakúskou republikou a Maďarskom. BSK má vysoký inovačný potenciál.

BSK je prevažne mestským regiónom SR (80,87 % obyvateľov žije v mestách), s hustotou zaľudnenia 298,5 obyvateľov na km², ktorá je 2,7 násobne vyššia ako je celoslovenský priemer. Počtom obyvateľov sa BSK radí medzi menšie kraje (11,3 % z celkového počtu obyvateľstva SR) a má najvyšší podiel žien 52,6 %, pričom okres Bratislava II má celoslovensky najväčší počet žien až 1176 na 1000 mužov. Trendy demografického správania obyvateľov majú za následok starnutie obyvateľstva. Okolo roku 2020 sa predpokladá priemerný vek 46,5 rokov oproti priemernému veku 40,66 v roku 2012, čo je v súčasnosti tretia najvyššia hodnota v SR (po NSK a TNSK).

Prirodzený prírastok obyvateľstva mierne rastie (2,29 ‰) a vzrástol aj celkový prírastok obyvateľstva (10,08 ‰). V roku 2012 pripadlo na deti vo veku 0 – 14 rokov iba 14,4 % z celkového počtu obyvateľov kraja a na podiel populácie v produktívnom veku až 71,4 %. Pozitívny vývoj v BSK zaznamenal rast hrubej miery živorodenosti, ktorá v roku 2012 predstavovala 12,33 ‰. BSK dosiahol v roku 2012 najvyšší migračný zisk (7,18 ‰) zo všetkých krajov SR. Tieto trendy demografických procesov budú mať nepriaznivý vplyv na zabezpečenie zdrojov pracovných síl z vlastného územia, vzrastú nároky na dochádzku pracovných síl nielen z okolitých, ale aj zo vzdialenejších regiónov SR. Demografický vývoj si bude vyžadovať zvýšené nároky na zabezpečenie sociálnej a zdravotnej starostlivosti pre obyvateľstvo poproduktívneho veku.

BSK sa vyznačuje najvyššou zamestnanosťou (miera zamestnanosti 71,6 %), najvyššou priemernou nominálnou mesačnou mzdou (1159 €, rok 2012) a najnižšou mierou evidovanej nezamestnanosti (5,7 %, 2012), kde najvyšší podiel mali uchádzači o zamestnanie s úplným stredoškolským vzdelaním (44,12 %). Podľa VZPS bola v roku 2012 evidovaná v BSK najvyššia miera ekonomickej aktivity 64,8 % v rámci SR. Najvyšší podiel na zamestnanosti mali v roku 2011 služby (65,8 %), v priemysle a stavebníctve bolo zamestnaných 17,1 % a v poľnohospodárstve 0,65 %. BSK aj vďaka hlavnému mestu Bratislava si pozíciu v oblasti zamestnanosti dlhodobo udrží a bude vytvárať nové pracovné miesta najmä v sektore služieb a závisieť od zdrojov pracovnej sily z iných regiónov SR.

Školstvo v BSK je charakterizované rozvinutou sieťou všetkých typov škôl s prepojením na vedeckú a technickú základňu pre vedu a výskum. Regionálne rozmiestnenie súvisí s vekovou štruktúrou obyvateľstva. BSK má najmenej materských škôl, avšak počet detí zaznamenal za posledné obdobie nárast, takisto vykazuje najnižší počet základných škôl no za posledné roky zaznamenal 2,9 % nárast počtu žiakov. Štruktúra stredných škôl je tvorená najvyšším počtom gymnázií v SR (44) s najvyšším podielom žiakov a absolventov na celkovom počte žiakov a absolventov v SR. Čo sa týka stredných odborných škôl BSK patrí ku krajom s najnižším počtom žiakov a absolventov s približne 10 % podielom. V BSK sa nachádza aj 12 vysokých škôl a študuje tu viac ako 36 % všetkých študentov vysokých škôl v SR (73 tis.) s vysokým podielom žien (61,2 %). BSK vedie aj v počte absolventov vysokých škôl a v roku 2011 to predstavovalo 32,4 % absolventov denného štúdia a 43,1 % externého štúdia.

Zdravotná starostlivosť BSK je zabezpečovaná sieťou všetkých typov zdravotníckych zariadení BSK dosahuje najvyšší podiel zdravotníckych zariadení v SR. Má 20 nemocníc, 6 liečební a nemá žiadne kúpele. Najväčší podiel na počte zdravotníckych zariadení majú zariadenia ambulantnej starostlivosti. Kapacita počtu lôžok sa postupne znižovala a kým v roku 2010 bolo 5 209 lôžok, v roku 2012 je to len 4702. Z hľadiska prognóz demografického vývoja by malo dôjsť k zvyšovaniu nárokov na kapacitu a kvalitu v oblasti

zdravotníckych služieb. Pozorujeme rastúci trend počtu hospitalizovaných. V rokoch 2000 až 2010 predstavoval takmer 8 %.

V kultúre má BSK významné postavenie aj vďaka hlavnému mestu Bratislava. Je samosprávnym krajom s vysokou koncentráciou veľtrhov, výstav a festivalov s kultúrohistorickým potenciálom. Medzinárodné renomé má Slovenské národné divadlo (a 24 ďalších), Slovenská filharmónia so svojim medzinárodným hudobným festivalom. Rozvetvená je sieť múzeí (57), galérií, ktorých návštevnosť rástla, naopak BSK má najmenej knižníc (3,9 %) a druhý najnižší počet aktívnych užívateľov (10,4 %). Významnými aj turistickými atrakciami sú hradné opevnenia – Devín a Bratislavský hrad, hrad Červený kameň a mnohé kaštiele a sakrálné pamiatky.

V sociálnej oblasti možno predpokladať zvýšenie dôchodkového zabezpečenia dôchodcov, lepšie sociálne vymoženosti (napr. väčšie zľavy v doprave, pri kultúrnych a spoločenských akciách) a demografický vývoj bude vyvolávať nesúlad medzi potrebami a súčasnou kapacitou sociálnych zariadení najmä pre skupinu seniorov. Podľa prognóz vývoja obyvateľstva, ktorú vypracoval Ekonomický ústav SAV dôjde v BSK k miernemu nárastu celkového počtu obyvateľov, zároveň však dôjde k postupnému poklesu obyvateľstva v produktívnom veku (15 – 65 rokov) a pomerne prudkému nárastu obyvateľstva v poproduktívnom veku (+65). Starnutie obyvateľstva bude spôsobovať silný ekonomický tlak na verejné financie a vytvárať tak zvýšený dopyt v oblasti zdravotnej a sociálnej starostlivosti.

Bytová výstavba v BSK zaznamenala v posledných rokoch obrovský nárast a v roku 2012 bolo v BSK dokončených 4 570 nových bytov, najviac v SR, pričom poklesla priemerná obytná plocha bytov.

Na tvorbe pridanej hodnoty sa v roku 2011 BSK podieľal 27,6 % a dosiahol najvyšší HDP na obyvateľa v SR (46 649 v PKS), čo predstavovalo 186 % priemeru EÚ 28 a znamenalo umiestnenie BSK medzi TOP 10 regiónov EÚ.

Podnikateľská aktivita je vysoká, v kraji pôsobí 69 568 podnikateľských subjektov (právnické osoby) čo predstavovalo 31,2 % a najvyšší podiel v SR a z nich najvyšší podiel mali obchodné spoločnosti a 59 336 podnikateľských subjektov (fyzické osoby). Takmer polovica podnikateľských subjektov so zahraničnou účasťou sa nachádza v BSK (11,8 tis. podnikov).

BSK má najmenší podiel poľnohospodárskej pôdy v rámci SR (3,8 %), avšak podiel poľnohospodárskej pôdy na celkovej výmere kraja dosahuje vyše 40 %. Z hľadiska podielu na poľnohospodárskej produkcii SR dosahuje BSK 2. najnižší podiel (6,6 %) a zároveň aj 3. najnižší podiel na tržbách z predaja výrobkov z prvovýroby (7,2 %).

Stavebná produkcia sa tiež koncentrovala v BSK s viac ako 25 % podielom (produkcia vlastnými zamestnancami) a 29 % podielom na základe dodávateľských zmlúv a dosiahla sa aj najvyššia produktivita práce na zamestnanca (57 181 €)³⁴.

V rámci cestovného ruchu patrí BSK medzi najnavštevovanejšie samosprávne kraje SR s podielom počtu návštevníkov takmer 25%. Hoci má BSK najnižší počet ubytovacích

³⁴ Údaje sú do regiónov spracované podľa sídla podniku, vysoké podiely BSK vyplývajú z dôvodu použitia tejto metódy spracovania údajov.

zariadení (243), ale z hľadiska ubytovacích kapacít však dosahuje 115 lôžok na jedno ubytovacie zariadenie, čo je takmer o 50 lôžok viac ako Košický kraj, ktorý je druhý v tejto kategórii.

Celkovo možno očakávať, že BSK si udrží pozíciu pomerne hospodársky a sociálne vyspelého regiónu aj v porovnaní s priemerom EÚ 28. Je pravdepodobné, že môže dôjsť aj k niektorým negatívnym javom, ako je odlev investorov do ekonomicky atraktívnejších oblastí, ako napr. Bulharsko, Rumunsko, Chorvátsko a taktiež Ukrajina, Srbsko, Čierna Hora.

Inovačný potenciál BSK je najvyšší v SR a mal by byť zameraný na rozvoj najmä 4 základných oblastí:

1. materiálový výskum, výskum nových materiálov, nanotechnológie,
2. informačné a komunikačné technológie,
3. biomedicína a biotechnológie,
4. spoločenské a humanitné vedy.

Vzhľadom na reštrukturalizáciu priemyselnej základne BSK orientovanú na zavádzanie inovačných technológií do výrobných procesov a vznik odvetví založených na špičkových technológiách, nadobúda mimoriadne dôležitý význam oblasť výskumu a vývoja a transfer dosiahnutých technických a technologických inovácií do praxe prostredníctvom podnikov. Oblasť Bratislavy a okolia má rovnaké štrukturálne problémy v oblasti výskumu, vývoja a inovácií ako zvyšok Slovenska – nedostatočné prístrojové vybavenie a technickú infraštruktúra výskumu a vývoja.

Priaznivo možno hodnotiť aj vývoj sektorovej štruktúry v regióne, BSK najrýchlejšie smeruje k poznatkovo orientovanej ekonomike.

Dopravná poloha a osobitne zastúpenie hlavného mesta Bratislavy v samosprávnom kraji vytvára predpoklady pre využívanie dopravy najmä z pohľadu medzinárodného tranzitu. Zastúpené sú tu všetky druhy dopravy. Na území BSK sa vykonáva nákladná vodná doprava a osobná vodná doprava len na vodnom toku Dunaj. Na vodnom toku Morava sa vykonáva len malá rekreačná plavba a na vodnom toku Malý Dunaj vodná turistika a cykloturistika. Na Dunaji sa nachádza strategicky najvýznamnejší verejný prístav (VP) na Slovensku - verejný prístav Bratislava. VP Bratislava plní aj funkciu osobného prístavu, ktorý prispieva k rozvoju cestovného ruchu a osobnej dopravy v spádovej oblasti.

Pre rozvoj vodného turizmu sú navrhnuté základné zariadenia pre vodácky šport na riekach Dunaj a Morava v celej dĺžke toku na území BSK. Návrh predpokladá vytvorenie podmienok pre vznik kotvísk, tzv. "maríny", pre podporu a servis a kotvenie malých (rekreačných) plavidiel.

Na území BSK je dominantným prvkom leteckej dopravy medzinárodné verejné letisko M. R. Štefánika Bratislava. V súčasnej dobe sa z neho vykonáva pravidelná aj nepravidelná (charterová) letecká doprava. Okrem tohto letiska sa na území BSK nachádza vojenské letisko v Malackách (Kuchyňa) a vnútroštátne neverejné letiská Kráľová pri Senci a Dubová.

BSK má najkratšiu dĺžku ciest spomedzi regiónov SR, ale má najviac diaľnic (113,565 km) a najmenej ciest I. triedy. Na prvom mieste je BSK aj v počte vozidiel (17,2 %) a osobných motorových vozidiel (17,4 %). Z pohľadu dopravných služieb dosahuje BSK najvyššie výkony v nákladnej doprave a najnižšie výkony v osobnej preprave. Oproti

ostatným samosprávnym krajom SR má BSK výrazne vyššiu intenzitu dopravy a z tohto dôvodu aj vyššie náklady na údržbu a opravu cestných komunikácií. Veľmi dôležitým faktorom z hľadiska dopravného napojenia BSK je skutočnosť, že najdôležitejšie dopravné trasy sú súčasťou prioritných projektov siete TEN-T (PP č. 17 a 23 železničná sieť, PP č. 25 cestná sieť a PP č. 18 vodné cesty).

Dopravná infraštruktúra nedosahuje požadovanú úroveň (cesty, diaľnice, železnice a pod.), nakoľko ide o mnohomiliardové investície, ktoré sa ťažko sústreďujú na uvedené akcie, ale očakáva sa výraznejší posun oproti súčasnosti.

Súčasná cestná sieť v regióne Bratislavy má dlhodobo prekračovanú kapacitu a nevyhovuje z hľadiska bezpečnosti, komfortu cestnej dopravy a zvyšujúcej sa intenzity dopravy. Riešením tohto problému bude prehodnotenie prístupu k verejnej osobnej doprave a mestskej mobilite, ďalej vybudovanie tzv. vonkajšieho obchvatu Bratislavy (diaľnica D4, súčasť komplexnej siete TEN-T) a navýšenie kapacity existujúcich prístupových komunikácií do hlavného mesta (cesta I/61) a ich doplnenie vybudovaním chýbajúcich úsekov nadväzujúcich cestných komunikácií (napr. rýchlostná cesta R7).

BSK spolu s KSK vykazuje, aj napriek poklesu v posledných rokoch, najvyššiu spotrebu elektrickej energie, takisto spotreba zemného plynu (43 %) je najvyššia spolu so spotrebou nafty, vykurovacích olejov, elektriny a tepla.

BSK bol v roku 2012 najväčším producentom komunálneho odpadu (258,6 tis. t, 424 kg na obyvateľa), ale zároveň dosahuje najvyššie percento jeho zhodnotenia (63,4 %) a vysoko prevyšuje hodnoty dosahované v ostatných krajoch. To platí aj pre podiel obyvateľov napojených na vodovodnú a kanalizačnú verejnú sieť (96,8 % a 87,4 %, 2012).

V čistení odpadových vôd (61 084 tis. m³) je BSK v poradí druhým krajom. V produkcii tuhých emisií vykazuje BSK najnižšie hodnoty (2,3 %) a v produkcii oxidu uhoľnatého 2. najnižšie hodnoty (2,2 %).

Na základe skúseností z povodní v predchádzajúcich rokoch sa v rámci aktualizácie Programu protipovodňovej ochrany SR do roku 2010 kladie väčší dôraz na opatrenia zamerané na ochranu území s najväčšou koncentráciou obyvateľstva a území s významným hospodárskym potenciálom. V súlade s princípmi je BSK zaradený medzi 10 najviac zatážených oblastí v SR.

Hlavné disparity BSK

- pokles pestovateľských plôch a počtu chovaných hospodárskych zvierat (hydina, ošípané a hovädzí dobytok) a dovoz lacnejších dotovaných potravín z pôvodných krajín EÚ;
- zvýšená koncentrácia ekonomických aktivít priamo v Bratislave zatáča dopravnú infraštruktúru čím sa vytvára negatívne životné prostredie;
- inovačné a technologické zaostávanie,
- nerovnomerné rozmiestnenie služieb a vzdelávacích inštitúcií,
- nízka kvalita, neuspokojivá dostupnosť a nedostatočné investície do občianskej vybavenosti, služieb a voľnočasových aktivít,
- nedostatočné využívanie IKT vo verejnej správe,
- nedostatočná podpora verejnej osobnej a nemotorovej dopravy a nedostatočná organizácia verejnej osobnej dopravy,
- nedobudovaný nosný systém dopravy na území Bratislavy,

- nedostatočné kapacity cestnej siete,
- nedostatočná kvalita ciest II. a III. triedy,
- neuspokojivá cezhraničná dostupnosť kraja a nedostatočné investície do rekonštrukcie, obnovy a modernizácie objektov,
- značný odlev pracovných síl do zahraničia,
- nedostatočné investície a pomalá obnova kultúrohistorických pamiatok,
- disparita hlavného mesta voči vidieku predovšetkým v oblasti zamestnania a miezd.
- prehlbovanie izolovanosti vzdelávania s potrebami trhu práce,
- vysoká amortizácia stavebného fondu a nízka energetická efektívnosť verejných budov.

Hlavné faktory rozvoja BSK

- dobrý produkčný poľnohospodársky potenciál v oblastiach zeleninárstva, ovocinárstva a vinohradníctva, vysoký stupeň využitia poľnohospodárskej pôdy,
- rozvinutá priemyselná výroba a rôznorodosť hospodárskej základne s dlhodobým pôsobením,
- rozvoj terciárneho (služby, obchod, doprava, spoje) a kvartérneho sektora (veda, technika, výskum, školstvo, zdravotníctvo),
- rozsiahla koncentrácia priamych zahraničných investícií a firiem,
- dobre rozvinutá podnikateľská aj nezisková sféra,
- geopolitický polohový potenciál,
- vysoká hustota cestnej a železničnej siete koridorov IV, Va, VII a TEN-T koridorov cestnej, železničnej, vodnej a leteckej dopravy,
- vysoký podiel vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva a sústredenie vedecko-výskumných kapacít,
- silný kultúrno-spoločenský potenciál,
- dostupnosť vzdelávacích, sociálnych a zdravotných zariadení,
- vysoká miera ekonomickej aktivity obyvateľstva.

Konkurenčná výhoda

Konkurenčná výhoda BSK je tvorená strategickou polohou, koncentráciou investícií, ziskových podnikov a finančných inštitúcií zamestnávajúcich vysoký počet zamestnancov, koncentráciou orgánov štátnej a verejnej správy, ako aj inštitúcií národného významu, vysokým inovačným potenciálom, kultúrnym a historickým bohatstvom a vysoko-kvalifikovanou pracovnou silou.

Očakávané prínosy:

- udržanie pozície jedného z najkonkurencieschopnejších regiónov SR a EÚ,
- zlepšenie podnikateľského prostredia a zvýšenie hospodárskeho rastu cez zavádzanie inovácií a vznik klastrov, podnikateľských inkubátorov, vedecko-technologických parkov, prípadne využitím existujúcich priemyselných parkov,
- zvýšenie využitia inovačného potenciálu regiónu a zvýšenie podielu inovatívnych podnikov na úroveň priemeru EÚ,
- dobudovanie dopravnej infraštruktúry pre rozvoj integrovanej multimodálnej a ekologickej dopravy, rozvoj kvalitnej a dostupnej verejnej dopravy,
- zvyšovanie synergických rozvojových efektov,
- zlepšenie kvality životného prostredia,
- rozvoj cestovného ruchu v kraji,

- rozvoj medzinárodnej spolupráce,
- budovanie dôvery a znižovanie administratívnej záťaže obyvateľstva a inštitúcií prostredníctvom elektronizácie služieb a modernej verejnej správy.

Priority v rámci prioritných oblastí (PO) nadväzujúce na 3 priority v stratégii Európa 2020

1. Inteligentný rast - vytvorenie hospodárstva založeného na znalostiach a inovácii

Posilnenie výskumu, technologického rozvoja a inovácií:

- podpora výskumnej a inovačnej infraštruktúry,
- podpora podnikateľských investícií do inovácií a výskumu najmä v oblastiach nových materiálov, IKT a biotechnológií,
- podpora klastrov, sietí, spin-offs / start-ups, inkubátorov a aplikovaného výskumu,
- podpora inovatívnych prístupov vo sfére služieb a propagácia výsledkov výskumu.

Zlepšenie prístupu k informačno-komunikačným technológiám, ako aj využívanie ich kvality:

- rozšírenie používania širokopásmového pripojenia,
- podpora IKT verejnej správy,
- aplikácie IKT prispievajúce k riešeniu spoločenských výziev a príležitostí ako aj integrované IKT pre „inteligentné mestá“,
- podpora vývoja produktov a služieb IKT.

Zvýšenie konkurencieschopnosti malých a stredných podnikov a podpora MSP v odvetví poľnohospodárstva a rybného hospodárstva:

- podpora podnikania a podpora zakladania nových firiem a samostatnej zárobkovej činnosti,
- rozvoj MSP spojených s európskymi a regionálnymi výzvami, najmä rozvoj výrobkov a služieb,
- podpora vývoja a zavedenia nových obchodných modelov MSP,
- podpora podnikateľských zručností v poľnohospodárskom sektore a v oblasti rybného hospodárstva a akvakultúry.

Investovanie do vzdelávania, zručností a celoživotného vzdelávania:

- modernizácie vzdelávacej a výcvikovej infraštruktúry,
- podpora prístupu ku kvalitnému vzdelaniu uplatniteľnému v praxi,
- podpora celoživotného vzdelávania,
- rozvoj schopností učiteľov, školiteľov, vedúcich škôl a ich zamestnancov,
- investície do rozvoja nových metód učenia a rozvoja a zavádzania inovatívnych technológií,
- podpora zvyšovania relevantnosti a kvality programov vysokoškolského vzdelávania z hľadiska potrieb trhu práce.

Zvyšovanie inštitucionálnych kapacít a zabezpečovanie efektivity verejnej správy:

- investície do inštitucionálnych kapacít a do efektivity verejnej správy a verejných služieb,
- budovanie kapacít nositeľov politík zamestnanosti, vzdelávania, sociálnych politík a sektorových a územných stratégií.

2. Udržateľný rast - podporovanie ekologickejšieho a konkurencieschopnejšieho hospodárstva, ktoré efektívnejšie využíva zdroje

Podpora prechodu na nízko uhlíkové hospodárstvo vo všetkých sektoroch:

- podpora výroby, distribúcie a využitia obnoviteľných a druhotných zdrojov energie,

- podpora energetickej efektívnosti vo verejných infraštruktúrach a podnikoch,
- podpora vývoja a zavedenia inteligentných distribučných systémov,
- podpora nízko uhlíkových stratégií a akčných plánov týkajúcich sa udržateľných energií pre všetky typy území,
- podpora využitia vysokoúčinnnej kogenerácie tepla a elektriny.

Podpora prispôsobenia sa zmenám klímy a predchádzania rizikám a ich riadenia:

- podpora investícií na prispôsobenie sa zmenám klímy,
- podpora investícií na riešenie osobitných rizík s dôrazom na protipovodňovú ochranu,
- vypracovanie stratégií a akčných plánov pre prispôsobenie sa zmene klímy a plánov na predchádzanie rizikám a ich riadenie.

Ochrana ŽP a presadzovanie udržateľného využívania zdrojov:

- riešenie významných potrieb investícií do sektora odpadového hospodárstva a vodného hospodárstva,
- ochrana, podpora a rozvoj kultúrneho a prírodného dedičstva,
- ochrana a obnova biologickej diverzity, ochrana pôdy a obnova a podpora ekosystémových služieb,
- podpora inovatívnych technológií na zlepšenie ochrany životného prostredia a účinného využívania zdrojov,
- podpora hospodárstva orientovaného na racionálne využívanie zdrojov,
- podpora udržateľného integrovaného rozvoja miest a obcí,
- investície do opatrení na zníženie znečistenia ovzdušia súvisiaceho s dopravou.

Podpora udržateľnej dopravy a odstraňovanie prekážok v kľúčových sieťových infraštruktúrach:

- podpora transeurópskej dopravnej siete,
- posilnenie regionálnej mobility,
- rozvoj a obnova interoperabilného železničného systému vysokej kvality,
- rozvoj inteligentnej distribúcie plynu a elektriny,
- rozvoj integrovanej, udržateľnej, ekologickej a dostupnej mobility aj prostredníctvom investícií do čerpacej a nabíjacej stanice,
- zavádzanie a rozvoj inteligentných dopravných systémov,
- rozvoj integrovanej dopravy.

3. Inkluzívny rast - podporovanie hospodárstva s vysokou mierou zamestnanosti, ktoré zabezpečí sociálnu a územnú súdržnosť

Podpora zamestnanosti a podporovanie mobility pracovnej sily:

- podpora zamestnanosti starších ľudí a ich účasti na programoch celoživotného vzdelávania a ďalší rozvoj služieb v oblasti celoživotného poradenstva a celoživotného vzdelávania,
- rozvoj podnikateľských inkubátorov a investičnej podpory pre rozvoj samostatnej zárobkovej činnosti, podnikania a zakladania podnikov,
- podpora vytvárania nových malých podnikov a podpora ďalších foriem tvorby pracovných miest vo vidieckych oblastiach,
- podpora služieb zamestnanosti,
- predlžovanie zdravšieho pracovného života prostredníctvom navrhovania a vykonávania opatrení na podporu zdravého životného štýlu,

- rozvoj politiky v rovnosti príležitostí medzi mužmi a ženami a podpora aktivít na zosúladienie pracovného a rodinného života.

Podpora sociálneho začleňovania a boj proti chudobe:

- ciele investície do zdravotníckej a sociálnej infraštruktúry,
- podpora sociálnych podnikov a aktívne začlenenie a integrácia marginalizovaných komúní,
- boj proti diskriminácii,
- podpora integrovaného miestneho rozvoja riadeného spoločenstvom,
- podpora kultúrnych aktivít a angažovanosti občanov v oblasti kultúry.

Strategické ciele:

1. rozvoj poznatkovo orientovanej ekonomiky,
2. rozvoj služieb a turizmu,
3. integrovaná a ekologická doprava a znižovanie energetickej náročnosti,
4. zlepšenie kvality životného prostredia.

Tabuľka č. 32 Strategické ciele pre Bratislavský samosprávny kraj:

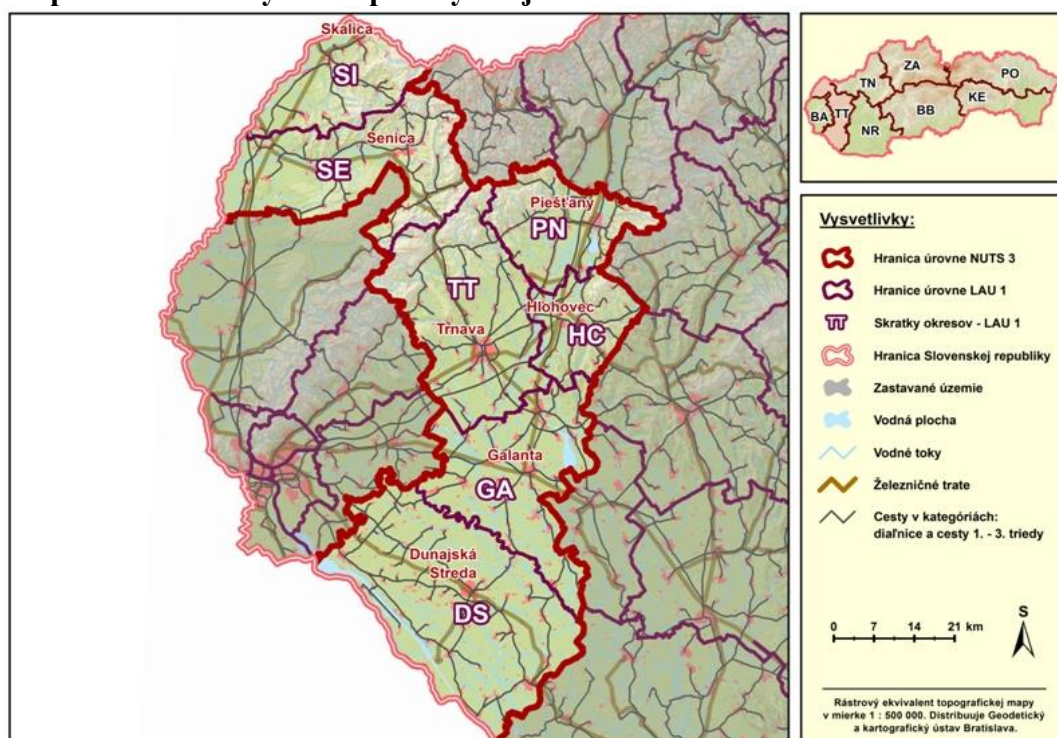
	2008	2009	2010	2011	2012	2020
1. Miera zamestnanosti (vo veku 20 – 64 rokov v %)	78,0	76,9	73,6	75,4	76,3	78
2. Výdavky na výskum a vývoj (% z HDP v PKS, SR)	-	-	1,14	-	-	3
3. Miera vysokoškolsky vzdelanej populácie (% vo vekovej skupine 30 až 34 rokov)	-	-	-	42,66	-	45
4. Populácia ohrozená chudobou a sociálnym vylúčením (% populácie)	13,3	13,0	13,8	17,1	16,9	10,0
5. Regionálny HDP (PKS, v mil.)	25592	25829	26947	28139	-	32455
6. Podiel zhodnocovaného komunálneho odpadu (v %)	54,9	57,9	57,7	65,2	63,4	70
7. Podiel obyvateľov zásobovaných z verejných vodovodov (v %)	99,1	95,8	95,8	96,9	96,8	97
8. Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizačnú sieť (v %)	86,9	85,2	86,2	87,1	87,4	90
9. Produkcia tuhých emisií (v tonách)	816	800,3	773,6	791	765,6	700
10. Produkcia oxidu uhoľnatého (v tonách)	3482	4357,3	4074,9	3905,4	2547,6	2400

Zdroj: ŠÚ SR

5.2 Trnavský samosprávny kraj

Základná charakteristika kraja k 31. 12. 2012		
Rozloha kraja (v km ²)	4146,4	Najväčšie mestá
Počet obyvateľov kraja (v tis. osôb)	556, 6	Trnava
Hustota obyvateľstva v kraji na km ²	134,2	Piešťany
Počet obcí	251	Hlohovec
- z toho miest	16	Dunajská Streda
Miera evidovanej nezamestnanosti v %	9,4	Senica
HDP na obyvateľa v roku 2011 (v PKS)	21141	
% porovnanie s EÚ 28	84	

Mapa č. 3 Trnavský samosprávny kraj

Zdroj: vlastné spracovanie

Charakteristika Trnavského samosprávneho kraja ako východisko pre jeho rozvoj

Trnavský samosprávny kraj (TTSK) je prevažne vidiecky, prechodný, priemyselný, konkurencieschopný, rýchlorastúci región SR s perspektívou druhého najkonkurencieschopnejšieho regiónu na úrovni SR, s vysokou atraktivitou a pozíciou v blízkosti centra rozvojových aktivít EÚ a s možnosťou cezhraničnej spolupráce s Českou a Rakúskou republikou, ako aj Maďarskom. TTSK má stredný inovačný potenciál.

TTSK s počtom 556 577 obyvateľov má zo všetkých samosprávnych krajov najmenej obyvateľov a jeho zastúpenie na celkovom obyvateľstve v SR je 10,3 %. (k 31.12. 2012). Hustotou obyvateľstva 134,4 obyvateľov na km² sa TTSK zaraďuje na druhé miesto najhustejšie obývaných krajov medzi kraji SR (nasleduje za BSK). Výrazná koncentrácia obyvateľstva je v 16 obciach, ktoré majú štatút mesta.

V mestách je sústredená takmer polovica (47,5 %) obyvateľstva a považujeme ho za vidiecky región.

Celkový počet obyvateľov v období rokov 2007 - 2012 klesol, aj keď veľmi mierne. Prirodzený úbytok obyvateľstva v kraji na 1000 obyvateľov vykazuje hodnotu -0,31 a predstavuje dlhodobý trend. Na deti vo veku 0 – 14 rokov pripadlo v roku 2012 iba 13,9 % z celkového počtu obyvateľov kraja, pričom v poproduktívnom veku bolo 13,5 % obyvateľstva. Najvyšší podiel populácie je v produktívnom veku (72,7 %), ktorý prevyšuje priemer SR cca o 1%. Prirodzený prírastok obyvateľstva mierne rástol len v troch okresoch (Trnava, Skalica, Hlohovec). TTSK mal v roku 2012 v rámci SR najnižší prirodzený úbytok. Priemerný vek obyvateľov samosprávneho kraja je 40,15 roka.

Najviac zamestnaných v kraji v roku 2012 bolo v priemysle (41,2 %), pomerne vysoký podiel na zamestnanosti predstavuje aj oblasť vzdelávania (13 %), zdravotníctvo a sociálna pomoc (8,5 %) a verejná správa a obrana, povinné sociálne zabezpečenie (7,6 %), veľkoobchod a maloobchod, oprava motorových vozidiel a motocyklov (6,9 %), poľnohospodárstvo (6,4 %). Evidovaná nezamestnanosť ku koncu roka 2012 dosiahla úroveň 9,4 %.

Priemerná nominálna mesačná mzda v TTSK vzrástla v roku 2012 na 736 € (z hodnoty 735 € v roku 2011), t. j. nedosahuje celoslovenský priemer (786 €). Podľa VZPS v roku 2012 bola miera ekonomickej aktivity v TTSK 61,8 %, čo je nad celoslovenským priemerom (59,2 %). V štruktúre pracujúcich v hospodárstve podľa NACE je dominantný priemysel (34,8 %) a služby. Podiel odvetvia poľnohospodárstva, lesníctva a rybolovu je len 5 %.

Školstvo v TTSK je charakterizované rozvinutou sieťou všetkých typov škôl. V roku 2012 mal TTSK nízky počet materských škôl (295, čo predstavuje 10,3 % zo všetkých MŠ v SR). Počet detí vykazuje 10,7 % podiel, ktorý je najnižší zo všetkých samosprávnych krajov v SR. Takisto vykazuje nízky počet základných škôl (236, čo predstavuje 12,7 % zo všetkých ZŠ v SR) a zaznamenal pokles žiakov o 3 144 oproti roku 2008. Štruktúra stredných škôl prešla optimalizáciou a je tvorená gymnáziami (22), ktoré tvoria 9 % podiel v rámci SR s podielom žiakov (8,3 %) a absolventov (8,0 %) na celkovom počte žiakov a absolventov gymnázií v SR. Čo sa týka stredných odborných škôl, TTSK patrí ku krajom s klesajúcim počtom škôl, žiakov a absolventov s približne 10,3 % podielom stredných odborných škôl (v r. 2012 bolo v TTSK 48 SOŠ), 16 SOU a 17 združených stredných škôl s počtom žiakov spolu 37 759). Celkovo v TTSK nastal pokles počtu žiakov i absolventov o 1 949 žiakov oproti roku 2008. V TTSK sa nachádzajú aj 4 vysoké školy s 13 fakultami, z toho 2 verejné vysoké školy s 9 fakultami (Materiálovotechnologická fakulta patrí Slovenskej technickej univerzite STU v Bratislave) a 2 súkromné vysoké školy s 4 fakultami. Študuje tu viac ako 7 % všetkých denných študentov a 51,7 % všetkých externých študentov vysokých škôl v SR (spolu v SR 135,7 tis.) s vysokým podielom študujúcich žien (83,5 %).

Zdravotná starostlivosť v kraji je zabezpečovaná sieťou štátnych a neštátnych zdravotníckych zariadení všetkých typov. TTSK mal ku koncu roka 2012 6 nemocníc, 3 prírodné liečebné kúpele (Piešťany, Smrdáky) a 1 kúpeľnú liečebňu (Piešťany). Zdravotníckych zariadení spolu je 1 286 (nárast oproti roku 2008 o 88). Najväčší podiel majú zariadenia ambulantnej starostlivosti (971, nárast o 63 oproti roku 2008) pričom kapacita posteľového fondu sa postupne znižovala a predstavovala v roku 2012 celkom 4 845 lôžok, čo je pokles oproti roku 2008 o 318 postelí.

Kultúrne zariadenia v TTSK. Sieť kultúrnych zariadení v TTSK je tvorená sieťou divadiel (2), knižníc (202 – pokles oproti roku 2008 o 18, s počtom 710 723 návštevníkov – pokles oproti roku 2008 o 3326 návštevníkov), múzeí (8, nárast počtu oproti r. 2008 o 1, v kraji sa nachádzajú aj 2 múzeá v prírode – skanzeny), galérií (2), osvetových stredísk (4) a hvezdárňou s planetáriom. V TTSK sa nachádza 1184 nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok, z toho 6 hradov a 334 kostolov.

Bytová výstavba v TTSK vykazuje od r. 2008 klesajúcu tendenciu. V roku 2012 bolo dokončených 2 403 nových bytov (v r. 2008 ich bolo 2739, v r. 2011 2614). Priemerná obytná plocha bytov vzrástla oproti r. 2008 na 70,2 m² (v r. 2008 bola 63,7 m²).

Regionálny HDP za TTSK. Na tvorbe hrubej pridanej hodnoty v SR sa TTSK podieľal v roku 2010 11,6 %, v roku 2011 to bolo 11,5 %. V roku 2011 dosiahol 21 141 (v PKS) druhý najvyšší HDP na obyvateľa v SR (priemer za SR bol 18 902,6 v PKS), čo znamenalo splnenie súčasného kritéria pre konkurencieschopné regióny EÚ.

Podnikateľská aktivita je priemerná, v kraji pôsobí 19 941 podnikateľských subjektov (právnické osoby), čo predstavovalo 8,9 % a 41 521 podnikateľských subjektov (fyzické osoby) s podielom 10,7 % v rámci SR. Ďalej sa v TTSK nachádza 2 113 podnikateľských subjektov so zahraničnou účasťou.

Prílev PZI do TTSK. Do Trnavského samosprávneho kraja v roku 2012 pritekli priame zahraničné investície v celkovej výške 2 415 mil. €. Oproti roku 2009, keď boli PZI v kraji v celkovej výške 3 439 mil. €, je to pokles o takmer 30 %. Do okresu Trnava pritekli investície vo výške takmer 950 mil. € a do okresu Hlohovec 750 mil. €. Región je stále zaujímavý pre umiestňovanie zahraničných investícií. Miera dodatočných investičných multiplikačných efektov v regióne bude v budúcnosti vo veľkej miere závisieť od schopnosti zvýšiť podiel vnútroregionálnych dodávok, či už podporou zapojenia sa regionálnych firiem do dodávateľských reťazcov (podpora subkontraktu), resp. podpory lokalizácie nových dodávateľov v regióne.

Na základe ekonomickej štruktúry sa TTSK považuje za priemyselný región. Prešiel pomerne rýchlo sektorovou reštrukturalizáciou a posilnil pozíciu najvýznamnejších sektorov (energetika, automobilový priemysel a elektrotechnický priemysel nasledovaný vybranými segmentmi spotrebného priemyslu).

TTSK dosahuje druhé najvyššie priemyselné tržby v SR (14,1 %). Produktivita práce z tržieb za vlastné výkony a tovar dosiahla hodnotu 184 tis. €. V kraji pôsobí 2 113 firiem so zahraničnou a 717 s medzinárodnou účasťou, spolu 14 963 podnikov kraja, čo je v porovnaní s ostatnými kraji SR šieste miesto (pred BBSK a TSK). V priemyselnej výrobe dominuje automobilový, elektrotechnický priemysel a energetika, najmä vďaka vzdelanej pracovnej sile a výhodnej polohe.

TTSK patrí medzi poľnohospodársky produktívne regióny s celkovou výmerou poľnohospodárskej pôdy 289 536 ha a 12 % podielom poľnohospodárskej pôdy v SR. Zároveň vykazuje druhý najvyšší podiel na poľnohospodárskej produkcii SR a v roku 2012 druhý najvyšší podiel (hneď po NSK) na tržbách z predaja výrobkov z prvovýroby v rastlinnej aj v živočíšnej produkcii (350,4 mil. €).

TTSK dlhodobo nepatrí medzi najnavštevovanejšie samosprávne kraje SR, dosiahol v roku 2012 tretiu najnižšiu návštevnosť v rámci SR (7,05 %, pred TSK a NSK).

Výdavky na vedu a výskum v posledných rokoch rástli, maximum dosiahli v roku 2011 (26 140 tis. €) kedy sa oproti roku 2008 (12 941 tis. €) zdvojnásobili. Aj keď výdavky v roku 2012 dosiahli 23,9 mil. € predstavujú len 5 % z celkových výdavkov na VaV v SR, TTSK je v rámci SR vo výdavkoch na VaV na piatom mieste za BSK (57 %), KSK (10,7 %), ŽSK (8 %) a TSK (5,8 %).

TTSK disponuje dobre rozvinutým systémom cestnej a železničnej dopravy. Dopravná infraštruktúra je v súčasnosti jedným z hlavných faktorov ekonomického asociálneho rozvoja regiónov. Dopravná poloha TSK je významne exponovaná predovšetkým z hľadiska domácej, ako i medzinárodnej dopravy. Je tu zastúpená cestná, železničná a vodná doprava, ktorej význam stúpol po dobudovaní vodného diela Gabčíkovo a tým sa zlepšili podmienky pre rozvoj vodnej dopravy na Dunaji. V TTSK sa nachádza medzinárodné verejné letisko Piešťany, zároveň sa tu nachádzajú aj vnútroštátne neverejné letiská Boleráz, Senica a Holíč.

TTSK má celkovú dĺžku ciest 1 953,3 km, z toho diaľnic (67,2 km), ciest I. triedy (267,4 km) a rýchlostných ciest (26,3 km). Za obdobie rokov 2008-2011 prakticky nedošlo k nárastu dĺžky ciest, len k zmene ich parametrov (predĺženie rýchlostných ciest).

TTSK v počte vozidiel (11,7 % zo všetkých vozidiel SR) a osobných motorových vozidiel (11,6 %) patrí k priemeru a patrí mu štvrté miesto medzi krajmi v SR. Z pohľadu prepravy tovaru vykazuje TTSK v poradí tretiu hodnotu spomedzi všetkých krajov. V roku 2012 preprava tovaru dosiahla 4 199 tis. ton (oproti roku 2008 sa tu dosiahol nárast o 5%). Kraj križuje medzinárodne významná železničná trať spájajúca Maďarsko/Rakúsko - Bratislavu - Trenčín - Košice - Poľsko. Región je tiež napojený aj na železničnú sieť Českej republiky. Krajom prechádza aj významný cestný koridor (D1) Bratislava - Trenčín - Žilina.

TTSK krajom pretekajú rieky Dunaj a Váh, ktoré sú súčasťou intermodálnych dopravných koridorov a vodných ciest.

Spotreba energií. TTSK vykazuje po Prešovskom samosprávnom kraji najnižšiu spotrebu elektrickej energie, taktiež spotreba zemného plynu je nízka (6 %), spotreba nafty je 10,9 %, vykurovacích olejov 0,005 %, elektriny 4,8 % a tepla 0,95 %. Oproti roku 2008 najviac stúpila spotreba nafty (24 %).

TTSK je priemerným producentom komunálneho odpadu (232,4 tis. t, 418 kg na obyvateľa v roku 2012), čo predstavuje 13,3 % podiel v rámci SR. Oproti roku 2008 sa produkcia odpadov zvýšila o 5 %. TTSK dosahuje zhodnotenie odpadu na úrovni takmer 14 %. V TTSK stúpol podiel obyvateľov napojených na kanalizačnú sieť z 53,3 % v roku 2008 na 60,3 % v roku 2012. Podiel obyvateľov zásobovaných vodou z verejných vodovodov je 87,8 %.

V samosprávnom kraji sa nachádza 56 ČOV. TTSK vykazuje najnižšie hodnoty po BSK v produkcii tuhých emisií, v produkcii oxidu siričitého je kraj na druhom mieste po NSK, v ostatných emisiách vykazuje najlepšie hodnoty.

Prírodné zdroje TTSK sú bohaté a rôznorodé. Na území TTSK sa nachádza najdôležitejší zdroj podzemnej vody Žitný ostrov, pričom TTSK je bohatý aj na výskyt minerálnych a geotermálnych prameňov. Najviac vrtov, studní a prameňov sa vyskytuje v okresoch Senica, Piešťany a Dunajská Streda. Veľký význam majú aj zdroje minerálnych vôd využívaných najmä v kúpeľníctve.

Hlavné disparity TTSK:

v pôdohospodárstve

- pokles pestovateľských plôch a počtu chovaných hospodárskych zvierat (hydina, ošípané a hovädzí dobytok) a dovoz lacnejších dotovaných potravín z pôvodných krajín EÚ.

v priemysle

- chýbajúce akreditácie a certifikácie s medzinárodnou platnosťou majú za následok obmedzenia v medzinárodnom obchode;
- inovačné a technologické zaostávanie spôsobuje zvyšujúcu sa energetickú a surovinovú náročnosť výroby.

v službách

- disparity vo vzťahu mesta a okolia spôsobené nerovnomerným rozmiestnením služieb a vzdelávacích inštitúcií;
- nízka úroveň informatizácie produkčnej sféry;
- zníženie konkurencieschopnosti malého a stredného podnikania v dôsledku veľkej expanzie nadnárodných spoločností, ale aj často pre absentujúcu kvalitu poskytovaných služieb;
- nedostatočná kvalita verejných služieb občanom a podnikateľskej sfére.

v technickej infraštruktúre

- nedostatočná kvalita ciest II. a III. triedy má často za následok dopravné nehody;
- neexistencia integrovaného dopravného systému;
- značné ekologické zaťaženie poľnohospodárskej krajiny;
- znižovanie emisného a odpadového zaťaženia územia.

v sociálnej infraštruktúre

- vyšší podiel nezamestnaných v obciach v porovnaní s Trnavou a ostatnými mestami;
- značný odlev pracovných síl do zahraničia z titulu blízkosti hraníc, pričom za vysokokvalifikované pracovné sily nie sú náhrady;
- nedostatočné investície do nájomného bývania;
- pomalá obnova kultúrohistorických pamiatok, čo je spôsobené nedostatkom vlastných finančných zdrojov;
- nevyhovujúca miera nezamestnanosti s nevyrovnanou ponukou pracovných miest najmä vo vidieckych oblastiach.

Hlavné faktory rozvoja TTSK:

v pôdohospodárstve

- dobrý produkčný pôdohospodársky potenciál v oblastiach zeleninárstva, ovocinárstva a vinohradníctva dáva možnosti rozvoja bývania na základe vidieckeho osídlenia,
- vysoký poľnohospodársky potenciál umožňuje pestovanie prakticky všetkých druhov ekologických potravín a živočíšnej výroby,
- rozvoj biotechnológií,
- rozvoj fariem a predaj z dvora,
- inovácia a rast konkurencieschopnosti slovenských produktov,

- ochrana životného prostredia.

v priemysle

- rozvinutá priemyselná výroba a rôznorodosť hospodárskej základne s dlhodobým pôsobením dáva možnosť transferu technológií do perspektívnych odvetví na základe využitia fondov EÚ,
- rozsiahla koncentrácia zahraničných investícií dáva predpoklad na využívanie nových technológií a inovácií najmä v automobilovom a elektrotechnickom priemysle, potravinárstve, energetike a farmaceutickom priemysle,
- možnosť posilňovania exportu.

v službách

- geopolitický polohový potenciál umožňuje priame kontakty s vyspelými regiónmi s možnosťou zintenzívnenia zahraničných investícií a medzinárodnej spolupráce, využitie geotermálnych prameňov za splnenia príslušných zákonných podmienok (zákon č. 538/2005 Z. z. o prírodných liečivých vodách, prírodných liečebných kúpeľoch, kúpeľných miestach a prírodných minerálnych vodách a o zmene a doplnení niektorých zákonov) pre ďalší rozvoj tradičného kúpeľníctva s prepojením na ekologický vidiecky turizmus,
- zlepšenie podnikateľského prostredia pre rozvoj malého a stredného podnikania v oblasti obchodu a služieb,
- vysoký podiel územia s veľkoplošnou ochranou krajiny a vodných zdrojov,
- priaznivé podmienky na rozvoj služieb v oblasti cestovného ruchu, vidieckeho turizmu a agroturizmu.

v technickej infraštruktúre

- polohový potenciál kraja,
- výhodná geografická poloha, štruktúra miest a hustota obyvateľstva na km²,
- križovanie významných medzinárodných a vnútroštátnych trás železníc a ciest umožňuje lepšie zapojenie do medzinárodnej spolupráce a priaznivú väzbu na hlavné mesto Slovenska.

v sociálnej infraštruktúre

- vysoký podiel vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva vytvára predpoklady pre možnosti využívania nových technológií a obnoviteľných zdrojov energií v súlade s ekologickými princípmi na základe využitia ľudského a ekonomického potenciálu,
- vzdelaná a pomerne lacná pracovná sila láka naďalej najmä zahraničných investorov,
- silný kultúrno-spoločenský potenciál daný koncentráciou kultúrnych a spoločenských inštitúcií dáva možnosť jeho využitia pre rozvoj cestovného ruchu a vytváraniu medzinárodných inštitúcií v prepojení na Bratislavský samosprávny kraj,
- dostupnosť vzdelávacích, sociálnych a zdravotných zariadení,
- stabilizovaný demografický vývoj a priaznivá veková štruktúra,
- dobrá sídelná štruktúra, vhodná pre dobrú a vyváženú obsluhu územia,
- silný potenciál cezhraničnej spolupráce.

v kultúre

- podpora rekonštrukcie národných kultúrnych pamiatok v samosprávnom kraji ako predpoklad rozvoja cestovného ruchu.

Charakteristika špecifických stránok regiónu

TTSK sa nachádza v západnej časti Slovenska a administratívne ho tvorí 7 okresov. Jeho špecifickými stránkami sú:

- dobre rozvinutá sieť dopravných komunikácií,

- kvalitný pôdny fond,
- priaznivé klimatické podmienky,
- zachovaná biodiverzita,
- významné vodné toky,
- geotermálne vodné pramene,
- málo znečistené ovzdušie,
- priaznivé podmienky na rozvoj vidieckeho turizmu a agroturizmu,
- potenciál pre ďalší rozvoj priemyslu,
- zahraniční investori priťahujúci ďalších subdodávateľov.

Konkurenčná výhoda

Konkurenčná výhoda TTSK je tvorená výhodnou geografickou polohou v blízkosti rozvojových aktivít EÚ, vysokým podielom zahraničného kapitálu a vysokokvalifikovanou pracovnou silou v strategicky dôležitých sektoroch.

Očakávané vplyvy:

- udržanie vysokého ekonomického rastu súčasne s rastom kvality života v regióne,
- zlepšenie životného prostredia,
- využitie medzinárodnej spolupráce a vnútorného potenciálu k rozvoju poznatkovo orientovanej ekonomiky,
- informatizácia verejnej správy a zlepšenie kvality služieb poskytovaných obyvateľom na vidieku,
- zvyšujúci sa počet študentov,
- príťažlivosť regiónu pre zahraničných investorov,
- kvantitatívny, kvalitatívny a bezpečnostný rozvoj dopravných komunikácií,
- zlepšenie dopravnej dostupnosti verejnou osobnou dopravou,
- zlepšenie kvality dopravnej infraštruktúry,
- podpora multifunkčného poľnohospodárstva,
- vytváranie vhodného prostredia pre podnikateľské iniciatívy,
- zvyšovanie podielu výroby s vyššou pridanou hodnotou a podpora vytvárania inovačných združení a sietí.

Priority v rámci prioritných oblastí (PO) nadväzujúce na 3 priority v stratégii Európa 2020

Inteligentný rast - vytvorenie hospodárstva založeného na znalostiach a inovácii

TTSK by mal, s dôrazom na oblasti založené na znalostiach a inovácii, zamerať svoje aktivity na pretrvávajúci slabý dôraz na aplikovaný výskum, nedostatok podporných nástrojov pre stimulovanie inovácií, nízky a ďalej klesajúci podiel výdavkov na výskum a vývoj na HDP, nedostatočne rozvinutý systém financovania vedy a techniky, nedostatočný vzťah medzi výskumno-vzdelávacím systémom a podnikovou sférou, čo spôsobuje nízku mieru súkromných investícií vo výskume a vývoji. Na podporu svojej konkurenčnej pozície by sa mal TTSK zamerať na transfer progresívnych technológií a dobudovanie kapacít pre účasť na významných medzinárodných projektoch.

Udržateľný rast - podporovanie ekologickejšieho a konkurencieschopnejšieho hospodárstva, ktoré efektívnejšie využíva zdroje

TTSK by mal využívať zdroje na podporu oddelenia (odluky) hospodárskeho rastu od využívania zdrojov, podporu prechodu smerom k nízkouhlíkovému hospodárstvu, rastu využitia energie z obnoviteľných zdrojov, modernizáciu odvetvia dopravy a podporu energetickej účinnosti. TTSK by mal rozvíjať hospodársku politiku na zlepšenie podnikateľského prostredia, najmä pre malé a stredné podniky a na podporu rozvoja pevnej a udržateľnej priemyselnej základne.

Inkluzívny rast - podporovanie hospodárstva s vysokou mierou zamestnanosti, ktoré zabezpečí sociálnu a územnú súdržnosť

TTSK by mal svoje strategické aktivity na regionálnej úrovni zamerať na zníženie miery predčasného ukončenia školskej dochádzky a zároveň zvýšiť podiel obyvateľov s ukončeným vysokoškolským vzdelaním uplatniteľnými v praxi. Politiky flexiistoty sú najlepším nástrojom modernizácie trhov práce: musia sa zrevidovať a prispôbiť situácii po období krízy, aby sa zrýchlilo tempo reforiem, znížila roztrieštenosť trhu práce, podporila rodová rovnosť a aby sa príslušné prechody vyplatili. Je potrebná kvalifikovanejšia pracovná sila, ktorá by bola schopná prispievať k technologickej zmene s novými modelmi organizácie práce a prispôbiť sa jej. Základom pre zvýšenie produktivity, konkurencieschopnosti, hospodárskeho rastu a v konečnom dôsledku aj zamestnanosti, sú investície do systémov vzdelávania a odbornej prípravy, prognózovanie požadovaných zručností, služby zosúladovania ponuky a dopytu po zručnostiach a poradenské služby v oblasti zamestnanosti.

Tabuľka č. 33 Strategické ciele pre Trnavský samosprávny kraj:

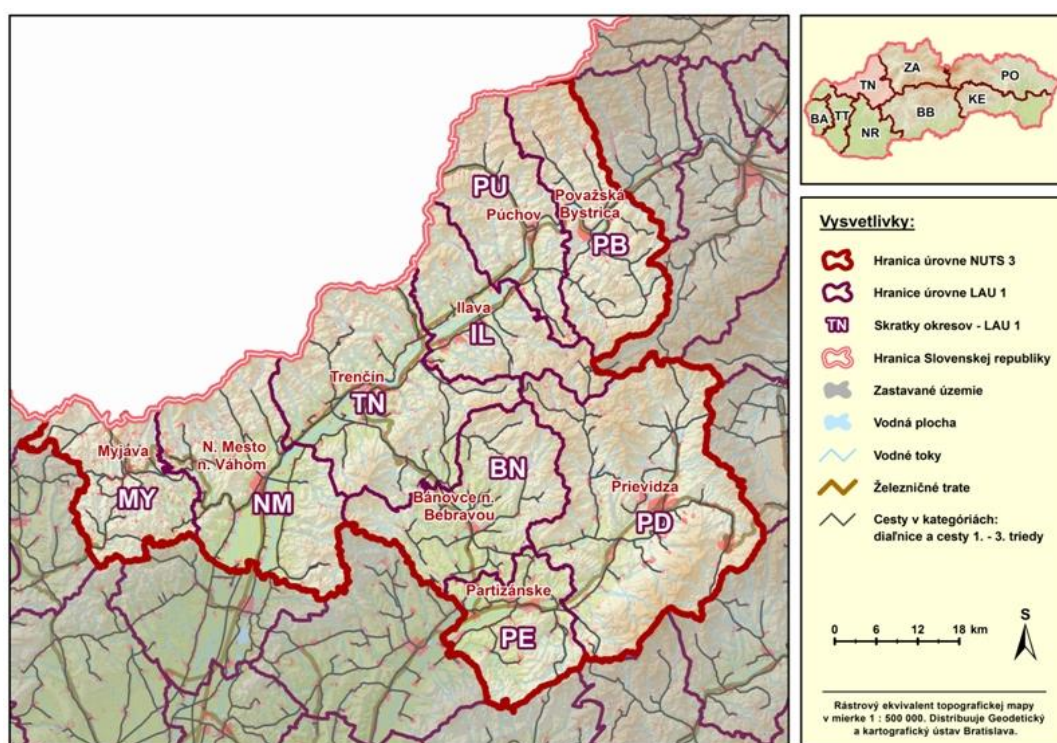
	2008	2009	2010	2011	2012	2020
1. Miera zamestnanosti (vo veku 20 – 64 rokov v %)	74,6	72,4	70,5	70,4	69,7	70,3
2. Výdavky na výskum a vývoj (% z HDP v PKS, SR)	0,03	0,02	0,04	0,05		0,08
3. Miera vysokoškolsky vzdelanej populácie (% vo vekovej skupine 30 až 34 rokov)				23,22		28,30
4. Populácia ohrozená chudobou a sociálnym vylúčením (% populácie)	12,5	13,9	13,7	14,0	16,5	14,3
5. Regionálny HDP (PKS, v mil.)	11 589	10 572	11 254	11 728		12 000
6. Podiel zhodnocovaného komunálneho odpadu (v %)	5,6	9,7	12,0	12,1	13,9	50
7. Podiel obyvateľov zásobovaných z verejných vodovodov (v %)	97,0	85,4	86,4	86,8	87,8	90,8
8. Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizačnú sieť (v %)	53,3	52,3	54,2	57,9	60,3	68,5
9. Produkcia tuhých emisií (v tonách)	1 770,0	1 755,0	1 742,0	1 902,1	1 886,0	1 900,1
10. Produkcia oxidu uhoľnatého (v tonách)	3 306,0	2 627,2	2 728,0	2 966,9	2 963,1	2 900,2

Zdroj: ŠÚ SR

5.3 Trenčiansky samosprávny kraj

Základná charakteristika samosprávneho kraja k 31. 12. 2012		
Rozloha (v km ²)	4502,0	Najväčšie mestá
Počet obyvateľov (v tis. osôb)	593,2	Trenčín
Hustota obyvateľstva na km ²	131,8	Prievidza
Počet obcí	276	Považská Bystrica
- z toho miest	18	Dubnica nad Váhom
Miera evidovanej nezamestnanosti v %	10,9	Partizánske
HDP na obyvateľa v roku 2011 (v PKS)	16 661	
% porovnanie s EÚ 28	66	

Mapa č. 4 Trenčiansky samosprávny kraj

Zdroj: vlastné spracovanie

Charakteristika Trenčianskeho samosprávneho kraja ako východisko pre jeho rozvoj

Trenčiansky samosprávny kraj (TNSK) je vidiecky, konvergujúci, konkurencieschopný, rýchlorastúci, priemyselný región SR s perspektívou konkurencieschopného regiónu na úrovni SR, s vysokou atraktivitou a pozíciou pre investorov, s dlhodobou podpriemernou mierou nezamestnanosti, ale mimo centra rozvojových aktivít EÚ a možnosťou cezhraničnej spolupráce s Českou republikou. TNSK má stredný inovačný potenciál.

TNSK patrí k husto obývaným krajom. Podľa stupňa urbanizácie patrí do kategórie ostatný vidiecky región (56,1 % obyvateľov žije v mestách). Prejavuje sa tu proces starnutia

obyvateľstva, kde podiel detskej zložky mierne klesá a narastá podiel obyvateľstva v poproduktívnom veku. Prirodzený úbytok obyvateľstva v kraji na 1000 obyvateľov vykazuje hodnotu -1,05 a predstavuje dlhodobý trend. Na deti vo veku 0 – 14 rokov pripadlo v roku 2012 iba 13,3 % z celkového počtu obyvateľov kraja, pričom v poproduktívnom veku bolo 14,4 % obyvateľstva. Najvyšší podiel populácie je v produktívnom veku (72,3 %). Najviac zamestnaných v samosprávnom kraji je v priemysle (45,9 %), v oblasti veľkoobchodu a maloobchodu (13,8 %) a vysoký podiel na zamestnanosti predstavuje oblasť vzdelávania (9,2 %). Evidovaná nezamestnanosť ku koncu roka 2012 dosiahla úroveň 10,9 %, t. j. vzrástla dvojnásobne od roku 2008.

TNSK vykazuje rast ekonomicky aktívneho obyvateľstva, a to 292,7 tis. osôb, čo predstavuje 49,3 % z celkového počtu obyvateľov kraja.

Priemerná nominálna mesačná mzda vzrástla k roku 2012 na 724 € (z hodnoty 687 € v roku 2011), čo je pod slovenským priemerom (805 €). Podľa VZPS v roku 2012 bola miera ekonomickej aktivity v TNSK 56,9 %, čo je pod celoslovenským priemerom (59,2 %). V štruktúre pracujúcich v hospodárstve podľa NACE je dominantný priemysel (45,9 %) a služby. Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov tvoria len 2,7 %.

Školstvo v TNSK je charakterizované rozvinutou sieťou všetkých typov škôl. Regionálne rozmiestnenie súvisí s vekovou štruktúrou obyvateľstva. K roku 2011 mal TNSK nízky počet materských škôl (280, čo predstavuje 9,8 %). Počet detí vykazuje 10,6 % podiel, ktorý je najnižší v SR. Takisto vykazuje nízky počet základných škôl (197, čo predstavuje 8,9 %) a zaznamenal pokles žiakov o viac ako 4 800 oproti roku 2008. Štruktúra stredných škôl prešla optimalizáciou a je tvorená gymnáziami (19), čo je 7,7 % podiel v SR. Čo sa týka stredných odborných škôl, TNSK patrí ku krajom s klesajúcim počtom škôl, žiakov a absolventov s približne 9,3 % podielom stredných škôl (v roku 2011 bolo v TNSK 44 SOŠ, 16 SOU a 17 združených stredných škôl s počtom žiakov spolu 37 759). V TNSK sa v roku 2012 nachádzali 3 vysoké školy (1 verejná a 2 súkromné) a 6 fakúlt (pribudli 4 fakulty od roku 2008) a študuje tu viac ako 2,8 % všetkých študentov vysokých škôl v SR (3,9 tis.), čo je celkovo najmenej študentov zo všetkých krajov.

Zdravotná starostlivosť v kraji je zabezpečovaná sieťou všetkých typov zdravotníckych zariadení. TNSK mal k r. 2011 10 nemocníc, 3 prírodné liečebné kúpele (Bojnice, Nimnica, Trenčianske Teplice) a 1 kúpeľnú liečebňu (Trenčianske Teplice). Najväčší podiel na počte zdravotníckych zariadení (1 355 – pokles o cca 70 oproti roku 2008) majú zariadenia ambulantnej starostlivosti (1073) a kapacita posteľového fondu sa postupne znižovala a predstavovala v roku 2010 celkom 5 407 lôžok, čo je nárast oproti roku 2008 o cca 200 postelí. Medzi najväčšie problémy v zdravotníctve patrí nedostatočná úroveň vybavenia nemocníc a dlhé čakanie na vyšetrenia.

TNSK je jediným samosprávnym krajom SR, ktorý nemá divadelnú scénu. Sieť zariadení, zostáva od r. 2008 nezmenená, je tvorená sieťou múzeí (10), galérií (2), ktorých návštevnosť rástla. TNSK má 251 knižníc s počtom návštevníkov 440 487, 327 kultúrno-osvetových zariadení a 3 astronomické zariadenia.

Bytová výstavba v TNSK zaznamenala od roku 2011 malý nárast a v roku 2012 bolo dokončených 1 469 nových bytov, čo je najmenej v rámci západného Slovenska, priemerná obytná plocha bytov vzrástla oproti roku 2008 na 71,1 m² (zo 64,94 m²).

Na tvorbe hrubej pridanej hodnoty v SR sa v roku 2011 TNSK podieľal 9,7 %. HDP v PKS dosiahol 16 661, čo predstavovalo 66 % priemeru EÚ 287 a zaraduje ho v súčasnosti medzi tzv. konvergujúce regióny.

Podnikateľská aktivita je priemerná, v r.2012 v kraji pôsobilo 13 123 podnikateľských subjektov (právnické osoby), čo predstavovalo 7,9 % a 42 548 podnikateľských subjektov (fyzické osoby) a podielom 11 %. V kraji sa nachádza 1331 zahraničných podnikov, z toho 554 medzinárodných.

Prílev PZI v TNSK je spojený s investičnou štátnou podporou v období rokov 2004 – 2012, ktorú v TNSK získalo spolu 22 zahraničných podnikateľských subjektov z ôsmich okresov v celkovej výške 173,46 mil. € a s následným vytvorením 9207 nových pracovných miest. Najvyššiu investičnú pomoc získali zahraniční investori v r. 2009 AU Optronics Slovakia s. r. o. Trenčín - 38,268 mil. € a v roku 2004 Universal Media Corporatium Slovakia s.r.o. Nové Mesto nad Váhom – 27,965 mil. € a v r. 2011 Continental Matador Rubber, s.r.o. Púchov – 14,580 mil. €. Negatívom je, že nie sú zaznamenané žiadne PZI a investičná podpora do regiónu okresu Partizánske, ktorý z hľadiska kritéria poskytovania investičnej pomoci vykazuje najvyššiu mieru nezamestnanosti.

Na základe ekonomickej štruktúry sa TNSK považuje za priemyselný región vykazujúci 403 priemyselných podnikov s 20 a viac zamestnancami. V TNSK má dlhú tradíciu najmä v oblasti strojárskoho, gumárenského, obuvníckeho a textilného priemyslu (ktorý v poslednom období výrazne upadol). V regióne sa rozvíjajú aj progresívne odvetvia, ako je napríklad elektrotechnická výroba, kde smerujú aj významné zahraničné investície a dodávky pre automobilový priemysel. V kraji je 9 priemyselných parkov nadregionálneho významu, 23 priemyselných parkov regionálneho a 117 lokálneho významu. Z hospodárskeho hľadiska má kraj dve výrazne odlišné oblasti oddelené Považským Inovcom, a to Považie a Ponitrie. Na Hornej Nitre je najvýznamnejšia banícka oblasť Slovenska (ktorá momentálne musí prejsť reštrukturalizáciou v dôsledku úpadku baníctva), na Považí dominuje strojárstvo a elektrotechnický priemysel, čiastočne aj gumárenský priemysel.

TNSK patrí k menej produktívnym poľnohospodárskym regiónom SR s celkovou výmerou poľnohospodárskej pôdy 183 892 ha (rok 2011), a to je po BBSK najmenej v SR a podiel poľnohospodárskej pôdy k celému územiu SR je 7,6 %.

TNSK nepatrí medzi najnavštevovanejšie kraje SR, a to aj napriek tradícii kúpeľníctva. Má nízku ubytovaciu kapacitu a dosiahol jednu z najnižších návštevností (6,7 %) po TTSK a NSK (pretrvávajúci trend).

Bežné výdavky na VaV v posledných rokoch klesali, až dosiahli v roku 2011 najnižšiu hodnotu za posledné roky. Výdavky 25 mil. € predstavujú 6,8 % z celkových výdavkov na VaV v SR.

TNSK disponuje dobre rozvinutým systémom cestnej a železničnej dopravy. Kraj križuje medzinárodne významná železničná trať spájajúca Maďarsko/Rakúsko - Bratislavu - Trenčín - Košice - Poľsko. V súčasnosti prebieha modernizácia tejto železničnej trate na území TNSK. Región je tiež napojený aj na železničnú sieť Českej republiky. Krajom prechádza aj významný cestný koridor (D1) Bratislava - Trenčín - Žilina. Prepojenie regiónov kraja Považie a Ponitrie je v súčasnosti nedostatočné, v roku 2014 sa začala budovať rýchlostná komunikácia R2. TSK má po BSK na svojom území najviac km diaľnic. TSK má

celkovú dĺžku ciest 1 889 km. V počte vozidiel (10,7 % zo všetkých vozidiel SR) patrí na posledné miesto medzi krajmi v SR, pri osobných motorových vozidlách takisto (10,8 %). Z pohľadu prepravy tovaru vykazuje TSK najvyššiu hodnotu spomedzi všetkých krajov: 10648 tis. ton (2012). Trenčianskym samosprávnym krajom preteká rieka Váh, naša druhá najvýznamnejšia rieka. Rieka Váh je zaradená do siete európskych vodných ciest (AGN) ako vodná cesta E 81 a zároveň je súčasťou základnej siete vnútrozemských vodných ciest TEN-T.

V TNSK sa nachádzajú aj letiská pre všeobecné letectvo, a to medzinárodné verejné letisko Prievidza, vnútroštátne verejné letiská Dubnica a Malé Bielice (Partizánske) a zároveň aj vnútroštátne neverejné letisko Trenčín.

TNSK vykazoval v roku 2011 pomerne nízku spotrebu elektrickej energie, takisto nízka je spotreba zemného plynu, predstavuje 6,9 % z celkovej spotreby v SR, spotreba nafty je na úrovni 9,6 %, spotreba vykurovacích olejov je nízka, ako aj spotreba tepla (2,13 %).

TNSK je krajom s takmer najnižšou produkciou komunálneho odpadu (194,8 tis. ton v roku 2012, tzn. 328 kg na obyvateľa. Jeho zhodnotenie dosahuje 16,4 %. Na vodovodnú sieť bolo v roku 2012 napojených 89,8 % obyvateľov, ale na kanalizačnú verejnú sieť je napojených len 59,6 %, čo je menej, ako priemer v SR.

TNSK vykazuje pomerne vysoké hodnoty v produkcii tuhých emisií (4 197,5 ton, čo je 12 % podiel v SR). V produkcii oxidu siričitého je na prvom mieste medzi krajmi v SR s 58,8 % podielom na celkových emisiách SR. Vysoké hodnoty dosahuje aj v produkcii oxidu dusíka (druhé najvyššie z krajov SR, 17,7% podiel), v produkcii oxidu uhoľnatého dosahuje 6,2 % z celkového množstva SR.

Prírodné zdroje TNSK sú bohaté a rôznorodé, veľký význam majú zdroje minerálnych vôd využívaných najmä v kúpeľníctve.

Hlavné disparity TNSK:

- dlhodobá ekonomická nestabilita,
- neochota spolupráce formou klastrov,
- zaostalá oblasť diverzifikácie činností,
- nevysporiadané majetkovo právne vzťahy k pozemkom,
- chránené územia obmedzujú pôdohospodárske aktivity,
- nedostatočné protipovodňové opatrenia,
- nedostatočná podpora domácej produkcie (finančná i marketingová),
- vplyv hospodárskej krízy,
- zaostávanie v technologickom a inovačnom rozvoji,
- nedostatočná spolupráca v rámci vzdelávania s podnikateľskými inštitúciami,
- úpadok tradičného priemyslu – strojárkeho a textilného,
- chátrajúce bývalé priemyselné a poľnohospodárske areály,
- bariéry v oblasti MSP,
- nedostatočne využívaný potenciál cestovného ruchu v kraji,
- nízka kvalita služieb,
- nedostatky v propagácii regiónu,
- nedostatočná podpora komplexných projektov cestovného ruchu,

- nedostatočné telekomunikačné a internetové kapacity v oblasti prenosu dát,
- nedobudované dopravné prepojenia v kraji (napr. R2),
- zlá kvalita ciest hlavne II. a III. triedy,
- neexistencia integrovaného dopravného systému,
- vysoká produkcia emisií v kraji,
- nedostatočné odkanalizovanie územia,
- preťažovanie ciest dopravcami,
- nedostatočné premostenia riek,
- zlá starostlivosť o malé vodné toky,
- nedostatočná sieť a nedostatočná podpora zariadení pre seniorov,
- vysoká miera nezamestnanosti absolventov,
- vysoká miera dlhodobej nezamestnanosti,
- nepriaznivý demografický vývoj v kraji,
- zvyšovanie populácie ohrozenej chudobou a sociálnym vylúčením v kraji,
- zhoršujúca sa zdravotná starostlivosť o obyvateľov kraja.

Hlavné faktory rozvoja TNSK:

- dobrý potenciál v oblasti lesníctva, pestovania obilnín a zemiakov,
- dobré podmienky na výrobu produktov pre priamy predaj,
- zníženie daňového zaťaženia prvovýrobcov,
- podpora vidieckych území,
- podpora komunitného rozvoja,
- doriešenie vlastníckych vzťahov k pozemkom,
- využívanie územia s ohľadom na obyvateľov, ktorí na dnem území žijú,
- riešenie protipovodňových opatrení,
- podpora inovácií a nových technológií,
- pomoc MSP pri zvyšovaní ich konkurencieschopnosti,
- rozvoj tradičných odvetví priemyslu v kraji (strojárstvo, textil, gumárenstvo, elektrotechnika a sklársky priemysel),
- zvýšenie exportu,
- zariadenia pre rozvoj podnikania,
- sila domácich podnikateľských subjektov,
- vznik nových pracovných miest,
- prepojenie škôl s podnikateľmi,
- prílev zahraničných investícií,
- efektívnejšie využívanie zdrojov vody a termálnych prameňov,
- podpora zelených investícií,
- rozvoj informačných technológií,
- kvalitná infraštruktúra v obciach, obnova historických a kultúrnych pamiatok,
- tendencie vývoja smerom k energetickej efektívnosti,
- využitie polohy kraja – logistika smerom západ – východ,
- dostatok kvalifikovanej pracovnej sily,
- rekvalifikácie, celoživotné vzdelávanie s prepojením na požiadavky trhu.

Konkurenčná výhoda

Konkurenčná výhoda TNSK je tvorená tradíciou priemyslu, výhodnou geografickou polohou s nadregionálnymi väzbami na susediacu Českú republiku, cestnou a železničnou dopravnou infraštruktúrou na úrovni TEN-T (časť regiónu TNSK - Považie), primeranou technickou infraštruktúrou pre energetiku a životné prostredie, dostatkom kvalifikovanej pracovnej sily, prírodnými zdrojmi, kultúrnymi pamiatkami, kúpeľníctvom a značným potenciálom na rozvoj turizmu.

Očakávané vplyvy:

- znižovanie miery nezamestnanosti a tým príspevok k zníženiu populácie ohrozenej sociálnym vylúčením,
- zlepšenie podnikateľského prostredia a zvýšenie hospodárskeho rastu cez zavádzanie inovácií a vznik klastrov, podnikateľských inkubátorov, vedecko-technologických parkov, prípadne využitím existujúcich priemyselných parkov,
- konkurencieschopné poľnohospodárstvo a lesníctvo,
- zvýšenie adaptability pracovnej sily,
- zníženie množstva emisií, kde patrí TNSK medzi najväčších znečisťovateľov spomedzi všetkých krajov (hlavne oxidu siričitého),
- rozvoj Hornej Nitry vybudovaním dopravného prepojenia s Považím cez rýchlostnú cestu R2,
- zlepšenie dopravnej dostupnosti verejnou osobnou dopravou,
- rozvoj cestovného ruchu a turizmu v kraji,
- implementácia komplexných projektov,
- zvýšená kvalita ciest,
- príchod ďalších investorov do regiónu.

Priority v rámci prioritných oblastí (PO) nadväzujúce na 3 priority v stratégii Európa 2020:

Inteligentný rast: vytvorenie hospodárstva založeného na znalostiach a inovácií

- podpora vytvárania nových pracovných miest v celom území kraja, prioritne v oblastiach s vysokou pridanou hodnotou a so zameraním prevažne do okresov postihnutých útlmom ťažby uhlia a výroby energie spaľovaním uhlia (okresy: Partizánske, Prievidza, Bánovce n/B, Považská Bystrica), vytvárať pracovné príležitosti najmä pre ekonomicky aktívne obyvateľstvo, ktoré dochádza za prácou do iných regiónov (približne 22 000 ekonomicky aktívneho obyvateľstva), najviac do Bratislavy a do susediacich krajov Českej republiky,
- inovačný potenciál regiónu by sa mal zamerať na inovácie tradičných odvetví priemyslu v Trenčianskom regióne (t. j. strojársky, elektrotechnický, textilný, gumársky, sklársky) a na oblasti lesného hospodárstva a poľnohospodárstva ako aj na vytváranie podmienok pre transformáciu upadajúcich odvetví (napr. baníctvo),
- podpora podnikania, podpora všetkých foriem koordinácie, komunikácie a kooperácie medzi podnikateľskými subjektmi v regióne (klastre, priemyselné parky, inkubátory, atď.), podpora MSP cez rôzne finančné nástroje (pôžičkové programy a pod.), skvalitnenie služieb pre MSP,

- podpora vzniku rôznych foriem spolupráce verejného a súkromného sektora vo všetkých oblastiach hospodárstva TNSK.

Udržateľný rast: podporovanie ekologickejšieho a konkurencieschopnejšieho hospodárstva, ktoré efektívnejšie využíva zdroje

- podpora rastu konkurencieschopnosti poľnohospodárstva a lesníctva - zvyšovať efektívnosť poľnohospodárskej produkcie, adaptácia poľnohospodárstva na podmienky trhu (regionálna značka, ekologické poľnohospodárstvo a i.),
- podpora rastu v sektore služieb – prioritne služby v oblasti cestovného ruchu a kúpeľníctva (efektívnejšie využitie potenciálu CR, skvalitnenie služieb, podpora budovania turistickej infraštruktúry, využitie podzemných vôd, a i.),
- zvyšovanie kvality života – regenerácia sídiel, zabezpečenie dostupnosti kvalitných základných služieb (vzdelávanie, zdravotníctvo, sociálne služby), rast ekonomických a pracovných príležitostí, ochrana životného prostredia – ochrana vôd (budovanie a rekonštrukcia vodovodov, kanalizácií, ČOV, zabezpečenie územia z hľadiska ochrany pred povodňami), ochrana ovzdušia (zvýšenie energetickej hospodárnosti budov, využívanie obnoviteľných zdrojov energie), odpadové hospodárstvo (budovanie zariadení na zhodnocovanie odpadov, sanácia starých ekologických záťaží).

Inkluzívny rast: podporovanie hospodárstva s vysokou mierou zamestnanosti, ktoré zabezpečí sociálnu a územnú súdržnosť

- budovanie cestných komunikácií nadregionálneho a regionálneho významu, modernizácia a rekonštrukcia ciest II. a III. triedy a miestnych komunikácií vrátane výstavby obchvatov miest a obcí – prioritne vybudovanie rýchlostnej cesty R2 na cez územie TSK od diaľnice D1 s prepojením v okrese Prievidza na BBSK, budovanie a rekonštrukcia cyklotrás, vrátane budovania infraštruktúry pre nemotorovú cyklistickú dopravu v obciach a medzi obcami,
- rozvoj ľudských zdrojov cez systém celoživotného vzdelávania a cieľenej rekvalifikácie dostupnej pracovnej sily smerom k potrebám trhu práce, prepojenie vzdelávacích inštitúcií a programov s požiadavkami podnikov.

Tabuľka č. 34 Strategické ciele pre Trenčiansky samosprávny kraj:

	2008	2009	2010	2011	2012	2020
1. Miera zamestnanosti (vo veku 20 – 64 rokov v %)	71,8	68,5	67,5	67,5	66,8	70
2. Výdavky na výskum a vývoj (% z HDP v PKS, SR)	0,07	0,07	0,07	0,04		0,1
3. Miera vysokoškolsky vzdelanej populácie (% vo vekovej skupine 30 až 34 rokov)				24,44		27
4. Populácia ohrozená chudobou a sociálnym vylúčením (% populácie)	19,3	18,5	19,1	17,6	15,7	15
5. Regionálny HDP (PKS, v mil.)	9834	9078	9484	9902	-	10000
6. Podiel zhodnocovaného komunálneho odpadu (v %)	7,2	10,7	12,9	13,0	16,4	50
7. Podiel obyvateľov zásobovaných z verejných vodovodov (v %)	73,5	88,8	89,0	89,5	89,8	95
8. Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizačnú sieť (v %)	47,0	58,1	58,3	59,0	59,6	70
9. Produkcia tuhých emisií (v tonách)	4 312,0	4 145,5	3 843,3	4197,5	4171,5	4000
10. Produkcia oxidu uhoľnatého (v tonách)	10043,0	10481,2	11476,4	11151,4	10918,2	10 000

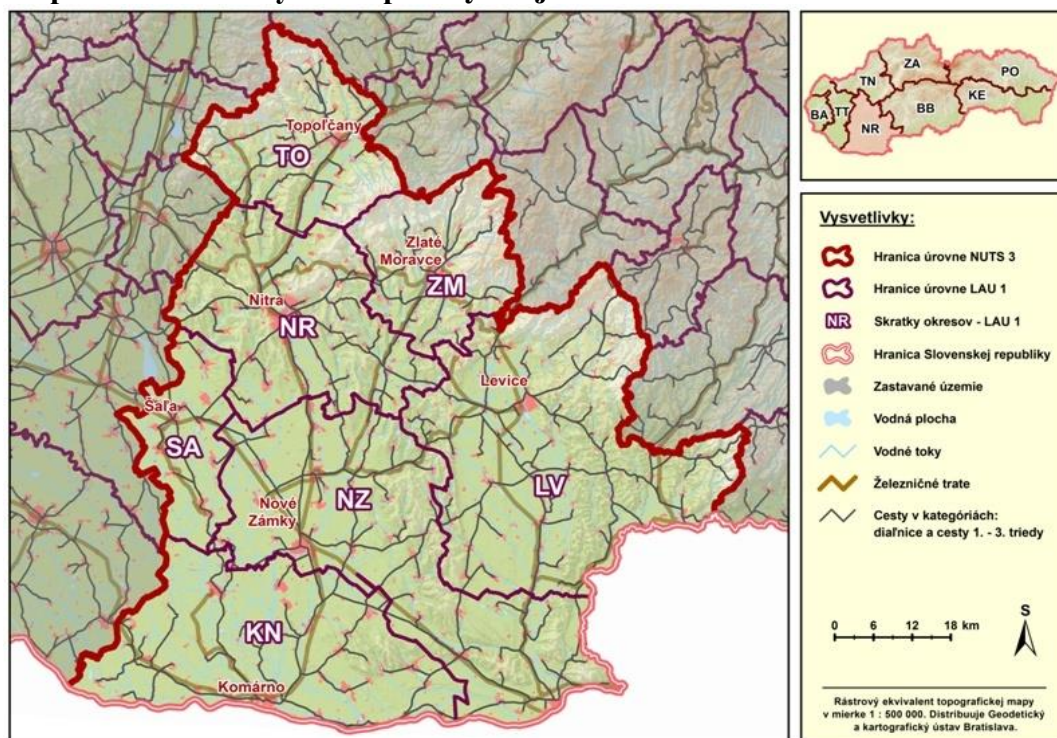
Zdroj: ŠÚ SR

5.4 Nitriansky samosprávny kraj

Základná charakteristika kraja k 31. 12. 2012
--

Rozloha kraja (v km²)	6343,8	Najväčšie mestá
Počet obyvateľov kraja (v tis. osôb)	688,4	Nitra
Hustota obyvateľstva v kraji na km²	108,5	Nové Zámky
Počet obcí	354	Komárno
- z toho miest	15	Levice
Miera evidovanej nezamestnanosti v %	14,08	Topoľčany
HDP na obyvateľa v roku 2011 (v PKS)	16 916	
% porovnanie s EÚ 28	67	

Mapa č. 5 Nitriansky samosprávny kraj

Zdroj: vlastné spracovanie

Charakteristika Nitrianskeho samosprávneho kraja ako východisko pre jeho rozvoj

Nitriansky samosprávna kraj (NSK) je prevažne vidiecky, konvergujúci, pomaly rastúci región SR, s primeranou atraktivitou a pozíciou, priemerným stupňom pripravenosti na inovácie, priemerne konkurencieschopný mimo centra rozvojových aktivít EÚ a s možnosťou cezhraničnej spolupráce s Maďarskom. NSK má stredný inovačný potenciál.

NSK sa počtom 688 400 obyvateľov k 31. 12. 2012 zaraďuje na 4. miesto v medzikrajskom porovnaní a podielom 12,72 % na úhrne SR. S hustotou osídlenia 109 obyvateľov na km² je piatym najobývanejším samosprávnym krajom SR. V mestách žije 46 % obyvateľov, nadpolovičná časť obyvateľstva teda žije vo vidieckych sídlach. V NSK je možné pozorovať výrazné zmeny v demografickom vývoji, ktoré sú odrazom ekonomickej a sociálnej situácie kraja. Prejavujú sa dlhodobéjšie tendencie spomaľovania reprodukcie obyvateľstva a znižovania prirodzeného prírastku obyvateľstva, ktorý v roku 2012 dosiahol -1 683 osôb (-2,44 osôb na 1000 obyvateľov). Pokračuje proces starnutia obyvateľstva.

Priemerný vek obyvateľov kraja v roku 2012 bol 40,78 rokov a index starnutia v roku 2012 dosiahol hodnotu 106,93.

V NSK bolo v roku 2011 priemerne zamestnaných 120 275 osôb, čo je o 0,7 % viac ako v roku 2010. Z tohto počtu zamestnancov pracovalo 0,9 % v zahraničí a 2,7 % bolo zdravotne postihnutých. Evidovaná miera nezamestnanosti k 31.12.2013 dosiahla úroveň 12,52 %. Regionálne rozdiely na úrovni okresov kraja vykazujú rôzne trendy - najvyššia zamestnanosť je v okrese Nitra a dlhodobá najvyššia miera nezamestnanosti je v okresoch Komárno (17,69 %), Levice (13,80 %) a Nové Zámky (12,49 %). Vzdelanostná úroveň obyvateľov Nitrianskeho kraja je nižšia oproti priemeru Slovenska, pričom vzdelanie pracovnej sily nekorešponduje s požiadavkami trhu práce. Na zamestnanosti v kraji sa najvýraznejšie podieľali odvetvia priemyslu, veľkoobchod, maloobchod, školstvo a poľnohospodárstvo. Priemerná hrubá nominálna mesačná mzda dosiahla v roku 2012 úroveň 776 €, a tak sa Nitriansky kraj radí k regiónom s nižšou nominálnou mzdou.

Školstvo v NSK podľa údajov Ústavu informácií a prognóz školstva počet detí v materských školách v NSK v posledných rokoch stúpol (o 2,9 % za obdobie 2006 – 2011). Počet materských škôl v tom istom období však poklesol (o 1,95 % za sledované obdobie). V roku 2012 navštevovalo 406 štátnych a cirkevných materských škôl spolu 17 794 detí. U základných škôl došlo k poklesu ich počtu (o 4,2 %), počet žiakov základných škôl poklesol (o 19,9 % za sledované obdobie). V školskom roku 2012 bolo v NSK 305 základných škôl, z toho 286 štátnych, 18 cirkevných a jedna súkromná, ktoré navštevovalo 51 087 žiakov (čo je o 10 957 menej ako v roku 2005). Pri stredných odborných školách klesá počet študentov (o 15,8 % za obdobie 2008-2011). Počet gymnázií je za sledované obdobie stabilizovaný, počet študentov však poklesol (o 30,8 % za sledované obdobie). V kraji je 27 gymnázií, 60 SOŠ a 2 konzervatóriá. V sledovanom období sa znížil počet študentov na vysokých školách o 8,8 %. V NSK majú sídlo 3 univerzity, ktoré popri výchovno-vzdelávacom procese zabezpečujú aj vedecko-výskumnú činnosť. Rozhodujúca časť výskumných kapacít je viazaná na základný výskum. Vyplýva to jednak zo vzdelávacieho charakteru univerzít a z profilácie ich fakúlt ako aj od možností získania finančných zdrojov, ktoré sú viazané na stanovené výskumné priority. Podnikový výskum a vývoj v NSK vychádza z výrobného zamerania veľkých a stredných podnikov alokovaných na území kraja. V Nitre má svoje sídlo Univerzita Konštantína Filozofa s 5 fakultami a Slovenská poľnohospodárska univerzita, ktorú tvorí 6 fakúlt. V Komárne pôsobí Univerzita J. Selyeho s 3 fakultami. Okrem toho tu pôsobia vysunuté pracoviská univerzít so sídlom v Bratislave aj Maďarsku.

Zdravotná starostlivosť je poskytovaná v zdravotníckych zariadeniach, ktorých celkový vývoj počtu v NSK zaznamenal kolísajúce tendencie, pod čo sa najvýraznejšie podpísali zariadenia ambulantnej zdravotnej starostlivosti. Ich počet v roku 2012 dosiahol 1 317 zariadení ambulantnej zdravotnej starostlivosti. V súčasnosti je v kraji 9 nemocníc s počtom postelí 3 488. Počet lôžok v zdravotníckych zariadeniach spolu zaznamenal pokles od roku 2005 pokles o takmer 18 %. Prebieha transformácia zdravotníckych zariadení, pri ktorej dochádza k zmene jedného typu zdravotníckeho zariadenia za iný typ. Túto situáciu potvrdzuje vývoj v počte odborných liečebných ústavov a liečební v rokoch 2011 - 2013.

V oblasti kultúry je NSK krajom s vysokou koncentráciou veľtrhov, výstav a festivalov a kultúrohistorickým potenciálom. Medzinárodné renomé má Nitrianske divadlo Andreja Bagara so svojím divadelným festivalom, okrem neho je tu ďalších 5 divadiel, počet návštevníkov v roku 2012 zaznamenáva nárast (oproti roku 2008 o 8 744 návštevníkov). Kraj

tiež disponuje sieťou múzeí a galérií. Kraj má fungujúcu sieť 285 knižníc. Počet aktívnych používateľov knižníc v roku 2012 bol 55 162 (oproti roku 2008 pokles o 4 895 aktívnych užívateľov). Nachádzajú sa tu aj 3 astronomické zariadenia.

V roku 2012 bolo v kraji dokončených 1 652 bytov, čo je nárast v porovnaní s rokom 2008 o 225 bytov. Najviac bytov bolo v roku 2012 dokončených v okrese Nitra, Komárno a Topoľčany. Priemerná obytná plocha dokončeného bytu v NSK v roku 2012 bola 72,5 m².

Regionálny hrubý domáci produkt (v bežných cenách) v roku 2011 dosiahol v NSK 7 889 mil. €. Regionálna hrubá pridaná hodnota v bežných cenách v roku 2011 dosiahla 7 136 mil. €. V prepočte na obyvateľa vytvoril Nitriansky kraj v roku 2011 HDP v PKS vo výške 16 916.

Podnikateľská aktivita v kraji je priemerná. V roku 2012 v kraji pôsobilo 23 004 právnických osôb a 48 679 fyzických osôb - podnikateľov. So zahraničnou účasťou sa v NSK nachádza 3895 subjektov. V porovnaní rokov 2012 a 2010, v roku 2012 počet právnických osôb stúpol (o 2124 subjektov) a počet fyzických osôb podnikateľov klesol (o 2958 subjektov).

Prílev priamych zahraničných investícií (PZI) do NSK postupne stúpa. Významný prílev bol zaznamenaný v roku 2008, kedy dosiahli PZI v kraji úroveň 1 399 mil. €, čo predstavuje 3,9 % v rámci SR. V roku 2012 dosiahli PZI v kraji úroveň 1 612 mil. €. Takmer tretina z tohto objemu (493 mil. €) smerovala do okresu Nitra.

NSK patrí k najteplejším oblastiam a najproduktívnejším poľnohospodárskym regiónom SR s celkovou výmerou poľnohospodárskej pôdy 466 805 ha s najväčším podielom poľnohospodárskej pôdy v SR. Priemerná ročná teplota (údaje získané meraním v meteorologickej stanici v Hurbanove v roku 2011) je 11,1 °C. Na poľnohospodárskej produkcii SR sa podieľa najvyšším podielom na tržbách z predaja výrobkov z prvovýroby (v roku 2012 486,81 mil. €). Najväčší podiel na štruktúre osiatych plôch majú obilniny (v roku 2012 spolu 64,72 %) a olejniný (v roku 2012 spolu 22,23 %). Výmera obilnín spolu v NSK predstavuje viac ako jednu tretinu (35,1 %) z celkovej výmery pestovaných obilnín v SR. Kraj má významné miesto v pestovaní viniča na Slovensku. Základnou štruktúrou živočíšnej výroby je chov hovädzieho dobytká, ošipáných a hydiny.

V rámci cestovného ruchu Nitriansky samosprávny kraj zaznamenal oproti roku 2012 zvýšenie počtu ubytovaných návštevníkov o 20 488 z toho cudzincov o 5 217, čo sa prejavilo aj v percentuálnom zvýšení podielu kraja v rámci SR. Počet prenocovaní návštevníkov sa zvýšil z 576 406 v roku 2012 na 612 661 v roku 2013 čo činí 16,3 % index. Tržby za ubytovanie v zariadeniach v rámci NSK sa zvýšili v roku 2013 o 1 150 815 €, čo činí 107,8 %. Okrem Nitrianskeho samosprávneho kraja zaznamenal zvýšený počet návštevníkov v roku 2013 oproti roku 2012 iba Bratislavský kraj, Prešovský a Košický samosprávny kraj.

Inovačný potenciál regiónu by sa mal v budúcnosti zamerať na inovácie v oblasti poľnohospodárstva, k nemu nadstavbové a doplnkové odvetvia a spracovanie potravín, plastikársky priemysel a výskum a vývoj materiálov a energetika.

Oblasť Nitry síce má rovnaké štrukturálne problémy v oblasti výskumu, vývoja a inovácií ako zvyšok Slovenska, nedostatočné prístrojové vybavenie a nedostatočná technická infraštruktúra výskumu a vývoja, ale v kraji je sústredená významná a jedinečná vedeckovýskumná základňa pre oblasť poľnohospodárstva.

Skladba priemyselných odvetví je pestrá, dominantné miesto má krajské mesto Nitra. Medzi ťažiskové odvetvia kraja patrí chemický, strojársky, elektrotechnický a farmaceutický priemysel. V okrese Šaľa sa nachádza dôležitý chemický závod Duslo, a.s., v ktorom sa spracúva zemný plyn a vyrábajú dusíkaté hnojivá a gumárenské chemikálie.

Bežné výdavky na výskum a vývoj dosiahli v roku 2011 viac ako 17,1 mil. €. Oproti roku 2006 sa tento objem znížil o 17,2 %, čo predstavovalo pokles o 2,9 mil. €. V roku 2010 sa na pracoviskách v rámci NSK venovalo výskumu a vývoju 1 865 pracovníkov, čo je pokles oproti roku 2006 o 18 % (pokles o 337 pracovníkov vedy a výskumu).

NSK je pomerne dobre dopravne prepojený s ostatnými časťami SR. Územím NSK neprechádzajú žiadne diaľničné úseky, preto najdôležitejším cestným prepojením je rýchlostná cesta R1, ktorá spája Trnavu, Nitru a Banskú Bystricu, s dĺžkou 167 km. Dopravným uzlom je mesto Nitra. NSK má celkovú dĺžku ciest 2 602,22 km (rok 2012). Z toho tvoria cesty I. a II. triedy spolu 993,7 km, cesty III. triedy dĺžku 1 540,8 km a rýchlostné cesty dĺžku 67,97 km (rok 2011). V NSK sa nachádzajú aj letiská pre všeobecné letectvo, a to medzinárodné verejné letisko Nitra, vnútroštátne verejné letisko Nové Zámky a vnútroštátne neverejné letisko Šurany.

Železničnú sieť Nitrianskeho kraja tvorí 13 tratí s dĺžkou 638 km. Najvýznamnejšia je trať č. 130 Bratislava – Štúrovo, ktorá je súčasťou tvorí časť paneurópskeho železničného koridoru č. IV a spája Drážďany a Istanbul. Táto trať je zároveň zaradená do 7. koridoru nákladnej železničnej dopravy RFC (Európska železničná sieť pre konkurencieschopnú nákladnú dopravu) s dôležitým železničným uzlom Nové Zámky, kde sa tento koridor rozvetvuje v smere do Komárna a Štúrova.

Vodná doprava má špecifické postavenie a jej význam rastie. V Nitrianskom samosprávnom kraji ústi rieka Váh do rieky Dunaj v meste Komárno. Na rieke Váh sa plánuje dobudovanie Vážskej vodnej cesty (VVC). V NSK sa nachádzajú prístavy Komárno a Štúrovo. Ďalšie vodné toky vyskytujúce sa na území NSK sú Hron, Ipel' a Nitra. Verejný prístav Komárno je dôležitý z hľadiska rozvoja nákladnej vodnej dopravy v danom regióne.

V oblasti energetiky v NSK sú v prevádzke 2 bloky Atómovej elektrárne Mochovce (EMO) o výkone 2 x 470 MW. V súčasnosti prebieha výstavba 3. a 4. bloku EMO. Jadrová elektráreň Mochovce pokrýva približne 11 % spotreby elektrickej energie na Slovensku.

Na území kraja sa nachádzajú ďalšie zdroje elektrickej energie pracujúce do prenosovej elektrizačnej sústavy, malé vodné elektrárne (MVE). Tieto zdroje sú svojim výkonom zanedbateľné. Ich prínos je v ekologickom využití hydropotenciálu. Územím NSK prechádza tranzitný ropovod a tranzitný plynovod. Dôraz sa kladie na zvyšovanie využitia obnoviteľných zdrojov energie vrátane slnka.

Najväčšími spotrebiteľmi plyných palív v roku 2012 v NSK boli priemyselné odvetvia na výrobu chemikálií, dodávka elektriny, plynu a pary, výroba potravín a výroba ostatných nekovových výrobkov. Najväčšiu spotrebu elektriny v kraji mali v roku 2012 výroba chemikálií, výroba výrobkov z gumených materiálov, dodávka vody, výroba elektrických zariadení.

Podiel slnečnej energie na vyrobenej a dodanej elektrine v roku 2012 bol 2,95 %. Slovenské elektrárne majú od marca 2010 v prevádzke dve vlastné fotovoltaičné elektrárne. Jedna z nich

je v Mochovciach, prostredníctvom 4 136 panelov umiestnených pri atómovej elektrárni ročne vyrobí takmer 1 000 MWh elektriny. Slnecná elektrina sa využíva pre vlastnú netechnologickú spotrebu stavby 3. a 4. bloku atómovej elektrárne Mochovce, čím z Mochoviec robí absolútne čistý zdroj s nulovými emisiami skleníkových plynov.

NSK vykazuje celkovo nízku spotrebu elektrickej energie, ktorá je v rámci krajov SR tretia najnižšia, na úrovni 6,5 %. Spotreba zemného plynu je však druhá najvyššia (18,5 %) hneď po BSK. Spotreba tepla je na úrovni 1,20 %, motorovej nafty na úrovni 11,7 % a vykurovacích olejov 0,04 %.

Nitriansky samosprávny kraj vyprodukoval v roku 2012 257,2 tis. ton komunálneho odpadu, čo predstavovalo na obyvateľa 373 kg. Zhodnotenie bolo v tom istom roku na úrovni 13 %.

Z hľadiska ekonomickej náročnosti je NSK najmenej náročný na tvorbu odpadov, keď na 1 mil. € vyprodukovaného HDP na území kraja sa v roku vyprodukovalo cca 62 ton odpadov, (priemer SR je 109,71). Z pohľadu skládok odpadu k roku 2009 sa v Nitrianskom kraji nachádzalo 21 známych skládok s najväčším počtom v okresoch Levice (6) a Nové Zámky (5) so súhrnnou kapacitou za Nitriansky kraj 5840789 m³. V NSK sa tiež nachádza niekoľko kompostární odpadu so súhrnným množstvom uloženého odpadu 33 793 ton. Zásobovanie pitnou vodou v NSK je lepšie ako celoslovenský priemer. Najvýznamnejším zdrojom podzemnej vody je oblasť Žitného ostrova. Napojenie obyvateľov NSK na kanalizačnú sieť však výrazne zaostáva za napojením na vodovodnú sieť. V roku 2012 bolo na kanalizačnú sieť napojených iba 50,2 % obyvateľov, NSK tak nedosiahol celoslovenský priemer (62,4%).

Prírodné zdroje NSK. Reliéf kraja má prevažne nížinný charakter. Podstatnú časť juhu a juhovýchodu kraja zaberá kvalitná poľnohospodárska pôda. Kraj, najmä jeho južné oblasti sú bohaté na výskyt vodných zdrojov. Z hľadiska prírodného bohatstva vyniká kraj v oblasti termálnych prameňov v Podhájskej, Patinciach, Komárne, Poľnom Kesove a Štúrove. Územím kraja preteká viacero riek - najdlhšia slovenská rieka Váh, ďalej Dunaj, Nitra, Hron, Ipel' a Žitava, pričom veľtok európskeho významu Dunaj a rieka Ipel' tvoria prirodzenú štátnu hranicu s Maďarskom. Na území kraja je 14 národných prírodných rezervácií, 47 prírodných rezervácií, 24 prírodných pamiatok a 64 chránených areálov. Na územie NSK zasahuje chránená krajinná oblasť Štiavnické vrchy (okres Levice), chránená krajinná oblasť Ponitrie (okres Nitra, Topoľčany, Zlaté Moravce).

Hlavné disparity NSK:

- klesajúci trend vývoja počtu obyvateľov, znižovanie pôrodnosti, starnutie obyvateľstva,
- vysoká miera dlhodobej nezamestnanosti,
- veľký odliv pracovnej sily mimo región,
- vzdelanie pracovnej sily nekorešponduje s požiadavkami trhu práce,
- nedostatočné využívanie dobrej geografickej polohy kraja v oblasti cestovného ruchu vzhľadom na chýbajúce napojenie na medzinárodné dopravné koridory,
- nedostatok a zlý technický stav infraštruktúry v oblasti kultúry, športu a rekreácie,
- nízka miera inštitucionalizácie cestovného ruchu v regióne,
- nízka kvalita služieb a neexistujúca iniciatíva na posilnenie kvality služieb,
- nízky stupeň podnikateľskej aktivity v regióne,
- nedostatočne rozvinutý terciárny sektor najmä v oblasti trhových služieb,

- veľké rozdiely v ekonomickej výkonnosti subregiónov,
- riziko prerušenia sociálnych väzieb medzi obyvateľmi územných oblastí NSK, úpadok sociálneho kapitálu, postupné vyľudňovanie území,
- vysoký podiel výroby s nízkou pridanou hodnotou,
- nízka ekonomická konkurencieschopnosť veľkej časti poľnohospodárskych podnikov,
- nízka úroveň diverzifikácie vidieckeho hospodárstva,
- nedostatočne rozvinutá spolupráca a partnerstvá medzi podnikateľmi a obcami na miestnej úrovni,
- nedostatočná prepojenosť výskumu a praxe,
- nedostatočná účasť vedcov a výskumníkov v medzinárodných inovačných a výskumných sieťach,
- absentujúca integrácia výskumných inštitúcií,
- chýbajúce, resp. nedostatočné dopravné napojenie kraja na medzinárodné dopravné koridory, nedostatok ciest nadradenej rýchlostnej dopravnej infraštruktúry, nedostatok rýchlostných železničných tratí, absencia terminálov kombinovanej dopravy,
- nedostatočne rozvinutá cestná dopravná infraštruktúra a zlý technický stav jej niektorých častí,
- nedostatočná kvalita ciest II. a III. triedy,
- neexistencia integrovaného dopravného systému,
- nedostatočná sieť cykloturistických trás v napojení na celoslovenskú sieť cyklotrás,
- slabé značenie existujúcich cyklotrás a ich vedenie frekventovanými cestnými trasami (formálne cyklotrasy),
- nedostatočne diverzifikovaná železničná sieť, nízky podiel tratí so zrýchlenými spojmami,
- nedostatočné využívanie vodnej prepravy na Dunaji a splavniteľných úsekoch povodia riek Váh, Nitra a Hron,
- nekonceptné riešenie previazanosti sociálnych a zdravotníckych služieb vo vzťahu k seniorom a občanom s postihnutím (terénne soc. služby),
- absencia vybraných sociálnych služieb, ich nedostatočné pokrytie zo strany obcí,
- nevyváženosť spádových území pre poskytovanie služieb prvej lekárskej pomoci,
- absencia realizácie cestných obchvatov, na dôležitých cestných ťahoch v okolí centrálnych miest,
- nedostupnosť základnej vodohospodárskej infraštruktúry v niektorých obciach NSK,
- zastaranosť fondu zariadení vodohospodárskej infraštruktúry v NSK,
- nízky podiel energie vyrábaných z alternatívnych OZE, absencia riadnej operatívnej infraštruktúry pre zhodnocovanie energetického potenciálu z OZE,
- environmentálna záťažnosť centrálnych sídelných oblastí na území okresov NSK, záťaženie obyvateľstva hlukom – najmä v mestách a v blízkosti dopravných ťahov,
- ohrozujúce podmienky pre rozvoj biodiverzity v CHÚ NSK,
- rozširovanie inváznych druhov a ich podiel na odstraňovaní biodiverzity,
- výskyt lokálnych znečistení v okolí sídiel, zakladanie čiernych skládok, výskyt nebezpečných odpadov,
- nízky podiel materiálovo a energeticky zhodnotených odpadov na celkovom vzniku odpadov,
- nedobudované kapacity skladovania odpadov zo živočíšnej výroby,
- nedostatočný systém ochrany pred povodňami vrátane regulácie vodných tokov a monitorovacieho systému povodní,
- nedostatočná informovanosť občanov o činnosti a cieľoch regionálnej samosprávy.

Hlavné faktory rozvoja NSK:

- výhodná prírodno-geografická poloha územia,

- veľká variabilita prírodných podmienok a vysoká biodiverzita prostredia,
- existencia vedecko-výskumnej základne vzdelávacích a poradenských inštitúcií, dostatočne početná a kvalifikovaná pracovná sila vo výskume a vývoji, existencia technických a biologických služieb,
- rozvinutý systém vzdelávania v rámci univerzít a stredných škôl, celoživotného vzdelávania,
- dlhodobá tradícia pôsobenia nitrianskych divadelných súborov,
- existencia významných kultúrno-historických pamiatok a tradícií,
- významné zdroje geotermálnych a liečivých vôd,
- dobré podmienky pre realizáciu vybraných špecifických aktivít cestovného ruchu,
- existencia stredísk cestovného ruchu s medzinárodným významom, využívajúcich geotermálne zdroje,
- rozvoj odvetví založených na využívaní prírodného potenciálu regiónu (multifunkčné poľnohospodárstvo),
- dostatok voľných hnedých a zelených zón pre budovanie priemyselných parkov a zón,
- potenciál pre rozvoj spracovateľského potravinárskeho priemyslu a iných spracovateľských odvetví,
- podpora domácich a zahraničných investorov s cieľom tvorby nových pracovných miest,
- podpora podnikateľského prostredia pre rozvoj MSP v oblasti obchodu a služieb,
- pestovateľské a chovateľské tradície, vysoká kvalita výrobného faktoru – pôdy, dostatok poľnohospodárskych odborníkov,
- podpora rozvoja dopravnej infraštruktúry,
- podpora zelených investícií,
- prítomnosť uzla železničnej dopravy s dôležitými traťami pre diaľkovú osobnú, nákladnú a kombinovanú dopravu,
- vodná cesta na Dunaji s verejnými prístavmi v Komárne a Štúrove s medzinárodným významom,
- prítomnosť podzemných a povrchových vodných zdrojov, riek a vodných nádrží lokálneho a národného významu,
- zastúpenie rôznych typov CHÚ (chránených území) s nadnárodným, regionálnym a lokálnym významom v NSK,
- pomerne intenzívna biodiverzita rôznych vzácnych biotopov, vyskytujúca sa v CHÚ NSK, výrazný podiel týchto ekoštruktúr na tvorbe krajiny,
- strategické postavenie kraja v oblasti zásobovania a tranzitu elektrickej energie, ropy a zemného plynu, prítomnosť tranzitných, inžinierskych sietí strategického, európskeho významu (tranzitný ropovod a plynovod),
- prevádzka JE Mochovce, budovanie 2. bloku JE,
- prítomnosť lokálnych malých vodných elektrární,
- existencia technológií pevného a širokopásmového prístupu k e-službám,
- vybudovaný systém odpadového hospodárstva so zbernými dvormi a zariadeniami na zber a zhodnocovanie odpadu,
- rastúci podiel zložky zhodnoteného odpadu na celkovom odpade a zavádzanie triedeného zberu do miest a obcí.

Konkurenčná výhoda

Konkurenčná výhoda NSK je tvorená vysokým inovačným potenciálom a vysokokvalifikovanou pracovnou silou v oblasti poľnohospodárstva a chemického priemyslu a predpokladmi pre rozvoj biotechnológií, poľnohospodárskej a potravinárskej výroby. V kontexte nadnárodného významu je súčasťou vznikajúcej rozvojovej sídelnej osi

medzi hlavnými metropolami 3 susediacich štátov, ktoré sú súčasťou dynamicky sa rozvíjajúceho „tzv. zlatého trojuholníka“ na osi Wien – Bratislava – Győr / Budapešť.

Očakávané výsledky:

- zvýšenie inovačnej kapacity a potenciálu najmä v oblasti poľnohospodárstva, potravinárstva, chemického priemyslu a alternatívnych zdrojov energie,
- komplexný rozvoj vidieka, udržateľný rozvoj krajiny ako súčasti kvality života v regióne,
- zvýšenie orientácie regionálnej ekonomiky na rozvoj služieb v sociálnej a zdravotníckej oblasti,
- využívanie výsledkov výskumu a vývoja v praxi,
- intenzívnejšie presadzovanie znalostnej ekonomiky v podmienkach kraja,
- transformáciou hospodárskej základne kraja na odvetvia s vyššou tvorbou pridanej hodnoty a na odvetvia využívajúce endogénny potenciál sa dosiahne multiplikačný efekt v podobe rastu hospodárskej výkonnosti kraja, rastu zamestnanosti, zlepšovaniu kvalifikačnej štruktúry zamestnancov,
- kvalitná dopravná infraštruktúra a modernizované cesty II. a III. triedy,
- rast zamestnanosti v kraji a znižovanie miery nezamestnanosti,
- rastúca atraktivita kraja pre domácich aj zahraničných návštevníkov, ktorá sa v konečnom dôsledku prejaví v raste zamestnanosti v cestovnom ruchu,
- zvýšenie energetickej sebestačnosti kraja,
- skvalitnenie formálneho a celoživotného vzdelávania,
- zabezpečenie skvalitnenia poskytovaných sociálnych služieb a zdravotnej starostlivosti,
- budovanie spolupráce a vytváranie partnerstiev prinesie nepriame efekty na celý sociálno-ekonomický rozvoj regiónu; efektívnejšie využívanie verejných prostriedkov,
- posilnenie pozície poľnohospodárstva v kraji, diverzifikáciou, prehlbovaním a rozširovaním svojich aktivít sa stanú podniky konkurencieschopnými, čím podpora ekonomický rozvoj na vidieku,
- lepšie a efektívnejšie využívané lokálne zdroje na vidieku,
- vybudovaná a udržiavaná optimálna sieť rôznych možností dopravy, ktoré budú medzi sebou prepojené, posilnenie pozície kraja a zvýšenie konkurencieschopnosť nielen v rámci krajiny, ale aj v zahraničí,
- environmentálna stabilita v krajine v oblasti prírodných katastrof ako sú povodne,
- zlepšenie dopravnej dostupnosti verejnou osobnou dopravou,
- vybudované efektívne systémy nakladania s odpadmi, čím sa výrazne zníži množstvo odpadov vyprodukovaných v kraji.

Rozvojová vízia NSK

Nitriansky samosprávny kraj bude dynamicky sa rozvíjajúci región využívajúci exogénne aj endogénne rozvojové zdroje. Hospodárstvo bude založené na moderných technológiách produkujúcich výrobky s vysokou pridanou hodnotou. Moderné a efektívne multifunkčné poľnohospodárstvo produkujúce dostatok kvalitných potravín, poskytujúce atraktívne pracovné príležitosti pre vidiecke obyvateľstvo, bude spolu s cestovným ruchom osou integrovaného rozvoja vidieckeho priestoru. Východiskom pre dosiahnutie týchto cieľov bude kvalitný integrovaný systém vzdelávania, poskytujúci občanom lepšie možnosti realizácie v profesijnom aj osobnom živote. Rastúca kvalita života bude sprevádzaná udržateľným rozvojom kvality zložiek životného prostredia a krajiny.

Globálny cieľ

Zvýšenie konkurencieschopnosti Nitrianskeho samosprávneho kraja v spoločnom európskom priestore prostredníctvom udržateľného rastu hospodárstva, zvýšenia ochrany

zložiek životného prostredia a krajiny a zlepšenia životných podmienok svojich obyvateľov. Naplnením globálneho cieľa programu, ktorý vychádza z prijatej spoločnej vízie chce NSK do roku 2018 dosiahnuť:

- zvýšenie podielu regionálneho HDP na národnom HDP a zníženie miery nezamestnanosti v kraji.

Priority v rámci prioritných oblastí (PO) nadväzujúce na 3 priority v stratégii Európa 2020:

Inteligentný rast: vytvorenie hospodárstva založeného na znalostiach a inovácii

Podpora výskumu a vývoja vrátane transferu výsledkov a technológií do praxe - Posilňovanie výskumného, vývojového a inovačného potenciálu NSK s cieľom zvýšiť výkonnosť a efektívnosť ekonomických odvetví na úroveň EÚ. Rozvoj vedy a výskumu sa bude orientovať predovšetkým na pôdohospodárstvo, uplatnenie biotechnológií a na strojárstvo.

Vytváranie podmienok pre príchod nových investorov a rozvoja priemyselných odvetví s vyššou tvorbou pridanej hodnoty - Posilňovanie a postupná prestavba priemyselnej základne kraja smerom k odvetviám s vyššou pridanou hodnotou a odvetviám využívajúcim endogénny potenciál kraja zvýši ekonomickú výkonnosť hospodárstva kraja, zlepši jeho stabilitu a konkurencieschopnosť.

Podpora malého a stredného podnikania - Podpora malého a stredného podnikania s cieľom zvyšovať zamestnanosť a stabilizovať ekonomickú základňu kraja.

Využitie energetického potenciálu kraja - Dostupná a lacná energia je nevyhnutnou podmienkou pre udržateľný rozvoj hospodárskej základne kraja. Cieľom je zabezpečenie dostatočného množstva energie na báze vlastných zdrojov energie. Dostupná a lacná energia je nevyhnutnou podmienkou pre udržateľný rozvoj hospodárskej základne kraja. Cieľom je zvýšenie množstva energie na báze vlastných obnoviteľných zdrojov energie. Týmto spôsobom je možné dosiahnuť zníženie energetickej závislosti najmä u menších spotrebiteľov ako sú obce, poľnohospodárske podniky, domácnosti.

Udržateľný rast: podporovanie ekologickejšieho a konkurencieschopnejšieho hospodárstva, ktoré efektívnejšie využíva zdroje

Zvýšenie environmentálnej rovnováhy v krajine a ochrana pred živelnými pohromami - Intenzívne využívanie krajiny, nekompetentné zásahy do ekosystémov spolu so zmenami globálnej klímy spôsobujú rast frekvencie prírodných katastrof, najmä povodní a narušenie ekologickej stability prírody a krajiny.

Cieľom je stabilizovať kolobeh vody v krajine a dosiahnuť stupeň ochrany prírody a krajiny, ktorý bude v garantovať bezpečnosť obyvateľov kraja v prípade prírodných pohrôm.

Znižovanie znečistenia vôd a zlepšenie kvality života obyvateľov kraja dobudovaním a skvalitnením infraštruktúry vodného hospodárstva v zmysle právnych predpisov EÚ a SR - Voda je jednou zo základných životných potrieb človeka, ale aj rastlinných a živočíšnych druhov. Je nevyhnutným výrobným faktorom v mnohých výrobných procesoch. Dostupnosť

vody a jej kvalita sú základným kritériom kvality života v území. Vodné zdroje v NSK sú výrazne znečistené činnosťou domácností aj ekonomických subjektov, splaškami z domácností ako aj poľnohospodárskou a priemyselnou výrobou.

Cieľom je dosiahnuť výrazné zlepšenie kvality povrchovej aj podpovrchovej vody a výrazné zlepšenie zásobovania obyvateľstva nezávadnou pitnou vodou.

Znižovanie produkcie odpadov a zavádzanie efektívnych systémov nakladania s odpadmi - vrátane komunálnych odpadov pri nízkej miere ich zhodnocovania. Táto situácia nepriaznivo ovplyvňuje kvalitu ostatných zložiek životného prostredia, environmentálnu rovnováhu a kultúrnosť krajiny. Je príčinou aj spoločenských strát v dôsledku nevyužívania druhotných surovín ako energetických resp. materiálových vstupov do výrobného procesu.

Cieľom je zvýšiť zlepšiť environmentálnu rovnováhu a kultúrnosť krajiny prostredníctvom zavádzania efektívnych a ekologicky nezávadných systémov nakladania s odpadmi.

Zlepšenie kvality ovzdušia - Zhoršovanie globálnej klímy je dôsledkom zmeny klímy, kde jedným z významných spúšťačov je nad únosnú mieru znečistené ovzdušie exhalátmi vznikajúcimi v dôsledku ľudských aktivít.

Cieľom je zlepšenie kvality ovzdušia prostredníctvom účinných technických a technologických opatrení v ekonomickom aj vo verejnom sektore.

Inkluzívny rast: podporovanie hospodárstva s vysokou mierou zamestnanosti, ktoré zabezpečí sociálnu a územnú súdržnosť

Rozvoj multifunkčného pôdohospodárstva - Poľnohospodárstvo v kraji má strategický národohospodársky význam. Jeho hlavnou úlohou v kraji je zabezpečovať dostatok pracovných príležitostí pre vidiecke obyvateľstvo a udržiavanie krajinného rázu pri efektívnom využívaní endogénnych zdrojov kraja. Udržateľný rozvoj vidieka je bezprostredne spojený s rozvojom sociálneho kapitálu, kde je veľký potenciál najmä v spojení malých farmárov a obcí.

Cieľom je také využívanie miestnych zdrojov, ktoré bude v súlade s potrebami miestnej komunity.

Podpora rozvoja sociálneho kapitálu v pôdohospodárstve a na vidieku - Udržateľný rozvoj vidieka je bezprostredne spojený s rozvojom sociálneho kapitálu, kde je veľký potenciál najmä v spojení malých farmárov a obcí. Cieľom je také využívanie miestnych zdrojov, ktoré bude v súlade s potrebami miestnej komunity.

Regenerácia vidieckych sídiel - Vo vidieckych sídlach Nitrianskeho kraja žije nadpolovičná časť obyvateľstva. Cieľom je zlepšovanie materiálnych sociálnych podmienok života týchto obyvateľov. Vo vidieckych sídlach Nitrianskeho kraja žije nadpolovičná časť obyvateľstva. Cieľom je zlepšovanie sociálnych podmienok života týchto obyvateľov.

Skvalitnenie technickej a sociálnej infraštruktúry - Transformácia spoločnosti prinášajúca zmeny v životnom štýle obyvateľstva a vyvoláva potrebu rozširovania a skvalitňovania sociálnych služieb. Cieľom je vytvoriť podmienky pre rast kvality života

obyvateľov prostredníctvom budovania modernej sociálnej infraštruktúry. S transformáciou spoločnosti sa mení životný štýl obyvateľstva, jeho vzájomných vzťahov a jeho nároky na sociálne služby a zdravotnú starostlivosť. Cieľom je poskytovať sociálne služby a zdravotnú starostlivosť v súlade s rastúcimi nárokmi obyvateľstva, pri rešpektovaní trendov ich humanizácie a deinštitucionalizácie, minimalizácii výskytu sociálno-patologických javov v spoločnosti a poskytnúť priestor pre kultúrny a spoločenský rozvoj spoločnosti.

Zvýšenie vzdelanostnej úrovne obyvateľstva a rozvoj systému celoživotného vzdelávania - Vzdelanostná úroveň obyvateľov Nitrianskeho kraja je nižšia oproti priemeru Slovenska, pričom vzdelanie pracovnej sily nekorešponduje s požiadavkami trhu práce. Preto cieľom je zvyšovanie vzdelanostnej úrovne obyvateľstva skvalitnením stredoškolského vzdelávania a budovaním systému celoživotného vzdelávania založeného na spolupráci súkromného, verejného a tretieho sektora.

Tabuľka č. 35 Strategické ciele pre Nitriansky samosprávny kraj:

	2008	2009	2010	2011	2012	2020
1. Miera zamestnanosti (vo veku 20 – 64 rokov v %)	70,4	65,0	63,4	65,1	65,1	68
2. Výdavky na výskum a vývoj (% z HDP v PKS, SR)	0,03	0,02	0,03	0,03		0,1
3. Miera vysokoškolsky vzdelanej populácie (% vo vekovej skupine 30 až 34 rokov)	-	-	-	24,15	-	28,0
4. Populácia ohrozená chudobou a sociálnym vylúčením (% populácie)	20,6	24,5	22,2	21,9	23,0	20,0
5. Regionálny HDP (PKS, v mil.)	10832	10210	10412	11671	-	12 000
6. Podiel zhodnocovaného komunálneho odpadu (v %)	10,6	8,5	9,2	12,8	13,0	50,0
7. Podiel obyvateľov zásobovaných z verejných vodovodov (v %)	90,2	90,4	90,3	89,1	90,2	92,0
8. Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizačnú sieť (v %)	45,7	47,3	47,5	48,6	50,2	55,0
9. Produkcia tuhých emisií (v tonách)	3 053,0	2 991,2	2 896,4	3194,5	3176,5	3 000,0
10. Produkcia oxidu uhoľnatého (v tonách)	6 849,0	6 385,0	6 185,0	6283,5	5531,7	5 500,0

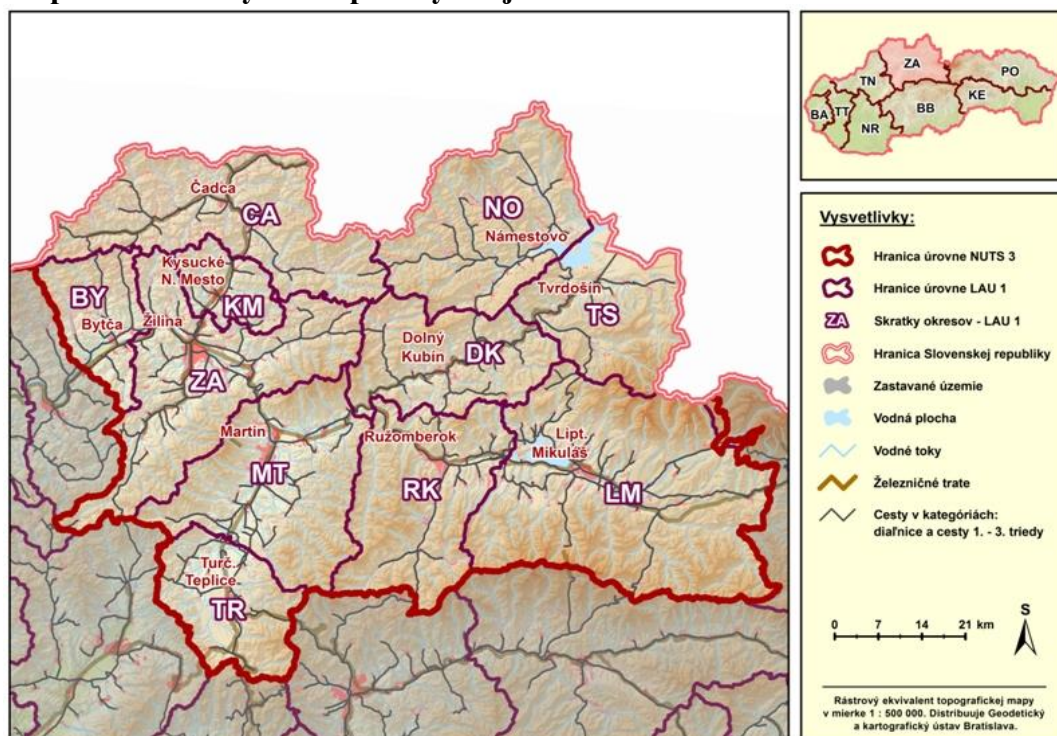
Zdroj: ŠÚ SR

5.5 Žilinský samosprávny kraj

Základná charakteristika kraja k 31. 12. 2012		
Rozloha kraja (v km²)	6 808,6	Najväčšie mestá
Počet obyvateľov kraja (v tis. osôb)	690,1	Žilina
Hustota obyvateľstva v kraji na km²	101,4	Martin
Počet obcí	315	Liptovský Mikuláš
- z toho miest	18	Ružomberok

Miera evidovanej nezamestnanosti v %	12,8	Čadca
HDP na obyvateľa v roku 2011 (v PKS)	16 332	
% porovnanie s EÚ 28	65	

Mapa č. 6 Žilinský samosprávny kraj

Zdroj: vlastné spracovanie

Charakteristika Žilinského samosprávneho kraja ako východisko pre jeho rozvoj

Žilinský samosprávny kraj (ŽSK) je vidiecky, konkurencieschopný, rýchlorastúci, konvergujúci, priemyselný región SR s perspektívou konkurencieschopného regiónu na úrovni SR, s vysokou atraktivitou pre investorov, s vysokým inovačným potenciálom mimo centra rozvojových aktivít EÚ a s možnosťou cezhraničnej spolupráce s Českou republikou a Poľskou republikou.

Počtom obyvateľov v roku 2012 (12,75 % z celkového počtu obyvateľstva SR) sa ŽSK radí na tretie miesto, hneď za PSK a KSK. Svojim charakterom spadá do kategórie ostatný vidiecky región (49,21 % mestského obyvateľstva). Hustotou zaľudnenia (101,4 obyvateľov na km²) sa medzi krajinami radí až na šieste miesto, menšiu hustotu obyvateľov na km² má už len PSK (91,1) a BBSK (69,6). Osídlenie je sústredené prevažne do kotlín. V ŽSK sa prejavuje proces starnutia obyvateľstva a podiel detskej zložky mierne klesá, pomaly narastá podiel obyvateľstva v poproduktívnom veku. V roku 2012 žilo v ŽSK 109 015 detí vo veku 0 – 14 rokov, čo predstavuje 15,80 % podiel z celkového počtu obyvateľstva. Vo veku 15 - 64 rokov to bolo 495 535 osôb (71,80 % podiel) a v kategórii nad 65 rokov žilo v ŽSK 85 571 osôb (12,4 % podiel). Prirodzený prírastok obyvateľstva dosiahol v roku 2012 počet 739 osôb.

K 31. 12. 2013 bolo v ŽSK na základe výberového zisťovania pracovných síl evidovaných 336,8 tis. osôb v kategórii ekonomicky aktívneho obyvateľstva, z toho bolo

289,7 tis. pracujúcich osôb. Nezamestnanosť v roku 2013 dosiahla v kraji úroveň 12,5 % (v poradí štvrtá najnižšia nezamestnanosť medzi kraji v SR). Aj keď oproti roku 2012 (12,8 %) ide o mierny pokles, nezamestnanosť je stále vyššia ako napr. v rokoch 2009 – 2011, keď bola v rozmedzí 10,9 – 11,9 %.

ŽSK vykazuje v rokoch 2011 – 2013 rast ekonomicky aktívneho obyvateľstva. V roku 2011 bolo v kraji 333,0 tis. EAO a v roku 2013 vzrástol ich počet na 336,8 tis. osôb (nárast o 1,14 %). Priemysel, služby a stavebníctvo mali relatívne vyvážený pomer v štruktúre pracujúcich v hospodárstve, aj keď podiel služieb je v porovnaní s ostatnými kraji nízky a nie je dominantný. V podmienkach ŽSK je nevyhnutné vytvárať pracovné príležitosti najmä pre ekonomicky aktívne obyvateľstvo, ktoré dochádza za prácou do iných krajín.

Priemerná nominálna mesačná mzda v roku 2012 bola 830,- € a patrila k lepšiemu slovenskému priemeru, ale ostala pod priemerom SR. Podľa výberového zisťovania pracovných síl v roku 2013 bola miera ekonomickej aktivity v Žilinskom kraji na úrovni 58%.

Školstvo v Žilinskom kraji je charakterizované rozvinutou sieťou všetkých typov škôl. Regionálne rozmiestnenie súvisí s vekovou štruktúrou obyvateľstva. V ŽSK sa v roku 2012 nachádzalo celkovo 339 materských škôl, v ktorých bolo zapísaných 20 444 detí. Počet základných škôl sa v roku 2012 ustálil na úrovni 266 škôl, ktoré celkovo navštevuje 60 587 žiakov. Štruktúra stredných škôl prešla v ŽSK optimalizáciou. Do siete stredných škôl patrí v ŽSK 29 gymnázií s počtom 15 700 študentov a 63 stredných odborných škôl s počtom 24 015 študentov. V ŽSK sa nachádzajú aj 3 vysoké školy s celkovým počtom 12 fakúlt. Na nich v roku 2012 študovalo na I. II. stupni spolu 13 416 študentov dennou formou a 4 030 externou formou.

Zdravotná starostlivosť v kraji je zabezpečovaná sieťou všetkých typov zdravotníckych zariadení. Na území ŽSK sa podľa štatistických údajov z roku 2012 evidovaných na ŠÚ SR nachádza celkovo 10 nemocníc, 4 prírodné liečebné kúpele, 4 liečebne a 1 240 zariadení ambulantnej zdravotnej starostlivosti. Kapacita posteľového fondu sa postupne optimalizovala a v roku 2012 predstavovala celkom 5 608 lôžok, z toho bolo 3 530 lôžok priamo v nemocniciach.

ŽSK má sieť kultúrnych zariadení tvorenú 6 divadelnými scénami (5 štátnych a 1 neštátna), 253 fungujúcimi knižnicami, 6 galériami, 13 múzeami, 913 kultúrno-osvetovými zariadeniami (oproti roku 2011 ide o nárast ich počtu až o 85,19 %) a 2 astronomickými zariadeniami. V roku 2012 bolo v kraji evidovaných 73 668 aktívnych používateľov knižníc. Celkový počet aktívnych používateľov knižníc má klesajúci trend.

Do zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO sú v kraji zapísané tieto pamiatky:

- Vlkolíneček – pamiatková rezervácia ľudovej architektúry,
- Rímskokatolícky kostol Všetkých svätých v Tvrdošíne,
- Evanjelický drevený artikulárny kostol v Leštínach.

Bytová výstavba v ŽSK zaznamenala v posledných rokoch mierny útlm. V roku 2012 tu bolo dokončených 1 673 nových bytov s priemernou obytňou plochou 75,2 m². Od roku 2009 keď bolo dokončených 2 472 bytov ich počet klesá, naopak priemerná obytná plocha sa od roku 2009 neustále zväčšuje (v roku 2009 bola na úrovni 64,1 m²).

V roku 2011 HDP v PKS/obyvateľa dosiahol v ŽSK úroveň 16 332, čo z priemeru EÚ 28 predstavovalo 65 %.

V ŽSK kraji v roku 2012 pôsobilo 15 232 podnikov (čo predstavovalo 9,2 % podiel v SR) a 57 345 fyzických osôb – podnikateľov (s podielom 14,8 % v SR). Zahraničných podnikov sa v kraji (rok 2012) nachádzalo 1 277, čo je o 206 menej ako v roku 2011 (1 071).

Prílev PZI do ŽSK sa od roku 2008 pohybuje nad 2 mld. €. Za roky 2002 – 2012 bol v ŽSK celkový počet ukončených investičných projektov na úrovni 12 % zo všetkých krajov v SR. Trendy za posledné roky ukazujú zvyšujúci sa záujem investorov o stredoslovenské a východoslovenské regióny. Celkovo možno očakávať, že Žilinský kraj má šancu si aj vďaka realizovaným PZI udržať pozíciu pomerne hospodársky a sociálne stabilného regiónu a bude sa pomaly približovať k úrovni priemeru EÚ. V priemyselnej výrobe bude naďalej dominovať automobilový a strojársky priemysel, významnejšie postavenie by mohol tiež získať elektrotechnický priemysel.

ŽSK možno klasifikovať ako priemyselný región s vysokým rozvojovým potenciálom. Vďaka za to dvom faktorom, a to lokalizácii v blízkosti priemyselných zón susednej Českej republiky a Poľska, ale tiež nedostatku úrodnej poľnohospodárskej pôdy. Priemysel sa na ročnej produkcii kraja podieľa viac ako 70 %. Zahŕňa všetky sektory a je pomerne rovnomerne rozložený.

Počet priemyselných závodov v kraji klesol z 382 v roku 2008 na 352 v roku 2012. Pridaná hodnota sa naopak zvýšila z 1 328 845 tis. € v roku 2008 na 1 740 035 tis. € v roku 2012.

Dôležitým ukazovateľom úrovne priemyselnej výroby sú tržby za vlastné výkony a tovar. Priemyselné subjekty so sídlom v ŽSK dosiahli v roku 2012 tržby za vlastné výkony a tovar v sume 11 571 937 tis. €. Podiel kraja na celoslovenskom objeme tržieb (14,0 %) bol druhý v poradí krajov (hneď za Bratislavským).

Najvýkonnejšie spoločnosti v kraji pôsobia najmä v oblasti automobilového priemyslu, strojárstva, produkcie dreva, celulózy, papiera a príbuzných produktov. V porovnaní s ostatnými kraji má v ŽSK silné postavenie stavebníctvo. Významné postavenie má aj elektrotechnický priemysel, telekomunikácie a IT sektor. Najväčší rozvoj zaznamenáva automobilový priemysel a nadväzné odvetvia.

Stavebná produkcia vykonaná vlastnými zamestnancami dosiahla v kraji v roku 2012 hodnotu 745,434 mil. €, stavebná produkcia podľa dodávateľských zmlúv bola na úrovni 1 058 689 tis. €, priemerný počet zamestnaných osôb bol 30 961, produktivita práce na zamestnanca zo stavebnej produkcie vykonanej vlastnými zamestnancami bola 24 076 €, produktivita práce na zamestnanca zo stavebnej produkcie podľa dodávateľských zmlúv bola 34 194 € a priemerná nominálna mesačná mzda zamestnaných osôb v stavebníctve dosiahla úroveň 566 €.

ŽSK patrí k menej produktívnym poľnohospodárskym regiónom SR. Výmera poľnohospodárskej pôdy spolu v roku 2012 bola 243 990 ha, čo predstavuje 35,8 % podiel z územia kraja. Je tu najnižší podiel ornej pôdy v SR.

Cestovný ruch má v ŽSK významné postavenie. V roku 2013 dosiahol kraj v rámci cestovného ruchu štatisticky lepšie výsledky ako v roku 2012. V roku 2013 bolo v ŽSK ubytovaných 819 016 návštevníkov, viac ako tretinu tvorili zahraniční návštevníci. Oproti roku 2012 počet ubytovaných návštevníkov v Žilinskom kraji vzrástol o 62 395, t. j. o 8,2 %.

Zariadenia cestovného ruchu v ŽSK ubytovali 20,2 % z celkového počtu návštevníkov Slovenskej republiky, čo bol druhý najvyšší podiel po BSK. V decembri 2013 v ŽSK poskytovalo služby 882 ubytovacích zariadení.

Výdavky na vedu a výskum v posledných rokoch zaznamenali rastúci trend, avšak sú stále nepostačujúce. V roku 2012 dosiahli bežné výdavky na výskum a vývoj hodnotu 41 752 633 € (tretia najvyššia suma po Bratislavskom a Košickom kraji), čo predstavuje len 8,8 % podiel v rámci SR. Región má aj stálu vedecko-výskumnú základňu, a to najmä v oblasti logistiky, IKT, chemickom a potravinárskom priemysle.

ŽSK je dôležitou medzinárodnou križovatkou, prepájajúcou dopravné siete troch krajín – Slovenskej republiky, Českej republiky a Poľska. Pre trvalo udržateľný hospodársky a sociálny rast Žilinského kraja je potrebné dobudovať nadradenú dopravnú infraštruktúru v trase multimodálnych koridorov Va a VI a siete TEN-T. Po dobudovaní absentujúcich úsekov diaľnic D1 a D3 získa ŽSK prepojenie s ďalšími medzinárodnými dopravnými koridormi. Modernizácia železníc, infraštruktúry kombinovanej dopravy a letiska Žilina sú základnou podmienkou pre vytvorenie dopravného systému európskej úrovne.

Diaľnica D1 je najvýznamnejším diaľničným prepojením naprieč územím SR v západovýchodnom smerovaní a tvorí chrbticovú os cestnej siete. Diaľnica D1 je súčasťou vetvy multimodálneho koridoru Va vedenom v trase Bratislava – Žilina – Užhorod a súčasťou základnej siete TEN-T. Po dobudovaní bude spájať 6 krajských miest a 8 z desiatich najväčších miest na Slovensku a ich priľahlých regiónov. Významne tak prispeje k zlepšeniu vzájomnej dostupnosti týchto miest a zároveň k zlepšeniu spojenia s Ukrajinou a bude poskytovať potrebnú kapacitu v týchto dopravných smeroch.

SR je významnou tranzitnou krajinou pre cestnú dopravu v severojužnom smere, avšak súčasná cestná sieť svojimi technickými parametrami, nepostačuje kapacitne ani bezpečnosťou. Je potrebné urýchlené dobudovanie diaľnice D3 spolu s rýchlostnou cestou R5. Diaľnica D3 je súčasťou VI. multimodálneho koridoru a základnej siete TEN-T a spolu s R5 výrazne zlepši vzájomnú dostupnosť SR, priemyselného regiónu Žiliny a hospodársky dôležitého Ostravska a Horného Sliezska. Slovenská republika sa k dobudovaniu tohto spojenia zaviazala medzinárodnou zmluvou s Poľskom.

ŽSK má celkovú dĺžku ciest 2 039,52 km, z toho 506,12 km I. triedy, 328,04 km II. triedy, 1 118,24 km III. triedy, 69,53 km diaľnic a diaľničných privádzačov a 17,58 km rýchlostných ciest a privádzačov.

V roku 2012 bolo v kraji zaznamenaných 293 875 motorových vozidiel, čo predstavuje 11,6 % podiel v rámci SR. Žilinským samosprávnym krajom preteká rieka Váh s prítokmi riek Orava a Kysuca, ktorý je súčasťou intermodálnych dopravných koridorov č. V a VI a dohody AGN ako vodná cesta E 81. Na rieke Váh sa plánuje dobudovanie Vážskej vodnej cesty (VVC) s prepojením na rieku Odru. Športová a rekreačná plavba sa vykonáva na vybudovaných vodných nádržiach Oravská priehrada a Liptovská Mara.

V ŽSK sa nachádza medzinárodné verejné letisko Žilina, z ktorého sa v súčasnosti vykonáva nepravidelná (charterová) letecká doprava. Zároveň sa tu nachádzajú aj letiská pre všeobecné letectvo, a to vnútroštátne verejné letisko Martin a vnútroštátne neverejné letiská Ružomberok a Jasná.

V roku 2012 spotreba elektriny je na úrovni 2 242 536 (MWh), spotreba motorovej nafty 56 277 ton, spotreba tepla 13 233 798 (GJ), spotreba čierneho uhlia, hnedého uhlia a koksu 383 127 ton a spotreba zemného plynu 170 925 tis. m³. Spotreba vykurovacích olejov je v kraji veľmi nízka a za posledné roky vykazuje výrazne klesajúci trend.

Na území ŽSK sa v roku 2012 vyprodukovalo celkovo 213,1 tis. ton komunálneho odpadu, z toho triedené zbierané zložky komunálneho odpadu predstavovali len 22 885 ton, t. j. 25,5 % odpadu. Na jedného obyvateľa tak pripadalo 309 kg komunálneho odpadu. Miera zhodnotenia predstavovala 13,3 %.

Celková úroveň vyprodukovaných tuhých emisií bola v roku 2012 na úrovni 6 875,3 ton, čo predstavuje 19,44 % v rámci SR. Produkcia oxidu siričitého bola na úrovni 2 597,6 ton (4,5 % podiel v rámci SR), produkcia oxidu dusíka dosiahla hodnotu 4 856,9 ton (12,2 % podiel v rámci SR) a produkcia oxidu uhoľnatého bola na úrovni 10 975,5 ton (6,3 % podiel v rámci SR).

ŽSK bol v roku 2012 z hľadiska podielu obyvateľov zásobovaných vodou z verejných vodovodov v rámci jednotlivých krajov štvrtý v poradí (s údajom 89,5 %) za BSK, NSK a TNSK. Z hľadiska podielu obyvateľov napojených na verejnú kanalizačnú sieť bol ŽSK na druhom mieste (s údajom 62,2 %) hneď za Bratislavským krajom. Podiel obyvateľov zásobovaných vodou z verejných vodovodov ako aj podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizačnú sieť v Žilinskom kraji každoročne stúpa (v prípade verejnej kanalizačnej siete v rokoch 2008 - 2012 o 18,9 %).

Z hľadiska dĺžky vodovodnej siete bez prípojok bol ŽSK v roku 2012 až na piatom mieste za NSK, PSK, BBSK a KSK. V dĺžke kanalizačnej siete bez prípojok zaostával ŽSK len za PSK. V prípade množstva čistených odpadových vôd a množstva vypúšťaných odpadových vôd bol kraj v roku 2012 dokonca na prvom mieste spomedzi všetkých krajov.

Prírodné zdroje Žilinského kraja sú bohaté a rôznorodé, veľký význam majú najmä lesy a zdroje minerálnych a termálnych vôd využívané najmä v kúpeľníctve a potravinárstve. Kraj nedisponuje výraznými zásobami nerastných surovín. ŽSK má dostatočné zásoby pitnej vody.

Hlavné disparity ŽSK:

v pôdohospodárstve

- nedostatočná spolupráca a koordinácia v poľnohospodárstve,
- nedostatočné využívanie zdrojov v lesnom hospodárstve,
- nedostatočné využívanie produkčného potenciálu rastlinnej a najmä živočíšnej výroby vo väzbe na tradičné oblasti poľnohospodárstva;

v priemysle

- nedostatočné prepojenie medzi vedou, výskumom a podnikateľskou praxou,
- nedostatočné využitie existujúcich výrobných kapacít, vrátane výskumu a vývoja v elektrotechnickom, hutníckom a strojárskom priemysle,
- nedostatočná reštrukturalizácia priemyslu a ďalších rozhodujúcich odvetví v niektorých okresoch v regióne;

v službách

- zníženie konkurencieschopnosti malého a stredného podnikania v dôsledku veľkej expanzie nadnárodných spoločností,
- nedostatočná kvalita verejných služieb občanom a podnikateľskej sfére,
- nedostatočná koordinácia a spolupráca v oblasti poskytovania služieb cestovného ruchu vrátane spoločnej propagácie a marketingu;

v technickej infraštruktúre

- nedobudovanosť dopravnej infraštruktúry transeurópskej a nadregionálnej úrovne,
- nedostatočná kvalita ciest II. a III. triedy a zlá dostupnosť územia,
- obmedzené fungovanie integrovaného dopravného systému,
- značné ekologické zaťaženie krajiny (priemyselná výroba, doprava);

v sociálnej infraštruktúre

- významné a dlhotrvajúce vnútroregionálne rozdiely,
- nedostatočné prepojenie vzdelávacieho systému s podnikateľskou sférou a potrebami trhu práce,
- vysoké percento absolventov stredných škôl nepracujúcich v ukončenom študijnom alebo učebnom odbore, nízka pripravenosť absolventov škôl pre potreby trhu práce.

Hlavné faktory rozvoja ŽSK:

v pôdohospodárstve

- dobrý produkčný pôdohospodársky potenciál v oblasti lesníctva, pestovania obilnín a zemiakov a živočíšnej výroby;

v priemysle

- rozvinutá diverzifikovaná štruktúra priemyslu,
- možnosť posilňovania exportu,
- budovanie vedecko-technologických parkov s potenciálom silnej väzby na potreby podnikateľskej sféry;

v službách

- disponibilný potenciál pre regionálnu ekonomiku na báze informačných technológií, inovatívnych služieb v oblasti vzdelávania a podporných služieb pre rozhodujúce priemyselné odvetvia,
- atraktívne prostredie pre rozvoj turizmu aj vo vzťahu k silnému cezhraničnému rozvojovému trojuholníku Žilina – Ostrava – Katowice,
- možnosť efektívne využiť chránené územia v regióne na princípoch udržateľného rozvoja v rámci spoločenského, kultúrneho a hospodárskeho života;

v technickej infraštruktúre

- polohový potenciál kraja, logistické väzby,
- významná poloha v rámci severo – južného a východo – západného dopravného napojenia v rámci Slovenska aj Európy,
- možnosti využitia kombinovanej dopravy,

- sebestačnosť územia vo výrobe elektrickej energie, možnosti budovania nových zdrojov energie,
- zábery týkajúce sa splavnenia Váhu po prístav v Žiline, ekologická a integrovaná doprava;

v sociálnej infraštruktúre

- dobrá celková demografická situácia, dlhodobá progresívna prirodzená mobilita a natalita,
- posilnenie systému celoživotného vzdelávania a cielej rekvalifikácie.

Charakteristika špecifických stránok regiónu

V porovnaní s regiónmi vyspelých krajín EÚ možno konštatovať, že ŽSK využíva iba čiastočne svoj rozvojový potenciál. Najvýraznejšie rezervy sú najmä v nevyužití inovačného potenciálu. Dôsledkom toho je ohrozenie konkurencieschopnosti regiónu. V porovnaní so svetovými trendmi zvyšovania kvality a dostupnosti verejných služieb cestou informatizácie a s vývojom v okolitých krajinách je úroveň informatizácie a poskytovaných elektronických služieb Žilinského kraja nízka.

Najväčším nevyužitým rozvojovým potenciálom regiónu ŽSK je:

- strategická poloha (prihraničný región s ČR a PL, poloha na medzinárodnej multimodálnej križovatke),
- prírodné bohatstvo – vysoký podiel chránených území, geotermálna energia, kultúrne tradície,
- inovačný potenciál a vysoký počet MSP.

Konkurenčná výhoda

Konkurenčná výhoda ŽSK je tvorená silným inovačným potenciálom v kombinácii s výhodnou geografickou polohou, dostupnosťou a atraktivitou regiónu s potenciálom pre rozvoj turizmu, dopravy a nových služieb k podpore rozhodujúcich priemyselných odvetví.

Očakávané vplyvy:

- zvýšenie kvality života vytvorením vhodných podmienok pre dostupnosť dobrého vzdelania, vhodného a dostatočne oceneného zamestnania s podporou rodiny, kvalitnú sociálnu a zdravotnú starostlivosť, rovnosť príležitostí, dostatočné kultúrne, športové a voľnočasové vyžitie,
- zlepšenie dopravnej dostupnosti a dopravného napojenia,
- zvýšenie kvality životného prostredia,
- využitie inovačného potenciálu k rastu regionálneho HDP a produktivity,
- rast podielu služieb a inovatívnych podnikov na ekonomickej štruktúre regiónu,
- posilnenie väzieb medzi vedou, výskumom, inováciami a podnikateľskou sférou a vzdelávacími inštitúciami,
- rast zamestnanosti, exportnej výkonnosti a konkurencieschopnosti regionálnej ekonomiky.

Priority v rámci prioritných oblastí (PO) nadväzujúce na 3 priority v stratégii Európa 2020:

Inteligentný rast: vytvorenie hospodárstva založeného na znalostiach a inovácii

V ŽSK by mala byť napĺňaná inovačná stratégia s dôrazom na oblasti podľa schválenej Inovačnej politiky SR, a to najmä na informačné a komunikačné technológie, strojársky

priemysel, dopravu a logistiku. V tejto oblasti bude potrebné dbať najmä na dobudovanie nevyhnutej infraštruktúry, minimálne jedného spoločného vedecko-technologického inkubátora (podnikateľská sféra a vysoká škola). Významným krokom by malo byť zvýšenie absorpčnej kapacity pre externé zdroje na podporu vedy, výskumu a inovácií.

Udržateľný rast: podpora ekologického a konkurencieschopného hospodárstva, ktoré efektívne využíva zdroje

V ŽSK by mali byť podporované strategické aktivity s dôrazom na podporu MSP a vytváranie podnikateľského prostredia v sektore služieb najmä v oblasti turizmu, logistiky a IKT a takisto je potrebné sústrediť sa na podporu podnikania na vidieku.

Pre oblasť konkurencieschopnosti, rastu a podnikateľské prostredia v regióne bude potrebné nielen zvýšiť inovačnú výkonnosť, zrýchliť proces využívania IKT a informatizácie verejnej správy, dobudovať sieť podporných služieb pre podnikateľov, zlepšiť možnosti financovania MSP a cielene systematicky podporovať podnikanie v oblasti IKT, turizmu a logistiky a podnikanie na vidieku.

Podpora a rozvoj v oblasti životného prostredia v ŽSK by sa mala orientovať na zachovanie významných prírodných zdrojov a možnosť ich racionálneho využitia, na postupnú zmenu štruktúry priemyslu, služieb a poľnohospodárstva smerom k ekologickým/čistým technológiám a zmenu prístupu k tvorbe a zachovaniu krajiny a manažmentu chránených území.

Inkluzívny rast: podpora hospodárstva s vysokou mierou zamestnanosti, ktoré zabezpečí sociálnu a územnú súdržnosť

V ŽSK by mala byť podporovaná realizácia strategických aktivít s dôrazom na rozvoj rozhodujúcich priemyselných odvetví, rast sektoru služieb aj pre oblasť turizmu, logistiky a IKT. ŽSK ako jeden z mála regiónov SR sa dlhodobo snaží o systematický prístup k rozvoju ľudských zdrojov budovaním otvoreného prostredia a podporou pilotných projektov v oblasti celoživotného vzdelávania a celoživotného poradenstva v súlade s Národným programom pre učiace sa regióny. Tieto aktivity je v ďalšom období vhodné viac prepojiť a tiež bude rozhodujúce rozvíjať najmä vhodný regionálne špecifický obsah ďalšieho vzdelávania a dôsledné monitorovanie a hodnotenie potrieb trhu práce aj s prepojením na cezhraničný trh práce a mobilitu.

V ŽSK by sa mali strategické aktivity realizovať s dôrazom na udržanie a vytváranie nových pracovných miest v rozhodujúcich priemyselných odvetviach, v sektore služieb a taktiež s ohľadom na podporu zamestnanosti vo vidieckych oblastiach. Ak predpokladáme, že medzi budúce rozhodujúce odvetvia regionálnej ekonomiky budú patriť automobilový priemysel, logistika a IKT a vo vidieckych oblastiach najmä lesné hospodárstvo, živočíšna výroba a turizmus, potom bude potrebné vytvoriť podmienky pre vytváranie nových a lepších pracovných miest v týchto odvetviach v spojení so zelenou ekonomikou.

Dlhodobo a strategicky je potrebné riešiť otázku vytvárania a udržania vhodných pracovných príležitostí najmä pre absolventov škôl a znevýhodnené skupiny obyvateľstva (vidiecke obyvateľstvo s nízkou kvalifikáciou) a podporovať nielen nové formy práce, ale aj zakladanie rodinných podnikov.

Tabuľka č. 36 Strategické ciele pre Žilinský samosprávny kraj:

	2008	2009	2010	2011	2012	2020
1. Miera zamestnanosti (vo veku 20 – 64 rokov v %)	62,2	60,0	61,3	62,9	63,4	63,0
2. Výdavky na výskum a vývoj (% z HDP v PKS, SR)	0,03	0,03	0,05	0,06		0,2
3. Miera vysokoškolsky vzdelanej populácie (% vo vekovej skupine 30 až 34 rokov)				25,78	-	26,0
4. Populácia ohrozená chudobou a sociálnym vylúčením (% populácie)	17,7	15,9	16,6	18,3	20,0	17,0
5. Regionálny HDP (PKS, v mil.)	10 971	10 289	11 053	11 251	-	12 000
6. Podiel zhodnocovaného komunálneho odpadu (v %)	7,0	6,5	8,0	10,7	13,3	50
7. Podiel obyvateľov zásobovaných z verejných vodovodov (v %)	86,5	88,7	88,8	89,0	89,5	90,0
8. Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizačnú sieť (v %)	52,3	57,4	60,0	60,6	62,2	70,0
9. Produkcia tuhých emisií (v tonách)	6 459,0	6 447,1	6 237,9	6 831,2	6 875,3	6 800,0
10. Produkcia oxidu uhoľnatého (v tonách)	14210,0	11572,8	12058,8	12,369,6	10 975,5	11 000,0

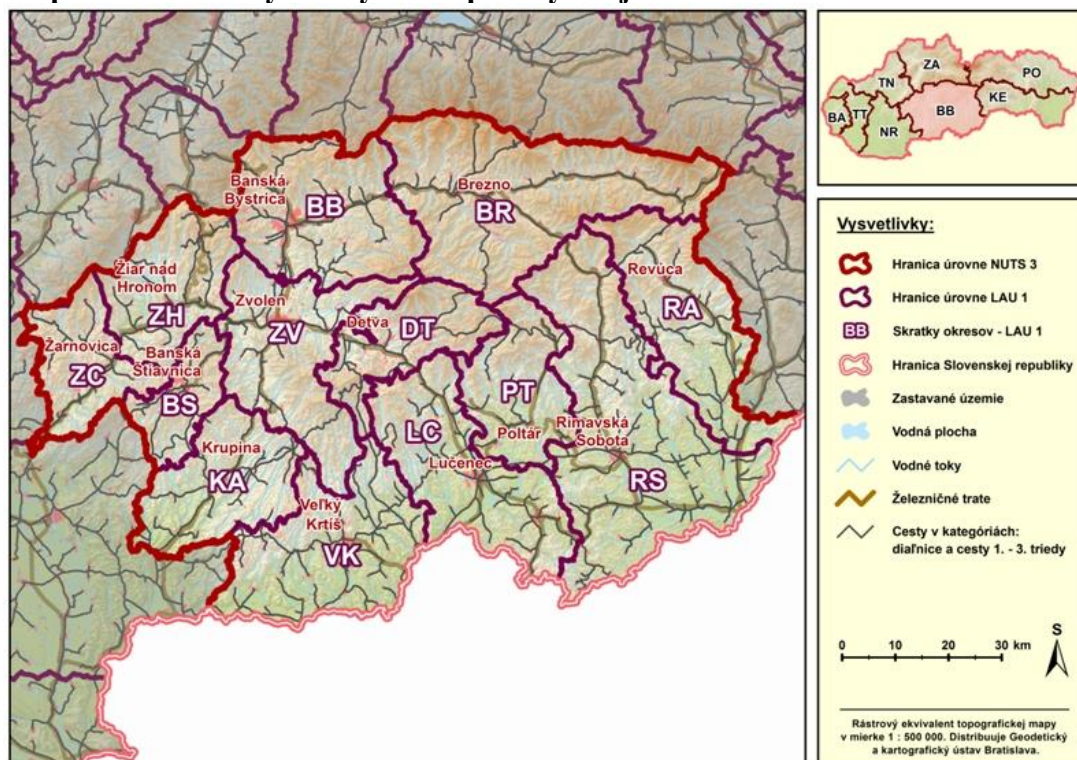
Zdroj: ŠÚ SR

5.6 Banskobystrický samosprávny kraj

Základná charakteristika kraja k 31. 12. 2012		
Rozloha kraja (v km²)	9454,3	Najväčšie mestá
Počet obyvateľov kraja (v tis. osôb)	658,5	Banská Bystrica
Hustota obyvateľstva v kraji na km²	69,6	Zvolen
Počet obcí	516	Lučenec
- z toho miest	24	Rimavská Sobota

Miera evidovanej nezamestnanosti v %	20,8	Brezno
HDP na obyvateľa v roku 2011 (v PKS)	13 247	
% porovnanie s EÚ 28	53	

Mapa č. 7 Banskobystrický samosprávny kraj

Zdroj: vlastné spracovanie

Charakteristika Banskobystrického samosprávneho kraja ako východisko pre jeho rozvoj

Banskobystrický samosprávny kraj (BBSK) je vidiecky, pomaly rastúci, viac stagnujúci, s nízkym stupňom pripravenosti na inovácie, priemerne atraktívny a nízko konkurencieschopný región SR mimo centra rozvojových aktivít EÚ a s možnosťou cezhraničnej spolupráce s Maďarskom.

BBSK patrí z hľadiska počtu obyvateľov (12,2 % v rámci SR) a hustoty zaľudnenia (69,6 obyv./km²) k najredšie obývaným krajom. Podľa stupňa urbanizácie sa BBSK radí do skupiny ostatný vidiecky región (53,3 % mestského obyvateľstva).

V kraji sa výrazne prejavuje proces starnutia obyvateľstva, pomaly narastá podiel obyvateľstva v poproduktívnom veku - v porovnaní s rokom 2011 sa jedná o 2,5 % nárast v počte ľudí, ktorí sa nachádzajú v poproduktívnom veku. V produktívnom veku (15-64 rokov) je 71,6 % obyvateľov, v predproduktívnom veku (0 – 14) rokov pripadalo v roku 2012 iba 14,7 % z celkového počtu obyvateľov kraja a na podiel populácie v poproduktívnom veku 13,6 %.

Nezamestnanosť v BBSK je dlhodobo najvyššia v SR, v roku 2012 dosiahla 20,8 %. Len dva okresy kraja majú nižšiu mieru nezamestnanosti ako je priemerná miera

nezamestnanosti SR – Banská Bystrica a Zvolen. V rámci SR je z okresov dlhodobo najvyššia nezamestnanosť v okrese Rimavská Sobota a Revúca (viac ako 30 %). Ďalšie okresy – Veľký Krtíš, Lučenec a Poltár sa dlhodobo nachádzajú v prvej desiatke okresov s najvyššou mierou nezamestnanosti SR. Kraj má vysoký počet dlhodobo nezamestnaných a vysokú nezamestnanosť absolventov škôl, pričom sa už dlhodobo prejavuje nedostatok kvalitne technicky vzdelanej pracovnej sily pre ťažiskové odvetvia priemyslu kraja – hlavne strojárstvo a drevospracujúci priemysel.

Podiel zamestnanosti v kraji sa z dlhodobého hľadiska mierne zvyšuje – 12 % v roku 2012 v rámci SR (v medziročnom porovnaní vzrástol ich počet o 0,3%). Najviac zamestnaných v kraji bolo v priemysle (27,6 %), vo veľkoobchode a maloobchode (12,8 %), vo verejnej správe (12,7 %) a v školstve (10,6 %). Dlhodobo výrazne klesá zamestnanosť v poľnohospodárstve a lesníctve (pokles o 19,8 % oproti r. 2009) a v oblasti školstva (pokles o 16 % oproti roku 2009). Najvyšší každoročný nárast zamestnanosti je dlhodobo zaznamenávaný v oblasti veľkoobchodných a maloobchodných služieb a opravy motorových vozidiel (nárast o 45,5 % oproti roku 2009).

Počet ekonomicky aktívnych obyvateľov sa mierne zvýšil, v r. 2012 to bolo 339,6 tis. osôb – t. j. 51,6 % obyvateľov kraja, zamestnanosť v kraji dosiahla len 42,6 % - t. j. 278,6 osôb. Priemerná nominálna mesačná mzda bez podnikateľských príjmov dosiahla v roku 2012 výšku 675 € a bola nižšia ako priemer SR o 16,5 % (najnižšia po Prešovskom a Nitrianskom kraji).

Školstvo v BBSK je charakterizované rozvinutou sieťou všetkých typov škôl, ktorých regionálne rozmiestnenie odráža tak potreby pri zabezpečovaní výchovy a vzdelávania detí predškolského a školopovinného veku, ako aj potreby prípravy na povolanie v sieti stredných a vysokých škôl. Počet detí navštevujúcich materské školy v BBSK v roku 2012 vykazuje 11,1 % podiel v SR. Kraj v roku 2012 vykazuje 278 základných škôl, čo je 12,8 % podiel v SR a 49 689 žiakov základných škôl, čo je 11,6 % podiel v SR. Štruktúra stredných škôl prešla optimalizáciou. Čo sa týka stredných škôl patrí BBSK ku krajom s klesajúcim počtom škôl (spolu 105 v roku 2006 oproti 88 v roku 2012), žiakov (spolu 35 724 v 2006 oproti 26399 v roku 2012) i absolventov (spolu 8 541 v roku 2006 oproti 7099 v roku 2012). V BBSK sa nachádzajú 4 vysoké školy (z toho jedna technická, jedna humanitná a dve umelecké) a niekoľko detašovaných pracovísk. V roku 2012 študovalo na I. a II. stupni VŠ v BBSK formou denného a externého štúdia spolu 15815 študentov (v porovnaní s rokom 2008 pokles o 23,5%). Na celkovom počte VŠ študentov v SR v roku 2012 je to podiel 8,2 % (9,4 % v roku 2008). Počet absolventov VŠ v BBSK v roku 2012 bol 5383, čo je 8 % objemu absolventov VŠ v SR v 2012 (10,9% v 2008).

Zdravotná starostlivosť v kraji je zabezpečovaná sieťou všetkých typov zdravotníckych zariadení. BBSK má 20 nemocníc, spolu 6 098 lôžok. V kraji sa nachádza 6 prírodných liečebných kúpeľov (Brusno, Číž, Dudince, Kováčová, Sliač, Sklené Teplice - najviac spolu s Prešovským krajom) a 2 kúpeľné liečebne (Dudince, Kováčová). V BBSK je 205 zariadení sociálnej starostlivosti, tento počet sa oproti roku 2011 zvýšil o 13, avšak počet miest v zariadeniach sociálnej starostlivosti v porovnaní v predchádzajúcim rokom klesol o 28.

BBSK má významné postavenie v kultúre SR. Sieť kultúrnych zariadení tvoria divadlá, múzeá, galérie a knižnice. V roku 2012 bolo v BBSK 11 stálych divadelných scén (10 v 2011), 17 múzeí (16 v 2011), 3 galérie a 288 (287 v 2011) fungujúcich knižníc. V kraji sa nachádzajú aj tri astronomické zariadenia.

V porovnaní s predchádzajúcimi rokmi (2008 – 2011) sa v Banskobystrickom kraji postavilo v roku 2012 najmenej bytov (842). Tento počet je zároveň aj najnižší v rámci všetkých krajov SR. V Banskobystrickom kraji bolo v roku 2012 rozostavaných 4 606 bytov, čo predstavuje 7,3 % zo všetkých rozostavaných bytov v rámci SR. Na úrovni SR sa v roku 2012 postavilo spolu 115 255 bytov, čo znamená, že na 1000 obyvateľov sa postavilo 2,81 bytu. V Banskobystrickom kraji sa podľa tohto prepočtu postavilo len 1,27 bytu na 1000 obyvateľov, pričom však priemerná obytná plocha bytu stúpila o 14 % (priemerná obytná plocha bytov v roku 2012 predstavovala 71,5 m²).

Celkový objem vytvoreného regionálneho HDP v BBSK je dlhodobo druhý najnižší v SR po Prešovskom kraji a jeho percentuálny podiel z celkového HDP sa znižuje. V roku 2006 to bolo 9 %, v r. 2009 predstavoval 8,8 % celoslovenského HDP a v r. 2011 to bolo už len 8,6%. HDP v PKS na obyvateľa vykázal hodnotu 13 247. Z priemeru EÚ 28 dosiahol 53%.

BBSK dosahuje v porovnaní s ostatnými kraji horšie výsledky vo všetkých produkčných odvetviach. Najhoršie je na tom priemysel. Kým v roku 2000 bol podiel BBSK na tržbách za vlastné výkony a tovar v priemysle v rámci SR 8,4 %, v roku 2012 to bolo už len necelých 5 %, čo predstavuje pokles až o 40 %, kým napr. v Prešovskom kraji sa tento podiel znížil len o 1,5%. Dlhodobo najväčší podiel na tržbách za vlastné výkony a tovar v kraji (rok 2012) tvorí výroba a spracovanie kovov (29,5%), potom nasledovala výroba motorových vozidiel (8,6 %), výroba chemikálií (7,9 %) a spracovanie dreva (6,3 %). Percentuálny podiel strojárskych výroby v kraji je však oveľa vyšší, pretože štatistika ju sleduje v podrobnejšom členení; vysoký podiel predstavuje napr. aj výroba kovových konštrukcií a výroba strojov a zariadení podiel strojárskych výroby spolu tvorí cca 20 celkového hrubého obratu kraja.

Z hľadiska zamestnanosti v priemysle strojárstvo zamestnáva najviac osôb (23,5 % v r. 2012), na druhom mieste je hutníctvo (16,7%). Najvyššia produktivita práce bola dosahovaná v chemickej výrobe a v hutníctve. Najvýkonnejšie priemyselné okresy sa nachádzajú na severe BBSK. V troch okresoch – Žiar nad Hronom, Banská Bystrica a Zvolen sa produkuje viac ako 50 % celkovej priemyselnej výroby kraja, za nimi nasledujú okresy Lučenec a Brezno. Najmenej produkčné sú okresy Poltár a Banská Štiavnica. V kraji sa nachádza 13 priemyselných parkov so zameraním najmä na strojársky, automobilový a drevársky priemysel majú nízku obsadenosť.

V kraji v roku 2012 pôsobilo 14 115 právnických osôb a 41 802 fyzických osôb. Na 1000 obyvateľov kraja pripadá 63,6 fyzických osôb (priemer v SR je 71,6 FO). Na území BBSK sa nachádza 1 232 zahraničných podnikov a 597 medzinárodných podnikov. Stav priamych zahraničných investícií medziročne narástol o 128 823 tis. €, avšak z pohľadu celej SR tvorí iba 2,7 % a horšie sa umiestňuje už iba Prešovský kraj (1,2 %).

Stavebná produkcia vlastnými zamestnancami dosiahla v BBSK v roku 2011 podiel 7,5 % a bola najnižšia v SR, produktivita práce na zamestnanca zo stav. produkcie vykonanej vlastnými zamestnancami (27 886 €). Podiel BBSK vo stavebnej produkcii na základe dodávateľských zmlúv bol taktiež najnižší spomedzi všetkých krajov SR (7,9 %)³⁵.

³⁵ Údaje sú za súbor podnikov s 20 a viac zamestnancami.

Banskobystrický kraj patrí ku krajom s najväčšou rozlohou poľnohospodárskej pôdy v rámci SR (druhé miesto po Nitrianskom kraji). Výmera poľnohospodárskej pôdy BBSK je 412 998 ha, čo je 43,7 % celkovej výmery pôdy kraja. Napriek tomu, že južná polovica kraja má vhodné podmienky pre poľnohospodárstvo, do roku 2011 každoročne dochádzalo ku znižovaniu podielu BBSK na tržbách za poľnohospodársku produkciu. Tržby za poľnohospodársku produkciu v posledných rokoch predstavujú cca 9 % z celoslovenských tržieb, pričom v roku 2002 predstavovali až 12 %. V rozlohe lesnej pôdy sa Banskobystrický kraj zo všetkých krajov umiestnil na prvom mieste, rozloha lesnej pôdy tvorí 23 % z celkovej výmery pôdy na Slovensku, v rámci kraja je tento podiel 49 %.

BBSK patrí medzi najnavštevovanejšie kraje SR. K 31.12.2013 dosiahol podiel návštevnosti v rámci SR 9,9 %, čím sa radí na 4. miesto za BSK, ŽSK a PSK. V počte ubytovacích zariadení podiel kraja predstavuje 14,2 % v rámci SR a najväčšia návštevnosť je zaznamenaná v okresoch Banská Bystrica, Brezno, Krupina a Zvolen. Z hľadiska štruktúry ubytovacích zariadení prevažuje ubytovanie v kategórii hotely, motely a penzióny v počte 168 z celkového počtu 494 prevádzkových jednotiek. K 31. 12. 2013 ubytovacie služby využilo 400 251 návštevníkov, z ktorých 323 247 boli domáci návštevníci a zvyšných 77 004 tvorili návštevníci zahraniční. V medziročnom porovnaní 2013/2012 poklesol počet ubytovacích zariadení o 33 prevádzkových jednotiek a počet návštevníkov o 1 618 osôb.

BBSK má silný inovačný potenciál hlavne v mestách – Banská Bystrica a Zvolen. Výdavky na vedu a výskum v posledných rokoch rástli v krajoch pomerne nerovnomerne, v BBSK je len 5,1 % z výdavkov na výskum a vývoj v SR (2012). V oblasti vedy, výskumu a inovácií bolo v roku 2011 v kraji zamestnaných len 5,9 % všetkých zamestnancov VaV v SR.

Dopravná infraštruktúra kraja nezodpovedá potrebám jeho ekonomického rozvoja. Zaostáva najmä vo vybavenosti modernou cestnou infraštruktúrou. BBSK má najdlhšiu cestnú sieť v SR (3 206,3 km), s nulovým podielom diaľnic a nízkym podielom ciest I. triedy (643,8 km). V kraji sa nachádza aj najväčší počet ciest II. a III. triedy, 2464 km, čo predstavuje 17,5 % podiel z celkového počtu ciest II. a III. triedy na Slovensku. V počte vozidiel (11,4 % z celkového počtu vozidiel v SR) sa Banskobystrický kraj radí k posledným miestam medzi krajmi v SR, podobné je to aj v počte osobných motorových vozidiel (11,2 %). Vybudovanie rýchlostnej cesty R2 významným spôsobom prispeje k zlepšeniu vzájomného prepojenia.

Dĺžka prevádzkových železničných tratí je 670 km, čo predstavuje takmer 19 % podiel zo všetkých železničných tratí.

V kraji sa tiež nachádza vojenské letisko Sliač so zmiešanou medzinárodnou civilnou leteckou prevádzkou a vojenskou leteckou prevádzkou, z ktorého sa v súčasnosti vykonáva nepravidelná (charterová) letecká doprava. Zároveň sa tu nachádzajú aj letiská pre všeobecné letectvo, a to vnútroštátne neverejné letiská Lučenec a Očová. Dve hlavné železničné trate spájajú juh Slovenska so severom a západ s východom.

Podiel spotreby elektrickej energie a plynu je v kraji dlhodobo pomerne vyrovnaný. BBSK má druhú najväčšiu spotrebu elektrickej energie na Slovensku, podiel kraja na celkovej spotrebe v roku 2012 bol 18,6 % (3 319 889 MWh). Oproti roku 2010 však ide o 1,6 % pokles. Najväčšími spotrebiteľmi sú metalurgické kombináty – železiarne a spracovatelia hliníka a magnezitu – v okresoch Žiar nad Hronom, Brezno a Revúca. BBSK má nízku spotrebu koksu a uhlia. Spotreba kraja na celkovej spotrebe v rámci SR tvorí podiel iba 2,2 %,

je tu taktiež nízka spotrebu zemného plynu (7,7 % podiel kraja na celkovej spotrebe v rámci Slovenska), spotreba nafty je na úrovni 11,3 % (60 091 ton).

V rámci obcí BBSK bolo v roku 2012 vyprodukovaných spolu 181,3 tis. ton komunálneho odpadu. Toto množstvo predstavuje 10,4 % podiel v rámci SR. Na jedného obyvateľa BBSK pripadá takmer 275 kg odpadu (priemer SR je 324 kg). V roku 2012 sa zhodnotilo približne 18,6 % komunálneho odpadu, pričom priemer na Slovensku je 25,5 %. Viac ako 81 % ton komunálneho odpadu z obcí BBSK skončilo na skládkach.

Podiel obyvateľov zásobovaných z verejných vodovodov v roku 2012 bol 86,2 %. Na kanalizačnú verejnú sieť je napojených 60,5 %.

Do roku 2010 klesala produkcia tuhých emisií, avšak v roku 2012 sa zvýšila o 526 ton, čo v porovnaní s rokom 2010 predstavuje nárast o 7,7 %. Taktiež sa v porovnaní s rokom 2010 zvýšila produkcia oxidu uhoľnatého. Najväčší nárast produkcie oxidu uhoľnatého bol Banskobystrickom kraji zaznamenaný v Slovenských magnezitových závodoch v Jelšave v súvislosti s výrobou magnezitového slinku v rotačných a šachtových peciach. Oproti roku 2010 je to nárast o 5,6 %.

Prírodné zdroje BBSK sú bohaté a rôznorodé. Prírodný potenciál kraja spočíva predovšetkým v lesnom a vodnom bohatstve, vysoká výmera chránených území, ktoré predstavuje takmer 35 % jej plochy. Nachádza sa tu 5 národných parkov: NP Muránska planina, NP Nízke Tatry, NP Slovenský raj, NP Veľká Fatra, 4 chránené krajinné oblasti (Poľana, Štiavnické vrchy, Ponitrie, Cerová vrchovina) a množstvo prírodných rezervácií. Do listiny svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO je zapísaný banskoštiavnický vodohospodársky systém (do dnešného dňa sa zachovalo 23 tajchov). Na území kraja sú významné kúpeľné miesta Brusno, Číž, Dudince, Kováčová, Sliač a Sklené Teplice, prírodné liečivé zdroje v Brusne, Číži, Dudinciach, Kováčovej, Sliači a Sklených Tepliciach, ktoré sú využívané na poskytovanie kúpeľnej starostlivosti a prírodné minerálne zdroje v Čeríne, Klokoči, Filákov, Maštinci, Santovke, Slatine a Tornali a termálne pramene v Dolnej Strehovej, Tornali, Veľkej Suchoj, Vyhniach, Rapovciach, Rimavskej Sobote, Kremnici a Sielnici.

Hlavné disparity BBSK:

- nedostatočná spolupráca a koordinácia v poľnohospodárstve, vrátane vytvárania partnerstiev a klastrov so spracovateľským priemyslom, chýbajúci spracovateľský priemysel nadväzujúci na poľnohospodársku produkciu,
- nízka konkurencieschopnosť poľnohospodárstva v dôsledku nízkej produktivity a nerozvinutej trhovej infraštruktúry,
- nevyužitý potenciál rôznych kultúrnych plodín pre oblasť energetiky a ekologického poľnohospodárstva, pestovania ovocia, vrátane drobného ovocia, nedostatočne obhospodarované podhorské oblasti kraja,
- nedostatočná inovačná základňa pre ťažiskové odvetvia kraja, inovačné a technologické zaostávanie spôsobuje podpriemernú produktivitu práce a zvyšujúcu energetickú a surovinovú náročnosť výroby,
- nedostatočná reštrukturalizácia priemyslu a ďalších rozhodujúcich odvetví v niektorých okresoch v regióne, nedostatok PZI v kraji, nízka orientácia na PZI do odvetví s vyššou pridanou hodnotou,

- nízky objem finalizácie výroby a prevládajúca závislosť priemyselnej produkcie od odberateľských firiem mimo kraja z dôvodu prevládajúcej výroby subdodávok s nízkou pridanou hodnotou,
- nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily pre ťažiskové odvetvia priemyslu, nevhodná štruktúra učebných odborov pre potreby praxe,
- nedostatočný záujem malých firiem o spoluprácu so strednými školami pri plánovaní a príprave učebných odborov,
- nedostatočné prepojenie vzdelávacieho systému s podnikateľskou sférou,
- neexistujúca sieť poradenských a inovačných centier na podporu podnikateľského prostredia,
- podpriemerný podiel služieb na regionálnom HDP,
- nevyužitý prírodný a kultúrno - historický potenciál pre rozvoj cestovného ruchu;
- nedostatočná infraštruktúra cestovného ruchu a nepostačujúce využitie existujúcej infraštruktúry cestovného ruchu,
- nedostatočná sieť cykloturistických trás v napojení na celoslovenskú sieť cyklotrás,
- značné ekologické zaťaženie krajiny, nedostatočná pozornosť venovaná ekologizácii rozvoja poľnohospodárstva a lesníctva,
- nedobudovaná nadradená vodovodná sieť v južných okresoch kraja a nízke % napojenie obyvateľstva na ČOV,
- relatívne nízka úroveň poľnohospodárstva z hľadiska ochrany prírody a krajiny a budúcich obnoviteľných zdrojov energie,
- nevyhovujúca cestná infraštruktúra od R1 smerom na východ kraja, nízka dopravná dostupnosť územia,
- neexistencia integrovaného dopravného systému,
- nepostačujúca dopravná a technická infraštruktúra k strediskám cestovného ruchu a k turistickým atraktivitám,
- nepriaznivá veková štruktúra obyvateľov, vysoký podiel rómskeho etnika najmä v južných okresoch,
- významné vnútroregionálne rozdiely vo vzdelanostnej úrovni obyvateľov,
- vysoký podiel dlhodobo nezamestnaných na celkovom počte nezamestnaných,
- nárast počtu obyvateľov, ktorí sú ohrození chudobou a sociálnym vylúčením, a to predovšetkým v južných okresoch,
- závažné demografické problémy v niektorých oblastiach kraja spôsobené odchodom mladých a vzdelaných ľudí za prácou, pričom za vysokokvalifikované pracovné sily nie sú náhrady, odliv obyvateľstva z vidieka,
- nerovnomerná sieť zariadení sociálnych služieb v jednotlivých okresoch kraja,
- nedostatočná propagácia regiónu a jeho komparatívnych výhod.

Hlavné faktory rozvoja BBSK:

- dobrý produkčný poľnohospodársky potenciál v oblasti pestovania kultúrnych plodín, ovocinárstvo, špecifické regionálne plodiny,
- potenciál vzniku spracovateľského potravinárskeho priemyslu, prípadne iných spracovateľských odvetví, ktoré na vstupe využívajú výstupy lokálnej poľnohospodárskej výroby,
- zlepšenie obhospodarovania podhorských oblastí,
- podpora vytvárania partnerstiev a odbytových organizácií pre malých farmárov vrátane cezhraničnej spolupráce,

- lesné hospodárstvo a potenciál v spracovaní dreva na výrobky s vyššou pridanou hodnotou,
- možnosť posilňovania exportu, silná exportná pozícia v odvetví hutníctva,
- obnova keramického a sklárskeho priemyslu,
- budovanie vedecko-technologických parkov so zameraním na rozhodujúce odvetvia a tradičné odvetvia – hutníctvo ľahkých kovov a strojárstvo a lesníctvo a drevospracujúci priemysel,
- možnosť rozvoja výroby nových produktov s vyššou pridanou hodnotou na báze obnoviteľných a nerudných surovín,
- využitie cezhraničnej spolupráce pre rozvoj podnikateľských aktivít,
- využitie kultúrno-historického potenciálu a prírodného potenciálu na rozvoj cestovného ruchu,
- vytvorenie oblastných organizácií cestovného ruchu, podpora verejno-súkromných partnerstiev,
- využitie regionálnych produktov a tradičných receptov,
- budovanie poradenských centier pre rozvoj podnikateľského prostredia,
- začlenenie sa do medzinárodnej spolupráce a transfer know-how, posilnenie spolupráce medzi vysokými školami a podnikateľským sektorom,
- možnosti využitia kombinovanej dopravy; výhodná geografická poloha pre tok tovarov a služieb, polohový potenciál kraja, logistické väzby, prepojenie Budapešť – Krakov,
- zvýšenie kvality a dostupnosti dopravnej infraštruktúry,
- podpora zelených investícií,
- dostatočný potenciál zdrojov vody a vysoká lesnatosť územia,
- využitie letiska Sliač, ktoré sa využíva aj na nepravidelnú civilnú dopravu,
- vytvorenie regionálneho systému celoživotného vzdelávania, spolupráca zástupcov zamestnávateľov a zástupcov sektoru školstva pri tvorbe obsahovej štruktúry stredoškolského a vysokoškolského štúdia.

Konkurenčná výhoda

Konkurenčná výhoda BBSK je tvorená najmä jeho prírodným a kultúrohistorickým bohatstvom, atraktívnou vidieckou krajinou vrátane potenciálu pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva, strojárského priemyslu, spracovania surovín, obnoviteľných zdrojov energie a cestovného ruchu s dôrazom na agroturistiku, kúpeľníctvo a zimné športy.

Očakávané vplyvy:

- zvýšenie zamestnanosti najmä vo vidieckych oblastiach a v oblasti nových technológií,
- zvýšenie využitia domácich zdrojov,
- lepšia kvalita životného prostredia,
- modernizovaná dopravná infraštruktúra a zvýšená kvalita ciest II. a III. triedy,
- zlepšenie dopravnej dostupnosti verejnou osobnou dopravou,
- zvýšenie výkonnosti v oblasti poľnohospodárstva a lesného hospodárstva, drevospracujúceho priemyslu a ťažobného priemyslu,
- rozvoj trvalo udržateľného cestovného ruchu s cieľom zvyšovania konkurencieschopnosti kraja.

Priority v rámci prioritných oblastí (PO) nadväzujúce na 3 priority v stratégii Európa 2020:

Inteligentný rast: vytvorenie hospodárstva založeného na znalostiach a inovácií

- podporiť a realizovať aktivity na podporu inovácií v hlavných priemyselných odvetviach kraja, ako aj na podporu podnikateľského prostredia MSP, a to hlavne s dôrazom na dominujúce priemyselné oblasti kraja – hutníctvo a strojárstvo, lesníctvo a drevárstvo, ekológiu a obnoviteľné zdroje energie,
- zvýšiť konkurencieschopnosť malých a stredných firiem vybudovaním informačnej, vzdelávacej a podpornej inovačnej infraštruktúry slúžiacej hlavne začínajúcim a malým podnikateľom,
- zabezpečiť aktivity na zvýšenie inovačného povedomia zlepšením prenosu výsledkov vedy a výskumu do praxe, ako aj zintenzívnenie spolupráce univerzít a škôl s praxou s využitím inovačných finančných nástrojov predovšetkým u malých a stredných podnikateľov a podporou vytvárania partnerstiev a klastrov v oblasti inovácií,
- v oblasti ľudských zdrojov zamerať aktivity na rozvoj rozhodujúcich priemyselných odvetví – strojárstvo a hutníctvo, drevársky a potravinársky priemysel a lesníctvo, ale aj na rast sektoru služieb v kúpeľníctve, cestovnom ruchu a podnikaní na vidieku,
- rozvíjať vysokokvalifikovanú pracovnú silu prostredníctvom zvýšenia dostupnosti ďalšieho vzdelávania najmä podporou rastu podielu IKT v oblasti vzdelávania a tvorby obsahu pre nové perspektívne odvetvia.

Udržateľný rast: podporovanie ekologickejšieho a konkurencieschopnejšieho hospodárstva, ktoré efektívnejšie využíva zdroje

- podporiť konkurencieschopne nízkouhlíkové hospodárstvo, zvyšovať podiel energie z obnoviteľných zdrojov,
- podporiť vytváranie partnerstiev a klastrov, ako aj odbytových organizácií predovšetkým pre malovýrobcov a malopestovateľov v záujme prieniku nielen na domáce, ale aj na zahraničné trhy
- z hľadiska dopravnej obslužnosti kraja dobudovať nadradené prepojenie smerom na Košice (R2) a sever – juh
- vytvárať podmienky pre rozvoj trvalo udržateľného cestovného ruchu s cieľom zvyšovania konkurencieschopnosti kraja
- zlepšiť stav životného prostredia a racionálne využívanie zdrojov prostredníctvom dobudovania environmentálnej infraštruktúry a posilnenia environmentálnej zložky trvalo udržateľného rozvoja, posilniť infraštruktúru ochrany prírody a krajiny v BBSK.

Inkluzívny rast: podporovanie hospodárstva s vysokou mierou zamestnanosti, ktoré zabezpečí sociálnu a územnú súdržnosť

- vytvoriť nové pracovné miesta v rozhodujúcich priemyselných odvetviach – strojárstvo a hutníctvo, drevársky a potravinársky priemysel a lesníctvo a v sektore sociálnych služieb a kúpeľníctva, turizmu a podnikania na vidieku,
- zvýšiť celkovú kvalitu života obyvateľov BBSK, zvýšiť zamestnanosť predovšetkým u dlhodobo nezamestnaných s nízkou kvalifikáciou,
- zvýšiť pozornosť riešeniu problematiky zamestnanosti u rómskej populácie najmä v južných okresoch regiónu,

- dobudovať sociálnu infraštruktúru vo vybraných okresoch na základe špecifických potrieb.

Tabuľka č. 37 Strategické ciele pre Banskobystrický samosprávny kraj:

	2008	2009	2010	2011	2012	2020
1. Miera zamestnanosti (vo veku 20 – 64 rokov v %)	69,5	65,8	62,9	63,3	63,4	69,7
2. Výdavky na výskum a vývoj (% z HDP v PKS, SR)	0,02	0,03	0,03	0,04	-	0,1
3. Miera vysokoškolsky vzdelanej populácie (% vo vekovej skupine 30 až 34 rokov)				24,18	-	31,0
4. Populácia ohrozená chudobou a sociálnym vylúčením (% populácie)	23,3	22,9	25,9	23,7	24,3	21,5
5. Regionálny HDP (PKS, v mil.)	8915	8156	8658	8750	-	9500
6. Podiel zhodnocovaného komunálneho odpadu (v %)	3,4	9,4	13,9	13,5	18,6	50
7. Podiel obyvateľov zásobovaných z verejných vodovodov (v %)	90,6	85,6	85,8	86,7	86,2	89,5
8. Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizačnú sieť (v %)	60,3	60,9	60,8	61,1	60,5	65,5
9. Produkcia tuhých emisií (v tonách)	6566,0	6497,2	6327,9	6772,2	6853,9	6500
10. Produkcia oxidu uhoľnatého (v tonách)	29303,0	27604,0	25728,1	26444,7	27266,0	25000

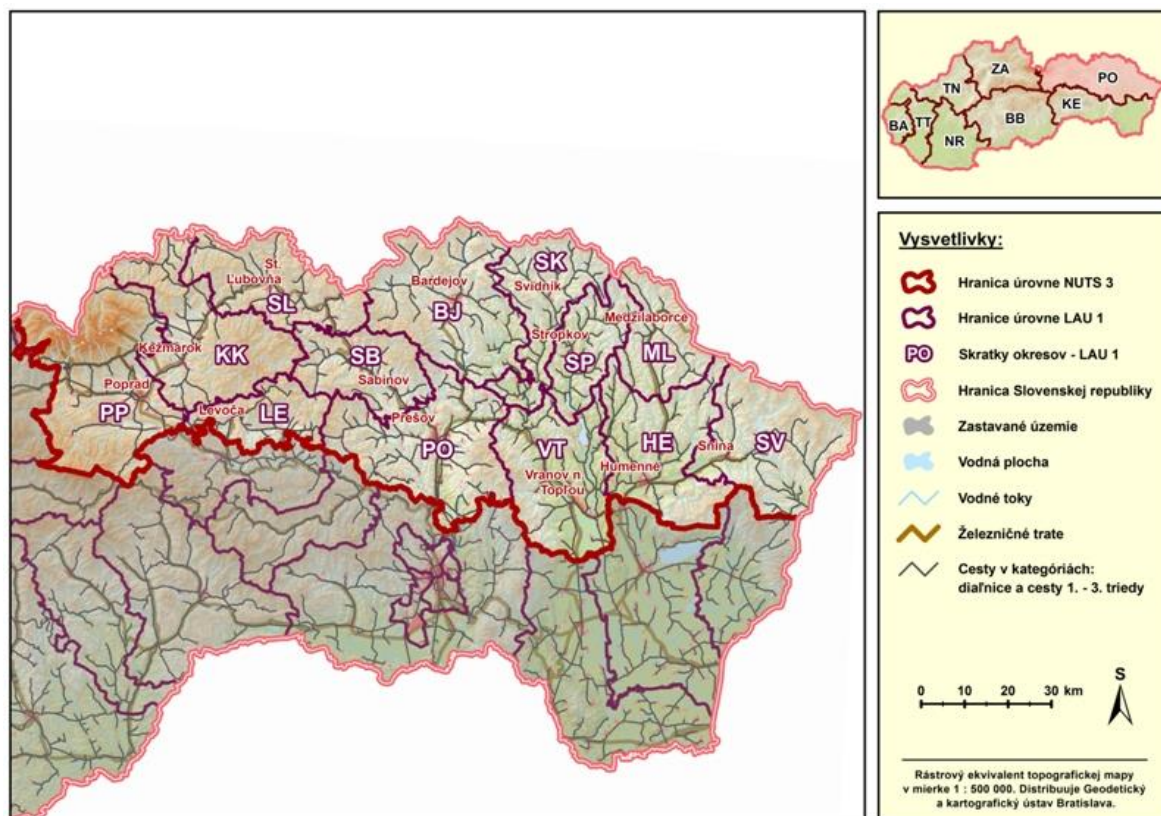
Zdroj: ŠÚ SR

5.7 Prešovský samosprávny kraj

Základná charakteristika kraja k 31. 12. 2012		
Rozloha kraja (v km²)	8973,4	Najväčšie mestá
Počet obyvateľov kraja (v tis. osôb)	817,4	Prešov
Hustota obyvateľstva v kraji na km²	91,1	Poprad
Počet obcí	665	Humenné
- z toho miest	23	Bardejov
Miera evidovanej nezamestnanosti v %	20,7	Vranov nad Topľou

HDP na obyvateľa v roku 2011 (v PKS)	11 051
% porovnanie s EÚ 28	44

Mapa č. 8 Prešovský samosprávny kraj

Zdroj: vlastné spracovanie

Charakteristika Prešovského samosprávneho kraja ako východisko pre jeho rozvoj

Prešovský samosprávny kraj (PSK) je prevažne vidiecky, pomaly konvergujúci, priemyselný, pomaly rastúci región, viac stagnujúci región SR, s nízkym stupňom pripravenosti na inovácie, priemerne atraktívny a konkurencieschopný, rozvíjajúci sa mimo centra rozvojových aktivít EÚ a s možnosťou cezhraničnej spolupráce s Poľskou republikou a Ukrajinou.

Rozlohou je PSK druhým najväčším krajom Slovenskej republiky (zaberá 18,3 % územia) s prevládajúcimi malými obcami, členitým reliéfom a bohatým nerastným bohatstvom. Počtom 817 382 obyvateľov k 31. 12. 2012 je PSK najväčším v Slovenskej republike. Jeho podiel na celkovom počte obyvateľov republiky predstavuje 15,1 %. Hustota osídlenia 91 obyvateľov na km² dosahuje druhú najnižšiu hodnotu po Banskobystrickom kraji a je o pätinu nižšia ako priemerná hustota zaľudnenia v Slovenskej republike. Najviac obyvateľstva žije v krajskom meste Prešov, ktorý je zároveň tretím najľudnatejším mestom Slovenska. Druhým najväčším centrom kraja je mesto Poprad. PSK je charakterizovaný ako prevažne vidiecky región (48,1 % obyvateľov kraja žije v mestách).

V PSK je najvyššia pôrodnosť, dosahuje sa najvyšší prirodzený prírastok, ale vplyvom migračného úbytku je celkový prírastok obyvateľstva druhý najvyšší v rámci krajov SR. Vo vekovom zložení sa znižuje podiel predproduktívnej zložky a narastá počet obyvateľov v produktívnom a poproduktívnom veku. Obyvateľstvo kraja aj pri miernom zvyšovaní priemerného veku (36,94 rokov) je najmladším v SR.

Na základe porovnania výsledkov SODB 2011 s výsledkami sčítania pred 10 rokmi sa zvyšuje vzdelanostná úroveň obyvateľstva, rastie podiel obyvateľov s vysokoškolským vzdelaním. Podiel vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov na celkovom počte obyvateľov kraja s trvalým pobytom sa zvýšil zo 6,1 % v roku 2001 na 11,7 % v roku 2011. Podiel vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov vo veku 30 – 34 rokov je 25,3 %.

Podľa výberového zisťovania pracovných síl bolo v PSK za rok 2012 spolu 383,6 tis. ekonomicky aktívnych obyvateľov, čo predstavuje 46,9 % obyvateľov kraja. Podľa týchto údajov bola miera ekonomickej aktivity 57,7 %. Na základe údajov získaných výberovým zisťovaním pracovných síl bolo v PSK v priemere za rok 2012 zamestnaných 313,6 tis. osôb, čo predstavuje 13,5 % z celkového počtu zamestnancov v SR. V porovnaní s rokom 2011 zamestnanosť vzrástla o 0,2 %. V zahraničí do 1 roka pracovalo 35,5 tis. osôb z PSK, čo predstavuje 29,4 % z celkového počtu pracujúcich v zahraničí zo Slovenskej republiky, pričom ich počet medziročne vzrástol o 7,9 %.

Priemerný počet zamestnaných osôb v PSK za rok 2012 dosiahol počet 253 328 osôb. V porovnaní s rokom 2011 vzrástla zamestnanosť o 2 percentuálne body.

Zamestnanosť v kraji v priemere za rok 2012 v organizáciách s počtom zamestnancov 20 a viac a v neziskových organizáciách dosiahla 110 471 zamestnaných osôb a v porovnaní s rokom 2011 zaznamenala pokles o 3,3 %. Miera zamestnanosti vo vekovej kategórii 20 až 64 rokov bola v roku 2011 v PSK na úrovni 60,9 % (celoslovenský priemer - 65,1%). Podľa ekonomickej činnosti z celkového počtu zamestnaných osôb v kraji ich najviac pracovalo v priemysle, 31 349 (28,4 %). Vo vzdelávaní zamestnanosť dosiahla 20,5 %, v zdravotníctve a sociálnej pomoci pracovalo 11,4 % zamestnancov, vo verejnej správe a obrane, povinnom sociálnom zabezpečení 11,0 % a v obchode pracovalo 7,6 % zamestnancov.

Počet uchádzačov o zamestnanie v PSK ku koncu roka 2012 oproti rovnakému obdobiu roka 2011 vzrástol o 6 366 osôb a dosiahol počet 88 246 osôb. Z toho disponibilný počet uchádzačov o zamestnanie predstavoval 80 024 osôb a oproti roku 2011 sa zvýšil o 6 782 uchádzačov. Miera evidovanej nezamestnanosti z disponibilného počtu uchádzačov v PSK ku koncu roka 2012 dosiahla 20,7 %. V porovnaní s predchádzajúcim rokom vzrástla o 1,7 percentuálneho bodu. V štruktúre uchádzačov o zamestnanie bolo 45,2 % žien. Viac ako polovica uchádzačov o zamestnanie (53,6 %) bola vo veku 20 až 39 rokov v počte 47 253 osôb. Podľa dĺžky trvania nezamestnanosti prevládala dlhodobá nezamestnanosť, zahŕňajúca 49 792 uchádzačov o zamestnanie, ktorí boli bez práce dlhšie ako 1 rok. Ich podiel na celkovom počte uchádzačov o zamestnanie predstavoval 56,4 %. Podiel kraja na celkovom počte uchádzačov o zamestnanie v Slovenskej republike predstavoval 20,7 %. Miera evidovanej nezamestnanosti bola o 6,3 percentuálneho bodu vyššia ako bol celoslovenský priemer (14,4 %).

Priemerná nominálna mesačná mzda v hospodárstve PSK za rok 2012 bola 613 €. V porovnaní s rokom 2011 vzrástla o 0,8 percentuálneho bodu (o 5 €).

Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca v organizáciách s počtom zamestnancov 20 a viac a v neziskových organizáciách v kraji za rok 2012 dosiahla 695 € a oproti roku 2011 vzrástla o 4,9 %. Na celoslovenskej zamestnanosti sa PSK podieľal 8,8 %. Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca v kraji zaostala za celoslovenským priemerom o 206 €.

Zo spracovania štatistických údajov vyplýva, že čisté peňažné príjmy na jedného člena domácnosti v Prešovskom kraji za rok 2011 dosiahli hodnotu 3 925 €. V porovnaní s ostatnými kraji Slovenskej republiky sa v Prešovskom kraji dosiahli najnižšie príjmy (najvyššie sú v Bratislavskom kraji 5 430 €).

Čisté peňažné výdavky na jedného člena domácnosti v Prešovskom kraji v roku 2011 dosiahli hodnotu 3 432 €. Tvorili ich spotrebné výdavky (podiel 90,3 %) a ostatné čisté výdavky (podiel 9,7 %).

Peňažné mesačné príjmy na osobu oproti predchádzajúcemu roku rástli a v roku 2011 predstavovali v PSK sumu 327 €, zostali pod priemerom Slovenskej republiky. S rastom príjmov rástli aj výdavky domácností, keď čisté peňažné mesačné výdavky na osobu v kraji boli 286 €.

Výsledky štatistického zisťovania zameraného na indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia, ktoré sa uskutočnilo v roku 2011, bolo rizikom chudoby ohrozených 13 % obyvateľov Slovenska (viac ako 700 tisíc osôb). V členení podľa krajov bola najvyššia miera rizika chudoby zaznamenaná v PSK, a to 20,2 % (viac ako 160 tisíc osôb).

V domácnostiach s veľmi nízkou pracovnou intenzitou žilo v PSK podľa údajov štatistického zisťovania 9,8 % obyvateľov vo veku 0 – 59 rokov (údaj za Slovensko je 7,6 %).

Školstvo v PSK je charakterizované rozvinutou sieťou všetkých typov škôl. V školskom roku 2012/2013 tvorilo v Prešovskom kraji sieť škôl spolu 529 materských škôl, 427 základných škôl, 53 základných umeleckých škôl, 4 jazykové školy, 40 gymnázií, 77 stredných odborných škôl, 89 špeciálnych škôl a 2 vysoké školy. Vzdelávanie sa v PSK realizovalo na troch typoch stredných škôl, a to štátnych, súkromných a cirkevných.

Z celkového počtu 38 238 študentov získavajúcich v PSK stredoškolské vzdelanie v školskom roku 2012/2013 navštevovalo štátne školy 81,9 % študentov. Počet žiakov na stredných školách a gymnáziách spolu sa v roku 2012 v porovnaní s rokom 2009 znížil o takmer 6 650.

Z hľadiska priestorového rozloženia stredných škôl a ponuky stredoškolského vzdelávania v rámci kraja je najviac stredných škôl sústredených v najväčších okresoch a mestách regiónu – Prešov, Poprad, Bardejov a Humenné. Problémom je uplatniteľnosť absolventov študijných odborov v stredných odborných školách. Podľa štatistických údajov z pravidelného monitoringu uplatnenia absolventov stredných škôl na trhu práce (sezóna 2011/2012), ktorý sa každoročne spracúva a vyhodnocuje na Ústave informácií a prognóz školstva bolo v evidencii úradov práce v rámci Slovenskej republiky bolo počas sledovaného obdobia (jún 2011 – máj 2012) v priemere 9 412 absolventov študijných odborov. Najvyšší počet týchto nezamestnaných mal Prešovský kraj (priemer 1 812), pričom mal zároveň ich výrazne najnižšiu absorpciu trhom práce (len 3 %). Miera nezamestnanosti absolventov

študijných odborov dosiahla v PSK v sledovanom období priemer 23,3 % (priemer SR bol 19,0 %).

Z vysokých škôl sídli v PSK Prešovská univerzita s ôsmimi fakultami, Vysoká škola medzinárodného podnikania ISM Slovakia, Fakulta výrobných technológií patriaca Technickej univerzite v Košiciach a Inštitút sociálnych vied a zdravotníctva bl. P. P. Gojdiča patriaci Vysokej škole zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave. Z hľadiska uplatniteľnosti absolventov vysokých škôl predstavujú Prešovský kraj, spolu s Košickým, oblasti s kumuláciou najvyššieho počtu nezamestnaných absolventov vysokých škôl.

Zdravotná starostlivosť v kraji je zabezpečovaná sieťou všetkých typov zdravotníckych zariadení. Na území PSK je lokalizovaných 22 nemocníc, 1 406 zariadení ambulantnej zdravotnej starostlivosti, 10 prírodných liečebných kúpeľov a 5 liečební. Kapacita posteľového fondu sa postupne znižovala a v roku 2010 predstavovala celkom 8 235, čo je najvyšší počet v rámci Slovenskej republiky.

Celkový počet pracovníkov v zdravotníckych zariadeniach v PSK k 31. 12. 2011 bol 13 292 fyzických osôb, čo predstavuje 12,6 % z počtu všetkých pracovníkov zdravotníckych zariadení na Slovensku. Ich stav sa oproti roku 2009 zvýšil o 255 osôb. Prevažnú väčšinu tvoria zdravotnícki pracovníci (9 933). Dlhodobu evidujeme v zdravotníctve vysoký podiel pracujúcich žien. Na 100 000 obyvateľov pripadá 267 lekárov, 41 zubných lekárov a 521 sestier.

PSK je územím so značným prírodným potenciálom, bohatou históriou a množstvom kultúrnych pamiatok, ľudovou architektúrou a folklórom. Tento potenciál je pre cestovný ruch, rekreáciu a kúpeľníctvo vysoko atraktívny, vyhľadávaný, značne rozsiahly a hlboko diferencovaný.

Kraj sa pýši mnohými kultúrno-historickými pamiatkami, kde zvláštnu pozornosť si zasluhujú mestá Levoča, Prešov, Bardejov, Poprad a Kežmarok. Administratívnym, hospodárskym, kultúrnym a spoločenským centrom kraja je mesto Prešov, kde sídli aj významné cirkevnosprávne inštitúcie pravoslávnej, gréckokatolíckej a evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku.

V posledných rokoch poklesol počet návštevníkov divadiel a počet návštevníkov galérií na výstavách a expozíciách. Znižuje sa tiež počet aktívnych používateľov knižníc. Pozitívny je nárast počtu návštevníkov múzeí. Odborné zázemie pre kultúru na území PSK vytvára stabilná sieť kultúrnych zariadení, ktoré sú z hľadiska množstva a kvality porovnateľné s priemerom Slovenskej republiky. Sieť kultúrnych zariadení v kraji je tvorená 5 divadelnými scénami, s dvoma divadelnými súbormi, 13 múzeami, 4 galériami, 348 knižnicami a 3 astronomickými zariadeniami.

V roku 2012 sa v PSK dokončilo spolu 1 440 bytov, z toho 68,6 % sú byty v rodinných domoch. Z celkového počtu dokončených bytov sa dokončilo 130 prestavbou, nadstavbou alebo prístavbou a v nebytových budovách bolo dokončených 32 bytov. Medziročne sa počet dokončených bytov spolu znížil o 7,5 %, v rodinných domoch sa ich počet znížil o 1,3 %. Z hľadiska druhu vlastníctva bolo 1 206 bytov dokončených v súkromnom sektore a 234 bytov vo verejnom sektore. Priemerná úžitková plocha dokončeného bytu v kraji dosiahla 125,2 m². V roku 2012 sa začalo s výstavbou 1 442 bytov, z toho 1 060 v rodinných domoch). Ku koncu roka 2012 bolo rozostavaných 7 368 bytov, z toho 5 843 bytov v rodinných

domoch. Na počte dokončených bytov v Slovenskej republike sa PSK podieľal 9,4 % a rozostavanosť bytov ku koncu roka 2012 dosiahla podiel 11,7 %.

Hospodárstvo kraja charakterizuje predovšetkým priemysel a poľnohospodárstvo s vhodnými podmienkami pre rozvoj cestovného ruchu. Na celoslovenskej tvorbe hrubého domáceho produktu a pridanej hodnoty sa kraj podieľal najnižším percentom. Dosahuje sa tu najnižšia úroveň priemernej nominálnej mesačnej mzdy, ktorá je takmer o jednu štvrtinu nižšia ako celoslovenský priemer. Na tvorbe hrubej pridanej hodnoty SR v roku 2011 sa kraj podieľal 8,8 %. Regionálny hrubý domáci produkt na obyvateľa v PKS v roku 2011 dosiahol hodnotu 11 051 (44 % z priemeru EÚ 28 krajín).

Prílev priamych zahraničných investícií do PSK je nízky. Významnejší prílev bol zaznamenaný v roku 2009. Podľa údajov NBS za rok 2012 bol prílev PZI do kraja 490 mil. €, čo je najmenej zo všetkých krajov.

Priemysel v kraji je rôznorodý bez výraznej orientácie na niektoré výrobné odvetvia. Dôležité zastúpenie tu má kovospracujúci, drevospracujúci, potravinársky, elektrotechnický, strojársky, chemický, textilný a odevný priemysel. Je koncentrovaný hlavne do okresných miest. Medzi najvýznamnejšie podniky v kraji patria: Tatravagónka v Poprade, Lear Corporation Seating Slovakia v Prešove, MECOM GROUP v Humennom, MILK-AGRO v Prešove, Nexis Fibers v Humennom, Bukóza Export-Import vo Vranove nad Topľou, Chemosvit fólie vo Svite, Bukocel v Hencovciach a ďalšie.

V priemyselných podnikoch PSK s počtom zamestnaných osôb 20 a viac dosiahli tržby za vlastné výkony a tovar v roku 2012 hodnotu 2 675,3 mil. €. Podľa Štatistickej klasifikácie ekonomických činností SK NACE Rev. 2 najväčší podiel na tržbách za vlastné výkony a tovar v kraji tvorila výroba potravín (16,4 %).

Podiel kraja na celoslovenskom objeme tržieb v priemysle bol najnižší v rámci krajov a predstavoval 3,6 %. Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca v priemysle v PSK zaostala o 234 € za priemerom Slovenskej republiky a bola najnižšia v rámci krajov.

V stavebných podnikoch s počtom zamestnancov 20 a viac v PSK dosiahli tržby za vlastné výkony a tovar v roku 2012 hodnotu 217 mil. € a medziročne poklesli o 13,5 %. Podiel stavebných podnikov so sídlom v Prešovskom kraji na celoslovenskom objeme tržieb predstavoval 5,3 %. Úroveň priemernej nominálnej mesačnej mzdy v stavebníctve za Prešovský kraj zaostávala o 26,7 % (o 254 €) za úrovňou SR.

Poľnohospodárska pôda zaberá 42,4 % z celkovej rozlohy kraja. Z nej takmer dve pätiny predstavuje orná pôda, na ktorej sa pestujú predovšetkým obilniny, krmoviny, olejniný a zemiaky. V pestovaní zemiakov patrí kraj k najväčším producentom v SR. V rámci živočíšnej výroby prevláda chov hovädzieho dobytku. Spolu s Banskobystrickým krajom obhospodaruje najväčšie plochy lesných pozemkov.

Poľnohospodárske podniky v kraji dosiahli v roku 2012 tržby za predaj vlastných výrobkov (rastlinných a živočíšnych) v hodnote 98,8 mil. € a oproti roku 2011 vzrástli o 17 %. Podiel PSK na celoslovenskom objeme tržieb za predaj vlastných výrobkov predstavoval 6,2 %. Podiel kraja na počtoch hospodárskych zvierat v SR predstavoval u hovädzieho dobytku 17,3 %, ošípaných 7,8 %, hydiny 5,2 % a oviec 20,2 %.

Cestovný ruch. Prírodné krásy kraja a vhodné klimatické podmienky vytvorili priaznivé predpoklady pre rozvoj cestovného ruchu. Sústredená je tu pätina ubytovacích zariadení SR, ktorých služby ročne využije viac ako 600 tisíc návštevníkov. V rámci kraja k najnavštevovanejšiemu patrí región Vysoké Tatry a okresy Bardejov, Kežmarok, Prešov a Stará Ľubovňa.

V roku 2012 poskytovalo návštevníkom PSK ubytovacie služby 724 ubytovacích zariadení. Z hľadiska štruktúry zariadení bolo 511 hromadných ubytovacích zariadení a 213 prevádzkovateľov poskytovalo ubytovanie v súkromí. Počas roka 2012 zariadenia cestovného ruchu ubytovali 664 863 návštevníkov, z toho 223 586 (33,6 %) zahraničných. Z celkového počtu návštevníkov najviac zahraničných hostí bolo z Českej republiky (11,7 %).

Na celkovom počte ubytovacích zariadení v Slovenskej republike sa zariadenia v Prešovskom kraji podieľali 19,9 percentami a počet návštevníkov, ktorých ubytovali, tvoril 17,6 % z celkového počtu návštevníkov ubytovacích zariadení v Slovenskej republike.

Podnikateľské aktivity obyvateľstva ovplyvňujú podmienky a možnosti vytvorené v danom regióne. Na území kraja pôsobí viac ako 15 tisíc firiem zameraných na tvorbu zisku a 56,4 tisíc súkromne podnikajúcich fyzických osôb (živnostníkov, vrátane fyzických osôb podnikajúcich na základe iného ako živnostenského zákona). Svoju činnosť orientujú hlavne do odvetví stavebníctva, obchodu a priemyselnej výroby. Podľa počtu zamestnancov 98 % firiem je zaradených medzi malé podniky (do 49 zamestnancov), 1,6 % medzi stredné (od 50 - 249 zamestnancov) a 0,4 % medzi veľké podniky (nad 250 zamestnancov).

Výdavky na výskum a vývoj v posledných rokoch rástli veľmi pomaly, ale aj napriek tomu sú nízke a Prešovský kraj za rok 2011 mal podiel vo výške 2,8 % z celkových výdavkov na výskum a vývoj v Slovenskej republike. Kraj patrí v rámci Slovenskej republiky do skupiny inovačne zaostávajúcich regiónov. Má najmenej pracovníkov v oblasti výskumu a vývoja.

V PSK je spolu 3 161,3 km ciest, na dĺžke **cestnej siete** v SR má kraj 17,5 % podiel. Z celkovej dĺžky cestnej siete v kraji sa cesty I. triedy podieľajú 19,8 %, cesty II. triedy 16,5 % a cesty III. triedy 60,8 %. Diaľnice majú v rámci ciest kraja iba 2,5 % podiel. Diaľnice majú 19,6 % podiel na celkovej dĺžke diaľnic v SR. Cesty, ktoré sú súčasťou: „E“ ťahov, trás „TEM“ a multimodálnych a doplnkových koridorov „TEN-T“ majú dĺžku 196,2 km, čo je 6,2 % z celkovej dĺžky cestnej siete kraja.

Diaľnica D1 je najvýznamnejším diaľničným prepojením naprieč územím SR v západovýchodnom smerovaní a tvorí chrbticovú os cestnej siete. Diaľnica D1 je súčasťou vetvy multimodálneho koridoru Va vedenom v trase Bratislava – Žilina – Užhorod a súčasťou základnej siete TEN-T. Po dobudovaní bude spájať 6 krajských miest a 8 z desiatich najväčších miest na Slovensku a ich priľahlých regiónov. Významne tak prispeje k zlepšeniu vzájomnej dostupnosti týchto miest a zároveň k zlepšeniu spojenia s Ukrajinou a bude poskytovať potrebnú kapacitu v týchto dopravných smeroch.

Hustota cestnej siete v kilometroch na km² je 0,352. Stav cestnej infraštruktúry v PSK sa vyznačuje relatívne veľkou hustotou, avšak s relatívne nízkym podielom ciest vyšších tried. Prešovský kraj sa zaraďuje na štvrté miesto v hustote cestnej siete v rámci krajov SR. Najnižšia hustota cestných sietí v rámci kraja je v okresoch Kežmarok, Humenné a Snina, podstatne ovplyvnená reliéfom terénu.

Dobudovanie cestných sietí v PSK výrazne zaostáva. Stále nie je vybudované súvislé diaľničné prepojenie kraja s hlavným mestom republiky. Nevyhovujúce je aj severo - južné prepojenie PSK smerom na hranicu s Poľskom a Maďarskom.

Vzhľadom na významný objem nákladného tranzitu medzi Poľskom a Maďarskom v tomto regióne, kapacitne a bezpečnostnými parametrami nevyhovujúce súčasné prepojenie po cestách I. triedy, je potrebné riešiť toto prepojenie dobudovaním rýchlostnej cesty R4, ktorá bude slúžiť medzinárodnej tranzitnej doprave v tomto smere a zároveň zlepši vzájomnú dostupnosť Košíc a Prešova s Miskolcom, Budapešťou a Rzeszówom. Táto trasa je tiež súčasťou súhrnnej siete TEN-T.

V PSK je železničná sieť málo rozvinutá. Tvorí ju 420 km železničných tratí a 41 km tatranskej elektrickej železnice. PSK má na celkovej dĺžke železničných tratí v Slovenskej republike (3 592 km) 11,69 % podiel, z celoslovenského pohľadu patrí Prešovskému kraju v tomto ukazovateli v rámci krajov 4. miesto. Hustota železničnej siete na území kraja v km na 1 000 km² je 46,75 km. Priemerná hustota železničných tratí v SR je 73,26 km na 1 000 km² a Prešovský kraj v tomto ukazovateli výrazne zaostáva, dosahuje v rámci krajov SR najnižšiu hodnotu. Železničné prepojenie chýba v severovýchodnej časti územia, v okresoch Stropkov a Svidník.

Dominantné postavenie v PSK má medzinárodné verejné letisko Poprad – Tatry, ktoré je súčasne najvyššie položeným letiskom v strednej Európe. V súčasnosti sa z tohto letiska vykonáva nepravidelná (charterová) letecká doprava. Zároveň sa na území PSK nachádza vojenské letisko Prešov a tiež letiská pre všeobecné letectvo, a to vnútroštátne verejné letisko Svidník, vnútroštátne neverejné letiská Ražňany a Kamenica nad Cirochou.

V roku 2011 vybavilo letisko Poprad - Tatry spolu 24 673 cestujúcich (v roku 2006 to bolo 41 500 cestujúcich), čo je 1,3 % zo všetkých cestujúcich prepravených cez letiská v Slovenskej republike. Na území PSK sa nachádza vybudovaná vodná nádrž Domaša, na ktorej sa vykonáva športová a rekreačná plavba.

Na území PSK nie sú významnejšie zdroje elektrickej energie, z obnoviteľných zdrojov energie sa využíva predovšetkým vodná energia, v posledných rokoch boli vybudované a inštalované viaceré fotovoltaičné elektrárne. Využitie biomasy stúplo predovšetkým u veľkých výrobcov tepla v mestách (Prešov, Sabinov, Bardejov), kde sa biomasa využíva na výrobu elektrickej energie a obciach (Holčíkovce, Ďapalovce, Nižný Slavkov, Medzilaborce) kraja, ktoré využívajú biomasu na vykurovanie objektov v správe obecných úradov (základné školy, materské školy, zdravotnícke zariadenia a pod.).

PSK má priemernú spotrebu koksu a uhlia (z celkovej spotreby v SR asi 3,0 %), celkovo najnižšiu spotrebu elektrickej energie (3,4 % podiel), ale aj najnižšiu spotrebu zemného plynu (3,4 % podiel).

Podiel obyvateľov zásobovaných z verejných vodovodov bol v roku 2012 v PSK 78,8 %. Rozvoj verejných vodovodov v kraji zaostáva za celoslovenským priemerom, V porovnaní s ostatnými krajmi patrí Prešovskému kraju predposledné miesto. Dĺžka vodovodnej siete v PSK predstavuje 4 205 km. Úroveň zásobovania v jednotlivých okresoch Prešovského kraja je veľmi rozdielna. Najnižší podiel zásobovaných obyvateľov v rámci Prešovského kraja je dlhodobo v okrese Vranov nad Topľou, kde takmer polovica obyvateľov

je zásobovaná pitnou vodou z domových studní s nevyhovujúcou kvalitou. Podobne nepriaznivý stav je aj v okrese Sabinov a Stropkov.

Budovanie kanalizačnej siete tiež zaostáva za celoslovenským priemerom. V roku 2012 bolo v rámci SR napojených na verejnú kanalizačnú sieť 62,4 % obyvateľov. V tom istom roku bolo v Prešovskom kraji napojených na kanalizačnú sieť len 60,8 % obyvateľov. PSK predstavuje z hľadiska čistoty ovzdušia relatívne homogénny celok. Výnimku tvoria oblasti, kde sa kumulujú zdroje znečistenia a činnosti spôsobujúce znečistenie ovzdušia (priemysel, doprava, a pod.) K týmto oblastiam v rámci kraja patria: Prešov, Poprad – Svit a oblasť Zemplína: Vranov nad Topľou, Strážske, Humenné.

Do roku 2010 produkcia tuhých emisií v PSK skôr klesala, avšak v roku 2011 sa opäť zvýšila. Taktiež sa v porovnaní s rokom 2010 zvýšila produkcia oxidu uhoľnatého.

V PSK sa v roku 2012 vyprodukovalo 199,3 tis. ton komunálneho odpadu, čo v rámci SR predstavovalo 11,4 %. Jeden obyvateľ Prešovského kraja vyprodukoval v roku 2012 takmer 244 kg odpadu ale zhodnocovanie je na nízkej úrovni. Zhodnotilo sa iba cca 12 % komunálneho odpadu, pričom priemer na Slovensku je takmer dvojnásobný, 25,5 %.

Významnou devízou územia Prešovského kraja je vysoko hodnotná prírodná, zatiaľ relatívne málo narušená horská i podhorská krajina osobitá v celoslovenskom i stredoeurópskom kontexte. Významnými zachovalými historickými krajinnými štruktúrami sú atraktívne lúčno – pasienkarské lokality Zamaguria a kultúrna krajina stredného Spiša. Mimoriadnu pozornosť si zasluhujú špecifické územia významovo i hodnotovo výrazne prevyšujúce región PSK, a to predovšetkým Vysoké Tatry, Slovenský raj, Vihorlat, Bukovské vrchy a Zamagurie.

Z celkového počtu 9-tich národných parkov Slovenska sa 5 nachádza, resp. zasahuje do Prešovského kraja (TANAP, Nízke Tatry, Pieniny, Poloniny a Slovenský raj). Celková výmera chránených území národnej siete tvorí 17,8 % z rozlohy kraja. Na území Prešovského kraja je viacero objektov zapísaných do svetového a kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO (Bardejov, Bukové pralesy Karpát v Národnom parku Poloniny v Chránenej krajine oblasti Vihorlat, Drevené kostoly, Levoča, Spišský hrad).

Územie PSK je chudobné na surovinové zdroje, resp. zásoby rudných surovín. Predstavuje však významnú surovinovú základňu nerudných surovín a stavebných materiálov, zásoby, ktoré umožňujú rozvoj hlavne stavebného priemyslu. Nachádzajú sa tu najmä ložiská bentonitu a zeolitu, cementárske suroviny, stavebné suroviny. Významné sú ložiská kamennej soli v lokalitách Solivar – Prešov.

Hlavné disparity PSK:

v pôdohospodárstve

- nízka diverzifikácia poľnohospodárskych činností,
- vysoká nákladovosť a nízka ziskovosť v poľnohospodárskej a lesnej výrobe;

v priemysle

- nízky prílev zahraničných investícií,
- nízka produktivita práce a nízka ekonomická výkonnosť,
- inovačné a technologické zaostávanie spôsobuje zvyšujúcu energetickú a surovinovú náročnosť výroby,

- nízka atraktivita územia pre vstup investorov, nedostatočné využitie existujúcich priemyselných parkov;

v službách

- nedostatočne vyvinutá oblasť služieb
- nedostatočne využívaný potenciál existujúcej siete inštitúcií poskytujúcich služby podnikateľom,
- nedostatočné využívanie e-služieb, chýbajúca koordinácia využitia súčasných prenosových služieb a nerozvinuté e-služby (nielen verejné),
- nedostatočný koncepčný prístup k využívaniu potenciálu pre turizmus,
- nízka produktivita práce v sektore služieb;

v technickej infraštruktúre

- nedostatočné kapacity a telekomunikačná infraštruktúra, členitosť územia ako bariéra budovania internetového pripojenia, nedostatočná a nejednotná rozvinutosť medzinárodnej a regionálnej informačnej siete,
- nedostatočne vybudovaná infraštruktúra rýchlostných komunikácií,
- pomalý rozvoj dopravnej infraštruktúry,
- neexistencia integrovaného dopravného systému,
- vysoká energetická náročnosť kľúčových odvetví regionálnej ekonomiky,
- nedostatočné investície do tvorby krajiny a protipovodňovej ochrany,
- nedostatočná pozornosť ekologickým záťažiam;

v sociálnej infraštruktúre

- nevyhovujúca vzdelanostná štruktúra, vysoký podiel obyvateľstva so základným vzdelaním, významné vnútroregionálne rozdiely,
- nedostatočná kvalita (dostupnosť, efektívnosť) všetkých typov vzdelávania v kontexte celoživotného vzdelávania,
- nízka miera využívania nových, inovatívnych programov na podporu zamestnanosti, vrátane financovania týchto aktivít,
- nízka miera využívania pracovných síl,
- vysoký podiel dlhodobo nezamestnaných na celkovom počte nezamestnaných,
- značný odlev pracovných síl do zahraničia,
- nedostatočná spolupráca v záujme komplexného riešenia situácie a potrieb občanov rómskej populácie.

Hlavné faktory rozvoja PSK:

v pôdohospodárstve

- vhodné podmienky pre rozvoj ekologického poľnohospodárstva a lesného hospodárstva v rámci SR,
- vhodné podmienky pre rozvoj agroturizmu a vidieckeho turizmu;

v priemysle

- rozvoj eko-priemyslu a čistých technológií najmä v malom a strednom podnikaní,
- podpora domácich investorov najmä v perspektívnych odvetviach,
- podpora inovácií pomocou budovania klastrov,
- využitie cezhraničnej spolupráce pre rozvoj podnikateľských aktivít,
- budovanie inovačných centier so zameraním na transfer inovácií, zelenú ekonomiku a ekologické technológie;

v službách

- atraktívny potenciál pre rozvoj cestovného ruchu,
- začlenenie sa do medzinárodnej spolupráce a transfer know-how,

- rozširovanie e-služieb, podpora najmä v horských oblastiach,
- zakladanie rodinných firiem v oblasti služieb a rozvoj telepráce na zvýšenie zamestnanosti,
- existujúca sieť poradenských a podporných inštitúcií pre malých a stredných podnikateľov,
- rozvíjajúci sa systém podpory malého a stredného podnikania (inkubátory, informačné a poradenské služby);

v technickej infraštruktúre

- dostatočný potenciál pre využívanie obnoviteľných zdrojov energie,
- výhodná geografická poloha pre tok tovarov a služieb do nových členských krajín EÚ, polohový potenciál kraja, logistické väzby, prepojenie na nové trhy,
- podmienky vhodné pre rozvoj cyklistickej dopravy s napojením cyklotrás na medzinárodné trasy,
- modernizácia dopravnej infraštruktúry, zlepšenie kvality ciest II. a III. triedy.

v sociálnej infraštruktúre

- dobrá demografická situácia, dostatok voľnej pracovnej sily a nízka úroveň priemernej mzdy,
- vysoký podiel stredoškolsky vzdelaného obyvateľstva/možnosť profesijnej mobility,
- podpora odborného vzdelávania a prípravy na zamestnanie,
- vytvorenie metropolitného centra Košice – Prešov,
- schopnosť obojstrannej komunikácie obyvateľstva v prihraničných oblastiach, cezhraničná spolupráca.

Konkurenčná výhoda

Konkurenčná výhoda PSK je tvorená priaznivou demografickou štruktúrou, kvalitným životným prostredím, strategickou polohou na hranici troch krajín a hraničiacom pásme EÚ, prírodným a kultúrohistorickým bohatstvom a predpokladmi pre rozvoj novej zelenej ekonomiky vo vzťahu k rozvoju vidieka a kľúčových tradičných odvetví.

Očakávané vplyvy:

- zvýšenie využitia domácich, regionálnych zdrojov,
- zvýšenie regionálnej zamestnanosti, exportnej výkonnosti na nových trhoch a konkurencieschopnosti,
- zlepšenie kvality životného prostredia a vyššia účinnosť pri využívaní prírodných zdrojov,
- modernizovaná dopravná infraštruktúra, vyššia kvalita ciest miestneho významu (II. a III. triedy),
- zlepšenie dopravnej dostupnosti verejnou osobnou dopravou,
- vytvorenie nových pracovných miest na vidieku a rozvoj vidieka, zvýšenie podielu ekologického poľnohospodárstva,
- posilňovanie vnútroregionálnych kooperačných a obchodných väzieb,
- vznik nových väzieb medzi vedou, výskumom, inováciami - podnikateľskou sférou a vzdelávacími inštitúciami,
- zvýšenie kvality ľudských zdrojov a zlepšenie sociálnej súdržnosti.

Priority v rámci prioritných oblastí (PO) nadväzujúce na 3 priority v stratégii Európa 2020:

Inteligentný rast: vytvorenie hospodárstva založeného na znalostiach a inovácii

Hlavnými cieľmi PSK v tejto prioritnej oblasti budú: postupný rozvoj poznatkovej ekonomiky, získavanie investícií s vyššou pridanou hodnotou, ktoré sú zamerané nie len na výrobné ale aj vývojové aktivity, podpora rozvoja ľudských zdrojov, implementácia inovácií a transfer technológií v tradičných odvetviach výroby a služieb.

Udržateľný rast: podporovanie ekologickejšieho a konkurencieschopnejšieho hospodárstva, ktoré efektívnejšie využíva zdroje

PSK bude v tejto prioritnej oblasti realizovať aktivity zamerané na vytváranie predpokladov pre rozvoj malého a stredného podnikania v sektore služieb vo väzbe na rozhodujúce nielen priemyselné odvetvia, ale aj pre oblasť kúpeľníctva, cestovného ruchu a podnikania na vidieku, remeselnú výrobu a potravinárstvo, ako aj podporné služby pre podnikateľov.

PSK bude realizovať strategické aktivity s dôrazom na zvýšenie využívania obnoviteľných zdrojov energií a surovín v rozhodujúcich sektoroch – strojárstvo, potravinársky priemysel, chemický priemysel, lesníctvo a v sektore služieb vo väzbe na rozvoj podnikateľských aktivít na vidieku.

Inkluzívny rast: podporovanie hospodárstva s vysokou mierou zamestnanosti, ktoré zabezpečí sociálnu a územnú súdržnosť.

V rámci tejto strategickej priority bude PSK sústreďovať svoje aktivity na podporu rozvoja rozhodujúcich odvetví – strojárstvo, potravinársky priemysel, chemický priemysel, lesníctvo a rast sektoru služieb vo väzbe na rozhodujúce nielen priemyselné odvetvia, ale aj oblasť kúpeľníctva, cestovného ruchu a podnikania na vidieku. Zvýšenú a okamžitú pozornosť je potrebné venovať riešeniu problematiky zamestnanosti a vzdelávania u rómskej populácie.

Strategickým zámerom je podpora odborného vzdelávania a prípravy na zamestnanie, vytvorenie otvoreného vzdelávacieho prostredia pre celoživotné vzdelávanie všetkých skupín obyvateľstva a rozvoj profesijnej mobility.

PSK bude realizovať strategicky zamerané aktivity s dôrazom na udržanie a vytváranie nových pracovných miest v rozhodujúcich priemyselných odvetviach – strojársky priemysel, potravinársky priemysel, chemický priemysel a v sektore služieb, najmä vo väzbe na rozhodujúce priemyselné odvetvia, ďalej v oblasti cestovného ruchu, kúpeľníctva, a podnikania na vidieku, ako aj podporných služieb pre export a podnikanie na nových trhoch. Zvýšenú a okamžitú pozornosť je potrebné venovať riešeniu problematiky zamestnanosti u rómskej populácie.

Strategické ciele pre PSK:

1. Zvýšiť konkurencieschopnosť regionálnej ekonomiky prostredníctvom rozvoja znalostnej ekonomiky v kľúčových/strategických odvetviach kraja, vysokej atraktivity regiónu pre zahraničné investície a fungujúceho segmentu malých a stredných firiem.
2. Zvýšiť mieru kohézie a zlepšiť kvalitu života.

3. Vybudovať kvalitnú, dostatočne kapacitnú a dlhodobo udržateľnú dopravnú a technickú infraštruktúru kraja.
4. Skvalitnením poskytovaných verejných služieb vytvoriť podmienky pre rozvoj všetkých skupín obyvateľstva.
5. Stabilizovať vidiecku krajinu s ohľadom na jej produkčnú funkciu i z hľadiska jej prírodných hodnôt, zvýšiť udržateľnosť a konkurencieschopnosť poľnohospodárstva ako strategického odvetvia z hľadiska miestnej ekonomiky (vrátane nadväzujúcich odvetví) ako aj starostlivosti o krajinu.
6. Podporovať súbeh dávky v hmotnej núdzi a mzdy, modifikácie aktivačných prác na efektívnejšie nástroje aktivácie ako možných nástrojov cielenej aktivácie dlhodobo nezamestnaných a neaktívnych.

Tabuľka č. 38 Strategické ciele pre Prešovský samosprávny kraj:

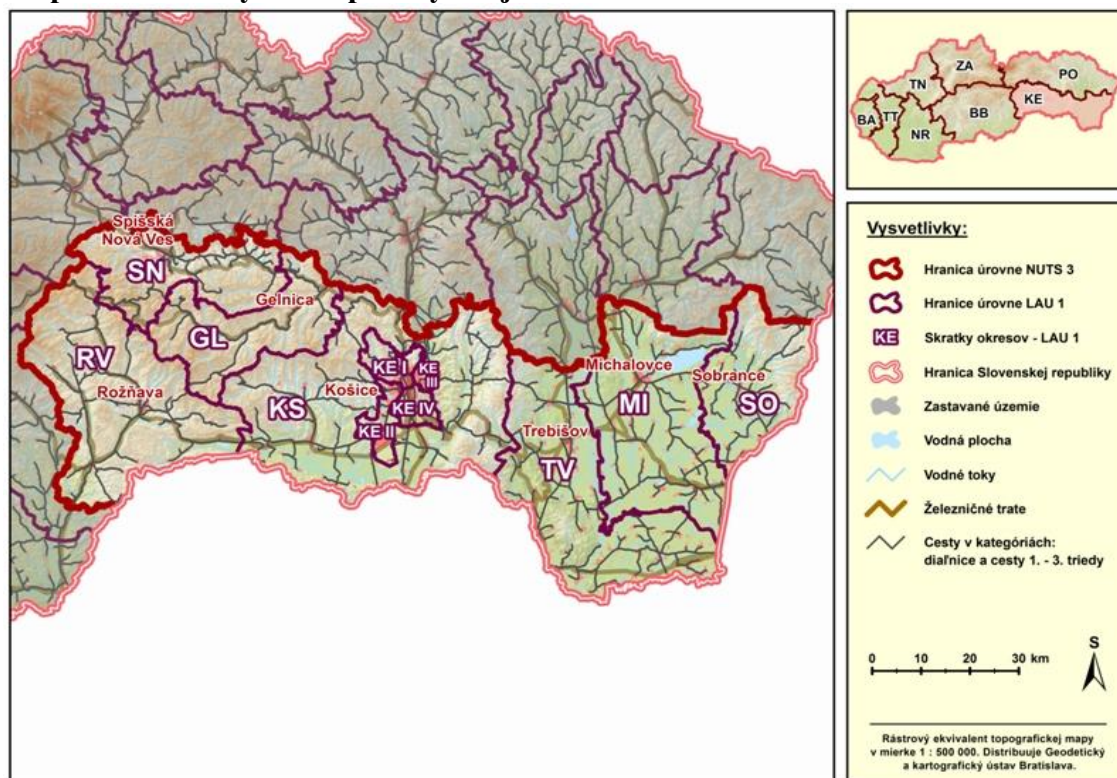
	2008	2009	2010	2011	2012	2020
1. Miera zamestnanosti (vo veku 20 – 64 rokov v %)	65,5	63,7	61,9	60,9	60,6	66,0
2. Výdavky na výskum a vývoj (% z HDP v PKS, SR)	0,01	0,02	0,02	0,02		0,04
3. Miera vysokoškolsky vzdelanej populácie (% vo vekovej skupine 30 až 34 rokov)				25,25		32,0
4. Populácia ohrozená chudobou a sociálnym vylúčením (% populácie)	27,0	24,9	27,0	26,0	24,7	20,0
5. Regionálny HDP (PKS, v mil.)	8 527	7 945	8 172	9 003	-	10000
6. Podiel zhodnocovaného komunálneho odpadu (v %)	8,5	8,8	8,1	12,3	11,9	50
7. Podiel obyvateľov zásobovaných z verejných vodovodov (v %)	73,8	78,0	78,3	79,3	78,8	83,0
8. Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizačnú sieť (v %)	51,9	56,0	57,2	59,2	60,8	63,0
9. Produkcia tuhých emisií (v tonách)	4 514,0	4 607,9	4 345,3	4 671,0	4799,6	4500
10. Produkcia oxidu uhoľnatého (v tonách)	7 080,0	7 041,7	6 794,9	7 010,3	7128,3	7000

Zdroj: ŠÚ SR

5. 8 Košický samosprávny kraj

Základná charakteristika kraja k 31. 12. 2012		
Rozloha kraja (v km ²)	6754,5	Najväčšie mestá
Počet obyvateľov kraja (v tis. osôb)	794,0	Košice
Hustota obyvateľstva v kraji na km ²	117,6	Michalovce
Počet obcí	440	Spišská Nová Ves
- z toho miest	17	Trebišov
Miera evidovanej nezamestnanosti v %	19,6	Rožňava
HDP na obyvateľa v roku 2011 (v PKS)	14 643	

Mapa č. 9 Košický samosprávny kraj

Zdroj: vlastné spracovanie

Charakteristika Košického samosprávneho kraja ako východisko pre jeho rozvoj

Košický samosprávny kraj (KSK) je vidiecky, pomaly rastúci, viac stagnujúci región SR, priemyselný, s primeraným stupňom pripravenosti na inovácie, priemerne atraktívny a konkurencieschopný, ale rozvíjajúci sa a konvergujúci mimo centra rozvojových aktivít EÚ a s možnosťou cezhraničnej spolupráce s Maďarskou republikou a Ukrajinou.

KSK je rozlohou štvrtým najväčším krajom SR (13,8 % územia), ale počtom obyvateľov druhým najväčším (14,7 % z počtu obyvateľov SR). Hustotou zaľudnenia 117,6 obyvateľov na km² patrí k priemerne obývaným krajom. Podľa stupňa urbanizácie sa zaraďuje medzi ostatné vidiecke regióny (55,6 % mestského obyvateľstva). Aj v tomto kraji sa začína prejavovať proces starnutia obyvateľstva, podiel detskej zložky klesol a pomaly narastá podiel obyvateľstva v poproduktívnom veku. Kraj vykazoval v posledných rokoch kladné hodnoty všetkých prírastkov okrem migračného, kraj dlhodobo stráca sťahovaním najmä obyvateľstvo s vyššou vzdelanostnou úrovňou. Nezamestnanosť má v KSK najmä od roku 2009 stúpajúci trend a k 31. 12. 2012 dosiahla 19,58 %, čo predstavovalo 70 039 disponibilných uchádzačov o zamestnanie, pričom v uvedenom období bolo v kraji k dispozícii iba 355 voľných pracovných miest. Nepriaznivá je vysoká dlhodobá nezamestnanosť (57,5 %), ktorá sa týka 44 528 nezamestnaných.

Ekonomicky aktívne obyvateľstvo podľa VZPS tvorilo v roku 2012 podiel 47,2 % z celkového počtu obyvateľstva. Miera ekonomickej aktivity v roku 2012 dosiahla 57,4 %, bola nižšia ako priemer SR a druhá najnižšia po TNSK v SR. Najvyššia priemerná

zamestnanosť (za organizácie s počtom 20 a viac zamestnancov) bola v priemyselnej výrobe (22 %), v sektore veľkoobchodu, maloobchodu, oprave motorových vozidiel (12,6 %), vo vzdelávaní (11,6 %) a vo verejnej správe, obrane a povinnom sociálnom zabezpečení (9,6 %). Priemerná nominálna mesačná mzda v roku 2012 bola 735 €, čo je pod priemerom SR. Oproti roku 2006 vzrástla o 23,5 %.

Školstvo v KSK je charakterizované rozvinutou sieťou všetkých typov škôl. KSK má druhý najvyšší počet materských škôl - 438 (15,3 % SR), aj druhý najvyšší počet základných škôl - 317 (14,4 % SR). Štruktúra stredných škôl prešla optimalizáciou a je tvorená gymnáziami a strednými odbornými školami. V kraji je 36 gymnázií (14,5 % SR), ktoré navštevovalo 12 827 žiakov denného štúdia (15,1 % SR). KSK patrí ku krajom s klesajúcim počtom stredných odborných škôl, žiakov i absolventov. V KSK v roku 2011 bolo 60 stredných odborných škôl (12,7 % SR). V KSK sa nachádzajú 4 vysoké školy, na 17 fakultách v roku 2012 študuje v rámci denného a externého štúdia spolu 28 707 študentov (14,4 % zo SR), čo je po Bratislave najviac v rámci SR. Podiel vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov vo veku 30 – 34 rokov v KSK kraji dosiahol 26,3 %.

Zdravotná starostlivosť v kraji je zabezpečovaná sieťou všetkých typov zdravotníckych zariadení. KSK v roku 2010 mal 18 nemocníc a 5 liečební. Najväčší podiel na počte zdravotníckych zariadení majú zariadenia ambulantnej starostlivosti, ktorých bolo 1 618 (15,9 % zo SR). Kapacita posteľového fondu sa postupne znižovala a v roku 2011 bolo v kraji evidovaných 5 530 lôžok. V KSK sa nachádzajú aj jedny liečebné kúpele.

KSK je bohatý na kultúrne a historické pamiatky. Sieť kultúrnych zariadení tvorí 13 divadiel resp. stálych scén, 10 múzeí, 3 galérie a 6 astronomických zariadení. Každoročne sa znižuje počet fungujúcich knižníc a v roku 2011 ich bolo spolu 241 a tiež ich aktívnych používateľov. Kultúrnym centrom kraja je mesto Košice, ktorého historické jadro je najrozsiahlejšou mestskou pamiatkovou rezerváciou na Slovensku. V roku 2013 je pozornosť sústredená na realizáciu projektov v rámci Košice - EHK 2013.

Bytová výstavba je nepostačujúca a v roku 2012 bolo dokončených 1 206 bytov, čím je KSK na druhom mieste s najnižším počtom dokončených bytov (7,9 % zo SR). Nízky počet bytov a ich cena nepriaznivo ovplyvňujú demografický vývoj, najmä migráciu, ale aj prirodzené prírastky obyvateľov. Priemerná obytná plocha bytu v kraji dosiahla 83,6 m², čo bolo viac, ako v priemere za SR.

Na HDP SR sa KSK v roku 2011 podieľal 11,4 %. HDP na 1 obyvateľa (v PKS) bol vo výške 14 643, čo predstavuje 58 % z priemeru EÚ 28. V tvorbe HDP na obyvateľa Košický kraj dlhodobejšie nedosahuje priemer SR. Kraj je na poslednom mieste v intenzite hospodárskeho rastu.

Podnikateľská aktivita je priemerná, v roku 2012 pôsobilo v kraji 16 829 (10,2 % SR) právnických osôb zameraných na tvorbu zisku, pričom prevažovali firmy s počtom do 19 zamestnancov (88,5 %). Počet fyzických osôb – podnikateľov klesá a v roku 2012 dosiahol 39 854 osôb (10,3 % SR).

Prílev PZI v KSK má kolísavý trend a v roku 2010 dosiahol objem 2 500 mil. €, (6,6 % z objemu PZI v SR.) Významnejší zahraniční investori aj z hľadiska tvorby pracovných miest sú lokalizovaní najmä v meste Košice a v okresoch Košice-okolie

(Kechnec), Michalovce, Spišská Nová Ves, KSK je druhý najvýznamnejší kraj SR z hľadiska exportnej výkonnosti. Avšak v tvorbe HDP na obyvateľa nedosahuje priemer SR

V priemysle predstavovali v roku 2011 tržby za vlastné výkony a tovar 7 555,5 mil. € a oproti roku 2008 poklesli o 2,7 %. KSK sa na tržbách v priemysle SR podieľal iba 9,8 % a v rámci SR bol na 4. mieste. Z hľadiska priemyselnej štruktúry sú najvýznamnejšími sektormi hutnícky, chemický, elektrotechnický, strojársky, spracovateľský priemysel. Dominujúce je hutníctvo, ktoré sa na priemyselnej produkcii kraja podieľa približne 60 % a tvorí cca 50 % jeho exportu. V regióne je niekoľko priemyselných parkov (ich počet sa neustále zvyšuje) so zameraním prevažne na strojárstvo, elektrotechniku, výrobu autopríslušenstva a iné výroby.

Stavebná produkcia (vykonaná vlastnými zamestnancami) dosiahla podiel 13,2 % a bola druhá najvyššia v SR.

Poľnohospodárstvo, ktoré v minulosti dominovalo predovšetkým na vidieku KSK v poslednom období výrazne stráca na intenzite. KSK sa na tržbách za predaj poľnohospodárskej produkcie SR v roku 2011 podieľal 8,7 %. Poklesla intenzita chovu hospodárskych zvierat najmä ošípaných a hydiny, zvýšil sa chov oviec. V súčasnosti má významnejšie postavenie rastlinná výroba.

V oblasti cestovného ruchu patrí KSK medzi navštevované kraje SR s priemernou ubytovacou kapacitou (346 ubytovacích zariadení, 11,5 % zo SR). KSK disponuje významným prírodným a kultúrno-historickým potenciálom a návštevnosť (8,1 % návštevníkov zo SR) vzhľadom na podmienky pre CR je pomerne nevyhovujúca.

KSK má po BSK druhý najvyšší počet vedecko-výskumných pracovníkov (3 413 výskumníkov s VŠ vzdelaním) a výdavky na vedu a výskum v posledných rokoch mierne rástli, ale ich podiel z regionálneho HDP (0,79 %) je veľmi nízky.

Telekomunikačné služby sú zabezpečované v rozsahu bežne dostupných existujúcich moderných technológií, cenovo sú veľmi diferencované, pokrytie územia je priemerné. V pripojení na internet je pod priemerom SR aj za ostatnými regiónmi. Počítačmi bolo v kraji vybavených 71 % domácností a s prístupom na internet 67 % domácností.

KSK má dobre rozvinutú dopravnú sieť (cestnú, železničnú, leteckú), ktorej hlavnou križovatkou je mesto Košice. Dominantné postavenie má medzinárodné verejné letisko Košice, ktoré je druhým najvýznamnejším letiskom v SR. Okrem letiska Košice sa na území KSK nachádza aj letisko pre všeobecné letectvo, a to vnútroštátne verejné letisko Spišská Nová Ves.

Železničné trate celoštátneho významu, ktoré prechádzajú územím kraja, zahŕňajú západo-východný tranzitný koridor (Praha – Košice – Čierna nad Tisou) a severo-južný tranzitný koridor (Poľsko – Košice – Maďarsko). KSK má vybudovanú širokorozchodnú trať slúžiacu na prepravu surovín z Ukrajiny pre U.S. Steel s.r.o. Košice. Dôležité cestné ťahy sú svojou orientáciou súhlasné so železničnými koridormi. KSK má celkovú dĺžku ciest 2 379 km (13 % zo SR).

Nízky je podiel diaľnic, ako aj ciest I. triedy (367 km z toho 5,3 km diaľnice), pričom od roku 2003 nedošlo k výraznému rozvoju cestnej siete. Z pohľadu dopravných služieb

(výkony v tonokilometroch) je napriek nárastu KSK až na predposlednom mieste. Významný objem tvorí nákladný tranzit medzi Poľskom a Maďarskom, pričom súčasné prepojenie po cestách I. triedy je kapacitne a bezpečnostnými parametrami nevyhovujúce. Výkony v osobnej preprave sú priemerné a oproti roku 2004 poklesli.

Územím KSK prechádzajú rieky Laborec, Latorica a Bodrog. Športová a rekreačná plavba sa vykonáva na vybudovaných vodných nádržiach Zemplínska Šírava a Ružín.

KSK má najvyššiu spotrebu koksu a uhlia v SR (56 % zo SR), celkovo tretiu najvyššiu spotrebu elektrickej energie (13,4 %), vyššiu spotrebu zemného plynu (20 %) a takmer nulovú spotrebu vykurovacích olejov.

KSK patrí k menším producentom komunálneho odpadu v SR, v roku 2012 sa ho v kraji vytvorilo 214,1 tis. ton, čo predstavuje na jedného obyvateľa 270 kg. Percento zhodnotenia komunálneho odpadu (46,5%) bolo priaznivejšie, ako priemer SR. Nízke však bolo zhodnotenie komunálneho odpadu ako druhotnej suroviny.

Podiel obyvateľov napojených na vodovodnú sieť v roku 2012 bol 80,8 %, čo je pod priemerom SR, a na kanalizačnú sieť je napojených 60,7 % obyvateľov, čo je tiež pod priemerom SR.

V KSK je 79 čistiarní odpadových vôd (12,8 % zo SR), ich počet sa každoročne mierne zvyšuje. KSK napriek zlepšeniu vykazuje najvyššie hodnoty v produkcii tuhých emisií (0,99 t na km²), a v produkcii oxidu uhoľnatého (13,1 t na km²), v produkcii oxidu siričitého (1,56 t na km²) a oxidu dusíka (1,78 t na km²) prevyšuje priemer SR.

V KSK sa nachádzajú ložiská rôznych nerastov, ktoré majú celoslovenský význam. Za zmienku stoja zásoby zemného plynu v okrese Michalovce, magnezit a urán v Košiciach, mastenec v Gemerskej Polome, kamenná soľ v Zbudzi a tiež zdroje rôznych stavebných kameňov. Významná je však geotermálna energia a nízkopotencionálna geotermálna energia v Košickej kotline s možnosťou využitia na vykurovanie, rozvoj cestovného ruchu a poľnohospodárstva.

Hlavné disparity KSK:

- pokles počtu obyvateľov v produktívnom veku vo vidieckych osídleniach,
- problematické vytváranie medzirezortnej spolupráce na komplexné riešenie situácie a potrieb občanov rómskej populácie, kriminalita,
- nepostačujúca kapacita zariadení sociálnych služieb v jednotlivých okresoch kraja,
- koncentrácia terciárneho sektoru do väčších miest,
- vysoká miera dlhodobej nezamestnanosti,
- značný odlev vzdelanej pracovnej sily do zahraničia z dôvodu nedostatku vhodných pracovných príležitostí s primeraným mzdovým ohodnotením,
- nedostatok pracovných príležitostí najmä v južných okresoch regiónu,
- nesúlad medzi ponukou a dopytom na trhu práce a významné vnútroregionálne rozdiely,
- nízky podiel dokončených a začínaných bytov, chýbajúce nájomné byty,
- nedostatočná reštrukturalizácia hospodárstva,
- nízka priestorová diverzifikácia priemyslu,
- regionálne disparity v lokalizácii priamych zahraničných investícií,
- pokles obhospodarovaných plôch a intenzity chovu hospodárskych zvierat,

- nedostatočne využívaný prírodný potenciál na rozvoj ovocinárstva, zeleniny,
- nízka úroveň a kvalita služieb v cestovnom ruchu,
- nedostatočná propagácia domáceho cestovného ruchu,
- nedostatočné prepojenie vedecko-výskumných inštitúcií s praxou,
- zaostávanie vo vytváraní podmienok pre rozvoj e-služieb,
- nedostatočná rozvinutosť a nejednotnosť medzinárodných a regionálnych informačných sietí,
- nedostatočné telekomunikačné a internetové kapacity v oblasti prenosu dát,
- zlá dostupnosť regiónu - nedobudovaná diaľničná infraštruktúra,
- nevyhovujúca kvalita ciest II. a III. triedy vo vzťahu k rastúcej intenzite cestnej prepravy,
- technicky nevyhovujúce železničné trate na zvyšovanie traťových rýchlostí,
- neexistencia integrovaného dopravného systému,
- nedostatočná úroveň inovácií a z toho vyplývajúca vysoká energetická a surovinová náročnosť výroby,
- značné ekologické zaťaženie krajiny,
- zhoršujúca sa kvalita zložiek životného prostredia,
- staré environmentálne záťaže,
- nedobudovaná nadradená vodovodná sieť v južných okresoch kraja,
- kolízia záujmov ochrany prírody a rozvojových aktivít,
- nedostatočné protipovodňové opatrenia,
- nevyužívanie geotermálnych zdrojov.

Hlavné faktory rozvoja KSK:

- multietnické prostredie znižujúce bariéry v oblasti cezhraničnej spolupráce vo všetkých oblastiach,
- Vedecko-výskumná základňa a inovačný potenciál vysokých škôl.
- kultúrny potenciál vytvorený v súvislosti s projektom Košice – EHMK 2013.
- strategický priemyselný park v košickej aglomerácii v obci Kechnec,
- existujúce priemyselné parky v území rozvojových centier,
- cezhraničné kontakty a väzby na Maďarsko a Ukrajinu,
- dobré pôdne a klimatické podmienky pre pôdohospodárstvo (rastlinnú výrobu, ovocinárstvo, zeleninárstvo, vinohradníctvo, pestovanie energetických plodín) aj lesné hospodárstvo,
- vhodné podmienky pre pasienkarstvo a živočíšnu výrobu,
- lesy – potenciál pre turizmus, zdroj drevnej hmoty,
- dobré podmienky pre akvakultúru, existencia funkčných produkčných rybochovných zariadení a rybníkov,
- dobré podmienky pre rôzne formy turizmu,
- významné destinácie cestovného ruchu – Slovenský raj, Slovenský kras, Zemplínska šírava, Tokajská vinohradnícka oblasť, klimatické kúpele Štós, kultúrno-historické cesty Gotická, Železná, Vílna, jedinečné kultúrne a prírodné pamiatky UNESCO,
- schválené projekty vedeckých parkov: Technikom TUKE, Medipark UPJŠ Košice,
- disponibilný potenciál pre regionálnu znalostnú ekonomiku na báze IT, biomedicíny, obnoviteľných zdrojov energie a kreatívneho priemyslu,
- existujúca sieť poradených a podporných inštitúcií pre MSP,
- klaster IT Valley a klaster automatizačnej techniky a robotiky (AT + R), centrá excelentnosti pri univerzitách a SAV,
- širokorozchodná trať,

- polohový potenciál kraja, logistické služby východ - západ a sever-juh,
- dobré prírodné podmienky pre využívanie obnoviteľných zdrojov energií – biomasa a veterná energia,
- významný potenciál geotermálnej energie.

Konkurenčná výhoda KSK

- strategická poloha košickej aglomerácie, dobré predpoklady pre logistiku a medzinárodný obchod,
- univerzity umožňujúce technické, prírodovedné, ekonomické, humanitné vzdelávanie
- významný IT priemysel, tradičné a nové odvetvia priemyslu,
- schválené projekty vedeckých parkov: Technikom TUKE, Medipark UPJŠ Košice,
- prírodné a kultúrno-historické bohatstvo (pamiatky UNESCO), turistické destinácie národného významu (Národné parky Slovenský raj, Slovenský kras, Zemplínska šírava, Tokajská vinohradnícka oblasť),
- U.S. Steel Košice - významný výrobca a exportér metalurgických výrobkov,
- klaster IT Valley a klaster Automatizácia a robotika, predpoklady pre klaster biomedicíny,
- surovinová základňa: magnezit - potenciál pre výrobu horčíka, urán, zeolit, kamenná soľ, mastenec, potenciál – hĺbková geotermálna energia (Východoslovenská nížina),
- Košice – Európske hlavné mesto kultúry 2013,
- Multietnické prostredie znižujúce bariéry v cezhraničnej spolupráci v každej oblasti.

Očakávané vplyvy:

- hospodársky rast, zvýšenie exportnej výkonnosti a konkurencieschopnosti ekonomiky, rast zamestnanosti,
- zvyšovanie vzdelanostnej štruktúry ľudských zdrojov v KSK,
- rozšírenie výskumnej a inovačnej infraštruktúry,
- využitie inovačného potenciálu pre rast regionálneho HDP a produktivity,
- posilnenie väzieb medzi vedou, výskumom, inováciami, podnikateľskou sférou a vzdelávacími inštitúciami,
- zavedenie nových aplikácií IKT firiem zoskupených v IT Valley,
- rozvoj vidieka a zamestnanosti na vidieku prostredníctvom diverzifikácie výroby, podpory poľnohospodárstva, spracovania miestnych produktov a ich distribúcie,
- rozvoj malého a stredného podnikania a posilnenie jeho konkurencieschopnosti, rozvoj subdodávateľských klastrov a subdodávateľských sietí,
- zníženie dlhodobej nezamestnanosti a zmiernenie sociálnej exklúzie,
- zvýšenie využitia obnoviteľných zdrojov energie,
- vybudovanie interoperabilného logistického centra medzinárodného významu,
- zlepšenie nadregionálnej dopravnej dostupnosti a obslužnosti územia,
- zlepšenie dopravnej dostupnosti verejnou osobnou dopravou,
- modernizovaná dopravná infraštruktúra,
- kvalitná a prístupná verejná doprava,
- zníženie miery znečistenia životného prostredia,
- zvýšenie kvality života vytvorením vhodných podmienok pre dostupnosť kvalitného, vzdelania, vhodného a dostatočne finančne oceneného zamestnania, kvalitnú sociálnu a zdravotnú starostlivosť, rovnosť príležitostí i voľnočasové aktivity.

Priority v rámci prioritných oblastí (PO) nadväzujúce na 3 priority v stratégii Európa 2020:

Inteligentný rast: vytvorenie hospodárstva založeného na znalostiach a inovácii

Prioritná oblasť je zameraná na zlepšenie kvality vzdelávania, zabezpečenie jeho dostupnosti, posilnenie výkonnosti v oblasti výskumu a podnikania s cieľom podporiť inovácie a šírenie znalostí, podpora premeny kreatívnych nápadov na inovatívne produkty, služby a procesy, ktoré môžu byť zdrojom rastu, kvalitných pracovných miest, posilnenie súdržnosti a lepšiemu využívaniu potenciálu IKT.

V KSK kraji v rámci tejto priority pôjde predovšetkým o zvýšenie výkonnosti najmä v oblasti výskumu a inovácií, rozvoj vzdelávania a digitalizácie s cieľom vytvárania nových produktov a služieb, ktoré budú generovať hospodársky rast a nové pracovné miesta a druhotne prispieť aj k riešeniu sociálnych problémov.

Hlavný cieľ KSK v nadväznosti na ciele stratégie Európa 2020:

Úroveň verejných a súkromných investícií do výskumu a vývoja by v roku 2020 mala dosiahnuť minimálne 0,20 % HDP (SR) pri súčasnom zlepšení podmienok pre rozvoj výskumu, vývoja a inovácií v kraji.

Uvedený cieľ by sa mal v KSK dosiahnuť najmä prostredníctvom: rozšírenia výskumnej a inovačnej infraštruktúry, rozvoja technologického a aplikovaného výskumu, budovania vedeckých parkov a tiež intenzívnejším finančným vstupom súkromného kapitálu.

Cieľom kraja je aj rýchlejšie uplatňovanie nových technológií v praxi, vyššie investície do výskumu a inovácií v podnikoch, intenzívnejší transfer technológií, podpora uvádzania nových inovatívnych produktov na trh, zvyšovanie využívania IKT, systematické zavádzanie digitálnych služieb pre zlepšenie kvality života, podpora kreativity a skvalitňovania vzdelávania a jeho efektívnosti, dosahovanie vyššej motivácie pre zvyšovanie kvalifikácie a zručnosti v súlade s dopytom, zvyšovanie zručností pre uľahčenie vstupu mladých ľudí na trh práce, zlepšenie spolupráce škôl so zamestnávateľmi a ďalšími opatreniami.

Udržateľný rast: podporovanie ekologickejšieho a konkurencieschopnejšieho hospodárstva, ktoré efektívnejšie využíva zdroje

Prioritná oblasť je zameraná na budovanie udržateľného a konkurencieschopného hospodárstva, ktoré efektívne využíva zdroje, vývoj nových postupov a technológií vrátane ekologických technológií, reformy zamerané na zníženie emisií skleníkových plynov a efektívne využívanie zdrojov, sústredenie sa na zlepšenie podnikateľského prostredia, stimulovanie tvorby zelených pracovných miest a modernizáciu priemyselnej základne.

Hlavný cieľ stratégie Európa 2020:

Znížiť emisie skleníkových plynov o min. 20 %, zvýšiť energetickú účinnosť o 20 %, zvýšiť podiel energie vyrobenej z obnoviteľných zdrojov tak, aby v roku 2020 tvorila 20 % z celkovej vyrobenej energie.

Dosiahnutie udržateľného rastu v Košickom samosprávnom kraji sa zakladá na vybudovaní konkurencieschopnejšieho nízkouhlíkového hospodárstva, ochrane životného prostredia, využívaní nových ekologických technológií, zavedení efektívnych inteligentných

rozvodov elektrickej energie, zvýšení výroby a využívania energie z OZE, intenzívnejšom využívaní IKT, ako aj v dobre informovaných spotrebiteľoch. Pre úspešný prechod na nízkouhlíkové hospodárstvo je nevyhnutné oddeliť hospodársky rast od jeho závislosti na energiách prostredníctvom znižovania emisií oxidu uhoľnatého, presadzovanie vyššej energetickej efektívnosti i bezpečnosti a zníženia energetickej náročnosti výroby.

Konkurencieschopnosť, rast a zlepšenie podnikateľského prostredia v KSK by sa mala dosiahnuť rýchlejším uplatňovaním nových technológií podporujúcich zvyšovanie konkurencieschopnosti firiem, podporou podnikania prostredníctvom využitia nových finančných nástrojov, dobudovaním siete podporných služieb pre podnikateľov, rýchlejším využívaním a uplatňovaním nových nápadov, podporou podnikateľských inkubátorov, rozšírením využívania širokopásmového pripojenia a zavedenia vysokorýchlostných sietí aj na vidieku, podporou energetickej efektívnosti a intenzívnejším využívaním výroby energie z OZE, posilnením regionálnej mobility prepojením sekundárnych a terciárnych uzlov s infraštruktúrou TEN-T, vývojom ekologicky vhodných dopravných systémov a ďalšími opatreniami.

Ciele KSK v oblasti životného prostredia v nadväznosti na stratégiu Európa 2020:

- podiel zhodnocovaného komunálneho odpadu má dosiahnuť aspoň 50 % v roku 2020,
- podiel obyvateľov zásobovaných vodou z verejných vodovodov sa má zvýšiť na min. 85,0 % v roku 2020,
- podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizačnú sieť sa má zvýšiť na min. 65,0 % v roku 2020,
- u produkcie tuhých emisií v tonách predpokladáme zvýšenie na 6600 ton v roku 2020,
- produkciu oxidu uhoľnatého ovplyvňuje intenzita hospodárskeho rozvoja; v KSK predpokladáme hospodársky rast, cieľom však je, aby za predpokladu realizácie účinných opatrení sa dosiahol iba mierny nárast produkcie uhlíka na objem 100 000 ton v roku 2020.

Hlavné ciele KSK v rámci priority spočívajú: vo zvýšení integrovanej ochrany, racionálneho využívania vôd a zabezpečenia územia z hľadiska ochrany pred povodňami, dobudovaní infraštruktúry odpadového hospodárstva a eliminácie starých environmentálnych záťaží, zvýšení ochrany a regenerácie životného prostredia v oblasti ochrany ovzdušia a minimalizácie nepriaznivých vplyvov zmeny klímy, uplatňovaním inovácií znižovať emisie uhlíka, presadzovaní vyššej energetickej efektívnosti a bezpečnosti, znížení energetickej náročnosti výrobkov a služieb, dobudovaní infraštruktúry ochrany a regenerácie prírodného prostredia a krajiny, rozvoji nízkouhlíkového hospodárstva, zvyšovaní podielu energie vyrobenej z OZE na celkovej spotrebe elektrickej energie, podpore transformácie energeticky náročných odvetví na nízkouhlíkové, podpore aktivít spojených s ochranou vodných zdrojov a so skvalitňovaním podzemných a povrchových vôd, ako aj zabezpečením dostatočných zdrojov vody pre ďalší rozvoj kraja.

Inkluzívny rast: podporovanie hospodárstva s vysokou mierou zamestnanosti, ktoré zabezpečí sociálnu a územnú súdržnosť

Prioritná oblasť je zameraná na podporu hospodárstva s vysokou mierou zamestnanosti, zabezpečenie prístupu a možnosti vzdelávania pre všetkých počas celého života, čo prispieva k znižovaniu chudoby a zabráňuje sociálnemu vylúčeniu, ako aj na odstraňovanie prekážok, ktoré bránia vstupu na trh práce.

Hlavné ciele KSK v nadväznosti na stratégiu Európa 2020:

Zvýšením efektivity vzdelávania dosiahnuť zníženie miery predčasného ukončenia školskej dochádzky pod 10 % a zvýšenie podielu obyvateľov s vysokoškolským vzdelaním vo veku 30 – 34 rokov na minimálne 34 %.

Ciele KSK kraja v rámci priority spočívajú v posilnení tvorby partnerstiev medzi odbornou prípravou a podnikateľskou sférou pri prognóze požadovaných zručností s cieľom implementovať požiadavky trhu práce do rozvoja zručností, ako aj do vzdelávacích programov škôl v záujme lepšieho uplatnenia na trhu práce, rozvíjať celoživotné vzdelávanie na zabezpečenie nepretržitej prispôsobivosti a lepšej zamestnateľnosti na trhu práce, posilniť podnikateľské vzdelávanie najmä na stredných školách, podporovať vzdelávanie žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia s cieľom dosiahnuť zlepšenie vedomostí a zručností, podporovať rozvíjanie praktickej odbornej prípravy žiakov vo výrobných firmách, monitorovať kvalitu škôl s dôrazom na školy, ktoré majú žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, podporovať zmeny v odbornom vzdelávaní a príprave – realizovať krátkodobé kurzy v rámci odborného vzdelávania pre získanie výučného listu bez požiadaviek na vysokú úroveň všeobecných vedomostí a ďalšie opatrenia zamerané na zvyšovanie kvality ľudských zdrojov.

Hlavný cieľ KSK v nadväznosti na stratégiu Európa 2020:

Zvýšiť mieru zamestnanosti obyvateľstva Košického kraja vo veku 20 – 64 rokov z 58 % v roku 2011 min. na 65 % v roku 2020;

Znížiť podiel populácie ohrozenej chudobou a sociálnym vylúčením pod 20 %.

Uvedené ciele by sa mali dosiahnuť vytváraním kvalitnejších pracovných miest najmä pre mladých ľudí. Zlepšovaním podnikateľského prostredia zvyšovať vstup investorov garantujúcich perspektívny výrobný program a vytváranie nových pracovných miest pre obyvateľstvo v produktívnom veku, ale i staršie osoby. Investovať do odbornej prípravy a zvyšovania kvalifikácie a zručností s cieľom pomôcť ľuďom všetkých vekových kategórií pripraviť sa na trh práce, zvyšovať odborné schopnosti a zručnosti pre lepšie prispôbovanie sa zmeneným požiadavkám trhu práce. Zlepšovať podmienky pre intenzívnejšie zapojenie podnikateľského sektora do vzdelávania, pre zvýšenie mobility za prácou, modernizovať pracovné trhy a systémy sociálneho zabezpečenia, spolupracovať pri vytváraní sietí poradenských služieb v oblasti zamestnanosti. Podporovať rozvoj a uplatňovanie modelu flexiistoty. Podporovať súbeh dávky v hmotnej núdzi a mzdy, modifikácie aktivačných prác na efektívnejšie nástroje aktivácie ako možných nástrojov cielej aktivácie dlhodobo nezamestnaných a neaktívnych.

Pre zníženie chudoby je potrebné mobilizovať pomoc do komunit, v ktorých žijú ľudia ohrození chudobou, vytvárať podmienky pre absolvovanie primeraného vzdelávania a získanie základných zručností, podporovať vytváranie vhodných pracovných príležitostí, poskytovať pomoc pri uplatnení na trhu práce.

Tabuľka č. 39 Strategické ciele pre Košický samosprávny kraj:

Ukazovateľ	2008	2009	2010	2011	2012	2020
1. Miera zamestnanosti (vo veku 20	61,5	61,3	58,7	58,2	58,8	65,0

– 64 rokov v %)						
2. Výdavky na výskum a vývoj (% z HDP v PKS, SR)	0,04	0,05	0,08	0,09	-	0,20
3. Miera vysokoškolsky vzdelanej populácie (% vo vekovej skupine 30 až 34 rokov)				26,25	-	34,0
4. Populácia ohrozená chudobou a sociálnym vylúčením (% populácie)	26,6	20,4	23,3	23,1	20,6	19,0
5. Regionálny HDP (PKS, v mil.)	11 537	10 371	11 065	11 596	-	12 500
6. Podiel zhodnocovaného komunálneho odpadu (v %)	32,7	6,0	29,7	42,7	46,5	50
7. Podiel obyvateľov zásobovaných z verejných vodovodov (v %)	76,5	80,8	81,2	81,2	80,8	85,0
8. Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizačnú sieť (v %)	57,2	60,1	60,5	61,2	60,7	65,0
9. Produkcia tuhých emisií (v tonách)	6 601,0	6 358,6	6 458,1	6690,1	6847,2	6600
10. Produkcia oxidu uhoľnatého (v tonách)	104142	76 850,9	96 828,1	108873	107466,1	100 000

Zdroj: ŠÚ SR

6 Prognóza hospodárskeho vývoja v regiónoch SR

6.1 Základný scenár

Politika súdržnosti je kľúčovým hospodársko-politickým nástrojom vlády SR na realizáciu strategických cieľov a priorít politiky súdržnosti definovaných v Programovom vyhlásení vlády SR na roky 2012 - 2016. Priority v oblasti kohéznej politiky sa v uplynulom období posledných 20 rokov nemenili, k reálnej konvergencii dochádzalo však len v určitých obdobiach.

Základný cieľ kohéznej politiky:

- znižovanie regionálnych disparít

Z hľadiska regionálnej politiky je potrebné definovať cieľovú úroveň „prirodzenej“ miery regionálnych disparít, ktoré zohľadňujú potenciál regiónu z geografického, hospodárskeho a sociálneho hľadiska. Úroveň „prirodzenej“ miery disparít by mala byť stanovená na hranici efektívnosti, nad ktorou dodatočné náklady na dosahovanie kohézie prevyšujú očakávaný prínos. Európska komisia stanovila túto hranicu pre kohéznú politiku na úroveň 75 % priemeru HDP členských krajín.

Odporúčania pre uplatňovanie regionálnej politiky súdržnosti v zmysle ich vplyvu na makroekonomický vývoj v SR a v jednotlivých regiónoch boli definované a tvorené v národnej stratégii v čase vrcholiacej konjunktúry a v počiatočných fázach finančnej krízy. Z hľadiska navrhovaných variantov uplatňovania kohéznej politiky sa ako najvhodnejší ukazoval **scenár so silnou podporou regionálnych centier v súbehu s kvalitnou a ucelenou politikou regionálnych samospráv**. To bolo podmienené ponechaním dostatočného priestoru regionálnym samosprávam na jednej strane, na strane druhej sa predpokladalo využitie tohto priestoru pre kvalitné a ciele stratégie regionálnych samospráv tvorivo zohľadňujúce dané regionálne špecifiká.

Z pohľadu celkovej miery nezamestnanosti pod 10 % bolo teda potrebné zabezpečiť regionálny rast bez negatívneho vplyvu na najsilnejšie regióny z hľadiska dostupnosti kapitálu aj na úkor rýchlosti konvergencie. Silnejšie regióny a regionálne centrá dokázali svojím rastom „ťahať“ okolité regióny v dôsledku vyššej produktivity kapitálu (vyšší multiplikačný efekt) a ich rast bol v konečnom dôsledku vyšší, ako pri očakávanom efekte silnejšej kohéznej politiky. Spôsobené to bolo hlavne dosiahnutím limitov v podobe dostupnej kvalifikovanej pracovnej sily a vyššími dodatočnými nákladmi na tvorbu dodatočných pracovných miest.

Analýza aktuálneho regionálneho vývoja vypracovaná Ekonomickým ústavom SAV vychádza z dostupných informácií o regionálnom raste so všetkými obmedzeniami z hľadiska dostupných dát na regionálnej úrovni. Nestabilita vonkajších aj vnútorných faktorov podmienujúcich budúci vývoj v strednodobom horizonte môže vytvárať vyššie riziká pri vytváraní prognóz.

Základný scenár zobrazuje najpravdepodobnejší vývoj ekonomiky SR vychádzajúci zo súčasných predpokladov vývoja vnútorného a vonkajšieho prostredia. V nadväznosti na požiadavky EÚ pokrýva prognóza časový horizont do roku 2020. Základný scenár je založený na očakávanom vývoji pri zachovaní aktuálnej regionálnej politiky. Negatívnym faktom je, že v súčasnom období pokrízového vývoja sa nepredpokladá dosahovanie reálnej regionálnej konvergencie.

6.2 Variantné scenáre

Vytvorenie **variantných scenárov** umožňuje porovnať vývoj v regiónoch SR na úrovni NUTS 3 pri rôznom zameraní regionálnej a hospodárskej politiky štátu - prognostická presnosť základného scenára tu nie je kľúčová, podstatné sú rozdiely vývoja medzi jednotlivými variantnými scenármi.

Definované boli **tri podobné stratégie ako v pôvodnom návrhu národnej stratégie od silnej kohéznej politiky, cez rovnomerné prerozdelenie zdrojov po silnú podporu rastových centier.**

Tabuľka č. 40 Rozdiel odhadovaných rastov HDP oproti priemeru SR pre samosprávne kraje v základnom scenári, percentuálne body

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
BSK	-1,4	-0,9	-0,7	-0,5	-0,4	-0,3	-0,2	-0,1	0
TTSK	1	0,8	1	1,1	1,1	0,9	0,7	0,4	0,2
TNSK	2,1	1,5	1,1	1	0,9	0,9	0,9	1	1
NSK	-0,5	-0,4	-0,6	-0,8	-0,9	-0,9	-0,7	-0,6	-0,4
ŽSK	1,6	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4
BBSK	-0,4	-0,6	-0,7	-0,8	-0,9	-1	-1,1	-1,2	-1,2
PSK	-0,9	-0,7	-0,4	-0,3	-0,2	-0,3	-0,4	-0,5	-0,5
KSK	0,1	-0,3	-0,5	-0,6	-0,7	-0,9	-1	-1,1	-1,2

Zdroj: Radvanský, EÚ SAV, 2013

Jednotlivé scenáre uvažovali s prerozdelením 10 % existujúcich kapitálových zdrojov pri troch druhoch uplatňovanej stratégie. Ukazuje sa, že pri aktuálnej miere nezamestnanosti na úrovni nad 14 % ekonomicky aktívneho obyvateľstva je efektívnejšou silnejšia kohézna politika s podporou tvorby pracovných miest v slabších regiónoch. V prípade vyšších investícií do slabších regiónov produkcia v ekonomicky silnejších regiónoch/krajoch oproti bázickému scenáru poklesla, ale pokles zamestnanosti nebol výrazný.

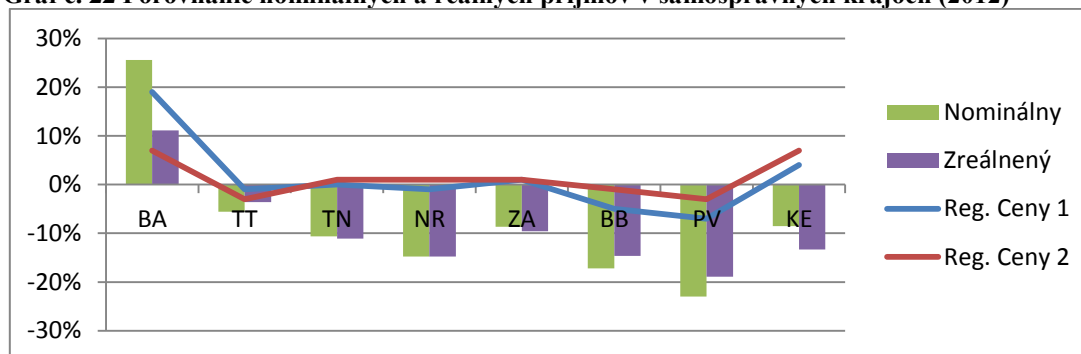
Pozitívny efekt vyššej zamestnanosti na úkor nižšej produktivity práce (extenzívny ekonomický rast) sa teda javí ako vhodnejší na dosahovanie dodatočného ekonomického rastu v podmienkach SR. Sekundárny vplyv vyššej zamestnanosti na socioekonomické ukazovatele je najdôležitejším faktorom, hlavne pri znižovaní sociálneho napätia a sociálnej exklúzie.

Divergentný variantný scenár orientovaný na podporu rozvoja silných regiónov a regionálnych centier aj napriek zvýšeniu celkovej produktivity práce nebol schopný svojím rozsahom generovať dostatočný dodatočný rast, ktorý by dokázal eliminovať negatívne efekty vysokej miery nezamestnanosti. Z hľadiska uvedených výsledkov je však potrebné veľmi opatrne vnímať predpoklad dokonalej absorpčnej schopnosti regiónov prijímať dodatočný kapitál na tvorbu nových pracovných miest.

Z hľadiska regionálnych analýz a rozvoja je potrebné vziať do úvahy niekoľko kľúčových faktorov ovplyvňujúcich pohľad na celkovú situáciu. Porovnávacie indikátory typu HDP na obyvateľa, produktivita práce v sektoroch a pod. bývajú často vychýlené už z hľadiska ich definície. Sídlo štatistickej jednotky a miesto vykonávania prác pri tvorbe HDP, miesto bydliska a miesto zamestnania v prípade zamestnanosti sú jedným z kľúčových indikátorov ovplyvňujúcich prezentovanú mieru disparít - napr. do BSK dochádza denne (dlhodobejšia práca) viac ako 100 000 zamestnancov s bydliskom v inom kraji (HDP bolo vyčíslené metodikou ESA). Tento faktor môže ovplyvňovať regionálnu spotrebu domácností, mieru transferov a podobne. V najbližšej dekáde sa očakáva výrazne vyšší a nerovnomerný vplyv demografického vývoja na situáciu a potrebu dostupnosti hlavne sociálnych a zdravotných služieb v jednotlivých regiónoch.

Takisto aj porovnanie nominálnych príjmov a cenovej hladiny v regiónoch na základe analýzy rodinných účtov ukazuje, že zrealizované príjmy vykazujú až o tretinu menšie regionálne rozdiely.

Graf č. 22 Porovnanie nominálnych a reálnych príjmov v samosprávnych krajoch (2012)

Zdroj: Radvanský, EÚ SAV, 2013

Z analytického hľadiska, aj vzhľadom na uvedené obmedzenia sa v prípade aplikovanej regionálnej politiky navrhuje v praxi reálne presadzovaný, a nielen deklarovaný kohézny prístup smerom k zaostávajúcim regiónom, hlavne pokiaľ ide o dodatočné zdroje z EÚ na najbližšie programové obdobie 2014 – 2020. Z hľadiska alokácie by mala byť jedným z hodnotiacich faktorov **tvorba nových pracovných miest, očakávaná efektívnosť a udržateľnosť vytvoreného pracovného miesta a dlhodobý multiplikačný efekt.**

Vhodnou aplikáciou sú prierezové infraštruktúrne projekty súvisiace s kvalitou života (dostupnosť sietí, voda, ČOV), podpora cestovného ruchu (kúpeľníctvo), spoločné projekty na ekonomický rozvoj a životné prostredie (zhodnocovanie odpadu), spoločné projekty na podporu zamestnanosti využiteľné spoluprácou miest a obcí (komunálne služby), výraznou podporou MSP a pod. Dôležitými faktormi z hľadiska udržateľného rastu je podpora podnikateľského prostredia, dostupnosť vzdelávania, podpora regionálnych inovačných centier a zdravá populácia.

7 Inštitucionálne a organizačné zabezpečenie realizácie národnej stratégie regionálneho rozvoja

7.1 Zabezpečenie realizácie stratégie na celoštátnej úrovni

Podľa zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja je národná stratégia východiskovým komplexným strategickým dokumentom určujúcim strategický integrovaný prístup štátu k podpore regionálneho rozvoja v dlhodobom období pri rešpektovaní princípov

udržateľného rozvoja. Za vypracovanie národnej stratégie, jej priebežnú aktualizáciu a zabezpečenie jej realizácie a koordinácie je v zmysle uvedeného zákona zodpovedné MDVRR SR. Jeho úlohou je tiež monitorovať plnenie národnej stratégie a vyhotoviť písomné správy o postupoch jej implementácie. V rámci tohto procesu využíva najmä štatistické údaje, strategické a programové dokumenty schválené vládou SR, Konceptiu územného rozvoja Slovenska, aktuálne programy hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja vyšších územných celkov, aktuálne programy hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja obcí a aktuálne spoločné programy hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja obcí.

MDVRR SR v rámci procesu realizácie stratégie regionálnej rozvoja SR:

- koordinuje činnosť jednotlivých ministerstiev, vyšších územných celkov, obcí a ostatných sociálno-ekonomických partnerov,
- pravidelne monitoruje a každoročne vyhodnocuje plnenie národnej stratégie formou informatívnej správy vláde SR,
- analyzuje a monitoruje hospodársku situáciu a sociálnu situáciu v jednotlivých regiónoch,
- spolupracuje so sociálno-ekonomickými partnermi a regionálnymi rozvojovými agentúrami zaradenými do Integrovannej siete regionálnych rozvojových agentúr, metodicky usmerňuje činnosti sociálno-ekonomických partnerov a zabezpečuje vzájomnú výmenu informácií sociálno-ekonomických partnerov pri tvorbe a aktualizácii dokumentov podpory regionálneho rozvoja,
- zabezpečuje spoluprácu s orgánmi Európskej únie a inými medzinárodnými organizáciami,
- zabezpečuje efektívnosť, účinnosť a správnosť riadenia a realizácie pomoci na podporu regionálneho rozvoja podľa národnej stratégie,
- poskytuje finančný príspevok podľa zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja.

Plnenie stanovených úloh zabezpečuje v úzkej spolupráci s vecne príslušnými ministerstvami a ostatnými ústrednými orgánmi štátnej správy, ktoré:

- spolupracujú pri napĺňaní hlavných cieľov podpory regionálneho rozvoja podľa § 3 zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja a cieľov uvedených v národnej stratégii,
- spolupracujú s ministerstvom pri vypracovávaní a realizácii národnej stratégie,
- spolupracujú podľa národnej stratégie pri vypracovávaní programu hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja vyššieho územného celku a rozvojových programov na území vyššieho územného celku,
- zohľadňujú pri tvorbe vlastných strategických dokumentov regionálne špecifiká vyšších územných celkov,
- podieľajú sa na príprave národnej stratégie, na vyhodnocovaní jej realizácie a každoročne zasielajú ministerstvu informáciu o napĺňaní priorít a cieľov národnej stratégie.

Uznesenie vlády SR č. 296/2010 v bode B.2 zo dňa 12. mája 2010, ktorým sa prijala národná stratégia, ukladalo nástupníckej organizácii, ktorou sa stalo MDVRR SR, zriadenie Metodického inštitútu pre rozvoj regiónov (ďalej len „Metodický inštitút“).

Metodický inštitút mal najmä:

- vypracovávať analýzy, prognózy, koncepcie, stratégie, prípadové štúdie v oblasti regionálneho rozvoja a priestorového plánovania, spolupracovať pri tvorbe

legislatívnych materiálov v oblasti regionálnej politiky na vnútroštátnej a medzinárodnej úrovni,

- posudzovať súlad priorít a cieľov PHSR VÚC s cieľmi a prioritami národnej stratégie,
- zabezpečovať v spolupráci so ŠÚ SR, Infostat a inými výskumnými organizáciami tvorbu a rozvoj centrálnej dátovej základne SR a miestnej dátovej základne regionálneho rozvoja, na základe ktorých je možné vypracovávať relevantné analytické a štatistické údaje hospodárskeho, sociálneho a environmentálneho rozvoja pre úroveň regiónov NUTS 2, NUTS 3, LAU 1 a LAU 2,
- zabezpečovať podmienky pre efektívny výkon štátnej politiky regionálneho rozvoja MDVRR SR v rámci koordinácie prípravy politík regionálneho rozvoja medzirezortne na úrovni ústredných orgánov štátnej správy a cez úroveň stredných článkov riadenia územné samosprávy – samosprávne kraje, až na úroveň zodpovedajúcu okresom LAU 1 a miestnu úroveň LAU 2,
- plniť úlohy súvisiace s realizáciou národnej stratégie,
- spolupracovať s akademickou obcou a vedeckými inštitúciami pri tvorbe stratégií týkajúcich sa regionálneho rozvoja,
- vykonávať metodickú a informačnú činnosť v oblasti regionálneho rozvoja,
- zabezpečovať vzdelávanie regionalistov, vykonávať metodickú a informačnú činnosť v oblasti regionálneho a miestneho rozvoja s celoštátnou pôsobnosťou.

Po zmene zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov, v rámci prechodu kompetencií, bolo od 1.1.2011 na MDVRR SR vytvorené oddelenie koordinácie subjektov regionálneho rozvoja v priamej riadiacej pôsobnosti vedúceho služobného úradu ako samostatný organizačný útvar.

Úlohy a činnosť Metodického inštitútu pre rozvoj regiónov, kým sa nevytvoria vhodné podmienky na vytvorenie samostatného metodického inštitútu, v určitom rozsahu zabezpečuje odbor koordinácie subjektov regionálneho rozvoja v zmysle platného štatútu MDVRR SR. Úlohy vyplývajúce zo zákona 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja sú taktiež zabezpečované odborom koordinácie subjektov regionálneho rozvoja, ktorý okrem iného koordinuje činnosť regionálnych rozvojových agentúr (ďalej len „RRA“) zaradených do Integrovannej siete regionálnych rozvojových agentúr (ďalej len „IS RRA“) a euroregionálnych združení.

V roku 2000 sa z iniciatívy štátu v zmysle dokumentu schváleného uznesením vlády SR č. 738/2000 vytvorila IS RRA.

RRA sa osvedčili ako účinný nástroj podpory rozvoja regiónu aj v členských štátoch EÚ. RRA sú neziskové záujmové združenia právnických osôb, ktoré aktivizujú ekonomický rozvoj regiónu inštitucionálnym spojením verejnej správy, súkromného a tretieho sektora. RRA v IS RRA majú detailný prehľad o potenciáli regiónu, v ktorom pôsobia, a bezprostredný kontakt s aktérmi rozvoja, čo im zabezpečuje jedinečné postavenie medzi subjektmi pôsobiacimi v oblasti regionálneho rozvoja.

Zameriavajú sa na:

- poradenstvo, tvorbu a realizáciu projektov zo fondov EÚ,
- vypracovanie marketingových plánov, stratégií, štúdií uskutočniteľnosti, programov hospodárskeho a sociálneho rozvoja, databáz,
- PPP a developing investičných zámerov na Slovensku,

- zabezpečenie a organizáciu prednášok, školení, workshopov, výstav, konferencií.

Koncepcia IS RRA prešla dlhým vývojom a v trvaní takmer 14 rokov sa značne zmenili pravidlá. Členské agentúry IS RRA majú sídla v rozvojových póloch prevažne 1.a 2. úrovne. Vytvárajú tak vhodné inštitucionálne zázemie na podporu realizácie rozvojových aktivít v nasledujúcom programovom období 2014 – 2020. Profesijné zázemie a kapacita umožňuje agentúram zapájať sa do všetkých fáz projektového cyklu, od plánovania až po implementáciu a dlhodobý monitoring. V rámci programového cyklu sú žiaľ využívané v nedostatočnej miere, aj keď skúsenosti z minulosti ukázali, že ako „predĺžené ruky“ rôznych ministerstiev majú RRA významný potenciál týmto spôsobom prevziať na seba časť administratívnej a terénnej práce v rámci jednotlivých programov. Pozitívnym príkladom bolo využitie výberovými konaniami zaradených RRA medzi Technické sekretariáty (ďalej len „TS“) programu PHARE CBC, PHARE ECOSOC – Grantová schéma miestny a regionálny rozvoj, INTERREG IIIA, FOND MIKROPROJEKTOV a i.

Úlohou TS bola organizácia informačných stretnutí a školení, aktualizácia webovej stránky, účasť zástupcu RRA na školeniach organizovaných ministerstvami, technická podpora pri vyhodnocovaní projektov, školenie pre úspešných uchádzačov, zbieranie a kontrola štvrťročných správ o postupe prebiehajúcich projektov a žiadostí o platbu (prvostupňová kontrola), pravidelný kontakt s úspešnými uchádzačmi a monitorovanie implementácie úspešných projektov v teréne.

7.2 VÚC – zabezpečenie realizácie stratégie na krajskej úrovni

Národná stratégia je východiskovým dokumentom pri realizácii regionálnej politiky, ktorá zabezpečuje vertikálnu previazanosť a kompatibilitu strategických dokumentov na všetkých úrovniach riadenia štátu a zabezpečuje efektivitu v systéme podpory regionálneho rozvoja s cieľom vyrovnávať rozdiely medzi jednotlivými regiónmi.

Realizácia národnej stratégie je pre zvýšenie jej efektívnosti na ďalšej úrovni koordinovaná prostredníctvom konkrétnej stratégie rozvoja pre daný samosprávny kraj – Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja kraja (PHSR VÚC). PHSR vypracováva, realizuje a vyhodnocuje daný samosprávny kraj. Jeho úlohou je tiež zabezpečiť inštitucionálne, personálne a organizačné zabezpečenie potrebné pre jeho úspešnú a efektívnu implementáciu, pričom úzko spolupracuje s ostatnými územnými celkami a ministerstvami.

V rámci tohto procesu kladie osobitný dôraz na zabezpečenie súladu tohto dokumentu s cieľmi a prioritami uvedenými v ostatných strategických dokumentoch regionálneho rozvoja. Pre zabezpečenie hodnotenia procesu realizácie národnej stratégie sú VÚC povinné podávať správu o napĺňaní cieľov a priorít národnej stratégie každý rok. Na základe týchto správ sa uskutočňuje systematické hodnotenie priorít a cieľov národnej stratégie zo strany VÚC. Správy poskytujú komplexný prehľad činností uskutočnených v regiónoch v záujme ich dlhodobého – udržateľného a efektívneho rozvoja.

Úlohou národnej stratégie je identifikovať aj vnútorný potenciál regiónov a špecifikovať ich možnú konkurencieschopnosť v rámci SR, identifikovať a špecifikovať stránky, ktorými môžu byť konkurencieschopné na európskej úrovni a určiť potrebné rozvojové a strategické ciele a priority regiónov. VÚC sa preto v spolupráci s ministerstvami a ostatnými sociálno-ekonomickými partnermi v regióne podieľajú na plnení úloh, ktoré súvisia tiež so zameraním podpory regionálneho rozvoja podľa § 3 zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho

rozvoja a vypracovávajú návrhy pre jednotlivé odvetvové stratégie a politiky. VÚC vedú tiež elektronickú evidenciu programov obcí a spoločných rozvojových programov obcí v regióne, vytvárajú podmienky pre vznik a rozvoj územnej spolupráce a partnerstiev, podporujú rozvoj podnikateľských aktivít.

7.3 Obce – zabezpečenie realizácie stratégie na miestnej úrovni

Ďalším strategickým dokumentom zabezpečujúcim plnenie národnej stratégie rozvoja je na lokálnej úrovni Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obcí, ktorý je strednodobým rozvojovým dokumentom vypracovaným v súlade s prioritami a cieľmi národnej stratégie a PHSR daného VÚC. Obce zabezpečujú a koordinujú vypracovanie PHSR obce alebo spoločného programu obcí, pravidelne ho monitorujú a raz ročne zasielajú monitorovaciu správu o postupe príslušnému VÚC.

Obce zohrávajú v tomto procese veľmi dôležitú úlohu, pretože v rámci svojich kompetencií vyplývajúcich zo zákona o podpore regionálneho rozvoja vykonávajú permanentný monitoring a hodnotenie rozvojových aktivít v súlade so stanovenými cieľmi a prioritami na lokálnej, regionálnej a národnej úrovni. Podieľajú sa na plnení úloh, ktoré súvisia so zameraním podpory regionálneho rozvoja podľa § 3 zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja v spolupráci s ministerstvom a ostatnými sociálno-ekonomickými partnermi, ktorí pôsobia na území obce.

Obce pre zabezpečenie efektívnej implementácie národnej stratégie a zvyšovanie konkurencieschopnosti regiónov iniciujú aktívnu spoluprácu strategicky dôležitých partnerov v oblasti regionálneho rozvoja, ktorými sú napr. územné partnerstvá a združenia, ďalšie obce, územné celky, orgány štátnej správy a podnikateľský sektor.

8 Systém monitorovania a hodnotenia implementácie stratégie regionálneho rozvoja SR

Monitorovanie a hodnotenie implementácie stratégie regionálneho rozvoja SR bude realizované MDVRR SR v spolupráci so ŠÚ SR a VÚC ročne na základe disponibilných výsledkov analýzy regionálneho vývoja vrátane súboru dostupných štatistických ukazovateľov so zameraním na ucelenú charakteristiku dosiahnutého stavu a rozvoja regiónov SR. Proces bude realizovaný prostredníctvom dvoch skupín stanovených merateľných ukazovateľov. Prvú skupinu tvoria ukazovatele pre hodnotenie napĺňania strategického cieľa

národnej stratégie, druhú skupinu ukazovatele vychádzajúce z hlavných priorít stratégie Európa 2020, ktoré budú sledované vo všetkých samosprávnych krajochoch. Tretiu skupinu tvoria špecifické ukazovatele, ktoré sú sledovateľné aj na úrovni NUTS 3 (VÚC), tak aj na úrovni LAU 1 (okresy).

8.1 Ukazovatele pre hodnotenie naplňania strategického cieľa národnej stratégie

Naplňanie strategického cieľa národnej stratégie bude monitorované prostredníctvom nasledujúcich ukazovateľov:

- HDP na obyvateľa v PKS
- tempo rastu HDP (v stálych cenách)
- tvorba hrubého fixného kapitálu za súkromný sektor ako % z HDP
- podiel čistých disponibilných dôchodkov domácností na obyvateľa
- produktivita práce v PKS na zamestnanca
- emisie skleníkových plynov
- podiel obnoviteľných zdrojov energie na celkovej spotrebe energie

Zdrojom pre získanie týchto informácií bude ŠÚ SR. Informácie, ktoré nebude možné získať z tohto zdroja budú získané od iných subjektov (napr. ÚPSVR SR a pod.). V rámci monitoringu bude porovnávaný súlad ukazovateľov národnej stratégie s ukazovateľmi v PHSR VÚC. Výsledky hodnotenia plnenia predloží MDVRR SR vo forme správy na rokovanie vlády SR.

Osobitný dôraz je kladený na monitoring naplňania strategického cieľa národnej stratégie, ktorým je *„Integrovaným a výsledkovo orientovaným prístupom k regionálnemu rozvoju a na základe využitia vnútorného potenciálu regiónov zvýšiť do roku 2030 adaptabilitu, konkurencieschopnosť a výkonnosť regiónov pri súčasnom zvyšovaní kvality života ich obyvateľov a rešpektovaní princípov trvalo udržateľného rozvoja“.*

Tabuľka č. 41 Ukazovatele strategického cieľa na národnej úrovni

P. č.	Názov ukazovateľa	Definícia	Informačný zdroj	Merná jednotka	Východisková hodnota (Rok)	Cieľová hodnota / Rok	
						2020*	2030*
	Návrh ukazovateľov na národnej úrovni pre napĺňanie strategického cieľa						
1	HDP na obyvateľa v PKS (EÚ 27=100) podľa ESNÚ 95 GDP per capita in PPS (EU 27=100)	Hrubý domáci produkt v trhových cenách podľa metodológie ESNÚ 95 vyjadruje konečný výsledok výrobnnej činnosti rezidentských výrobcov za ekonomiku spolu. Parita kúpnej sily eliminuje efekty rozdielnej cenovej úrovne medzi krajinami. Základom pre výpočet parity kúpnej sily je Európsky porovnávaci program, na ktorom sa zúčastňujú národné štatistické úrady vrátane ŠÚ SR. HDP na obyvateľa v PKS umožňuje územné porovnanie výkonnosti ekonomiky medzi krajinami.	EUROSTAT (ŠÚ SR)	%	72,3 (2008)	83	90
2	Tempo rastu HDP (v stálych cenách), rovnaké obdobie predchádzajúceho roku = 100 Growth rate of GDP (at constant prices), the same period of previous year = 100	Hrubý domáci produkt v trhových cenách vyjadruje konečný výsledok výrobnnej činnosti rezidentských výrobcov za ekonomiku spolu. Ročné tempo rastu HDP umožňuje porovnanie dynamiky vývoja ekonomiky.	EUROSTAT (ŠÚ SR)	%	-4,7 (2009)	5,5	4,7
3	Tvorba hrubého fixného kapitálu za súkromný sektor ako % z HDP Business investment – gross fixed capital formation by the private sector as a % of GDP	Tvorba hrubého fixného kapitálu podľa metodológie ESNÚ 95 zahŕňa nadobudnutie dlhodobého majetku zníženého o úbytok (záporné nadobudnutie) dlhodobého majetku výrobcami - rezidentmi v priebehu daného obdobia. Započítavajú sa aj prírastky hodnoty určitých neprodukovaných aktív realizovaných pomocou výrobnnej činnosti inštitucionálnych jednotiek. Dlhodobým majetkom sú hmotné a nehmotné aktíva, ktoré boli vyrobené ako produkcia vo výrobnom procese a budú sa v procese výroby iných výrobných procesoch používať opakovane alebo trvalo po dobu dlhšiu ako jeden rok.	EUROSTAT	%	21,3 (2009)	26	23

4	Podiel čistých disponibilných dôchodkov domácností na obyvateľa podľa ESNÚ 95 Share of net disposable income of households per inhabitant by ESA 95	Disponibilné dôchodky , čisté, podľa metodológie ESNÚ 95 – disponibilné dôchodky rezidentských domácností predstavujú jeden z kľúčových ukazovateľov regionálnych účtov. Charakterizujú výsledok hlavných transakcií týkajúcich sa sektora domácností (výrobnej činnosti, rozdelenia a znovurozdelenia dôchodkov a ďalších transakcií) medzi jednotlivými regiónmi.	EUROSTAT (ŠÚ SR)	EUR/obyv.	6301 (2007)	15860	31000
5	Produktivita práce (EÚ 27=100) podľa ESNÚ 95 Labour productivity per person employed (EU 27=100) by ESA 95	Je to podiel HDP v PKS a počtu zamestnancov podľa ESNÚ 95 s cieľom podať celkový obraz produktivity národných ekonomík vo vzťahu k priemeru EÚ.	EUROSTAT (ŠÚ SR)	PKS/zamestnanca	79,3 (2008)	84	92
6	Index emisií skleníkových plynov Emissions of the greenhouse gases - index of greenhouse gas emissions	Emisie skleníkových plynov sa vyjadrujú v 1000 ton polutantu vyjadrených v CO2 ekvivalent. Index vyjadruje úroveň emisií skleníkových plynov vzhľadom na základnú východiskovú hodnotu (v súvislosti s Kjótskym protokolom - východisková hodnota pre nefluórované skleníkové plyny je rok 1990 a pre fluórované skleníkové plyny rok 1995).	EUROSTAT (SHMÚ)	%	58,3 (2012)	80**	60***
7	Elektrická energia vyrobená z obnoviteľných zdrojov energie -% z hrubej konečnej energetickej spotreby Electricity generated from renewable sources - % of gross electricity consumption	Je to podiel medzi elektrickou energiou vyrobenou z obnoviteľných zdrojov energií a hrubou národnou spotrebou elektrickej energie za daný kalendárny rok. Elektrická energia z obnoviteľných zdrojov energie – veterná, solárna, geotermálna, vodné elektrárne a biomasa/odpady.	EUROSTAT (ŠÚ SR)	%	11,00 (2012)	14,00	20,00

* EÚ SAV – kvalifikované odhady

** Závazok EÚ (a jednotlivých MS) podľa Dodatku ku Kjótskemu protokolu na druhé obchodovateľné obdobie (2013-2020)

***Predbežný návrh EK na zníženie emisií do roku 2030 o 40% v porovnaní s rokom 1990- zatiaľ nie je dohodnuté jeho prerozdelenie medzi jednotlivé ČŠ

8.2 Ukazovatele pre VÚC vychádzajúce zo stratégie Európa 2020

Očakávané výsledky regionálnej politiky

Do roku 2020 chce SR dosiahnuť pokrok v mnohých oblastiach. Ako hlavné ciele si preto v nadväznosti na stratégiu Európa 2020 určila:

Tabuľka č. 42 Hlavné ciele v nadväznosti na stratégiu Európa 2020

Hlavné ciele	Indikátory
<ul style="list-style-type: none"> zvýšiť mieru zamestnanosti obyvateľstva vo veku 20-64 rokov zo súčasných 65 % na minimálne 72 % 	<ul style="list-style-type: none"> Miera zamestnanosti obyvateľov vo veku 20-64 rokov
<ul style="list-style-type: none"> dosiahnuť cieľ investovať do výskumu a vývoja 1,2 % HDP najmä zlepšovaním podmienok pre investície súkromného sektoru do výskumu a vývoja, a vytvoriť nový ukazovateľ na sledovanie inovácie 	<ul style="list-style-type: none"> Hrubé domáce výdavky na vedu a výskum (GERD)
<ul style="list-style-type: none"> znížiť emisie skleníkových plynov o minimálne 13 % v porovnaní s úrovňami z roku 2005; zvýšiť podiel obnoviteľných zdrojov energie na konečnej spotrebe energie o 14 % a zvýšiť energetickú účinnosť o 11 % 	<ul style="list-style-type: none"> Emisie skleníkových plynov Podiel obnoviteľných zdrojov energie na konečnej spotrebe energie Energetická účinnosť ekonomiky
<ul style="list-style-type: none"> znížiť mieru predčasného ukončenia školskej dochádzky pod 6 % a zvýšiť podiel obyvateľstva vo veku 30-34 rokov, ktorí majú ukončené vysokoškolské vzdelanie, zo súčasných 27 % na minimálne 40 % 	<ul style="list-style-type: none"> Počet ľudí, ktorí predčasne ukončili školskú dochádzku Počet študentov podľa pohlavia vo veku 30 - 34 rokov
<ul style="list-style-type: none"> znížiť podiel obyvateľov, ktorí sú ohrození chudobou a sociálnym vylúčením na 17,2 % 	<ul style="list-style-type: none"> Počet ľudí žijúcich pod hranicou chudoby alebo sociálne vylúčené osoby Počet ľudí žijúcich v domácnostiach s veľmi nízkym príjmom Mimoriadne ohrozené skupiny Ľudia žijúci vo veľmi ťažkých podmienkach

Tabuľka č. 43 Ukazovatele vychádzajúce zo stratégie Európa 2020 (pre VÚC)
(údaje sú sledované od roku 2008)

	2008											Konečný cieľ 2020
1. Miera zamestnanosti (vo veku 20 – 64 rokov v %)												
2. Výdavky na výskum a vývoj (% z HDP v PKS, SR)												
3. Miera vysokoškolsky vzdelanej populácie (% vo vekovej skupine 30 až 34 rokov)												
4. Populácia ohrozená chudobou a sociálnym vylúčením (% populácie)												
5. Regionálny HDP (PKS, v mil.)												
6. Podiel zhodnocovaného komunálneho odpadu (v %)												
7. Podiel obyvateľov zásobovaných z verejných vodovodov (v %)												
8. Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizačnú sieť (v %)												
9. Produkcia tuhých emisií (v tonách)												
10. Produkcia oxidu uhoľnatého (v tonách)												

8.3 Špecifické ukazovatele pre úroveň LAU 1 (okres) a NUTS 3 (kraj)

Tabuľka č. 44 Špecifické ukazovatele (sledovateľné na úrovni LAU 1 a NUTS 3)

Vybrané ukazovatele demografického charakteru	<i>Sledovateľné na ročnej báze</i>			
Počet obyvateľov k 31. 12. spolu				
z toho mužov				
z toho žien				
Predproduktívny vek (0-14)				
Produktívny vek (15-64)				
Poproduktívny vek (65 a viac)				
Celkový prírastok obyvateľstva				
Saldo migrácie				
Stredná dĺžka života pri narodení muži				
Stredná dĺžka života pri narodení ženy				
Vybrané ukazovatele sociálneho charakteru				
Nezamestnaní spolu				
Miera nezamestnanosti spolu				
Miera nezamestnanosti mužov				
Miera nezamestnanosti žien				
Domový a bytový fond a technická vybavenosť				
Dokončené byty				

Podiel obyvateľov v domoch napojených na verejnú kanalizačnú sieť				
Podiel obyvateľov zásobovaných vodou z verejných vodovodov				
Vybrané ukazovatele ekonomického charakteru				
Priemerná hrubá nominálna mzda zamestnanca v €				
Priame zahraničné investície v €				
PZI na obyvateľa v €				
Vybrané ukazovatele organizačnej štruktúry hospodárstva				
Podniky (počet)				
Fyzické osoby –podnikatelia (počet)				
Životné prostredie				
Produkcia tuhých emisií (t)				
Množstvo komunálneho odpadu (kg/obyv.)				
Množstvo zhodnoteného kom. odpadu (kg./obyv.)				

9 Financovanie stratégie regionálneho rozvoja

Hlavným finančným zdrojom zabezpečenia realizácie cieľov a priorít národnej stratégie budú finančné prostriedky z podporných nástrojov a rozvojových programov EÚ. Vzhľadom na konsolidáciu limitované/determinované možnosti verejných financií SR, najmä prostriedkov zo štátneho rozpočtu, budú v menšom objeme využité aj národné finančné zdroje. Tieto však môžu byť relevantným faktorom z hľadiska financovania tých rozvojových aktivít, na ktoré sa nevzťahujú finančné zdroje z EÚ.

Doplňkové zdroje sú určené hospodársky zaostalým regiónom, ktoré podľa ukazovateľov hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja vykazujú nižšiu úroveň rozvoja ako je priemerná úroveň Európskej únie, ako aj regiónom s nepriaznivou štruktúrou zamestnanosti a podnikateľského prostredia.

Zdroje a systém ich čerpania je predmetom Partnerskej dohody SR na roky 2014 – 2020. Operačné programy stanovujú rozvojové oblasti financované z jednotlivých fondov EÚ.

9.1 Štruktúra finančných zdrojov – štátny rozpočet, rozpočty VÚC, obcí, fondy EÚ

9.1.1 Aspekty využitia domácich rozpočtových zdrojov

Regionálny rozvoj je podľa § 4 ods. 1 zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja financovaný:

- zo štátneho rozpočtu vrátane finančných prostriedkov z rozpočtových kapitol ministerstiev,
- zo štátnych účelových fondov,
- z rozpočtov vyšších územných celkov,
- z rozpočtov obcí,
- z prostriedkov fyzických osôb,
- z prostriedkov právnických osôb,
- z úverov a príspevkov medzinárodných organizácií,
- z prostriedkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv o poskytnutí grantu, uzatvorených medzi Slovenskou republikou a inými štátmi,
- z iných prostriedkov, ak to ustanoví osobitný právny predpis.

V záujme dosiahnutia cieľov národnej stratégie je potrebné z ročného štátneho rozpočtu zabezpečiť národné zdroje rozvojového krytia podľa nasledovných hľadísk:

- národné zdroje majú pomôcť realizácii národnej stratégie,
- domáce zdroje je nutné orientovať na oblasti nepodporované EÚ,
- nástrojmi národného rozpočtu napomáhať čerpaniu rozvojových zdrojov,
- národné zdroje majú pomôcť realizovať odborné, miestne a územné úlohy rozvojovej politiky.

9.2 Spôsoby alokovania finančných prostriedkov – finančné nástroje rezortov, dotačná politika štátu, operačné programy

Pri plnení národnej stratégie je veľmi dôležité zohľadniť aké možnosti financovania poskytuje aktuálny štátny rozpočet. Zo štátneho rozpočtu sú každoročne podporované programy pre právnické a fyzické osoby, ako napr. Program obnovy dediny, Program podpory územného rozvoja obcí a miest, rôzne dotácie pre obce (na verejnoprospešné aktivity, rozvoj vidieka a pod.). Subjekty oprávnené čerpať tieto finančné prostriedky však majú často problém zorientovať sa v komplikovanom systéme financovania, a preto často nevyužívajú možnosti poskytované na financovanie rozvojových aktivít.

Pre zvýšenie efektivity týchto finančných nástrojov by bolo preto potrebné integrovať verejné prostriedky určené na plnenie cieľov národnej stratégie do jedného finančného nástroja, ktorý zjednoduší prístup cieľových skupín k týmto finančným prostriedkom. Takýmto spôsobom sa zabezpečí aj efektívne čerpanie finančných prostriedkov v rámci programovacích období a rozpočtového roku. Tento proces si však vyžaduje vytvorenie nového legislatívneho rámca, ktorý bude ďalej určovať spôsob jeho fungovania, monitoringu a hodnotenia.

V prípade tvorby systémov financovania rozvojových aktivít vyplývajúcich z národnej stratégie je potrebné zvlášť zhodnotiť možnosť financovania takých aktivít, ktoré nie sú priamo financované zo štátneho rozpočtu ani z fondov EÚ. Jednou z možností pre zabezpečenie finančného rámca takýchto aktivít je aktívna participácia a podpora zo strany podnikateľského sektora.

Zdroje EÚ sú alokované len do roku 2020. Preto je nevyhnutné, aby štát začal vytvárať predpoklady na zabezpečenie finančných zdrojov na podporu regionálneho rozvoja po roku 2020.

Priority pre financovanie

Pozičný dokument Európskej komisie k Partnerskej dohode a programom SR na roky 2014 – 2020 je zameraný na:

- podnikateľské prostredie priaznivé pre inovácie,
- infraštruktúru pre hospodársky rast a tvorbu pracovných miest,
- rozvoj ľudského kapitálu a zlepšenie účasti na trhu práce,
- udržateľné a efektívne využívanie prírodných zdrojov,
- modernú a profesionálnu verejnú správu.

Tabuľka č. 45 Prehľad programov na roky 2014 – 2020

P. č.	Operačné programy	Riadiaci orgán
1.	Výskum a inovácie	MŠVVŠ SR
2.	Integrovaná infraštruktúra	MDVRR SR
3.	Ľudské zdroje	MPSVR SR
4.	Kvalita životného prostredia	MŽP SR
5.	Integrovaný regionálny operačný program	MPRV SR
6.	Efektívna verejná správa	MV SR
7.	Technická pomoc	ÚV SR
8.	Program rozvoja vidieka	MPRV SR
9.	Rybné hospodárstvo	MPRV SR
10.	Programy EÚS	-

Tabuľka č. 46 Programy EÚS 2014 – 2020

P.č.	Operačný program	Orgán zodpovedný za prípravu a implementáciu
	Programy cezhraničnej spolupráce:	
1	Slovenská republika – Česká republika 2014-2020	MPRV SR
2	Slovenská republika – Rakúsko 2014 -2020	MPRV SR
3	Poľsko - Slovenská republika 2014-2020	MPRV SR
4	Maďarsko - Slovenská republika 2014-2020	MPRV SR
5	ENI Maďarsko – Slovensko – Rumunsko – Ukrajina 2014-2020	MPRV SR
	Programy nadnárodnej spolupráce:	
6	Stredná Európa 2014 – 2020	ÚV SR
7	Dunajský program 2014 – 2020	ÚV SR
	Programy medzinárodnej spolupráce:	
8	INTERREG	MH SR
9	ESPON	MDVRR SR
10	INTERACT	BSK ako riadiaci orgán a MH SR ako Národný kontaktný bod
11	URBACT	MDVRR SR

Ďalšie podporné programy EK:

- Horizont 2020,
- Inteligent Energy,
- Life,
- Kreatívna Európa 2014-2020, a iné.

Európske podporné fondy:

- Fond európskej pomoci pre najodkázanejšie osoby (OP pomoci pre najodkázanejšie osoby – RO MPSVR SR), a iné

Ďalšie podporné programy:

- Švajčiarsky finančný mechanizmus,
- Nórsky finančný mechanizmus,
- Podporné programy UNDP, a iné.

10 Vecný a časový harmonogram realizácie stratégie regionálneho rozvoja SR

Aktualizácia národnej stratégie bola vypracovaná v spolupráci so sociálno-ekonomickými partnermi, hlavne vyššími územnými celkami a regionálnymi rozvojovými agentúrami, a pripomienkovaná v rámci Pracovnej skupiny pre prípravu novelizácie zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja a aktualizáciu Národnej stratégie regionálneho rozvoja, ktorej členovia navrhli ďalšiu postupnosť nasledujúcich krokov súvisiacich s realizáciou národnej stratégie:

- VÚC a obce sú na základe zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja povinné po schválení aktualizácie národnej stratégie vládou SR zosúladiť svoje programy rozvoja s národnou stratégiou. Pre zabezpečenie monitorovania a hodnotenia jej plnenia sú VÚC povinné každoročne predkladať MDVRR SR správu o realizácii národnej stratégie na regionálnej úrovni.
 - Gestor: MDVRR SR v spolupráci s VÚC
 - Termín: každoročne do 30. 06.
- Vypracovanie metodiky pre vyhodnocovanie aktualizovanej NSRR, zabezpečenie zberu a analýzy sociálno-ekonomických ukazovateľov vývoja regionálneho rozvoja
 - Gestor: MDVRR SR v spolupráci s VÚC
 - Termín: 06/2016
- Po schválení národnej stratégie vládou SR sa ciele a priority obsiahnuté v tomto dokumente v roku 2014 rozpracujú na úroveň LAU 1, kde sa presne definuje časový harmonogram a zodpovednosť za ich napĺňanie. V súvislosti s touto úlohou MDVRR SR pripraví v spolupráci so ŠÚ SR návrh systému vytvárania a zberu štatistických údajov až do úrovne LAU 1.
 - Gestor: MDVRR SR v spolupráci so ŠÚ SR
 - Termín: 12/2015
- Vypracovať Stratégiu regionálneho a územného rozvoja SR, vrátane Akčného plánu realizácie na 2 – 3 roky. V rámci novej stratégie je potrebné definovať typy problémových regiónov, ktoré sa stanú predmetom systémovej podpory zo strany štátu a súčasťou opatrení odvetvových stratégií jednotlivých ministerstiev. Stratégia by mala byť vytvorená na 20-30 rokov dopredu a zastrešovať by ju mal think-tank zložený z viacerých sociálno-ekonomických partnerov.
 - Gestor: MDVRR SR v spolupráci so sociálno-ekonomickými partnermi
 - Termín: 12/2017
- Vypracovať analýzu možnosti vytvorenia spoločného fondu regionálneho rozvoja SR a následne pripraviť legislatívny zámer na vytvorenie mechanizmu na podporu regionálneho rozvoja zo zreteľom zabezpečenia finančných zdrojov po roku 2020.
 - Gestor: MDVRR SR
 - Termín: 12/2017

- Vypracovať nový zákon o podpore regionálneho rozvoja
 - Gestor: MDVRR SR
 - Termín: 12/2017
- Zvážiť možnosť zriadenia Metodického inštitútu pre rozvoj regiónov ako špecializovaného odborného pracoviska. Cieľom vzniku inštitútu je vytvorenie spoločnej platformy pre strategické riadenie a plánovanie vrátane metodického usmernenia v oblasti regionálnej politiky s celoštátnou pôsobnosťou. Pre dosiahnutie zámeru zriadenia metodického inštitútu je potrebné vypracovať Štúdiu uskutočniteľnosti a následne jeho Realizačný projekt. Na základe vyhodnotenia výsledkov štúdie, ktorá bude prezentovať návrh na zriadenie metodického inštitútu (resp. možné alternatívne návrhy) je potrebné pripraviť a schváliť realizačný projekt, obsahujúci okrem iného aj konkrétne vecné, organizačné, finančné a materiálno-technické zabezpečenie samotného vzniku inštitútu v nadväznosti na plánované nástroje v oblasti priestorového plánovania.
 - Gestor: MDVRR SR v spolupráci s ÚV SR
 - Termín: po prvom hodnotení čerpania EŠIF
- Navrhnuť systém zvyšovania a efektívnejšieho využívania odborných kapacít pracujúcich v regionálnom rozvoji na území VÚC
 - Gestor: MDVRR SR v spolupráci s VÚC
 - Termín: 12/2015
- Vypracovať Národnú stratégiu zamestnanosti v súlade s plánom práce vlády SR na rok 2014
 - Gestor: MPSVR SR
 - Termín: 12/2014
- Realizovať hodnotenie dopadu implementácie štrukturálnych fondov EÚ a Kohézneho fondu na znižovanie medziregionálnych rozdielov v rámci SR na programové obdobie 2007 - 2013
 - Gestor: ÚV SR (CKO) v spolupráci s MDVRR SR
 - Termín: každoročne k 31. 12. až do roku 2016

Odporúčanie pre riadiace orgány:

- Pri vypracovaní hodnotiacich a výberových kritérií pre výber projektov v rámci implementácie štrukturálnych fondov EÚ uplatňovať a zohľadniť regionálne kritéria (tam kde je to možné)
 - Gestor: riadiace orgány operačných programov
 - Termín: priebežne až do 31. 12. 2020

Záver

Z hľadiska dlhodobého sociálneho, ekonomického a územného rozvoja SR je určujúce jej členstvo v Európskej únii. Z členstva vyplývajúce výhody, ako napr. možnosť čerpania fondov EÚ, čo zabezpečuje pre krajinu možnosť efektívneho a udržateľného rozvoja. Z politicko-bezpečnostného hľadiska je určujúce členstvo krajiny v NATO.

Pre zabezpečenie dlhodobu udržateľného rozvoja krajiny je potrebné rešpektovať princípy udržateľného rozvoja. Aktualizácia národnej stratégie obsahuje analýzu súčasného prostredia, krátkodobých a dlhodobých priorít rozvoja jednotlivých oblastí národného hospodárstva. Poukazuje tiež na nedostatky a navrhuje nástroje na ich elimináciu, resp. odstránenie.

Priority aktualizovanej národnej stratégie boli určené s dôrazom na snahu EÚ a členské krajiny znižovať hospodárske a sociálne rozdiely medzi jednotlivými regiónmi členských krajín. Priority sú prispôbené rozvojovým požiadavkám vyplývajúcim z medzinárodného kontextu spolupráce regiónov EÚ.

Spoločenský, hospodársky a regionálny vývoj v krajine jednoznačne podčiarkuje fakt, že je potrebný nový štrukturálny prístup pri riešení regionálnej politiky.

Dokumenty národného významu (napr. KURS a NSRR) boli vypracované v časovom nesúlade, nezávisle jeden od druhého. Úlohou je vytvoriť taký legislatívny rámec, resp. upraviť právomoci jednotlivých inštitúcií tak, aby bolo možné integrovať potreby regionálnych aj odvetvových politík v jednom plánovacom dokumente, na základe ich vzájomného zosúladenia. Len týmto spôsobom dosiahneme skutočné vyrovnanie regionálnych disparít. Spoločný plánovací dokument Národná stratégia regionálneho a územného rozvoja Slovenskej republiky by mal v budúcnosti vytvoriť základy pre významný pokrok v národohospodárskej oblasti a oblasti plánovania na národnej úrovni, stanoviť národné a odvetvové ťažiská, strednodobé rozvojové priority a územné plány v jednotnom dokumente.

Z hľadiska rozvojových priorít je národná stratégia zameraná na zvýšenie a rast zamestnanosti, zvýšenie efektivity spolupráce regiónov, rozvoj regiónov a znižovanie regionálnych rozdielov.

Zoznam skratiek

BBSK	Banskobystrický samosprávny kraj
b. c.	bežné ceny
BSK	Bratislavský samosprávny kraj
CDZ	centrálne dátová základňa
CKO	centrálny koordinačný orgán
CR	cestovný ruch
ČOV	čistiareň odpadových vôd
ČR	Česká republika
EAO	ekonomicky aktívne obyvateľstvo
EHMK	Európske hlavné mesto kultúry
EK	Európska komisia
EO	ekvivalentné obyvateľstvo
ESA 95	metodika Európskeho systému účtov
ESPN	Európska sieť pre územný rozvoj a kohéziu
EŠIF	Európske štrukturálne a investičné fondy na obdobie 2014 – 2020
EÚ	Európska únia
EÚS	Európska územná spolupráca
EÚ SAV	Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied
GEM	medzinárodný prieskum zameraný na monitorovanie podnikateľskej aktivity a názorov na podnikanie (z angl. Global Entrepreneurship Monitor)
HDP	hrubý domáci produkt
HPH	hrubá pridaná hodnota
IDS	integrovaný dopravný systém
IKT	informačné a komunikačné technológie
INTERACT	operačný program, zameriavajúci sa na otázky správneho riadenia v súvislosti s komplikovanosťou programov európskej teritoriálnej spolupráce
INTERREG	program medziregionálnej spolupráce naprieč hranicami, financovaný z Európskeho fondu regionálneho rozvoja
IT	informačné technológie
KSK	Košický samosprávny kraj
KURS	Koncepcia územného rozvoja Slovenska
LAU	miestna štatistická jednotka (z angl. Local Area Units)
MDVRR SR	Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky
MH SR	Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky
MPRV SR	Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky
MSP	malé a stredné podniky
MŠVVŠ SR	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
NACE	štatistická klasifikácia ekonomických aktivít v Európskom spoločenstve
NATO	Severoatlantická aliancia
NATURA	sústava chránených území európskeho významu
NSK	Nitriansky samosprávny kraj
NUTS	nomenklatúra územných štatistických jednotiek
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj
OP	operačný program
OP ĽZ	Operačný program Ľudské zdroje

OZE	obnoviteľné zdroje energie
p. b.	percentuálny bod
PHSR	program hospodárskeho a sociálneho rozvoja
PL	Poľsko
PSK	Prešovský samosprávny kraj
PKS	parita kúpnej sily
PZI	priame zahraničné investície
RIS3	Stratégia výskumu a inovácii pre inteligentnú špecializáciu SR
RVHP	Rada vzájomnej hospodárskej pomoci (do r.1991)
SAV	Slovenská akadémia vied
SAŽP	Slovenská agentúra životného prostredia
SBA	Slovak business agency (pôvodne Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikania)
s. c.	stále ceny
SK NACE 95 Rev.2	národná štatistická klasifikácia ekonomických činností (záväzne uplatňovaná od r.2008)
SOBD	sčítanie obyvateľov, domov a bytov
SOŠ	stredná odborná škola
SOU	stredné odborné učilište
SR	Slovenská republika
SSR	Spoločný strategický rámec
ŠÚ SR	Štatistický úrad Slovenskej republiky
TANAP	Tatranský národný park
TEN-T	Transeurópska dopravná sieť (z angl. Trans-European Transport Network)
TNSK	Trenčiansky samosprávny kraj
TTSK	Trnavský samosprávny kraj
UNDP	Program Organizácie spojených národov pre rozvoj (z angl. United Nations Development Programme)
UNESCO	Organizácia Spojených národov pre výchovu, vedu a kultúru
ÚPSVR SR	Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR
URBACT	Program spolupráce v rámci rozvoja miest
UV	uznesenie vlády
ÚV SR	Úrad vlády Slovenskej republiky
V3	krajiny Vyšehradskej štvorky okrem SR (ČR, Poľsko, Maďarsko)
V4	krajiny Vyšehradskej štvorky
V a V	veda a výskum
VŠ	vysoké školy
VÚC	vyšší územný celok
VZPS	výberové zisťovanie pracovných síl
WHO	Svetová zdravotnícka organizácia
ŽSK	Žilinský samosprávny kraj

Zoznam tabuliek, grafov, schém a máp

- Tabuľka č. 1 Podiel jednotlivých regiónov na tvorbe hrubej pridanej hodnoty
- Tabuľka č. 2 Regionálna tvorba hrubého domáceho produktu
- Tabuľka č. 3 Regionálny hrubý domáci produkt na obyvateľa
- Tabuľka č. 4 Rozdiel odhadovaných rastov HDP oproti priemeru SR pre samosprávne kraje
- Tabuľka č. 5 Počet a podiel okresov a obcí v SR k 1. 1. 2014
- Tabuľka č. 6 Vývoj počtu vzniknutých malých a stredných podnikov (MSP) podľa právnych foriem
- Tabuľka č. 7 Vývoj počtu zaniknutých MSP podľa právnych foriem
- Tabuľka č. 8 Podiel hrubej pridanej hodnoty v priemysle na celkovej hrubej pridanej hodnote v SR
- Tabuľka č. 9 Počet podnikov v priemysle podľa SK NACE Rev. 2
- Tabuľka č. 10 Vývoj celkovej zamestnanosti v priemysle v krajoch
- Tabuľka č. 11 Poľnohospodárska produkcia v krajoch
- Tabuľka č. 12 Podiel HPH v stavebníctve na celkovej HPH SR
- Tabuľka č. 13 Podiel HPH v stavebníctve na celkovej HPH kraja
- Tabuľka č. 14 Vývoj celkovej zamestnanosti v stavebníctve v krajoch
- Tabuľka č. 15 Podiel HPH v sektore dopravy a skladovania na celkovej hrubej pridanej hodnote SR
- Tabuľka č. 16 Počet zamestnancov v doprave
- Tabuľka č. 17 Podiel HPH sektoru obchodu, opravy, dopravy a ubytovacích služieb na celkovej HPH SR
- Tabuľka č. 18 Podiel HPH krajov na HPH SR v činnostiach obchodu, opravy, dopravy a ubytovacích služieb
- Tabuľka č. 19 Vývoj celkovej zamestnanosti v odvetví obchodu, opravy, dopravy a ubytovacích služieb v krajoch podľa metodiky ESA 95
- Tabuľka č. 20 Vývoj počtu turistov (ubytovaných návštevníkov) v krajinách V4 a Rakúsku
- Tabuľka č. 21 Počet ubytovacích zariadení v SR a krajoch
- Tabuľka č. 22 Počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach
- Tabuľka č. 23 Celková zamestnanosť v SR
- Tabuľka č. 24 Vývoj celkovej zamestnanosti v krajoch
- Tabuľka č. 25 Zamestnanosť v SR
- Tabuľka č. 26 Miera nezamestnanosti
- Tabuľka č. 27 Populácia ohrozená chudobou a sociálnym vylúčením
- Tabuľka č. 28 Vývoj populácie v SR pre materské, základné a stredné školy s prognózou do roku 2025
- Tabuľka č. 29 Rast HDP od roku 2000 v s. c.
- Tabuľka č. 30 Vývoj počtu vzniknutých MSP podľa právnych foriem
- Tabuľka č. 31 Vývoj počtu zaniknutých MSP podľa právnych foriem
- Tabuľka č. 32 Strategické ciele pre Bratislavský samosprávny kraj
- Tabuľka č. 33 Strategické ciele pre Trnavský samosprávny kraj
- Tabuľka č. 34 Strategické ciele pre Trenčiansky samosprávny kraj
- Tabuľka č. 35 Strategické ciele pre Nitriansky samosprávny kraj
- Tabuľka č. 36 Strategické ciele pre Žilinský samosprávny kraj
- Tabuľka č. 37 Strategické ciele pre Banskobystrický samosprávny kraj
- Tabuľka č. 38 Strategické ciele pre Prešovský samosprávny kraj
- Tabuľka č. 39 Strategické ciele pre Košický samosprávny kraj
- Tabuľka č. 40 Rozdiel odhadovaných rastov HDP oproti priemeru SR pre samosprávne kraje v základnom scenári, percentuálne body
- Tabuľka č. 41 Ukazovatele strategického cieľa na národnej úrovni

Tabuľka č. 42 Hlavné ciele v nadväznosti na stratégiu Európa 2020
Tabuľka č. 43 Ukazovatele vychádzajúce zo stratégie Európa 2020
Tabuľka č. 44 Špecifické ukazovatele
Tabuľka č. 45 Prehľad operačných programov na roky 2014 - 2020
Tabuľka č. 46 Programy EÚS 2014 – 2020

Graf č. 1 Podiel tvorby hrubej pridanej hodnoty podľa ek. činností
Graf č. 2 Podiely okresov a obcí v krajoch na celkovom počte v SR
Graf č. 3 Vývoj počtu živnostníkov v SR k 31. 12.
Graf č. 4 Počet živnostníkov podľa ekonomických činností v SR
Graf č. 5 Počet podnikov v SR podľa SK NACE Rev. 2
Graf č. 6 Podiel celkovej výmery pôdy v krajoch na celkovej výmere SR
Graf č. 7 Vývoj podielu HPH v stavebníctve na celkovej HPH kraja
Graf č. 8 Počet prepravených osôb v cestnej doprave v samosprávnych krajoch
Graf č. 9 Vývoj počtu lôžok v ubytovacích zariadeniach v samosprávnych krajoch
Graf č. 10 Podiel samosprávnych krajoch na zamestnanosti v roku 2013
Graf č. 11 Vývoj počtu voľných pracovných miest
Graf č. 12 Mesačné náklady práce na zamestnanca podľa samosprávnych krajoch - r. 2012
Graf č. 13 Regionálny hrubý domáci produkt na obyvateľa
Graf č. 14 Priemerná hrubá nominálna mesačná mzda v €
Graf č. 15 Prílev priamych zahraničných investícií na Slovensko v mil. €
Graf č. 16 Podiel prílevu priamych zahraničných investícií od roku 2006 do roku 2012
Graf č. 17 Vývoj MSP na Slovensku
Graf č. 18 Vývoj počtu nových MSP – PO podľa samosprávnych krajoch
Graf č. 19 Vývoj počtu nových MSP – živnostníkov podľa samosprávnych krajoch
Graf č. 20 Vývoj počtu zaniknutých MSP – PO podľa samosprávnych krajoch
Graf č. 21 Vývoj počtu zaniknutých MSP – živnostníkov podľa samosprávnych krajoch
Graf č. 22 Porovnanie nominálnych a reálnych príjmov v samosprávnych krajoch

Schéma: Usporiadanie verejnej správy
Schéma: Synergie medzi hlavnými cieľmi stratégie Európa 2020
Schéma: Prioritné oblasti regionálneho rozvoja SR na roky 2014 – 2020
Schéma: Hlavné prioritné okruhy regionálneho rozvoja

Mapa č. 1 Kvalita životného prostredia a zaťažené oblasti
Mapa č. 2 Bratislavský samosprávny kraj
Mapa č. 3 Trnavský samosprávny kraj
Mapa č. 4 Trenčiansky samosprávny kraj
Mapa č. 5 Nitriansky samosprávny kraj
Mapa č. 6 Žilinský samosprávny kraj
Mapa č. 7 Banskobystrický samosprávny kraj
Mapa č. 8 Prešovský samosprávny kraj
Mapa č. 9 Košický samosprávny kraj

Zdroje údajov:

ŠÚ SR
EU SAV

NBS
MDVRR SR
UNWTO – Compendium of Tourism Statistics, 2013 Edition
MŠVVŠ SR
SBA (NARMSP)
MH SR
SAŽP
PHSR krajov